

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

JEANNE CHAMPION GERÇEĞİN PEŞİNDE

Soyadı: **Valadon**

Adı: **Marie Clémentine
SUZANNE**

RESSAM

1865 - 1938

Oğlu: **UTRILLO**

Aşıkları: **Toulouse-Lautrec
Erik Satie, Utter...**

Jura'da, Lons-le-Saulnier'de doğan Jeanne Champion aynı zamanda ressamdır. Uzun yıllar boyunca gerçeküstücü esinli tablolar yapmıştır. Yayınlanan kitapları arasında *Les gisants* (1977), *Les frères Montaurian* (1979), *La passion selon Martial Montaurian* (1981) ve *L'amour capital* (1982) sayılabilir.

AFA – Kadın: 26
AFA – Yayınları: 337

ISBN 975 – 414 – 307 – 2

Aralık, 1995

© Presses de la Renaissance, 1984

Suzanne Valadon ya da Gerçeğin Peşinde
adlı Fransızca orijinalinden çevrilen
bu kitabın Türkçe çeviri hakları
AFA Yayıncılık A.Ş.'ye aittir.

Dizgi: AFA Yayıncılık A.Ş.
Baskı: Özener Matbaası
Kapak: Temel Matbaası

AFA Yayıncılık A.Ş.,
İstiklal Cad. Bekar Sok. No 17 80080 Taksim – İSTANBUL
Tel: (212) 245 39 67

JEANNE CHAMPION

Suzanne Valadon

veya

Gerçeğin Peşinde

Çeviren:

Gülnar  n y

AFA
YAYINLARI

YAZARIN NOTU

Baş vurulan tüm kaynaklar içinde üç tanesi özellikle belirtilmeye değer. Jean-Paul Crespelle: *Utrillo, Montmartre'da Bohemlik ve Sarhoşluk*; Robert Beachboard: *Lanetli Üçlü*; Janine Warnod: *Suzanne Valadon*.

Diğer yandan, yazar basımına izin verdiği belgeler için Paul Petrides'e ve bu belgeleri toparlanmasında gösterdiği yardımdan dolayı Serge Moreau'ya teşekkürlerini sunar.

23 Eylül 1865

Sabahın altısı.

Haute-Vienne bölgesinde Bessines sur Gartempe.

Dul Madam Guimbaud'nun evi.

Marie Clémentine Valadon'un dünyaya gelişi.

Bir süredir karnının şiştiği ve belinin kalınlaştığı izlenen otuz dört yaşındaki çekirdekten yetiştirme çamaşırcı Madeleine Valadon, bir burjuva evinin ikinci katında doğum yapmak üzere. Doğacak çocuğun babasının adı günah. Henüz boş duran beşiğin yanında bir baba yok. Evin hanımı topuzuna bir tarak geçirirken, "Sizin yaşınızda olacak iş mi? Biraz düşünebilirdiniz! Acaba bu çocuğun geleceğini hiç gözlerinizin önüne getirebiliyor musunuz?" diye sordu.

"Ne yazık ki hayır hanımım, kendimi kapıp koyverdiğim sırada başıma neler geleceğini hiç düşünemedim!"

Aşkın gözü geleceği görmez, sadece yaşanan anın tadını çıkarır. Kasabada Madeleine'in aşığının onu soyup zevkini aldıktan sonra hiçbir sebep göstermeksizin ondan uzaklaştığını anlatılıyor. İstenmeyen bir dölü tanınması söz konusu olunca da can sıkıcı bir haberle rahatsız edilen bir adamın mesafeli tavrını takınmış. Demek ki nüfus kütüğüne şu kayıt düşülecek: "Kasabada oturmakla birlikte babası" meçhul. Fakat adı olmayan bu babanın bir adresi var. Suçlu, ne herhangi bir avlunun ucunda kendisine ekmek verilen bir serseri ne de birkaç kuruş için mutfaklara sızıp hizmetçilere sırnaşarak kumaş satan yapışkan satıcılardan. Utanç, kasabanın tanıdığı sevimli çapkına değil, müstakbel anneye aitti.

"Onları Viguiet'lerin çiftliğinin yakınlarında gezinirlerken görmüşlerdi! Yukarıda rahatsız edilme riskleri yok. Orada insana yalnızca rüzgar eşlik eder!"

Ayin çıkışı, çanlar çalarken baştan çıkarıcının adı fısıldanıyor. Dedikodudan hoşlanan çenesi düşüklere bakılırsa, Ponts-et-Chaussées'de mühendislik yapıyormuş; sonuç olarak saygın mesleği olan biri, fakat bu aptal kız, adamın gelip geçici olduğunu düşünmeliydi. Bunun gibiler canlarını öyle olur olmaz sıkamazlar. Bir ayın ya da bir mevsimin (yani yol yapımı veya bir köprü inşaatının ilerlemesine yetecek bir sürenin) aşıkları, coşkularının ve ataklıklarının sonuçlarını hesaba katmadan sadece baştan çıkarmaya bakarlar. Doğrusu daha çok evli kadınlara saygılarını sunma ihtiyatı gösterirler. Nasılsa babalık meşru!

"Hadi yaşamın bu tür oyunlarından kendisine söz edilmiş olsa neyse... ama öyle değil ki!"

Madeleine Valadon Bessines sur Gartempe'a bir sığınak aramak için gelmemiş miydi? Bazılarının kulağına çalınan hikayeye göre Coulaud adında biriyle evliymiş. Herif Limoges ağır ceza mahkemesi tarafından kalpazanlık suçundan hapse gönderilmiş. Yalan yanlış şeyleri yaymaktan sakınmayan kişiler bu evlilikten doğan çocuklardan da söz ediyorlar. Doğrusunu bilene aşk olsun! Yalan ne kadar da sık gerçek maskesi takar. Gerçek olan bir şey varsa o da çamaşırcının buraya geldiğinde masum olmadığıydı. Teni aşkın hayrını ve insanı kor gibi kavuran büyük heyecanları tanıyordu. Bununla birlikte, durumuna o kadar acımaya gerek olmasa bile –çünkü bu duyguları hiç tatmamaktansa acı çekmek daha iyidir– o kadar da özenilecek bir hali yoktu. Mahkumun karısı, ne olacak! Bu kötü unvan ona yetmezmiş gibi şimdi de bekar anne olarak tanınacaktı. Gelecekle ilgili tasarılarını merak eden bir kasabalı kadına Madeleine, "Çocuk işi hallolur olmaz buradan ayrılacağım! Beni kimsenin tanımadığı bir yere gideceğim!" açıklamasını yapıyordu.

"Peki nereye gideceksin?"

"Paris'e. Yukarıda* iş bulunur."

* Fransa taşrasında Paris, "yukarısı," Paris'e gitmekse "çıkılmak" olarak adlandırılır.

"Peki ya sefalet!"

"Paris'tekini buradakine yeğlerim."

Sabahın beşi.

Günün solgun ışığı yavaş yavaş odaya süzülüyor. Yatağın yanına, duvara dolabın gölgesi yansıyor. Madeleine'in inlemleri ıstırap çığlıklarına dönüşmüş. Eğer Tanrı fakirler ve yalnızlar için varolsaydı, bu ıstırapı çeken kadına görünürdü. Eli ni kadının göğsüne uzatır, parmaklarını yavaşça aralar ve ortaya bir kalp çıkarırdı, kendininkini. Dini tasvirlerde görüldüğü gibi, işaret ve baş parmağı arasından bir damla kan, bir damla ilahi kan, terk edilmiş Madeleine'in ağzına damlayacaktı. Hırsızlar sadece para çalarlar, aşıkarsa bedenleri. Tanrım, aşkı ne yapalım, yoksa doğmak üzere olan şu çocuğa mı sunalım?

"Madeleine korkuyorum!"

"Kapat kapıyı! Patronun beni duymasını istemiyorum!"

"Ona haber vermeye gidiyorum!"

Bağrı açık gecelik entarisi içinde genç hizmetçi kapının eşiğinde titriyor. Gördüğü ıstıraptan çekinerek içeri girmeye cesaret edemiyor. "Beni duyuyor musun, Madeleine? Korkuyorum." Gözlerini ahşap yatağın kenarını sıkan damarlı, terli ellerden ayıramıyor. Çamaşırcının başı, çözölmüş saçlarıyla karmakarışık bir halde buruşuk yastığın üzerinde sağa sola savruluyor.

"Ölecek olursan... beni suçlarlar!"

"Kapıyı kapatacak mısın?"

Genç kız merdivenlerde kayboldu. Madeleine birinci katta bulunan kapının kuvvetle vurulduğunu duydu. Sabaha karşı gördüğü rüyalardan çekip alınan dul Guimbaud, başını dantellerden kaldırdı: "Ne var; ne oldu?"

"Hanımefendi... Madeleine, galiba..."

"Koş git ebeyi çağır!"

Saat altıya çeyrek var.

İki sancı dalgası arasında Madeleine, kendini vücudunu unutmaya zorluyor. Gözlerini kapatıyor, tekrar açıyor ve bağı-
rıyor. Yatağın çevresindeki kadınlar, son olayları tartışıyor ol-
malarına karşın harekete geçiyorlar. Komodinin önüne yer-
leştirdikleri masa üzerinde bir küvet, güğüm ve kundak bez-
leri hazır. Ebe sıcak suyun hazırlanmasını istedi. Bir soluklan-
ma arası, müstakbel anne şöminedeki ateşi fark etti. Kim yak-
tı bu ateşi ? Olsa olsa bahçivandır. Adam çenesinin altına sı-
kıştırdığı bir kucak dolusu odunla yeniden odanın eşiginde gö-
ründü. İşte çarıklarını çıkarıyor. Ebe ona, "Çabuk olun! Bura-
da işiniz yok!" diye söylenerek duvarın bir köşesine yığılıp kal-
mış hizmetçiye dönüyor. "Bir de şunun suratına bakın, korku-
dan ödü patlamış! Gören de bize ziyarete gelenin ölüm oldu-
ğunu sanır. Kurtuluş anı yakın," diye bağıyor. Patron otorite-
ter bir el hareketiyle herkesin dışarıya çıkmasını işaret edi-
yor:

"Haydi yallah! Şu kapıyı da kapatın!"

Dul kadın gidip pencerenin yanına yerleşiyor. "Ne olursa
olsun Madeleine! Babalı veya babasız, her şeye karşın bir ço-
cuğu karşılamak mutluluk!" Ebe yatağa yaklaşıp kaba bir ha-
reketle örtüyü ve çarşafı çekerek şeklini kaybetmiş vücu-
du ortaya çıkarıyor. Çamaşırcı bir utanma duygusuyla gece-
lik entarisini karnına çekince ebenin cevabı hazır:

"Şu pozlara bakın! Namusunuzu gizlemenin tam da zama-
nı! Açın şunları ve bacaklarınızı bükün!"

Göreceklerinden ürktüğünden mi yoksa kibarlıktan mı bi-
linmez, dul Guimbaud başını çeviriyor. Bir eliyle perdeyi çe-
kerek hiçbir şeyi kaçırmayan gözleriyle dışarıya bakıyor. "Ta-
bii ya, yine Doré'ler köpeklerini serbest bırakmışlar! Ya ş-
budamayı yine unuttukları gül fidanı! Bir yazda on yıl büyüye-
cek!" Madeleine'in attığı yırtıcı çığlığa aldırmaksızın konu-
şmasını sürdürüyor:

"Yağmur yağacak... yağışlı doğum, mutlu doğum... koşullar yavrunuz için elverişli kızım!"

Odamın öbür tarafında ebe, kulağını yumruğunu ısırarak müstakbel annenin karnına dayıyor.

"İnlemeyi keserseniz bebeğin kalp atışlarını duyabilirim... Bir şeyler bana kız olduğunu söylüyor. Sabaha karşı doğanlar oğlanlardan da beter olur!"

"Aman Tanrım!"

Loğusa yardım ister gibi kollarını öne doğru uzatıyor.

"Tanrı'ya yakaracak yerde ıkinsanız daha iyi edersiniz!"

23 Eylül 1865

Öğleden sonra saat üç.

Bessines sur Gartempe belediyesi

Ben, aşağıda imzası bulunan mareşal François Poignand, dul bayan Guimbaud tarafından buraya çağrıldığımı belgeliyorum. Babasının yokluğunda, Bessines sur Gartempe belediye reisine bu kız çocuğunu takdim etme görevi bana verildi. "Sözlerini tutarsa güzel kız olacak!" Meslekten çamaşırcı Madeleine Valadon ve kasabada kalan kimliği belirsiz bir babadan olma Marie Clémentine Valadon. Çocuk sabahın altısında dünyaya geldi. Hancı Clément Douy ve komşuları Armand Chazeau şahitlerimdir.

Belediye reisinin masasımın üzerine François Poignand tarafından bırakılan geleceğin Suzanne Valadon'u, ciğerleri sökülecekmiş gibi çığlık çığlığa ağlıyordu.

Madeleine Valadon

Patronu kapıyı vurmadan içeri girdiğinde Madeleine yatağının tahta kısmını parlatmakla meşguldü; çünkü, yeteneklerini övmek gibi olmasın ama, kimse onun gibi mobilya parlata-mazdı. Kapının aniden açılmasıyla Madeleine yerinden sıçradı. "Ne kadar sinirlisiniz!" dedi Dul Guimbaud bir taraftan odayı incelerken. "Sizi rahatsız eden nedir?" Patronun bakış-ları, yeni temizlenmiş tuvalet masasıyla yatağın başucuna ası-lı siyah tahtadan İsa tasviri arasında gidip geliyordu. "Hadise-nize, cevap verin!" Madeleine kendini suçlu hissederek başını önüne eğdi. Sadece hanımların sinirlenmeye hakları vardır. Güç almak istercesine yastığa hafifçe vurdu. Dul kadını ür-kek gözlerle süzerken, projemden bahsetmenin tam sırası, di-ye düşündü. Fakat utangaçlık -bunun ne olduğunu hiç bilir misiniz?- her şeyden daha güçlüydü. Genç kadın dudaklarını ısıırıyordu. Eski bir yün çorabın içine arpa doldurarak yapılmış, renkli düğmelerle süslü bebeğiyle odanın bir köşesinde oynayan Marie Clémentine'e gözlerini dikti. "Siz, kızım, ben-den bir şeyler saklıyorsunuz!" Çamaşırcı konuyu dağıtmak için kızına dönerek, "Patronumuza merhaba desene!" dedi. "Hayır!" diye haykırdı küçük. "Hayır istemiyorum!" Henüz beş yaşında bile değildi ama annesini şimdiden utandırıyor-du. Madeleine terliklerinin ucuna bakarak, "Onu bağışla-yın..." diye mırıldandı. Dul kadın bu söze dudak büktü: "Bu çocuk başınıza dert açacak! Öteki çocuklarınızdan haber alı-yor musunuz? Sizin yammızda olmama nedeni babalarının mahkum olması değil!" Madeleine bir gerekçe mırıldandı ama patron onu dinlemiyordu. Tam Limoges'da oturan bü-yük kızı Marie'den söz edecekken dul kadın sözünü kesti:

"Köyde sizin hakkınızda beni şaşkınlığa düşüren şeyler anlatılıyor!"

Çamaşırcı kadın ellerini birbirine kenetledi. Titremeye başlayacak değilim, herhalde! Coulaud'nun çocuklarını düşünmesem bile... Bir kere onlar başlarının çaresine bakacak yaşta, hem hiçbir anne bütün çocuklarını aynı şekilde sevmek zorunda değil, benim kimseye bir kötülüğüm dokunmaz! Dul kadın ısrarlıydı: "Bütün bu gevezeliklere inanmalı mıyım?" Marie Clémentine konuşulanlarla hiç ilgisi yokmuş gibi gözükmesine rağmen annesine sordu: "Yakında buradan gidecek miyiz?" Patron kapıyı bir topuk darbesiyle itti: "Söylentiler demek doğru?" Madeleine mazeretlerin kaygan zemininde gezinme cesaretini gösterdi. "Benim yerime birini bulursunuz, hanımım! Yukarıda dertlerimi unutturum. Mahkum karısı muamelesi görmekten bıktım, anlıyor musunuz?" Dul kadın pencerenin yanına giderek sandalyeye oturdu. Bir elini öne uzatarak, "Bu düpedüz çılgınlık!" diye bağırды. "Paris'te sizi bekleyen güçlükleri hiç düşündünüz mü?" Madeleine her zaman yeteri kadar cesareti olduğunu söyledi. "Marie Clémentine'i bir rahibe okuluna yerleştirir ve çalışırım! Güçlükler beni yıldırılmaz! Son kızımın iyi bir hayatı olsun istiyorum. Burada o bir piç, bense kalpazan Coulaud'nun karısı olarak kalacağız! En iyisi hepsini unutmak!" Yüzü o kadar yorgun, gözlerinin altındaki çizgiler o kadar belirgindi ki patronu ona acıdı. Bu yaratık aptal olduğu kadar dik kafalı da, diye düşündü. Şuna bakın, büyüklerini terk edip Azize Katherina yortusu kutlarcasına kendini maceraya atma cüretini gösterebiliyor! "Oturunuz, kızım! Bu ani karar neden? Burada o kadar mutsuz musunuz?" Madeleine cevap verecek sözcük bulamıyordu. Kalbimi kemiren ıstırapı ifade etmesini asla bilemeyeceğim, diye acı acı düşündü. Kendisine bu kadar iyi gelen bir çözümü savunacak tek bir kelime bile bulamadığı için sessiz sessiz ağlamaya başladı. Bu gözyaşları, ellerini siyah elbisesinin kumaşında gezdiren patronunu yumuşattı: "Sizi hiç

suçladım mı? Hatta bu çocuğu evime kabul etmedim mi? Bazı-
larının yüksekten atması sizi çileden çıkarabilir, bunu anla-
rım, fakat işi her şeyi terk etmeye kadar vardırmak,... Bunu
anlayamıyorum!" Köşeye sıkışan çamaşırcı kadının bazı itiraf-
larda bulunmaktan başka çaresi kalmamıştı: "Ayrıca Marie,
büyük kızım da Parise'e gelip bize katılacak. Diğer çocukla-
rım beni sevmiyor!" Marie Clémentine bebeğini taşların üstü-
ne atıp ağlayarak annesinin eteklerinin arasına atıldı. Dul ka-
dın sandalyesinden kalktı: "Gören de sizinle tartışıyorum sa-
nır; halbuki ben sadece sağduyulu düşünmenizi istiyorum.
Sonra eliyle annesinin dizlerine sarılan küçüğün başım okşa-
dı.

İki hafta sonra, çamaşırcı patronunun kapısını çaldı. Öğüt-
leri, ayrıca kızına gösterdiği ilgi için kendisine teşekkür etti.
"Demek beni temelli terk ediyorsunuz?" Piçin annesi valizi-
nin hazır olduğunu söyledi, ayrıca bu yolculuk için de yeterli
parası vardı. Haber bir yangın hızıyla yayıldı. Kasabada her-
kes Madeleine aleyhinde atıp tuttu. Bu kadında hiç utanma
duygusu yok! Geçmişi umurunda bile değil!

Annesinin nedeni bilinmeyen kararıyla Limoges bölgesindeki kasabalarını terk edip Paris'e yerleşmeye geldiklerinde Suzanne Valadon henüz beş yaşındaydı. Kadın kötü bir zamanlama yapmıştı, Paris'e vardıklarında Prusya ile savaş patlak vermek üzereydi. Ana kız gelir gelmez kuşatmanın yol açtığı mahrumiyetlere katlanmak, Komün'ün saçtığı dehşete dayanmak zorunda kaldılar.

J.-P. CRESPELLE, *Utrillo*

1870-1875.

Paris'te

Bulvar Rochechouart.

ANIMSAMALAR

Üzerindeki siyah lambanın etrafında sineklerin vızıldadığı masaya yönelen Madeleine, anımsar varışını Paris'e...

trenden inen yolcuların hırçınlıklarını, kararmış garı kaplayan dumanı, saydam camların gerisinde uzanan kocaman griliği, uğultuyu, arkasından bağırان memurun sesini...

"Giriş çıkışlarda durulmaz!"

"Çıkış kapısı nerede?"

"Gözleriniz kör mü? Tam karşınız çıkış işte!"

birkaç kuruş, o da yoksa bir lokma ekmek karşılığında iş bekleyen hamalları, valizin üstüne kıvrılıp yatmış kızını...

"Neredeyiz şimdi?"

"Şapkanı düzelt, çarpık duruyor!"

"Neresi burası?"

"Paris!"

Clichy bulvarındaki iki yanı ağaçlı yolu, dükkanların gösterişsiz vitrinlerini, işçilerin oturduğu çirkin binanın girişini... "Burada oturacak ucuz bir yer bulabilirsiniz, arabacı sözü!" Kızıyla geçtikleri karanlık hol. Soğuk duvarlarla çevrili avluda küçük kız isyan etmişti: "Paris güzel değil!" Yolculuktan ve oraya vardıklarında yaşadıkları düş kırıklığından bitkin düşen anne kızdı:

"O halde gözlerini kapat!"

"Hayır! Her şeyi görmek istiyorum!" diye haykırdı Marie Clémentine merdivenleri çıkarken. "Her şeyi görmek istiyorum!"

Madeleine istavroz çıkararak, "Tanrım ona güzel görüntüler ver. Buna ihtiyacı olacak, dedi.

*Kiraz zamanı şarkı
söylediğimizde
neşeli bülbül ve alaycı ardıç
hep birlikte bayram yapacağız...*

Üzerindeki siyah lambanın etrafında sineklerin vızıldadığı masayı silen Madeleine Valadon, Paris'e yerleştiği ilk günlerini anımsar...

kapısına dikilmiş kapıcı kadının alaycı bakışlarını, Gaulaincourt sokağı balıkçıların kaba seslerini:

"Hamam böcekleri ne alemde Limoges'lu?"

"Birazdan yataklara tırmanacaklar!"

La Butte'ün yokuşlarından oluk oluk akan kokmuş suları, gelişi güzel boyanmış kaydırakların üzerinden sarkan çocukları, gürültülü atölyelerin çıkışında ihtiyar çapkınların yolunu gözlediği terzi çıraqlarını, insanın kendini, daha savaşa girmeden yenik ve öylesine yalnız hissettiği büyük şehrin uğultusunu ve nihayet kapıları, şehirlilerin solgun yüzlerinden ürkmüş çamaşırcının iş isteği karşısında kadının yüzüne çarpılan bütün o kapıları:

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

LIBERTÉ — ÉGALITÉ — FRATERNITÉ

MAIRIE DU 18e ARRONDISSEMENT

AVIS

**Une Souscription est ouverte
à la Mairie du 18e Arron-
dissement pour l'achat de
CANONS se chargeant par
la Culasse.**

LES ADJONTS,
J.-A. LAFONT,
A. SIBONNEAU,

Paris, le 17 Octobre 1870.

LE MAIRE,
G. CLÉMENTEAU.

Paris — Dép. PRÉFECTURE, pour l'arrondissement — Mairie pour le 18e Arrondissement.

"Ben işçiyim ve büyütecek bir kızım var!"

Acıklı nakarat.

"Pek tabii, kızım, biz bu havayı ezbere biliriz!"

1870 yılıydı.

Prusya miğferi takmış, açlıktan evcil havyan ve fareleri bitiren Parislilerin mideleri hâlâ boştu.

"La Butte'te bir belediye başkanı seçmişler... Georges Clemenceau... denilene göre herifin yumruğu acımasızmış!"

Madeline Paris'e daha henüz yerleşmişti ki, savaş acıklı yüzünü kuşatma altındaki başkent kapılarında gösterdi. Açlık ve kaderin bu darbesini atlatamama korkusu, yavaş yavaş memleket özlemini çekmeye başlayan bu iki sürgünün karşısına dikildi. "Paris'te sizi bekleyen güçlükleri hiç düşündünüz mü?" "Ne yazık ki hayır, hanımım! Sadece bana mahkum karısı muamelesi yapılan bu yerden kaçmayı düşündüm! Hem sonra bana daha fazla soru sormayın. Kendimi ifade etmeyi hiçbir zaman bilemedim! Sadece ellerim Tanrı'nın hoşuna gitmiş. İnce kumaşları ve dantelleri ütölemesini bilirler."

"Bana iş verin... ne olursa olsun! Beni Bessines'te bekleyen Dul Guimbaud'ya geri dönecek param kalmadı!"

Umudunu kestiği sırada Madeline, Saint Georges meydanında, perdeleri ağır saçaklar ve ponponlarla süslenmiş, boluğun Şark halıları üzerinden Sevres vazolarına süzüldüğü zengin bir burjuva evinde iş buldu.

"Haberı duydun mu, Madeline?"

"Tanrım, hayır, Madam!"

"Ulusal muhafız gücü Prusyalıların gözünden gizlemek amacıyla bütün topları Montmartre tepelerine çekmiş."

*Güzellerin kafasında çılgınlık olacak
Aşıkların kalplerinde güneş!
Kiraz zamanı şarkı söylediğimizde,
Alaycı ardıc daha iyi ötecek.*

1871 yılıydı.

Komün yılı, suçların kanla boyandığı yıl.

"Haberı duydunuz mu, Madeline?"

"Tanrım, hayır, Madam!"

"Thiers, yürütmeden sorumlu lider, topçu ateşini yeniden başlatmaya karar verdi."

*Fakat kısıdır kiraz zamanı
Salkım salkım küpeler düşleyerek
Kiraz toplamaya gideriz ikimiz*

Mart ayıydı.

Askeri konvoyun gürültüsüyle uyanan insanlar önce pencerelere üşüştü, sonra da sokağa indiler. Bazıları topların çevresinde dövüştüler. Ertesi gün belediye başkanı Georges Clemenceau'nun yokluğundan yararlanıp vatanseverliğin çılgın öfkesine kapılan taşkınlara, iki generali ele geçirip ölüm o sıralar şiirle işbirliği içinde olduğu için, Rosiers sokağında bir bahçede kurşuna dizdiler. De Profundis!* "Ah hanımefendim, kim derdi ki Paris'te subaylar sıradan vatandaşlar gibi öldürülecek."

"Çabuk evinize dönün! Yukarıda birbirlerini öldürüyorlar."

Çamaşırcı, Martyrs sokağına çamaşır götürmek zorundaydı. Binadan aceleyle çıkarken alarm çanlarının çaldığını duydu. Marie Clémentine... "Kızımı gördünüz mü?" diye sordu, kaldırımında birisiyle tartışan bir komşusuna.

"Onu görür gibi oldum. Çocuklarla Anvers meydanı yakınlarında bilye oynuyordu!"

Madeleine yokuşu koşarak çıktı. Küçük kız güvenli bir yerde miydi, acaba? Evet. Merakını gidermek ve bu öğleden sonra çılgın ateşli bir kalabalığın işgal ettiği Rochecouart bulvarının ağaçları altındaki gösteriyi daha iyi izleyebilmek için bir yükseltinin üzerine tünemişti. Kendinden geçmiş bir hali vardı. Kendilerini öldürmediği zaman savaş çocukları eğlendirir.

"İnecek misin?"

"Hayır! Her şeyi görmek istiyorum!"

De Profundis: Derinliklerden; acı, ıstırap çılgılığı.

Madeleine torbasını bir köşeye bırakarak bu çocukta öyle bir yürek var ki hiçbir şey onu yaralamıyor, diye düşündü.

*Kiraz zamanı geldiğinde
Aşk acılarından korkuyorsanız
Kaçının güzellerden.
Ben ki zalim acılardan korkmam.
Yaşamayacağım bir gün bile acı çekmeden.*

1871 ilkbaharı.

La Butte bir iç savaş dekoru içinde. Tesadüfen karşılaşan şehirliler birbirlerini boğazlıyorlar. Federasyon üyeleri Versailles'a karşı. Kırmızı pantolonluların ve ayyaşların kol gezdiği bulvarlarda, kaçaklar yatacak bir döşek arıyor. Pigalle meydanında, Louise Michel'deki barikatlar ardında Komün yanlıları, "aydınlanmış" alınlarını karşıtlarına sunuyorlar. Elysée Montmartre'da mitolojik havalı heykeller, parke taşlarının üzerine uzanmış yaralıları alçıdan gözleriyle seyrediyor. Bir haftadan az bir süre içinde Paris, insanlar ve fikirlerin karşı karşıya geldiği bir savaş alanına dönüvermişti.

"Söylesene anne, ikimiz ne zaman leylakların açtığı yamaçları otlarla kaplı yerlerde yeniden dolaşmaya başlayacağız?"

"Bu karışıklık bittiği zaman.

Madeleine Valadon, Rochechouart bulvarındaki işçi lojmanından artık hemen hemen hiç dışarı çıkmıyor. Bu savaşçı insanların içindeki şiddet onu korkutuyor. Bu korkusunda da yalnız değil. Güzel mahallelerde oturan burjuvalar panjurlarını kapamışlar; sokaklar ıssız. Bu karışıklık günlerinden birinde hanımı tenezzül edip mutfığa ziyaretine gelir. Yorgun bir hizmetçi gibi bir sandalyeye çöken kadın, çamaşırcıya son olaylar hakkında ne düşündüğünü sorar:

"Paris'te konuşulan şu Valles'e rastladınız mı?"

"Hayır, hanımım, doğrusunu söylemek gerekirse dışarı çok seyrek çıkıyorum!"

Marie Clémentine'in annesi hayatı boyunca sadece zengin hanımların dantelli külotlarını ve beylerin kıvrımlı gömleklerini tanıyacaktı.

"Hepsini saydık... Tam yetmiş top atışı!"

Kundaklamalar Paris'i yakıp kül ediyor. Şehrin kapılarına dayanmış düşman gösteriye seyirci kalıyor. Bismarck bile bu kadarını ummamış.

*Sacre Coeur adına
Roma ve Fransa'yı kurtarın!*

Pazar sabahı Notre Dame de Lorette'teki ayinde muhalefet kürsüye çıkıyor. Çarmıha gerilişi anımsatan peder, bu karışıklığı lanetliyor. Her günah cezasını da peşinden getirir.

Komün kızıl gözlerle baktı; sonu da kanla gelecek!

İlahi öfkeyi yatıştırmak için, kendilerini kardeş katliamından uzak tutmayı başaran iyi yürekli insanlar bir kilise inşa etmeye karar verirler. "*Fransız bireyinin, ailesinin ve ulusunun, İsa'nın kutsal yüreğinde kutsanması adına*" Montmartre tepesinin zirvesinde, Bizans üslubunda yapılan köpük beyazı bu abide Parislilere kiraz toplama zamanının çok kısa olduğunu hatırlatacak.

*Kiraz zamanını hep seveceğim
O zamandan kalmazdır yüreğimde taşıdığım
açık yara...
Ve kader Tanrıçası hiçbir zaman
acıyı söndüremez.*

Madeleine anımsıyor.

Komün öldü, Federeler tarafından kurşuna dizilerek.

Küçük Valadon

Kapıcı kadın her an gülüyor. Ha! Ha! Ha! Özellikle erkekler kendisine tatlı tatlı seslendiklerinde. Falan filan. Pek fingirdek bir kadın. Elbisesinin kumaşı altında memeleri, kalbi, karnı ve kıcı var. Anneme göre kış lafı etmemek gerekiyor. Anlaşılan orası Tanrı'nın sevmediği bir bölge. Kapıcı kadının gözleri fıldır fıldır, önüne gelene sırtıyor. Şimdi de burama dokunun, şimdi de şurama dokunun! "Ne güzel bir sabah! İçeri gelip bir kadeh içmez miydiniz Mösyö Boulard?" Kadın sanki çok koşmuş da soluksuz kalmış. "Tanrım, böyle bir teklifi nasıl reddedebilirim!" İkinci kattaki kadının kocası beni merdivenlerde dolaşırken görmekten hoşlanmıyor. İnsanları gözetlediğimi söylüyor! Kapıcı kadın ona içeri girmesini işaret ederken, "Bu çocuktan ne istiyorsunuz? Bütün gün tek başına. Sıkılıyor, hepsi bu!" diyor. Odasının perdelerini bazen kendisi, bazen de ziyaretçisi kapatıyor. Duruma göre. Bazı erkekler rahatsız edilmekten korkuyor, bazılarıysa korkmuyor. İçeriden gülüşlerini duyuyorum. Ha! Ha! Ha! Hangi oyunu oynuyorlar? Bu binada oturan kadınlar kapıcı kadını sevmiyorlar. Onu fazla hafif buluyorlar. "Bu orospudan oturmasını istiyorsun, yatıyor! Bu cins bir yaratık hiçbir pantolona karşı koyamaz!" Kapıcı kadının tek düşündüğü boynunun tenini hafifliklere sunmak. Neye benziyor hafiflik? Bir ağza. Hafiflik neyle yenir? Dişlerle. O, hayatın sadece sefalet getirdiği Madeleine Ana gibi kederli değil. Geceleri onu görmediğimi sanarak acısını mendiline anlatıyor. Ben de onu görmezlikten gelmeyi huy edindim. O gözlerini silerken ben de bebeğimle konuşuyorum. Falan filan. Bebeğimin adı Célestine! Ona bütün sırlarımı açıyorum. Bulunmuş bir çocuk olduğumu. Siyah-

lar giymiş, yüzü belirsiz bir adamın beni gizlice Bessines'te annemin çalıştığı dulun evine bıraktığını, aslında bu kadının annem olmadığını, beni evlat edindiğini, babamın bir şatoda oturduğunu ve kapılara sığmayan geniş omuzları olduğunu, konuştuğu zaman gür sesinin kilisedeymiş gibi yankılandığını anlatıyorum. Kapıcı kadın bana, "Bütün bunları nereden uyduruyorsun?" diyor. Kocaman memeleri, inci kolyesiyle –yine yatağında ayaklarını ısıtmaya gelmiş ahlaksızın tekinin he-diyesi– Madeleine Ana'mn evinde çalıştığı hanıma benziyor. O hanımın öyle güzel bir elbisesi var ki Meryem Ana'dan çalmış sanırsınız... *merhamet dolu efendimiz, Sizinle, bütün kadınların içinde Siz kutsandınız ve İsa, karınızın meyvesi...* Bok! Dua ezberlemekten bıktım. Boynunu öptürürken tavuk gibi sesler çıkarsa bile, kapıcı kadını İsa'nın annesine yeğlerim –"Perdeyi iyice kapatır mısınız? Bacaksız bizi dikizliyor!"– anisette içse bile, çoğu zaman sarhoş olsa bile. Bir defasında onu eteği külotuna kadar sıyrılmış, kusmuk içinde yerde yatarken buldum. Mezardakiler gibi ölü olmasından korktum. Çok şükür ertesi sabah iyileşmişti. "Marie Clémentine, şu pis sarhoşluk yüzünden mi bana somurtuyorsun? Avluda boş hayaller kuracağına gel bana eşlik et. Tencerenin dibinde ekmeğini banacak et suyu var." Soğanlı et yahnisi denir buna. Kendime bir ziyafet çekiyorum. Annem iştahımın yerinde olduğunu söylüyor. "Bana bir hikaye anlatırsan sana likörlü şeker veririm; bakalım bunu nasıl bulacaksın! Bu şekeri bana Mösyö Bichon ikram etti! Her neyse, şimdi kaç yaşındasın sen?" Ezbere biliyorum ama daha fazla gözüksün diye parmaklarımla sayıyorum. Sekiz yaşımdan tam üç yüz buçuk gün aldım. "O kadar oldu mu? Adeta kendi kendine büyüdün! Yukarıda olmaktan hoşnut musun?" Yukarısı demekle gitmek zorunda olduğum rahibelerin okulunu ima ediyor. Hayır! onları kesinlikle sevmiyorum. "Halbuki sana bir yığın şey öğretiyorlar! Onların sayesinde bir gün soylu efendilerin arasına karışacaksın!" Montmartre'ın rahibeleri ne kadar da

sertler. Bense bana emir verilmesinden hoşlanmıyorum. Ellerini karınlarının üstüne kavuşturarak, "İnsanın, diğerleri gibi bir babası olmaması çok zor olmalı," diyorlar. "Öksüz olsaydı keşke; hiç değilse o zaman ağlayacak bir omuz bulurdu! Sonra annesi de ona pek destek olmuyor!" Bazen benden konuşulması hoşuma gidiyor. Yok söyleymiş! Yok böyleymiş! Bazen de öfkelenendiriyor. O zaman somurtuyorum. Penguenlere dili mi çıkarıyorum. Kaldırımlara resim yapmak için onlardan tebeşir alıyorum. Lepic sokağının ev kadınları, çizdiğim kargacık burgacık şeylere bakıp, "Söyle küçük kız, ne anlatıyor bu karalamalar?" diye soruyorlar. Onlara, aklımdan geçenleri, diye cevap veriyorum. Büyükler iyi dalga geçiyorlar. Küçüklerin neden onlar gibi gülmeye hakları yok? O zaman onlara annemin resmini yaptığımı söylüyorum. Annem bütün gün parke cilaladığı için sızlanıyor: "Tanrım böbreklerim nasıl da ağrıyor!" Yukarıda kapıcı kadın komşulardan biriyle konuşuyor. Yanlış iliklenmiş gömleğine bakarak, "Yakında yirmi sekiz yaşında olacağım! Yaşlılık giderek yakınlaşıyor! Bir kadeh bir şey içmeye gelmez miydiniz?" diye soruyor. Burada Rochouart bulvarının bir ağacı var. Kaldırımla konuşuyor; kaldırım bu durumdan hoşnut. Kaldırım babası olmayan bir çocuğa benziyor. O da okşanmak istiyor. Keşke ağaçlar, yeşil kollarına çocukları alacak kadar akıllı olsalardı. Falan filan.

Çok iyi bir şey ancak
büyük bir aşkla yapılır.
Suzanne VALADON

1875-1877

Montmartre'da

Marie Clémentine dini bir eğitim görüyor.

"Yağışlı doğum, mutlu doğum."

Kaderin unutkan olduğu belli oldu. Verdiği sözleri tutmadı. Jandarmadan kaçan bir hırsız gibi, hep aynı kapıları açıyor: Bu kapılar, yazgısına boyun eğen tatsız bir kadere açılıyor. Madeleine mutluluğu asla bulamayacağını biliyordu. Marie Clémentine'e sığınacak bir kucak açan kapıcı kadına –neyse ki bu karı şu terk edilmiş çocuğun yalnızlığını gideriyor– dediği gibi, uğraşıp, didinip kendini paralamak bir işe yaramıyor. Nereye giderse gitsin, ne yaparsa yapsın, bir sefaleti bir diğeri izliyor. Gerçek bu... Güneş dünyada herkes için aynı şekilde parlamıyor. Kimilerinin meyvelerini olgunlaştırıyor, diğerlerinin toprağını kurutuyor. Yolun sonunda Tanrı yargılayacak:

"Annen kaç yaşında?"

"Bilmiyorum!"

"Yalancı!"

"Bir kere o benim annem değil!"

"Yalancı!"

O acımasız günlerde gündüzleri hizmetçilik, gece ütücülük yapmak zorunda kalması Madeleine Valadon'u çok çabuk ihtiyarlatmış. Kimse artık yaşını kestiremiyordu. Yıpranmanın dondurduğu yüzünde tek hayat belirtisi, kırışıkların arasında kalmış derin bakışlarıydı. Birbiri ardına dökülen çürü-

müş dişlerine aralanan ağzıysa bir yumruk darbesiyle ezilmiş gibiydi.

"Gel de kızma! Bu gidişle yakında ekmek bile çiğneyemeyeceğim!"

Ağır çalışma günlerinin sonunda Madeleine eve dönerken bazen bir mola verme ihtiyacı duyardı. O günlerden birinde, nefesini toplamak ve direncini yeniden kazanmak üzere Victor Massé sokağındaki pastaneye uğradı. Sahibi olan kadın bir yandan müşterilerine para üstü verirken, bir yandan üzgüye yaslanmış olan Madeleine'e sağlığı ve kızıyla ilgili sorular soruyordu. Pastacı kadın ekmek almaya gelmiş bir komşuyla şakalaşırken Madeleine, gökkuşağı rengi bir fiyonkla süslenmiş şekerleme kutusuna suçluluk duygusuyla bakmaktan kendini alamadı. Biraz daha fazla para kazansa kızına şekerleme götürebilirdi. Tanrım, arada sırada uyumak da lazım! Madeleine yirmi dört saatlik günde on sekiz saat iş başında değil miydi?

"Evet Madam Valadon, yine berbat bir gün bitti, değil mi?"

"Ne yazık ki hayır! Ordener sokağında oturan, gelecek cumartesi kızını evlendirecek bir burjuva hanım beni bekliyor. Ayrıca şunu belirteyim ki şikayet etmiyorum. Nazik kumaşları ütülemeyi seviyorum."

"Sahi mi? Demek hiç ara vermiyorsunuz?"

Bu belirsiz yorum karşısında Madeleine kendini savundu. Tabii ki ara veriyordu, ara sıra, herkes gibi... biraz uyumak ya da tam olarak neden terk ettiğini bilemediği memleketini düşünmek için. Konuşurken bir yandan da çamaşır yıkamaktan kurumuş ellerine bakıyor, ağlamamak için başını havaya doğru kaldırıyordu. Fakat neyim var benim? Nemli gözlerle dolaşmak pek huyum değil. Vitrinin arkasında günün son ışıkları ip atlayan bir kızın örgülü saçlarına vuruyor. Boş bakışlı bir adam piposunu tüttürerek yoldan geçiyor. Onun adımları da geçmişe özlem dolu.

"Yine bulutlardasınız."

Pastacı kadının ayakları tabii ki yerde, kasasının çekmece-sini karıştırıyor. Mermer tezgahın üstünde bozuk paralar çın-lıyor. Para buradan başka her yerde kıt.

Oturan Çıplak Küçük Kız, Suzanne Valadon'un deseni
(Ulusal Müze koleksiyonu)

"Daha fazla uyumak isterdim," diye mırıldanıyor çamaşır-cı torbasını toplarken. "Ama işte, yaşamak gerek!"

Evine doğru yokuşu tırmanırken geçtiği Rochechouart bul-varının dolma toprağında, ziyafetlerin ve bir saatlik aşkların havası seziliyor. Dudakları boyalı, saçları çözülmüş kızlar, te-raslı barları terk edip kendilerini ağaçların altına atıyorlar. Bir pezevenk, bir İngilizin çillerini sergilerken gösterdiğine benzer bir rahatlıkla memelerini teşhir eden hırpani kılıklı bir kızilla çene çalıyor. Madeleine yanlarından geçerken çifti şöyle bir süzüyor. Erkeklerin ondan hoşlandığı dönem artık

çok gerilerde kaldı. Fakat geçmişini düşünmek neden? Varlığına ve şefkatine muhtaç bir kızı yok mu? Kendini bezgin hissettiği günlerden birinde, Marie Clémentine'in yanında bir komşusuna içini döktü:

"Gerçek olan şu... Dünya nimetlerinden faydalanan hep aynı insanlar. Bizim gibi fakir olanların ise sadece ölesiye çalışmaya hakkı var."

"Niçin çekiciliğinizi korumayı düşünmediniz? Erkekler sadece bunu düşünür! Bir anlık zevkin karşılığım da hiç duraksamadan öderler."

Başka şeylerle ilgileniyormuş gibi yapan çocuk bir anda öfkeyle patladı: "Ben istemiyorum! Zaten Madeleine annem pis erkeklerin artık hoşuna gitmeyecek kadar yaşlı!" Böylece bir karış boyundaki saygısız çocuk masumiyetini kaybetmiş oldu. Şimdiden bedeninin hilelerini biliyordu bile.

"İşte! Bu size benzemeyecek!" dedi komşusu gülerək. "Sizin gibi kendini kötü işlerde yıpratmayacak!"

"Niçin çekiciliğinizi korumayı düşünmediniz?" Madeleine aynadaki yansımasını ürkek gözlerle süzdü. Çamaşırcı kadın, her geçen seneye derinleşen çizgilerinin farkına bile varmamış, kendi görüntüsüne yabancılaşmıştı. İşçi lojmanındaki sefil dairesinde, kızının bakışları onun yegane aynasıydı. Kız akşam yemeklerinde kendisini hep şaşırtırdı.

"Neden senin hayatın bu kadar hüznölü?"

"Benim hayatım mı? Hayatım nasılsa öyle."

"Bu yeterli değil."

"Ama yanımda sen varsın."

"Bana eski günlerin hikayesini anlatsana. Hani sen bir mahkum karısıyken... Benden başka çocukların varken!"

"Hikayeler mi? Rahibe okulunda sana yeteri kadar anlatmıyorlar mı? Kafan o kadar dolmuş ki böyle saçmalıklardan söz ediyorsun!"

"La Fontaine'in fablleri saçmalık değil!"

"Gayet tabii, ben çorbayı hazırlarken bana birini ezbere okumalısın!"

*Karga efendi, bir ağaca tünemiş,
Gagasında da kocaman bir peynir,
Kokusundan iştahlanan Tilki efendi
Onu bir güzel lafa tutmuş;
Hey! Merhaba Karga Efendi
Ne kadar güzelsiniz! Ne...*

Pırasa kokusunun yayıldığı mutfakta, küçük kız taklitler yapıyor. Önce ağaç ve karga oluyor, sonra tilki ve peynir. Sesi bir yükseliyor, bir alçalıyor... Bu küçüğün kanında oyunculuk var! Hikayecinin numaralarından gözleri kamaşan Madeleine, oturup bu keyif anının tadını çıkarıyor. Yorgunluktan felç olmuşçasına, kımıldamıyor bile. Bu fırsattan yararlanan çocuk gelip onu öpüyor. Zaman zaman kalbi sevgiyle dolup taşığında Marie Clémentine, adeta aşırı erdemli kişilerin beceriksizliğiyle sevgi sözcükleri geveler ağzında.

"Senin yerine ben çalışmaya gideceğim. Böylece sen evde kalır beni beklersin. Kapıcı kadın sana arkadaşlık eder!"

Madeleine omuzlarına aşılın çocuğu itti. Bu çocuktan önce kimse ona sevgi gösterisinde bulunmamıştı. Duygularını, henüz yıkamaya vakit bulamadığı bulaşıkların yığıldığı yalağın üzerine iyice eğilerek saklayacak.

"Sen mi beni besleyeceksin? En azından bütün dişlerinin çıkmasını bekle! Peyniri tutabilmeleri için sağlam olmaları gerekiyor."

Ne yazık ki Marie Clémentine ona her zaman sadece mutluluk vermiyordu. Bir ay geçmeden kızının iyi bir eğitim gördüğünü varsaydığı rahibeler okulundan buyurgan edalı, kuru bir mektubun evde onu beklediğini gördü. "Yine ne yaptın ki beni oraya toplantıya çağırıyorlar?" Hiçbir şeyden kesinlikle tedirgin olmayan sanık, sinirlenerek omuzlarını kaldırdı: "Bu

penguenlerin hepsi şirret," dedi. Sonunda, yumruğunu öfkeyle masaya vurarak annesinin yokluğunda söylev verdiği dolaba hitaben isyan etti:

"Eğer merak ediyorsan, Jüpiter olmak isterdim... Böylece kimseye boyun eğmez ve herkese ben emir verirdim.

*Jüpiter bir gün şöyle dedi: Bütün soluk alanlar
Yüceliğimin ayağına varıp kendilerini gösterecek
Şayet oluşumunda kusur bulan varsa
Korkmadan açıklayabilir,
O soruna da derman bulurum.*

"Derman nedir?"

"Acıyı dindirme gücü olan bir şeydir."

"Sen niye bir tane edinmiyorsun?"

Saat sekiz.

Okulun holünde Madeleine'in sabrı tükenmek üzereydi. Neredeyse bir saattir bekliyordu. Hışırdayan gri elbisesi yeni cilalanmış döşemenin üstünde dans eden bir rahibe sonunda çıkageldi. Çamaşırcıya kendisini izlemesini söyledi. Birinci katta, gözetmenin aileleri kabul ettiği vitraylı bölmede, bu yurgan bir el oturmasını işaret etti. Madeleine'in mırıldandığı selamlama sözleri duyulmuşa benzemiyordu. Kadın maun kütüphaneye ürkek bir bakış fırlattı ve ter içindeki yüzünü silmek için mendilini çıkardı. Zaten bildiklerinden başka şey öğrenecek miydi ki?

"Marie Clémentine'in Montmartre merdivenlerinin korkuluklarından kayarak aşağı indiğini biliyor muydunuz? Rahibe Dominique evvelsi gün onu orada yakaladığında etekleri beline kadar sıyrılmış, bacakları çıplak, öyle kayıyormuş. Bu gidişle bir gün boynunu kıracak. Ayrıca size diğer yakışsız tavırlarından söz etmiyorum bile; artık kimseyi şaşırtmıyor!"

Madeleine ağzı yarı açık, gözleri yerde, işçi eteğinin kaba kumaşını seyredalmıştı.

"Bana verecek bir cevabınız yok mu?"

"Fakat rahibe kardeş... Bütün gün evde yokum!"

Beyaz başlığın altındaki yüz ciddiyetini koruyordu.

"Bu onu başıboş bırakmak için bir sebep değil. Söylentiye göre evde onun dediği oluyormuş. Korkarım, bu gidişle ileride sizi kötü sürprizler bekliyor!"

Madeleine gözlerini kaldırdı. Sırtı pencereye dönük duran gözetmenin arkasında bir elma ağacı çiçek açmıştı.

"Bu çocuk bana mutluluk veriyor... Neyse, Tanrı'nın istediği olur!"

Sosyetenin çamaşırım ütölemekten yorgun argın eve dönen çamaşırcı için, kendini yatağa atacağı mutlu an sonunda geldi. İki yastığa dayadığı başıyla, kendisi orada yokmuş gibi davranan kızını izliyor. Teslim edilmeyi bekleyen gömlek yıgınları arasında Marie Clémentine, ya derslerini bitiriyor ya da resim yapıyor.

"Senin haylaz olduğunu söylüyorlar, doğru mu?"

Çocuk cevap vermeden boynunu büktü. Annesine dalgın bir bakış atarak işine devam etti. Küçük Valadon insanların kendisi hakkında ne düşündüklerine aldırmazdı. Serçeler kadar hür gezen avare hödüklerin, yağmacıların tembel tembel gezindiği bu mahallede herkes onu tanırdı. "Şimdiden numaracı bir hali var." Geçişine kimsenin kayıtsız kalmadığı yol üzerinde dükkancılar çene çalıyor. Sadece bu küçük kız bir parça küstahlıkla, çoğunu cevapsız bırakacak bir soğukkanlılık ve zekayla yetişkinleri yanıtlamasını bilir; ama durmadan kaldırıma bir şeyler çiziktirmeyi de ihmal etmez. Tebeşir almak için parayı nereden buluyor? Anası ancak karınlarını doyuracak kadar kazanıyor.

"Bilmem fark ettiniz mi, çamaşırcı iki senedir elbisesini değiştirmedir?"

Madeleine ani bir davranışla yatağında doğruldu.

"Neden bu kadar çok yalan söylüyorsun?"

Marie Clémentine şimdiden çok ağırılmış havası veren eli-
ni kaldırıp törensi bir havayla kalbinin üzerine koydu:

"Yalan söylemiyorum. İlginç gözükmek için saçmalayan in-
sanlarla dolu kitaplardaki gibi yaratıyorum!"

"Dediklerine bakılırsa, senin annen olmadığını söylüyor-
muşsun."

"Onlar bunu hak ediyor! Bütün işleri beni sorgulamak!
Bir çocuğun da sırları vardır!"

"Baban hakkındaki bu palavralar da neden? İyi biliyorsun
ki şatoda falan oturmuyordu."

Öğrenci kız kalemını emiyor. Gözlerini tavanda gezdire-
rek düşünüyor. "Banker! Bu daha iyi olurdu! Ben ileride zen-
gin bir adamla evleneceğim. Çok zengin bir adamla. Bir kere
neden babam bizi bırakıp gitti?" Yorgunluk Madeleine'i tes-
lim almıştı. Kızı büyüklük hülyalarına şekil veredursun, o ya-
vaş yavaş horlamaya başlıyor.

*Geliniz, Maymun; ilk siz söz alınız ve şunu düşününüz:
Bütün bu hayvanlara bakınız;
Güzelliklerini sizinkiyle kıyaslayınız.
Memnun oldunuz mu?*

Marie Clémentine yaptığı resmi toparlayıp kitabını kapatı-
yor. Annesinin yattığı yatağa yanaşarak ona ihtirasla bakı-
yor.

*- Ben mi, dedi Maymun; neden olmasın?
Benim de diğerleri gibi dört bacağım yok mu?
Yüzüm bugüne değin bana hiç sitem etmedi.
Fakat kardeşim Ayı'ya gelince
Onun sadece müsveddesini yapmışlar.
Bana sorarlarsa hiçbir zaman boyanmayacak.*

"İleride ben ayıyı boyayacağım. Herkesin resmini yapacağım.
Seninkini bile Madeleine Ana. Hepsi görecekler!"

Rahibe Dominique

"Biraz sessiz olun lütfen, genç bayanlar! Bugün yapacağımız... Bugüne... Ne parlak bir gün değil mi? Tanrı'ya bize sunduğu güzellikler için şükran borçlu değil miyiz? Ne diyordum... Bugüne tahtaya yazdığım duayı inceleyerek başlayacağız. Virginie arkadaşlarınıza siz okuyacaksınız!" "Bu haksızlık! Niçin bütün duaları hep o okuyor?" "Susunuz!" "Çünkü o okulun gözdesi!" "Genç bayanlar bir kelime daha ederseniz, on bir teneffüsünü kaldırırım! Virginie, sizi dinliyoruz!" "EY KUTSAL TANRIM, SİZ Kİ GÜNAHI HİÇ KABUL ETMEZSİNİ..." "Rahibe kardeş, arkadan hiçbir şey duyulmuyor!" "Virginie, biraz yüksek sesle okur musunuz?" "EY KUTSAL TANRIM!" "Size biraz yüksek sesle okuyun, dedim, bağırın demedim!" "EY KUTSAL TANRIM, SİZ Kİ GÜNAHI HİÇ KABUL ETMEZSİNİZ, BENİM GİBİ DURMADAN GÜNAH İŞLEYEN VE BUNU HUY HALİNE GETİRMİŞ BİR KALBİ NASIL DA KABUL EDİYORSUNUZ?" "Rahibe kardeş, kalbi kabul etmek ne demek?" "Marie Clémentine, sizi defalarca okumayı kesmemeniz için uyardım. Ceza defterinizi çıkarın!" "Niçin?" "Bundan sonraki cümleyi yüz defa yazmanız için... Yazınız! Bazı kelimeleri anlamama bahanesiyle derisi bölmenize izin veremem. Virginie baştan alır mısınız?" "EY KARŞISINDA GÖKYÜZÜNÜN BİLE YETERİ KADAR TEMİZ OLMADIĞI BİR TANRI'NIN SAFLIĞI! SİZ Kİ MELEKLERDEKİ YOZLAŞMAYI"... "Neyi?" "YOZLAŞMAYI GÖRDÜNÜZ; NASIL BENİM GİBİ SAF OLMAYAN BİR CANİYİ REDDETMEZSİNİZ?" "Lucienne!" "Evet, rahibe kardeş!" "Valadon'un kulağına ne fısıldıyorsunuz?" "Bilmiyorum, rahi-

be kardeş; unuttum bile!" "Hatırlamanız için size üç dakika veriyorum; tabii eğer başrahibe Marie des Anges'in karşısına çıkmak istemiyorsanız!" "Lucienne bana, bir soru sorduğum için beni cezalandırmaya hakkınız olmadığını söyledi. O da 'bir kalbi kabul etmek' ne demek bilmiyor!" "Valadon ceza defterinizi açınız!" "Niçin?" "Söyleyeceğim cümleyi yüz defa yazmanız için. Yazınız! Öğretmenime karşı küstah olmamalıyım. Virginie okumanıza devam eder misiniz?" "Peki, ama nerede kaldığımı unutun!" "Şuradan tekrar ediniz: Siz ki meleklerdeki..." "SİZ Kİ MELEKLERDEKİ YOZLAŞMAYI GÖRDÜNÜZ; BENİM GİBİ SAF OLMAYAN BİR CANIYI NASIL REDDETMEZSİNİZ? TANRIM..." "Rahibe kardeş!" "Yine ne var?" "Marie Clémentine, bana ruhunun olmadığını ve okuldan günün birinde atılmayı umursamadığını söylüyor." "Ayağa kalkınız, Valadon! Neden ruhunuzun olmadığını söylüyorsunuz?"

"Çünkü doğru da ondan, rahibe kardeş!"

"Evet, Başrahibe Marie des Anges! Ahlaksız! Kötülüğe alışmış bir çocuğu betimlemek için merhametim bana başka hiçbir şey fısıldamıyor! Kaç yaşında? On iki, başrahibe, belki de on üç! Ahlaksız, densiz ve günahla şimdiden katılaşmış! Hiçbir dua bugüne kadar bu çocuğun şüpheciliğini kıramadı. Hayır, başrahibe! Ölçüyü kaçırmıyorum! Şayet öyleysem, Tanrı beni bağışlasın; çünkü biliyorum ki kendimi bu genç ruhlara adadım. Ama bu kız, dehşete düşmüş arkadaşlarının önünde ruhunun olmadığını ileri sürmedi mi? Ona İsa'ya inanıp inanmadığını sorduğumda ise yatışmayıp bana cevap olarak dünyada hâlâ bu kadar ıstırap çeken insan olduğuna göre çarmıha gerilişin bir işe yaramadığını söyledi! 'Şeytan!' Tamamen, başrahibe! Söz konusu olan o! Şeytan, bu kötülüğe eğilimli ve isyankâr kızın ağzından konuşuyor. Arkadaşları ilahi sözcüklerle kendilerinden geçmişken –Virginie'nin duayı nasıl büyük bir coşkuyla okuduğunu duymalıydınız– küçük Valadon sadece

kıkırdayıp kurnaz sorular sormayı düşünüyor. Bu çocuğu huzursuz eden merak öylesine karmaşık ki onun karşısında çok derin bir tedirginlik duymamak mümkün değil. 'Rahibe kardeş, duyguların yoğunlaşması ne demek?' 'Rahibe kardeş, ten zevkleri ne anlama geliyor?' 'Rahibe kardeş arzular neden gereksiz ve tehlikeli?' Davranışlarından söz etmiyorum! Daha sırtımı döner dönmez sınıfı kargaşalığa itiyor, işte hop! Başı yerde ayakları havada! Buna amuda kalkmak, diyor! Bu kız bir panayır cambazı, başka bir şey değil! Doğruyu söylemek gerekirse başrahibe, bu çocuğu kurumumuzda tutmakla fazla iyilik göstermiş oluyorsunuz. Ne yaparsak yapalım, onun yolu çoktan çizilmiş. Marie Clémentine'in sonu benzerleri gibi olacak, pislik içinde veya kaldırım üstünde. Tabii eğer İsa ona acımazsa."

"Lütfen genç bayanlar biraz sessizlik lütfen! Virginie masamın üstüne çeki düzen verir misiniz?" "Bu doğru değil! Neden her zaman o?" "Susunuz!" "Çünkü o gözde" "Bir kelime daha duyarsam, size yüz satır vereceğim! Bugüne tahtaya yazdığım duayı incelemekle başlıyoruz. Bu dua, benimle beraber söylemenizi istediğim şu harikulade cümleyle başlıyor: SADECE, HİÇBİR ŞEYİN SARSMAYACAĞI TANRI'YA DAYANIN, O'NA GÜVENİN; HİÇBİR ŞEY İNSANOĞLU KADAR TUTARSIZ, GÜVENİLMEZ VE ZAYIF DEĞİLDİR; ONUN PAYLAŞACAK SADECE HATALARI, KÖTÜ NİYETLERİ VE YALANLARI VARDIR! Valadon bana derhal elinizdeki kağıt parçasını getiriniz! Şimdi de ders sırasında mı resim yapıyorsunuz? Bu karaladığınız şeyin anlamı ne?" "Karşısında oturan rahibe kardeşe yalanlar anlatan bir öğrenci, rahibe başlığını çizecek zaman bulamadım!" "Genç bayanlar bir kahkaha sesi daha duyarsam on bir teneffüsünü kaldıracağım! Sizi gelince Valadon, çantanızı ve defterlerinizi alın, benimle beraber gözetmene geliyorsunuz!"

Onu baştan çıkarmak hiç de kolay değildi, tam tersi. Sırlarını kendisine saklardı. Utancı ve gururu nedeniyle kendisi ve ailesiyle ilgili olayları sık sık çarpıttı.

Yves BONNAT, *Valadon*

1877-1880

Poteau Sokağı.

Marie Clémentine önce iş, sonra da sirk ortamıyla tanışıyor.

"Bundan daha başıbozuk biri bulunamaz!"

"Rahibelerin onu neden kovdukları anlaşıyor!"

"Otuz altı meslek, otuz altı sefalet!"

Çamaşırcının kızı atasözlerini tersten okuyor.

"Bir modacının yanında çırak değil miydi?"

"Kısa bir süre için!"

"Bir kuş tüyü satıcısı için tüy toplamadı mı?"

"Bir toz alımlık süre!"

"Öyle gözüküyor ki tüylerden sonra incilere terfi etmiş. İncileri ipe dizmek, bak işte bu iyi bir meslek!"

"Evet... Patronun kocasına göz süzmemek şartıyla! Son haberlere göre çocukları Tuileries bahçesinde gezdiriyormuş."

Marie Clémentine, korkak insanları rahatsız edecek bir kayıtsızlıkla bir işten diğerine geçiyordu. Sadece onurunu kıran emirlere değil, pişmanlıklara da sırt çevirmişti. Pişmanlıklar, kapı arkalarında hafifliğini eleştiren cadalozlara ve cenaze çelenklerine aitti.-

"Gençlikte akıldan yoksun olan, ihtiyarlıkta açlıktan ölür!"

Gelecek umrunda bile değil. Ŗu an kendini mutlu hissetmek istiyor. Zaten hayat ondan, sonuçsuz ayrıntılara hayıflanma fırsatı vermeyecek kadar çok Ŗey alıyor. İki soluk arasında annesi, "Bulvarlarda sürtmek ve oğlanlarla kırıştırmaktan başka seni ilgilendiren hiçbir Ŗey yok," diye sitem ediyor. Bir-Ŗey vardı; resim! Yüzler ve özellikle kendi yüzü, bu on beş yaşındaki kızı çok heyecanlandırıyor. Onu ayartmak için yoluna çıkanların onda ne bulduklarını aynalarda gözlemliyor; doyumsuz, mavi gözler, inatçı bir çenenin üstünde cömert bir ağız...

"Hakkım vermek gerekir, doğrusu çok güzel çizgileri var!"

"Hoppanın görünüşü kusursuz!"

"Yazık ki boyu çok kısa. Bir elli dört, bu boyla fazla gösterişli olamaz."

Yaşamdan aslan payını koparmak için uzun boylu olmaya gerek yok. Marie Clmentine'in onuru bu payı istiyor. Kendisinden uzak durmalarına karşın yaşıtı kızlar, onu hayranlığa benzeyen bir saygıyla inceliyorlar. Annesiyle taşındığı Poteau sokağında çamaşırcının kızı kendisine sağlam bir isim yapmıştı. Onun talibine vereceği bir çeyizi elbet olacaktı. Düzenli bir geliri olmadığı için çeyiz sandığına, pişkinliğini ve alaycılığını koymuştu! Çünkü onun dalkavukluk ve ikiyüzlülükle işi yok. Kendisine cevap verecek cesareti olmayan kimseler onu parmaklarıyla gösteriyor:

"Boynu aynı bir kazınkine benziyor"

"ok hırslı! Birkaç santimetre daha uzun göstermek istiyor!"

"Ne yalancı! İlla herkesi kandıracak. Babası şatoda yaşıyormuş... Bankermiş... Daha neler?"

Gerçekten de geçmişi hakkında soru sorulduğunda geç kız ya kıvırtıyor ya da yalanları sıralıyor. Yalanlar, yavan arşivine döşediği kenar süsleri! Ayrıca, bu meraklı turşucuları yanıltmak da hoşuna gidiyor. Herkesin hikayesi kendine. Hikaye anlatma yeteneği sayesinde hayatı, pembe romanlardan çalınmış bir melodrama benzemişti.

"Tapon mal satmakta zorlanan bir soytarıdan da beter!"

İnsanın kendisi hakkındaki yargısı iyiye başkalarınınkini ne ne gerek var? Marie Clémentine, değerli sermayesi, tek mal varlığı olan kendi gerçeğine özen göstermekte kararlıydı. Onu kimseyle paylaşmayacaktı. Daha sonra nüfus kağıdındaki doğum tarihi değiştirilecekti.

"Evet, hile yapmak hoşuma gidiyor."

Bu yaratık hiçbir şeyden korkmuyor; ne yolunun üstünde onu sorguya çeken dedikoducu kadınlardan, ne bakışlarına şimdiden cevap verdiği erkeklerden ne de çamaşırcının eşliğinde yaşadığı ve yol üzerinde bir kenara atmaya kararlı olduğu sefaletten.

"Şimdiden La Butte sokağında sürtüyor! Onu, taşlamalı türkü söyleyen zırtıkların kolunda görmüşler."

*Ayakların önde gideceksin
Kadavramı kesecek ciddi doktor,
Cenazemde ilahi okuyacak papaz...*

Moulin de la Galette'te Marie Clémentine, adaletsizliğin şarkısını söyleyen sanatçıları dinliyor. Burada şiddet, şefkatle kardeşçe yaşar, yoksulluk pitoresk bir elbise giyip sadece şairleri ağlatır. Diğerleriye onunla eğlenir ya da yoksulluğu alkışlar. Burjuvalarsa her hafta sonu üstünlükleriyle ayrıcalıklarını takınıp "aşağı tabakayla" düşüp kalkmaya gelir bu mahalleye.

*Zengin veya fakir, cahil veya bilgin,
Büyük phalansterem* dostları,
Hepimizin dünyada bir karış toprağı olacak
Eşitlikçi adalete doğru
Ayakların önde gideceksin.*

Phalanstère: Varlıklarını üleşerek birarada yaşayan küçük topluluğun barındığı yer.

"Bütün bu insanlar senin başına vurmuş!"

"Hayır anne... Beni eğitiyorlar!"

Bakımıyla yükümlü olduğu Aumale sokağındaki veya Saint Georges meydanındaki salonlar Madeleine'in gözlerini kamaştırmıştır hep: "Bu kadar küçük bir yerde bunca güzel şey. Onları beğenmemek olası mı?" Bütün bunları haksız miras yoluyla elde edilen nesneler ve üst üste yığılmış mobilyalar olarak gören Marie Clémentine ise artık hiç etkilenmiyor.

"Bir isyankâr mı olacaksın yoksa?"

"Neden olmasın?"

Madeleine'in kızı hiçbir zaman zenginlik ve görkemin kendisini etkilemesine izin vermeyecekti. İleride resimlerinin dekorunu oluşturacak şeylerin şimdiden farkındaydı: Gölgele-
rin ve siluetlerin karaltı şeklinde belirlediği geniş, adeta çıplak alanlar, belli belirsiz bir şömine görüntüsü, bir masa veya da-
ğınık bir yatak ve portresini yaptığı biri hakkında bir yığın ko-
leksiyondan daha çok şey anlatacak küçük bir eşya.

"Sana benzemek istemiyorum!"

"Peki neden?"

"Boyun eğmişliğin beni çileden çıkarıyor."

İş çıkışı almaya geldiği annesinin yanında yürürken Marie Clémentine, kötü olduğuna inandığı bu uysallıktan onu uzaklaştırmaya çalışıyor.

"İşte şimdi de öz kızım işçi olmaktan duyduğum onuru yü-
züme vuruyor!"

"Anne... Neden anlamak istemiyorsun?"

Yaralanan Madeleine, acıyla dudaklarını ısırды: "Neyi anla-
yayım? Bir mirasyedinin rahat hayatını sürmek istemeni mi? Benden utanç duymanı mı?" Marie Clémentine içini çekti. Esas annesinin kabul edemediği, kendisinin umudu bir gü-
vence olarak kabul etmesi. Bu duyguyu ondan kime almayı başaramayacak. Dıştan bakıldığında bir geleceği yok gibiyse de -bu hediye adaletsizliğe ve eşitsizliğe doğan çocuklardan

baştan esirgenmiştir- paçavralar içinde, barlarda sürünen, tımarhane veya bir hastane yatağında hayatları son bulan, acı-nacak bu sürüye benzememeye karar vermişti.

"Bütün bunlar hiçbir şey anlamadığım ipe sapa gelmez laflar. Bugün yine nerede sürttün?"

Genç kız duraksadı. Bikkınlığına ve bu anlayışsızlığa bir cevap ararmış gibi gözlerini yere dikmiş yürüyen annesine baktı. Her cuma olduğu gibi bu gece de Madeleine, aceleyle yedikleri akşam yemeğinden sonra Barbès çamaşırhanesine gidip geceyi tüm mahalleyi süslemekle geçirecek. Saat on biri vuracak, sonra da gece yarısı. Dükkanın çevresindeki ışıklar birbiri ardına sönecek. İşsiz kaldırımın üstüne etrafında gece kelebeklerinin uçtuğu, dükkanın sarı ışığı vuracak. Tedirginlik veren bu sessizliğin ortasında, üç ayaklı masaya konan demir ütülerin gürültüsü kapının eşiğini aşmayacak. Sabahın dördünde, kapı aralığında sütçü kafasını içeriye uzatarak içerideki yorgun kadınlara takılacak. Korseleri çözülmüş, kolları ter içinde kadınlar, ütülerin çıkardığı duman arasından gözükken bu hayalete selam verecekler.

"Akrobatlara bakmaya gitmiştim."

"Al sana bir uğraş!"

"Mesleklerini öğrenmek istiyorum."

"Akrobat? Sen buna meslek mi diyorsun?"

BİR TRAPEZDEN DÜŞÜŞ HİKAYESİ

Her akşam Rochechouart Bulvarı 63 numaradaki büyük çadırda Fernando sirki bütün Paris'i kendine çekiyordu: Çapkınlar, burjuvalar, turistler, heyecan peşinde yüksek sosyeteden kişiler. Programda hiçbir şey eksik değildi; ne üst balkondaki çocukların patlattığı çatapatlardan ürken güvercinler, ne kulisteki can sıkıntısını bir anda yok eden vahşi hayvan kükremeleri ne de her gece aynı tabureye çıkmaktan yorgun düşmüş filin bağırması.

Gösterişli payetlerle süslü giysileriyle ip cambazları ve ipek çoraplı palyaçolardan sonra siyah saten kaplı şapkalarıyla hokkabazlar ve beyaz atların üstündeki kadın biniciler gösteri yapıyor. Ön sıradaki çapkınlar birbirlerine isimlerini söyleyerek adreslerini verirken onlar pisti turluyor, kendilerini alkışlayan halka öpücükler gönderiyorlar. Binici kadınlar kaybolur kaybolmaz girişteki perdeyi küçük bir kız açıyor. Bale-
rinlere özgü bir hareketle halkı selamlıyor:

"Şimdi akrobatların nefes kesen gösterisi!"

Akrobatlar pistin ortasına fırlayıp ipten bir merdivene tırmanıyorlar. Yukarı çıktıklarında müzik susuyor. Tepede yeşilimtrak bir ışığın altında iki adaleli adam bilekliklerini kontrol ediyor. Trapeze yerleştikten sonra, tek bacaklarına ipi dolayıp kendilerini baş aşağı boşluğa bırakıyorlar. Baş dönmesinin üstünde karşılıklı sallanan iki adam. Altın yaldızlı saç file-
siyle genç bir kız tepedeki köprünün ucuna geliyor. Hiç kim-
senin gözünden kaçmadığını bildiği bir bakışla altında asılı
duran trapezciyle arasındaki mesafeyi kestirmeye çalışıyor.
Kollarını ileri uzatarak atlamak için trampetin son vuruşunu
bekliyor. İzleyiciler genç kızın, trampelin üstünde yükselişi-
ni ve kendini boşluğa bırakmadan önce kendi etrafında bir
takla atışım seyrediyorlar. Sıralardan korkulu bir "ah!" sesi
yükseliyor. Trapezde sallanan partnerinin uzattığı elleri yaka-
ladığında genç kadın bu sesle buluşuyor. İki vücudun tekmiş
gibi görüldüğü baş döndürücü bir sallanmadan sonra, trapez-
deki adam kızı, onu ayaklarından yakalayan karşıdaki arka-
daşına gönderiyor. O da genç kızı yine köprüye doğru sallı-
yor. Kız gülümseyerek dengesini buluyor. Heyecanlı kalaba-
lık ayaklarını yere vururken Marie Clémentine komşusuna
doğru eğiliyor:

"Çok kısa bir süre sonra beni alkışlamaya geleceksin!"

Çamaşırcının kızı kaderini çizecek kararı vermiştir. Artık
ne Bruyèr sokağındaki seçkin burjuvalar için çocuk bakıcılığı

ne de garsonluk yapacaktır. Clichy meydanındaki lokantada, karılarını ve çocuklarını unutan, ince belli jüponların hayranları bundan böyle kendisi hakkındaki haberleri sadece kasadaki kadından alacaklardır. Marie Clémentine artık sirke aittir. Trapezin tepesinde halkı gülümseyerek selamlayan şu yaratık gibi o da zaferin üstünde sallanacak.

"Şansını modellik yaparak denesen daha iyi edersin. Hem daha az tehlikeli hem de daha çok kazanç getirir."

Genç kız, geleceğinden endişe duyan arkadaşına cevap vermez. Şimdiden korkunun ve cüretin onu beklediği köprünün üzerindedir. Bundan evvel nicelerinin tuttuğu ipe asılmış, bir fırlıdak gibi dönüyor. Yer çekimine meydan okuyan vücudunun altında tribünler sallanıyor, pist tersine dönüyor. Gaz lambaları yer yer halkı aydınlatıyor. Boyutları değiştiren sahne ışığında, yüzler tebeşir rengine maskelere benziyor.

"Hayal kuracağına gözlerini açsan iyi edersin. Bak orada kim var! Şu ön sırada resim yapan adam Degas!"

Bazı umutlar doğarken ölüyor. Diğerleriyse dile getirildikleri an kabul ediliyor. Troudaine caddesinde, kendisine övgülerin düzüldüğü Clou'nun hanında davetler almaya başlayan Marie Clémentine, iki ressamla, Kont Antoine de la Rochefoucault ve Theo Wagner'le tanışır. İkisi de sanatçıların yanı sıra zenginlerin de trapezcilik yapmaya veya jonglörlük öğrenmeye geldiği Mollier sirkinin gediklisidir. Theo Wagner biniciliğe heves ederken yeni gelen genç kız da trapez üzerine çıkmaya çalışıyor. Dayanıklılığından ve çevikliğinden etkilenen antrenörün onu çok kısa bir süre içinde akrobat yapacağından kuşkusu yok. Fakat ne yazık! Bir öğleden sonra, antrenörün arkasını dönmesinden yararlanan gözüpek kız, tehlikeli bir atlama denemeye kalkışınca, boş bulunup sırt üstü yere çakılır.

"Ne oluyor?"

"Küçük Valadon... Büyük trapezden düştü."

İnlemelerinden paniğe kapılan sirk sakinleri koşuşup gelirler. Hiç kımıldamayan vücudunun etrafında toplanırlar.

"Bir doktor bulmalıyız!"

"Bari böbrekleri parçalanmamış olsa!"

Üç hafta sonra doktor evden çıkarken Madeleine'e, akrobatik hareketlerin kızına yasakladığını bildirdi. Genç kız gelecekte hevesini başka alanlara kaydırmak zorundaydı. Bu düşünüş onda zamanın onaramayacağı izler bırakmıştı.

"Lütfen siz söyleyin doktor! Beni dinlemek istemiyor."

"Ona şimdi söyledim."

"Peki ne oldu?"

"Gidip onu avutmalısınız!"

Yandaki odada alacakaranlığın maviliği duvarlara vuruyor. Sokağın sesleri açık olan pencereden içeri doluyor. Bir su birikintisinin içinde oynayan çocukların bağırımları ve gelip geçene iyi cins marullarını, havuçlarının tazeliğini öven bir seyyar satıcının sesi duyuluyor. Hasta kız yatağına uzanmış, gözlerini tavana dikmiş.

"Pencereyi kapatmamı ister misiniz?"

"Seninle konuştu mu?"

"Evet."

"Ağlamak istemiyorum!"

"Ağlamalısın. Göz yaşları onursuzluk değildir. Hele on beş yaşındayken!"

Annesi onu beceriksizce avutmaya çalışıyor. Diğerleri gibi aynı sefaletin pisliği içinde yetiştiği halde, değişik ve umulmadık yönleri olan bu kıza ne şekilde davranmalı? Madeleine yatağın kenarına oturduğu zaman, Marie Clémentine gözyaşlarına boğulmuş olan yüzünü çarşafıyla örtüyor.

"Anne. Çabuk bana kalem ve kağıt getir!"

"Tanrım! Resim yapmak ne işe yarar ki?"
"Yaşamaya!"

*On beşinde fabrikaya girilir
Yelpazesiz
Sabahtan akşama çabalar
Eti işe ait
Surların çiçeği, solar
Eti butu yerindeyse eğer
Pusuya düşürülür, ırzına geçilir
Eti patrona ait*

Küçük Valadon'un Aşığı

Boissy Adında Biri

Mesleği: Kötü Şair

Yukarıya çık Montmartre'ı göreceksin! Sarp bahçeleri, yabani otlu bayırları, yakında hiç dönmeyecek olan değirmenleri, bağlarıyla, bizi kibirlilikle suçlayan başkentini hoşuna gitsin gitmesin, toprak çok güzel! Adın ne senin? Marie Clémentine? Ne güzel bir isim! Yukarıya çık küçük, Renoir'ın hasır şapkasını, gelinciklerin kapladığı meyve bahçelerini, akşam dahilerinin devam ettiği kır kahvelerini... kayıtsızca sevişilen koruları... yalakları da tabii... eşeklerin içinde kendilerini seyrettikleri, bir asırdır görüntüleri değişmeyen yalakları... ben de onlardan biriyim... beni sevmemi istiyorum... Hi! Ha! Hi! Ha! İnanmazsın, merdivenlerin tepesinde çaylak ressam, beş para etmez takılarını takmış budala kadınlara hâlâ sonsuz aşk yeminleri ederler! Yukarıya çık küçük Marie, nisan-da, leylak, mayısta sarı salkım, hazıranda güllerin kokusunu duyacak ve bütün sene temiz havayı soluyacaksın; senin tenin parlak... Yani... Gerisini biliyorsun... Yukarıya çık - "İşte bir orospu... Yaz güneşi parladıkça, bitmez oyunu!" Ah! İşte ne güzel bir nakarat! Ne yazık ki benim değil... Yukarıya çık, orada Nerval'in gözüyle güneş batışını göreceksin.

"Çok uzun süre Montmartre'da oturdum. Orada temiz havanın, değişik manzaraların tadını çıkarırsın, harikulade, değişik ufuklar keşfedersin. Erdemli olanlar Paris tarafından çok güzel doğan güneşi seyretmeyi severler, daha ba-

sit zevkleri olanlarsa, Etoile anıtıyla Argenteuil'den Pontoise'a uzanan mavi tepelikler arasındaki büyük mezarlığın üstünde adeta savaş tabloları oluşturan küme küme bulutlarla bezeli günbatımının pembe tonlarını izlemeyi yeğlerler..."

"Hoşuna gitti mi? Evet mi? O halde devam ediyorum.

"... Orada değirmenler vardır, çardaklar, kabareler, kırsal cennetler,* samandan kulübeciklerle dolu sessiz patikalar, gür otların taşıdığı bahçeler, ahırlar, balçık çamurun içinde yeşillik adacıkları oluşturan, kaynakların aktığı, kayaların üzerine asılmış, yoncaları yiyen keçilerin oynadığı yarılarla çevrili yeşil düzlükler."

Bu Montmartrelılar kendilerini ne sanıyorlar? Sıradan ozanlara ve kötü sebze resimleri yapan ressamalara barınacak bir yer sunan şu tutarsız insanlar? "Sadece kaybedecek ekmekleri ve yoldan çıkacak duyguları var!" Kendilerini ne sanıyorlar? Belki sokak aristokratları, belki de anarşist! La Butte'te açık saçık mısraların ve utanç verici kıtaların söyledikleri... Benimkiler hoşuna gidiyor mu? La Butte'te ilham perileri papazların maskesini düşürüyor ve haksızlığı açığa vuruyor. Dinle!

*Kiraz zamanını özleyeceksiniz
Fakirler ekmeksiz ve zenginler tıkinıyor
Savaşacağız*

* Burada kullanılan ifade "elysees champetre"dir. Söz konusu genç şair burada, Yunan mitolojisinde ölen kahramanların gittiği varsayılan cennet bahçeleri, "champs elyses"ye ve aynı adı taşıyan Paris'in ünlü caddesine atfen bir kelime oyunu yapmaktadır.

Çabuk gel küçük! Ölüm alkolle bizi boğmadan, verem götürmeden gel! Gel Komün özlemlerinin, acılarının adım öğrenmeden intihar edecek sinir hastalarının değerini anla! Hayda! Bu da ne? Sadece kendimi Nerval sanmışım! Gel her çeşit sanatçıyı, ısmarlama elbiselerle gezen züppeleri, her tipteki sefili alkışlamaya gel! Bana kolunu ver, küçük! Gel kendimizi kapıp koyuverelim! Bak! Yeni elbiselerinin içinde dimdik işçiler, Moulin'de la Galette'in* sahte erdemlerine göz kırpyorlar!

Her zaman ayakta olan değirmende
Üşüşür her bir dönüşte
Bütün kızlar batağa
La Butte'e dans etmeye gelen.*

Sirki unut küçük! Çamaşırcı anneni unut! Tükeninceye kadar vals yapacağız! Gitme zamanı gelince, sana Poteau sokağına kadar eşlik edeceğim. Elim seni incitmeden beline dolanacak. Dedikoducu kadınların hırçın bakışları altında La Butte sokağından ineceğiz: "Bak işte, Boissy yeni gözdesiyle! Bir sigorta şirketinde çalışıyormuş. Bu, beş para etmez bürosundan çok Chat Noir'da sürtmesine engel değil!" Çok doğru hanımlar! Kollarımda tuttuğum güzeli gördünüz mü? Kafalarını çevirecekler. "Bir bar sahnesinde budalalıklarının zırvalamasına izin veriyorlar diye kendini neredeyse ozan sanacak! Dese-nize küçük Valadon bekaretini böyle ciğeri beş para etmez biriyle kaybetti!" Annesini üzmemekten bıkmıyor, bu kız.

Gel, küçük, gel! Sana bu akşam, beş para etmez bir kitap ve bir şairin öpücüklerini sunacağım. Yeteneğim olmasa bile seni seviyorum. Bu uzun sürecek mi, göreceğiz!

Moulin: Değirmen; Moulin de la Galette: Montmartre'da bir batakhanе.

Yazın sıcak alaca karanlığında,
Jules'le buluşurdu
Öylesine okşardı ki
Bütün gece orada kalırdı.
Onunla, eski mezarlığın yanında
Saint Vincent sokağında!
Aristide BRUANT

1881-1882

Poteau sokağı

Marie Clémentine Montmartre sanat

çevresine giriyor.

Bir süre sonra ressam

Puvis de Chavannes'in modeli olacak.

Cortot sokağında –La Butte'ün tepesinde bulunan kaldırım-
sız ve kötü taşlarla döşenmiş küçük bir sokak– Renoir rüyala-
rının atölyesini bulur. Bakımsız çimenlerin ve egzotik çiçekle-
rin derbeder bir romantizm kattığı bahçenin dibinde, yıllar-
dır oturulmayan bir ev yükselmektedir. "KİRALIK!" Saint
Georges mahallesinin gürültüsünden bıkan ressam, yeşillik
içinde ve gelincikler arasında yaşamaya karar verir. Birinci
kattaki iki odayı ve atölye olarak kullanmak üzere eski ahır
kiralar.

"Madem akrobat olamayacağım, model olmak istiyorum!"

"Bu sürtüklerin mesleği."

"Pazar günleri Moulin de la Galette'e gelen bir ressam
var. Adı Renoir; kendisine poz vermeyi kabul eden kızlara ha-
sır şapka hediye ediyor."

Madeleine, enayi olmadığını göstermek için göz kırpmıyor.
Küçüğüm, sen melek değil, yağlı bir kuyruk peşindesin. Gü-
zel yüzün ve pişkinlikle başıma öyle işler açacaksın ki ne ya-
pacağımı şaşıracağım.

Otoportre, Suzanne Valadon, 1883 (Ulusal Modern Sanatlar Müzesi koleksiyonu)

Kaygılarım şimdiden dört bir yanıma sardılar.

"Bir daha Boissy'le sürttüğünü görmek istemiyorum.

Çamaşırcı hoşnutsuzluğunu saklamıyor. Kız Chat Noir'da veya onun gibi yerlerde sürten ozan-sigortacıyla karşılaştığından bu yana kafasına estiği gibi davranıyor. Mollier sirkinde kumların üstünde, sanat hayatının tozlarını silkeledikten sonra duvarları desenlerle, incelikten uzak ve kışkırtıcı çıplaklık-taki otoportrelerle donatıyor. Aynada kendisini böylesine seyreten bu kızın kafasından geçenleri varın siz tahmin edin! Bu ısrarlı bakışlarıyla beni bile tedirgin ediyor. Marie Clémentine, annesinin bütün uyarılarına karşın aylaklık etmeye devam ediyor. Etraftaki dedikoducular kızın yoldan çıkışının sözcüsü kesilmiş. "Daha on altı yaşında, kendini sokaklarda öptürüyor; geceyi cepleri tamtakır ama kafaları yalanla dolu serserilerle, Chat Noir veya Lapin Agile'de geçiriyor!"

"Beni duyuyor musun? Boissy'le sürttüğünü bir daha görmeyeceğim! İşe yaramaz sarhoşun teki o!"

Gerilmiş bir yüzle camdan aşağıya sarkan genç kız elleriyle pencerenin demir parmaklıklarını sıkarak öfkesini boğmaya çalışıyor. Madeleine kızını hiçbir zaman anlayamayacak. Aynı ülkede doğmalarına karşın farklı dillerde konuşuyorlar.

"Ne yazık ki çamaşırcı olmak için çok kısa boylusun. Sana mesleği öğretirdim! Ayrıca bir elli dört boyunda olmak, cilve yapmayı gerektirmiyor."

Madeleine arkasını dönük ipe sapa gelmez laflar homurdanırken Marie Clémentine, sessiz bir koyun sürüsü gibi yürüyen işçilere öfkeyle bakıyor. La Chapelle tepesinden kendilerini işin ve yorgunluğun beklediği Paris'e atmaya gelen kadın ve erkek işçiler. Sanki cehenneme gidiyorlar! Binanın altındaki şarapçı, dükkanın kepenklerini kaldırarak ilk müşterilerini kabul ediyor. Çarpık bakışlı, kamburu çıkmış adamlar, dükkana girmeden önce bir an duraksıyorlar. İşini bilen dükkan sahibi, onları içeri çekmek için ilk içkileri ısmarlıyor. Çekingenliği bir yana bırakan işçiler, onları bekleyen diğer sarhoşların arasına karışıyorlar.

"Bu meyhanenin patronu midemi bulandırıyor!"

Marie Clémentine aniden dönüyor. Sert bir şekilde, sözünün kesilmesiyle şaşkınlıktan dona kalan çamaşırcıyı sorguluyor. Bu yanakları solgun, bir deri bir kemik amelelerden biri mi olmasını istiyordu? Sırf annesinin hoşuna gitmek için, sabahın köründe küçük kadehlerde dillerinin pasını çözmeye gelen, tezgaha zincirli, huysuz ihtiyarlar gibi öksüren, tüküren şu bahtsızlardan biriyle evlenmesi mi gerekiyordu?

"Kafa tutmaya devam et. Hayatın seni nereye sürükleyeceğini göreceğiz!"

Bu kehanetin ardından Madeleine aceleyle giyiniyor. Çalıştığı evin parkeleri fırçalanmak için onu bekliyor.

"Bay Lucien'in redingotunu tamir etmeyi unutma! Bu akşama yetiştireceğime söz verdim!"

Kendisi işine yollanırken, kızı aşklarının hayalini kuruyor. Ara sıra iki günden beri görmediği Boissy'yi yakalamak umuduyla sokağa bir göz atıyor. Gerçekten de adam, çamaşırcının evinde istenmediğini biliyor. Dizginleri biraz fazla elden bıraktığı fırtınalı bir gece, Madeleine onu evden kıvırmıştı: "Kirli ellerinizle kızıma dokunmanızı yasaklıyorum!" Merdivenleri yeteri kadar hızlı inemediği için sahanlıkta arkasından yetişip fare suratlı diye haykırmıştı.

"Kendini bu adamdan uzak tut! O bir miskin ve yalancı, duygularını sömürüyor!"

Sokakta işçileri, büro memurları izliyor. Şoseyi dolduran çöp torbalarının üstünden atlayarak dörder beşer kişilik sıralar halinde yürüyorlar: Rüzgar çıkıyor; La Butte tarafından esen sert bir yel, sokağa doğru iniyor. Yüzleri kızarmış, gözleri ıslak genç kızlar titreşerek konuşuyorlar. Kollarında paçavralar içinde bir çocuk tutan bir kadın fırına giriyor. Yüzü öfkeden tanınmayacak hale gelen fırıncı kadın tarafından kovulmasıyla hemen geri dönüyor: "Hırsız! Ekmek kazanılır! Her yerde iş var! Buralarda sürttüğünü bir daha görmeyeyim!" Marie Clémentine dişlerini sıkıyor. Acımasızlık, iğrenç bir şey. Gözlerinden uyku akan bir çırak şoseyi dönerken pence-

reden geri çekiliyor. Beriki varlığını hissetmiş gibi başını kaldırdığında kız çoktan kaybolmuştu: Annesinin bir gün önce ütölediği çamaşırları teslim etme zamanı gelmişti.

Dış bulvarlar boyunca, kirli etekli, eski ayakkabılı anneler, piçlerinin ardından yürüyorlar. Burunları sümüklü, donları ayak bileklerine düşmüş kirli çocuklar ya aralarında dövüşüyor ya da özgür bırakılmış maymunlar gibi sokak lambalarına tırmanıyorlar. Zayıf küçük bir kız çocuğu yüzünü tırmanlayıp zırlayarak bir bankın üzerinde oturan annesinin ilgisini çekmeye çalışıyor. Bakışları kaymış kadın, sigarasından iştahlı bir nefes çekiyor. Marie Clémentine çamaşır torbasını yere bırakıyor. Şu ikisini bir güzel pataklamak isterdim! Ne olursa olsun onlara benzemek istemiyorum! Gülmek, dans etmek, fakirliği umutmak ve hayatı bir daha susamamacasına içmek istiyorum!

MONTMARTRE'DA

"Peri masallarından çıkma" beyaz kubbeleriyle yakında tüm dünyayı şaşırtacak, Bizans tarzı Sacre Coeur kilisesinin ilk taşları La Butle'ün tepesinde yükselirken, Rochechouart bulvarı 84 numarada, kırmızı saçları ve uzun boyuyla cin çarpmışa benzeyen Salis adında biri, dudakların apsant banacağı ve kafaların tefe konacağı kabare diye bir yer açtı.

*Çirkin ve sıskaydı...
Zayıf sütünü emdiğinden
Karamsar bir süt annenin*

İşte hayatı hafife almak isteyenler için kaçırılmayacak bir buluşma yeri. 84 numaranın dumanlı girişinde, neşe içinde ge-

çen uzun geceler boyunca müşteriler, kendi hesaplarına da olsa, her cinsten yaygaracının, taşlamalı şarkılar söyleyen ozanların, matrak şairlerin alaycı yorumlarını alkışlıyordu. Kızıklanmış, ama mutlu. Sevgililerine duydukları ilgiyi edebiyattan esirgemediklerini iddia eden, tek başına adları bile Akademiyi ayağa kaldıracak bir avuç dolusu yazar, yanlarında tek getirmeleri gereken şey kendi çılgınlıkları, yani ortama uyan uçuk havaları ve korselerinin içinde dimdik duran birkaç güzel kadın olan bir grup ayyaş da her gece burada.

"Salis cimri olduğu kadar eksantrik de! Sanatçılara ödeme yapmıyor ama hizmetkârlarını akademisyen kılığına sokuyor!"

Montmartre'in eğlence uzmanı, daha çok ilgi çekme niyetiyle kendi kendilerini davet eden serseriler dışında herkesi içeri alıyor. Gerçekten de, gününü gün eden bu kalabalığın hiç ummadığı bir zamanda, çevrede vebadan daha çok sakınılan haydutlar, sefalet yığıldıkları surlardan 84'e iniyorlar. Patlayan kavga yükselen nakaratları kesiyor. Ortalık yatışınca Boissy, sahnede yer kapmak için fırsat kolluyor. Kendisinden hiç istenmediği halde, Poteau sokağının pisliğinden çekip çıkardığı on altı yaşındaki yeni "keşfi" adına duygulu bir şarkı tutturuyor.

"Bu kız herifin yüzüne tekmeyle savurmak için aklının başına gelmesini beklemedi bile. Baksanıza sahnenin dibinde nasıl salına salına yürüyor!"

Annesinin içi rahat etsin, Marie Clémentine sadakatsizliğin zevklerini tatmakta gecikmiyor. Sigortacının çırpınıp durduğu sahnenin az uzağında, yeni kavalyesi oturuyor: Miguel Utrillo y Molins adında bir İspanyol soylusu, yazar ve sanat eleştirmeni. Boissy'nin Fransız usulü atakları ve İspanyol soylusunun ateşli okşamaları arasında çamaşırcının kızı, kafasını ve vücudunu kime vereceğine karar veremiyor.

"Bu gece ne yapıyorsun?"

"Bu geceyi Boissy'le geçireceğime söz verdim!"

"O halde... yarın için bir buluşma kararlaştıralım mı?"

*Ay ışığında,
Bu gece Montmartre'da...*

Marie Clémentine ve iki arkadaşı Chat Noir'daki curcunadan ve kahkahalardan bıkip oradan ayrılıyorlar. La Butte'e doğru çıkarak Saules ve Sainte Vincent sokakları boyunca uzanan ünlü bağın altındaki mezarlığın hemen karşısındaki La Mère Adèle veya Lapin Agile'e gidiyorlar.

*Ama kıza sarılan
Küçük Jules
Sosyetedendi
Bilmediğinden bu yolları
Saint Vincent sokağında
Bir bıçakla mideyi deldirdi.*

Gaz lambalarının altında alkolle kendinden geçmiş topluluk o sabah da tükenmişliğin eşiğinde. Uykusuzluk yüzleri solgunlaştırmış. Şafakla beraber bazıları sendeleyerek yerlerinden kalkıyorlar. Yardımsever bir el, masanın üzerinde sallanan Marie Clémentine'in mantosunu tutuyor. Soğuk meyhanenin ıslak havasından mı, yoksa alkolün etkisinden mi? Baş dönen kız tekrar yerine oturuyor. Charenton düşkünler evinde ölmeden önce alkolik yaşamını düzmece palavralarla süsleyen Lapin Agiles'in çılgın patronu André Gill, müşterisinin solgunluğundan endişe ederek likörlü şeker uzatıyor.

"Seni bugün gömüyor muyuz yoksa, küçük?"

*Tahtanın üzerine yatırdıklarında
Bembeyazdı
Onu gömerken mezarcular
Zavallı küçüğün
Saint Vincent sokağında
Gerdek gecesi öldüğünü söylediler.*

"Galiba hamileyim."

Marie Clémentine'in çevresinde bir sessizlik oluyor. Doğacak bir bahtsız daha! Bir meraklı "Babası kim?" diye soruyor. Bu sırlarını kendine saklayan biri için fazla dolaysız bir soru. Meraklıyı süzen çamaşırcının kızı çenesini öne doğru uzatarak ortaya, "Bu çocuk aynı benim gibi. Babasız olacak!" diyor. Bir köşede oturan tek gözü kapalı orospu eskisi, soluk bir karanfili kokluyor: "Velet, belki bize de bu bekar-anne olma mesleğini öğretmen için seni bekledik?" Bir anlamda kendisini de ilgilendiren bu haberden kaygılanan Miguel, başını diğer yana çeviren sevgilisine bakıyor. Bir sarhoş kolunu tavana doğru kaldırıyor: "Tabii eğer, Boissy ödülünü tanımazsa!" Marie Clémentine duyacağını duymuştu. Yerinden kalkıyor... hayır, ama onu çinko mavisi redingotuyla sürterken gören oldu mu?

"Size Boissy'den olduğunu kim söyledi? Aynı anda birkaç kişiyi sevebilirim!"

Müstakbel anne Miguel Utrillo'nun kolunda oradan ayrılırken, "Bu adam gerçek bir beyefendi!" diyen sarhoşlar arkalarından, o sıralar çok okunan *Kiraz Zamanı* türküsüne gönderme yapan bir nakarat uyduruyorlar.

*Sigortacı zamanında şarkı söylediğimizde
Neşeli bülbülle alaycı ardıc
Bayram yapacaklar
Sevgilisinin kalbine güneş doğacak!
Kiraz zamanı şarkı söylediğimizde...*

"Beslenecek bir gırtlak daha geliyor!"

Poteau sokağı.

Belirsiz bir ışık karşıdaki apartmanın üzerine düşüyor. Yolun köşesinde garip tavırları olan bir adam, kimbilir hangi

amaçla pusuya yatmış bekliyor. Oralara girmeyi reddeden polis yokluğunda, nehirliherin her gün bir ölü ya da yaralı çıkardığı surlardan çığlıklar geliyor. Madeleine, şalına bile sarınmadan bir sandalyeye yığılıp kalmış. Daha bu öğleden sonra, çalıştığı Fontaine sokağında bir sıkıntı duymuştu. Bir hizmetçi tarafından uyarılan patronu mutfığa kendisini yoklamaya geldi: "Sizin yaşınızda biraz dinlenmek gerekir, yerinize kızınızı yerleştirmek için daha ne bekliyorsunuz?" Çamaşırcı özür diledi. Baş dönmeleri sadece kansız, pudralı hanımefendilerin ayrıcalığı değil miydi? "Önemli bir şey değil, birden başıma kan hücum etti o kadar." Madeleine kısa sürede toparlanıp işinin başına döndü. Evin içinde dolanmalarından önemli bir şeyi olmadığını anlayan evsahibesi, saat dördü vurduğunda kendisini almaya gelen faytonun içine aceleyle kuruldu. Madamın yürüyüşünü taklit eden hizmetçi kız, "Bu şişko dananın eminim bir aşığı var," diye düşüncesini açıkladı.

Patronları hakkında dedikodu yapılmasından hoşlanmayan Madeleine, "Bu onun işi, bizi ilgilendirmez," diyerek kızı tersledi.

Fakat daha sonra evine dönerken, bacaklarında aynı utanç verici bitkinliği hissetti. Nefes almak için bir elini duvara dayayarak düşünmeye çalıştı. Niçin başıma bir felaket gelmiş gibi sarsıldım? Bir cevap bulamadı; çünkü böyle anlarda, cevaplar kötü anılara toslardı. Taşların altına gömdüğünü sandığı geçmiş i tekrar dirilmişti. İstemediği halde karnında büyüyen çocuk nedeniyle Bessines'te gizlice kustuğu anları anımsadı.

Poteau Sokağı.

Siyah elbise içinde Madeleine, sanki hiçbir yaşam belirtisi göstermiyor. Kızı odaya girdi. Durdu, sessizce yaşamın ondan çok şey götürdüğü bu gölgeyi incelemeye koyuldu. Çamaşırcı kadın öfkeyle başını çevirdi:

"Bana bu şekilde bakmandan hoşlanmıyorum!"

Bir anda bütün kibri yok olan Marie Cl  mentine, annesinin ayaklarının dibine çökerek başını dizlerinin arasına gömdü. Madeleine elini kaldırdı ve kızının başına götürmek istedi; ama vazgeçerek elini tekrar indirdi. G  rg  s   kızının saçlarını ok  amasını engelliyordu. "Bir şey söyleme... anladım. Bu   gleden sonra..." Küçük Valadon hıçkırıklarla sarsıldı.

"Babası kim?"

"Keşke Miguel olsaydı."

"O halde Boissy mi?"

"Bilmiyorum."

"A  lama... eğer bir   ocuk olursa, onu b  y  t  r  z. Başkalarını da gördük! Şimdi'git, masanın üstündeki çamaşırları sahiplerine g  t  r."

Tatsız bir     t faslından çekinerek gelmiş olan genç kız, rahatlayarak dudaklarında bir gülümsemeyle yerinden kalkar. Gel de bu tasasız kızı koru! Genç   apkınlardan başka bir şey düşünmüyor ki! Genç kız sorgun dalından yapılmış sepete çamaşırları katlayarak koyuyor: "Buru  turmamaya dikkat et! Sa ını da tara! Bir soyluyu ziyaret edeceksin, L  gion d'Honneur nişanı bile var! Bu güzel adamın adı Puvis de Chavannes!"

"Puvis de Chavannes? Fakat o bir ressam!"

"Beni biliyorsun... Resim..."

"Nasıl biri?"

"Benim kadar ya lı. Büyük bir burnu, soylu bir g  r  n     var. Fakat seçkin biri olmasına ve madalyalarına karşın yapmacıksız."

Boş yere çene   alınan, maaşlar tüketilen meyhanelerde,   apkınlara gözleri küçük Marie'yi arıyor.   nl   biri onu kapmış. Kendisine eşlik etme onuru sadece Miguel Utrillo'ya tanınmış; sırlarına ortak olmaya bir onun hakkı var: "İ  in doğrusu, Puvis de Chavannes'in modeli olmuş!"

"Denilene bakılırsa kız adamın çamaşırlarını teslim ederken tanışmışlar. Ressam onu ilk gördüğünde, 'At  lyemde ba-

na poz vermek için bir geceliğiniz var mı?’ diye sormuş. Bu da gösteriyor ki çamaşırcılık mesleği bile bir insanı başarıya ulaştırabiliyor.”

Marie Clémentine bütün gün bir defne dalını kesme pozu verdikten sonra akşam, Puvis’in atölyesinin bulunduğu Neuilly’den soylunun eşliğinde evine dönüyor. Üstadın ona insanlara nasıl davranılması gerektiği ve sanat konusunda verdiği dersleri bir aç kurt gibi kapıyor. “Şuna bak, bir devin yanındaki bir cüce gibi!” Dış bulvarlarda, Pigalle ve Blanche meydanı arasında herkes başını çevirip onlara bakıyor.

“Bu kendini beğenmiş, yüksek tabakayla içli dışlı olduğundan bu yana bizi görmüyor! Belliki adam ona çok para veriyor!”

Aynı gece.

Annesi bir iskemle üstünde uyuklarken genç kız ya not alıyor ya da desen çiziyor. Bir gözünü açan Madeleine, “Yine ne dolaplar çeviriyorsun?” diye soruyor. “Kendinin ve doğacak çocuğunun sağlığını düşünmelisin!”

“Puvis’i tanımadan bir büyük adam nasıl olurmuş bilmiyordum!”

"Matmazel"

Kapıyı bana hizmetçi kız açtı. Çamaşır sepetini alıp biraz beklememi söyledikten sonra koridorun sonunda kayboldu. Karşımda duran, yarı aralık bir kapı atölyeye açılıyordu. Ayaklarımın ucuna basarak bu büyük odaya girdim. İçeride hiç kimse yoktu. Böylesi daha iyi, bu şekilde tablolar rahatlıkla bakabilirim! Fakat sessizlik uzun sürmedi. Uzunlamasına yerleştirilmiş büyük bir tabloyu incelerken sesini duydum: "Resimle ilgileniyor musunuz, matmazel?" Matmazel! Bana ilk defa böyle hitap ediliyordu. Ona doğru döndüm. Acaba elini sıkmam gerekir mi? Ama yoksul bir kız hiçbir zaman bir soy-lunun parmaklarına dokunamaz. Oturmamı işaret etti. Ayakta durmayı yeğlediğimi söyledim. Ceketimin yırtık olduğunu fark etmese bari! Uzun tualî işaret ederek: "Bir rüyaya benziyor," dedim. Şaşırmış gözüktü: "Söylediğiniz hiç de aptalca değil!" dedi. Kızardığımı görmemesi için başımı çevirdim. Tabii ki aptal değilim! Tam bu sırada hizmetçi elinde sepet ve parayla geri döndü. Beni efendisiyle konuşur görünce biraz şaşırmışa benziyordu. "Bana poz vermek hoşunuza gider mi?" diye sordu. Mutluluktan düşüp bayılacaktım.

SANATIN VE İLHAM PERİLERİNİN SEVGİLİ ORMANI

Lyon Sanat Sarayına bağışlanan,
Puvis de Chayannes'in görkemli yapıtı

Mor dağlarla çevrili gölün kenarında antik dönemin kumaşlarına bürünmüş kadınlar sanki sonsuzluğa bakıyorlar. Geometrik bir kusursuzlukla düzenlenmiş bu ortam-

da çamlar, çınarlar ve zeytin ağaçları, Akdeniz kırlarını, belki de Fra Angelico'nun çok sevdiği Toscana doğasını çağrıştırıyor. İnceden inceye hesaplanmış bir düzensizlik içindeki kayalardan, abartısız bir ormana kadar uzanan alanda incir ağaçları ve başka küçük ağaçlar var. Daha uzakta deniz bir körfez oymuş, neredeyse fazla saydam denebilecek bir gökyüzünün altında sakın, üzerinde bir dalga dahi olmaksızın uzanıyor. Bu hüznü olmasına karşın dingin şehre, dorik kolonlar Helenistik bir gönderme yapıyor.

Ertesi günü Neuilly'de bulunan atölyesine gittim. Poz vermeyi bilmediğim için korkuyordum. "Bırakınız kolunuzu ben yerleştireyim!" Özellikle şu dokuma kumaş parçası beni çok rahatsız ediyordu. Zamanla unuttum, hatta gülmeye başladım; çünkü doğrusunu söylemek gerekirse, başta kendimi gülünç buluyordum. Boissy benim çarşafılarına sarınmış halimi bir görseydi nasıl da alay ederdi. Tualde ben resme dönuştüm, küçük bir çocuk tarafından verilen çiçekli bir armağan; yarım bir sütunun üzerine yerleşmiş mimari, defne dalı toplayan güzel bir delikanlı, keçisiyle oynayan bir kadın oldum. "Gerçekten bu kadar güzel olduğuma inanıyor musunuz?" "Çok daha güzelsiniz! Ne yazık ki elim, gençliğinize ve kusursuzluğunuza ulaşamıyor!" Tabii ki güzelim! Bir de hamile olmasaydım. Bu çocukla ben ne yapacağım? Dün beni çağırıp yanına oturttu: "Birazdan devam ederiz, gelin, benimle beraber bir fincan çay için!" Reddetmeye cesaret edemedim. Çay damak zevki olmayan yapmacık insanlar için. Bense beyaz şarabı yeğlerim. Puvis çok konuşuyor. Bana ilginç şeyler anlatıyor. Pigale meydanındaki atölyesinde resim yapamadığı için trene binerek Neuilly'dekine gidiyoruz. Terebentin kokusu, sevgilisi Prenses Marie de Cantacuzene'in başını ağrıtmış. Onun gibi tanınmış ve seçkin bir adamın yanında yürürken gururlanıyorum. Yolumuzun üstünde dedikodumuzu ya-

pıyorlar. Herkes Puvis'in aşığı olduğunu söylüyor. "Daha iyi!" Annem benimle aynı kanıda değil: "Ne demek daha iyi? Senden tam kırk yaş büyük olan bir adamın yanında hareketlerine dikkat ediyorsundur umarım? Bu gidişle çocuğun ondan olduğunu söylemekte gecikmezler!" Puvis beni Renoir'la tanıştıracak. Bu sosyete adamı sayesinde tanınmış bir model olacağım!

"Öyle sanıyorum ki bir saatin çarkını tanımlar gibi bir beyni analiz etmek olası değil. Sanatçı kavranılamaz. Ona bir teknik yakıştırıp amacını belirlemeye çalışırsak yanılmaya mahkumuzdur. Tekniği yapısından başka bir şey değildir.

PUVIS DE CHAVANNES

Puvis de Chavannes, çamaşırları getirdiği bir akşam, endamına ve profiline hayran olduğu çamaşırcının kızı Marie Clémentine sayesinde sanatın ilham perilerini atölyesine topluyor. Sonraları Toulouse-Lautrec'in alay edeceği bu görkemli freskte periler kusursuzluğu ve ideali canlandırıyor. Bu bahçede tanrıçalar, ne ölümlülerin acılarından ne yaşamın geçiciliğinden söz ediyorlar; konuları ölümsüzlük. Başka yerlerde tanrılar birbirleriyle kurnazca rekabet eder, hatta savaşırken burada Piérides kardeşler, bir doğa manzarası içinde sakin bir şekilde düşünceye dalmışlar. Ön planda bir çoban, küçük ağaçların yapraklarını kemiren keçileriyle ilgilenme gereğini duymadan flütünü çalıyor. Biraz geride iki güzel delikanlı defne yapraklarından taç örüyorlar. Puvis için gençlik, coşku ve heyecan duygularının elçisidir. Gençlik henüz sosyal bayağılıkların kanunlarını, dalkavukluğun yapmacıklıklığını ve olgunluğa özgü kuşkulu küçümsemeyi tanıımıyordu. Neyi düşünüyordu? Zenginliği değil, tutkuyu!

"Artık kaygılanmayın Marie! Bu çocuğu büyütmeniz için size yardım edeceğim!"

Montmartre gürültülü bir tepedir
İlham perisi ortaya çıkar
Şarkı söyleyen orman perisi gibidir
Çiçekli şapkasını başına takar.

Clovis HUGUES

1883

Poteau sokağı

26 Aralık. Maurice Utrillo'nun doğumu.

Resim yas tutuyor. Edouard Manet, çivit mavisi bir kangrenin sardığı ayağı kesildikten sonra öldü. Atölyesinin duvarındaki son tabloları gidişine şahit oldular.

Ressamı birçok makalenin, polemiğin ve ağıtın eşliğinde toprağa verirken kış La Butte'ün kenar mahallelerine postunu seriyor. Montmartre'ın kuzey yamacındaki tepelerde, Clignancourt kapısı yakınlarında postallı çocuklar sokaklarda koşuyor. Bu sene de torbasının tam takır olduğundan yakınan Noel Baba'yı arıyorlar. Kabarelerde gün ışığına çıkan kilise karşıtı düşünceler geçerliğini korusa bile, Noel yortusunun arefesinde herkes, sert kurallarına karşın Katolikliğin de hoş yanları olduğu görüşünde birleşiyor. Emekçilere bir günlük tatil ve gönlünce yemek yeme olanağını veren bir dinden kimsenin şikayet etmeye hakkı yok!

"Sonuç olarak Tanrı'nın oğlu işçilere, patronların oğullarından daha cömert davranıyor!"

İştah kabartan yiyeceklerin sıralandığı dükkanların önünde kıvrık kağıtlarla süslenmiş hindiler, bol yağla sıvanmış kazlar ve ağzının tadım bilenlere sunulan bin bir çeşit tatlı karşısında kukuletalı ev hanımları aralarında, "Herhalde,

Noel'i midye kızartması ve patates tava ile geçiştirmeyeceğiz," diye konuşuyorlar. Seçimler yapıp menüye karar verildikten sonra müşterileri uzun süre alıkoyabilmek için meyhaneler ısıtılıyor. Kasalarda mucizevi bir şekilde saklanmış paralar sayılıyor. Ama adım başı rastlanan fırsatlara karşı kayıtsız kalmak olası mı? Eski tarlaların üzerine yapılan binaların bulunduğu mahallede, yeni meyhaneler birbiri ardına açılıyor. Bu gidişle traşsız bir berduşun kafasındaki bitler gibi çoğalacaklar. Bazıları alkolden ölürken diğerlerinin sefaletin sırtından geçindiğini bilmek yüreğe su serpmiyor mu?

*Kutusunda takıdan yok eser.
Ciddi olmayan bir ozan
Girdiğinde kabare kapısından
Koşup kadehinden içer.*

1883 kışında soğuk ve kar ziyaretçileri caydırmıyor. Çılgınlıklara susamış Parisliler ve yabancılar, kendilerine eğlenecek yer arayan sahte evliler. Her gece dolu olan Elysée Montmartre'da oynak kadınlar, iki vals arasında juponlarını havalandırıyorlar. Başlarını eğerek boyunlarını bir gecelik bekarlara doğru uzatıp kırıttıyor ya da yelpazeleriyle oynuyorlar. Kafalar kadınların cazibesine kapılıp danteller, kuru çiçekler veya parıltılı yalancı takılarla süslü dekoltelerin üzerine eğiliyor.

"Virginie'nin göğüslerinin arasına burnunu sokan Miguel Utrillo değil mi? Paris'in eğlence hayatı üzerine yazdığı makale için malzeme topluyor olmalı.

Galerilerin üzerindeki görkemli ve aydınlık salonda dolanmak çok zevkli. (Oradan, dönüş yolunda olan dazlak kafalı züppelerle kaküllü güzeller daha iyi izleniyor.) Toy jigololarla efemine züppeler volta atıp uzun uzun yüzünüzce bakışarak birbirlerine sonu iyi biten hikayeler anlatıyorlar. Orkestraya

yükselti görevi gören kayanın üstündeki piyanist, içeriye yeni girmiş, omuzları cömertçe açık, on beşinde bir güzele göz atıyor. Otuzlu yaşlarını bir tülün ardında gizlemeye çalışan, yılan derisi gibi parlak siyah uzun eldivenler takmış bir orospu söyleniyor: "Şimdi gençliğinden yararlansın, gerisini toplamak için önünde bütün bir ömrü var!"

Onuru kırılmış seslerin yükseldiği salona, sıraların arkasındaki devasa bitkiler egzotik bir hava veriyor. Bir genç kız kaybetmeye karar verdiği erdemi için savaşıyor. Piştin daha yakınında Puvis de Chavannes'ın atölyesinde sıkça görülen bir sosyete adamı, Saint Denis sokağındaki bir çiçekçi kızla beraber kaygılarını unutmaya çalışıyor.

"Hayatım! Bana arkadaşınızdan söz eder misiniz? Küçük Valadon'dan? Ona ne oldu?"

"Ah bayım, odasından dışarı adımını atmıyor! Bir düşünün, kaldırımlardaki buzlar yüzünden bugün yarın doğacak olan bebeği düşürebilir. Ayrıca burada hiçbir şey yokmuş gibi eğlenen Miguel'i görmek utanç verici, babanın Boissy olduğu kesin değil ki! İspanyolun da bu işte payı var."

Miguel Utrillo, ülkesindeki insanlara tanıtmak için önce kendisinin iyice tadını çıkarması gereken "Fransız usulü çapkınlık" diye adlandırılabilir gece hayatının yaşandığı Elysée Montmartre ve buna benzer yerlerde sıkça görülüyor. Ama yılbaşı gecesi Moulin de la Galette'ti mesken tutmuş. Uzun boyu ve yırtıcı kuşları andıran profili ile fark edilmemesi imkansız. Oturmayı lütfen kabul ettiği masalarda, ileride mimar olacak bu sert tavırlı aristokratın esas mesleğinin merak olduğu söyleniyor. Apsent, yeşil şartröz likörü veya şarapla ıslanan müzikli iki cümle arasında, İspanyol gazetelerine makaleler yazıyor.

"Benim küçük sevgilim. Neden kıızıyorsunuz? Arkadaşının yokluğunda adamın eğlenmesi gayet normal! O da oynak bir kadın değil mi?"

"Marie erkeklerle eğlenmesini seviyor diye ahlakı üzerine

gelişi güzel konuşmak doğru değil! Ebenin önüne yatmak için o işi bir kez yapmış olmak yeterli!"

Küçük Valadon gece yaşayanların dünyasından çekilmişti. Karnı artık masaların arasında dolaşmasına fırsat vermiyordu. "Öyle gözüküyor ki kasvetli mahallesini bırakıp La Butte'e taşınmayı düşünüyor! Puvis yoksulluğuyla yakından ilgileniyor. Parlak tavırları ve güzel konuşmasının yanı sıra bu adam hiç de cimri değil, doğrusu!" Çamaşırcının kızı, çocuğunun babası varsaydığı Boissy'yi bir daha görmedi. Onun gibi insanlar sorumsuzluğun yokuşundan aşağıya hiç zorluk çekmeden kayarlar.

"Onu dünyaya getirirken anasının aklı başka yerdeymiş. Ona bir vicdan vermeyi unutmış!"

Gezip dolaştığı sokaklarda Boissy'ye Marie Clémentine'in sağlığı sorulduğunda ilgisiz bir tavır takınarak: "Kuralı biliyorsunuz, haber yoksa kötü bir şey yok demektir!" diyordu. Kendisine çocuğu tanıyp tanımayacağı sorulduğundaysa aptalca gülererek:

"Bende baba olacak kafa var mı?" dedi.

*Yığınla eciş bücüş, yığınla cüce
Kokuşmuş etten yapılmış
Demek ananızda yoktu meme
Size düzgün bir surat bulamamış
Hepiniz orospulardan olmalısınız
Sütannelerde emzirdi sizi
Bu yüzden bir şeye benzemezsiniz
Gidin de kessinler hesabınızı!*

Aristide BRUANT

Herkes Noel'e hazırlanırken Madeleine'in kızı Poteau sokağında doğum anını bekliyordu. Gezmekten ve çalışmaktan çaldığı bu zamandan yararlanarak kendini resim yapmaya vermişti. Müstakbel anne, yatağının başucuna ilk kendi-portresini iğnelemiş; onun gibi tuhaf ve hafif bir kızıdan beklenmeyecek yalınlıkta bir pastel. Keskin ve güvensiz bir bakış, kuşkulu bir ağız; model ressamı sorguluyor. Çamaşırcı işten döndüğünde; kızım sık sık aynanın önünde bulurdu. Şaşkınlıkla, Marie Clémentine'in bu sessiz diyalogu bitirmesini bekledi:

"Peki şimdi... Ne umuyorsun?"

"Bana kendimle ilgili bir şeyler öğretmesini!"

"Neler de söylüyor!"

"Puvis'i çalışırken izledim. Asla onun gibi konsantre olmayı beceremeyeceğim!"

"Bu ne kendini beğenmişlik böyle! Daha başlamadan, elli sene çalışmış bir usta gibi olmak istiyorsun!"

Madeleine paltosunu girişe asıyor. Arkasını dönüp ağır adımlarla odayı geçerken, masanın üzerine saçılmış resimlere bakıyor: "Hem sonra düşünüyorum da, ressamlık kadınlara göre bir meslek değil!" Örtüyü yayan Marie Clémentine bu fıkre karşı çıkıyor. Gururu yüzünden bozulmuş profilini sakla-

masına karşın ünlü ressamların modeli olma sıfatı, ona asla vazgeçemeyeceği bir saygınlık veriyordu.

"Puvis bana düşünmeyi ve kendimi ifade etmeyi öğretti!"

"İşte bu karnını doyurur!"

"Boşuna hayal kurma... Hiçbir zaman senin gibi bir işçi olmayacağım."

İsyankâr kız çorba kasesini getirirken Madeleine bir sandalyeye çöküyor. İç çekişi, tasalı düşüncelerini açığa vuruyor. Demek, kendisi, başkaları için ölesiye çalışırken kızının açlıktan ölmeye niyeti yok. İyi, güzel, ama Allah kahretsin, bu çocuğu nasıl büyüteceklerdi? Her fırsatta kendi kızı olmadığını söyleyen, bu cesaret ve hırs dolu edepsiz, geçmişinden, meraklı insanlardan kaçmak için neler uydurmazdı ki? Aşırılıklara ve uç noktalara eğilimli yaradılışıyla, arzularını gerçekleştirecek olanakları her zaman bulabilecek miydi? Etrafta çamaşırcının hoşuna gitmeyen dedikodular dolaşıyordu: "Bu güzel elbiseleri ve menekşeleri cırtlçıplak poz verdiği için küçük Valadon'a ihtiyarlar alıyor olmasın?" Haftada üç akşam ütü yapmaya gittiği çamaşırvanede, dili uzun bir işçi kadın, Marie Clémentine'in hamilelikten yararlanarak, iyi vakit geçirmek ya da çıkar için vücudunu sağa sola teklif ettiğini söylemişti:

"Bir gün Puvis de Chavannes onu boya karıştıran yardımcısının kollarında yakalamış. Anlaşılan bir solucan gibi cırtlçıplakmış!"

Çalıştığı atölyelerde "kapatma" muamelesi gören –çünkü sadece alın teri bir maaşı hak ederdi; üstelik poz vermek saygıdeğer bir uğraş değildi, bir iş bile değildi– kızının çılgınlıklarına göz yummasına neden olan bu bikkınlıktan silkinmek istemesine karşın Madeleine, huzur ve gevşemenin ağır basmasına izin verdi. Bu akşam hırçınlığı üzerinde değildi. Tam tersi, birdenbire içini kaplayan şefkatle Marie Clémentine'in elini tutup sevgiyle sıktı. Duygularına kapılan iki kadın bir süre sessiz kaldılar. Çorba kasesinin üzerinden birbirlerinin gözlerinin içine bakıyorlardı:

"İnsanların sana hafifmeşrep dediğini düşündükçe..."
"Daha iyi!"
"Sana saygı duymalarını isterdim!"
"Endişelenme. Zamanla o da olacak!"

26 Aralık 1883

İssız kaldırımlarda uzanan kar talk pudrasına benziyor. Pencereden bazı ayak izleri görünüyor. Mahallenin orospularının. Böyle kutsal bir günde, kötü dikilmiş elbiselerinin altında donmuş kıçlarıyla, gelip geçene asılma densizliğini gösteriyorlar. Bütün gece içki içilen ve dans edilen meyhanelerin önünde, renkli kağıtlar uçuşuyor. Poteau sokağının köşesinde çocuklar birbirlerine, yeni postallarını veya büyük annelerinin Noel Baba'dan gizli ördükleri yün başlıkları gösteriyorlar.

Marie Clémentine yatağında inleyerek kımıldıyor. Böbreklerine vuran sancıdan yakınıyor. Pencerenin yanında ayakta duran Madeleine, kanını donduran korkuyu gizlemeye çalışıyor. Ebeyi çağırmak için sancıların belirginleşmesini bekliyor. Keşke Marie Clémentine bu çocuğu bir hapsiriktə bırakıverse! Fakat böylesine endişe duyması için sebep ne? Kundak bezleri ve sobanın üstünde sıcak su hazırdı; ufaklık Noel'den bir gün sonra dünyaya gelmeyi seçti diye soğuktan donacak değildi ya! Keşke oğlan olsa! İleride annesine yardım eder. Ne kadar anlamsız konuşuyor, bir oğlan dilemek neye yarar, nasılsa kartlar çoktan açılmış! Sonra bu kaygılar neden? Kız ölmeyecek ya! Onun yaşında bir kadının gözünün ucunda zor tuttuğu bir damla yaş ve boğazını sıkkan korkuyla bu şekilde davranması çok utanç verici! Bari doğru dürüst yutkunabilse! Aslında, o da bir zamanlar kızını doğururken kapının önünde titreyen küçük kızdan daha cesur değil!

Marie Clémentine, koşturup duran Madeleine'e bakar. Birdenbire duyduğu acıyla yatağın kenarına savrulur. Çama-

şırcı telaşlanır: "Gidip ebeyi çağırمام gerekiyor mu?" Cevap olarak müstakbel anneden bir çığlık yükselir. Genç kadın kollarını öne doğru uzatır. Madeleine'i omuzlarından tutup ıstı-
raptan tanınmaz hale gelen yüzüne doğru çeker: "Anne... Bir
oğlan istiyorum!" Madeleine kendini kurtarmaya çalışarak:
"Hadi bırak beni... Bakalım..."

"Bana ait bir oğlan istiyorum! Sadece bana ait!"

Montmartre'da söylentiler hızla yayılıyor. Haberin Lapin Agi-
le'e gelmesi için bir öğleden sonrası yetiyor. Gece yaklaşıp-
ken Boissy kapıda belirerek kendisine zafer kutlaması yapan
bir koroyla karşılaşılıyor. "İşte mutlu baba!" Adına şarkı söy-
lenmesinin tadını çıkaran sigortacı, olan bitenden habersiz-
miş gibi davranarak kendisine eşlik eden iki figürana dönü-
yor:

"Bana ne şarkısı söylüyor bunlar?"

"Herhalde nakaratı bilmiyorsun?"

"Bana ilk notayı verin!"

"Maurice adında bir küçüğün babası olduğunu bilmiyor
musun?"

Genel kanının tersine Boissy baba olduğu haberi karşısın-
da geri adım atmadı ve gururla beresini havaya kaldırdı: "Ola-
yı kutlamak için herkese içki ısmarlıyorum!" Burunları içki
bardağına dalmış herkes, hesap uzmanının, ödleklğine bile
bir hava katmayı iyi bildiğini kabul ediyordu.

"Hadi bakalım, Poteau sokağına uzanıp bebeğe bir göz at-
mak için ne bekliyorsun?"

"Vallahi, pek işime gelmiyor; çamaşırcı şimdi keyfimi kaçı-
rır!"

Anne ve bebeği ziyaret edip kendisine benzediğine emin
olacak yerde; ki bu babalığı onaylamak için hâlâ en emin yol-
du – ayrıca bu piç kurusu uygun muydu, bakalım, sivri bir ka-
fası, ince çizgileri var mıydı? Kısacası sigortacı adetlere uy-

maktansa, arkadaşlarına geceyi beraber geçirmeyi önerdi. Kendisine haber ulaştırılamayan Miguel Utrillo'nun dışında mahallenin bütün şenlikçileri André Gill'in çevresinde toplandılar. Bu gözü kara, inançsız, kanun tanımaz herifler, bütün gece semt sakinlerini uyutmadılar. Kafayı iyice bulunca da şarkılar söyleyip sokaklarda yürüyüş yaptılar.

*Boissy'nin küçük oğlu doğdu
Neredeyse aynı gün doğarak
İsa'nın pabucunu dama attı
Ama Maurice'in en azından bir beşiği vardı.*

Marie

Susadım! Her şeye susadım!
Küçük Maurice'in tenine!
Yanaklarımda sıkıldığı küçük yumruklarına!
Ağzının kenarındaki ekşimiş süt kokusuna!
Yanağından süzülen koca yaş tanesine!
Göğsümün üzerinde gidip gelen kafasına!
Oğluma susadım!
Maurice bana ait!

Susadım! Her şeye susadım! İnsanların bakışlarına, hareketlerine, gülümsemelerine! Havaya susadım! Birkaç gün sonra soylu dostum Puvis sayesinde terk edeceğimiz Poteau sokağının havasına bile! İnsanların benim soylularla içli dışlı olmam konusunda ne düşündükleri umurumda bile değil! Ayrıca artık hiç sevmediğim Boissy dé umurumda değil! Umurumda değil! Kötü mısraları durmadan yineleyen ve utanmadan Maurice'in babası olduğunu söyleme cüretini gösteren bu alkolik umurumda değil!

Bu çocuk bana ait!
Yegane varlığım o!

Susadım!
Her şeye susadım!
Lepic sokağında tezgahlar üstündeki üzüme!
Yanaklarıma sürdüğüm pirinç pudrasına!
Cortot sokağında, Renoir'ın atölyesine vardığımda burun deliklerime vuran terebentin kokusuna! Renoir'ı tanıyor musunuz? Şu poz vermeye gittiğim adam. Memelerime dokununuz! Sizin saçlarımı açmaya

hakkınız var! Fırçanızın emrindeler! Gelişi güzel konuştuğumu elbette biliyorum! Her şey bir yana gerçekten Renoir'ın "Saç Örgüsü" adlı tablosu için ben poz verdim! Gülün! Gülün! Modellerin neler çektiğini hayal bile edemezsiniz. Bacakları kaplayan karıncalanmayı, bele yerleşen çukuru, hareketsizliğin verdiği can sıkıntısını, her dakika, her saniye savaştığınız karşı konulmaz kımıldama isteğini. Sonra birden kramp girer ve istemeden saate göz atarsınız. "Maria! Yine kımıldadın!"

Susadım!

Her şeye susadım!

Desenlere!

İşten döndüğüm zaman Madeleine Ana bana poz veriyor: "Bir bu eksikti! Bu çiziktirme saplantısının çocuk doğunca geçeceğini ummuştum, ama eskisinden de beter oldu!"

Susadım!

Varolmaya susadım!

Ben olmaya, Maurice'in annesi, adı Marie veya Maria olan model... Ya da Marie Clémentine, hayır, bunu istemiyorum! Bir buket çiçek ve gülücükle baştan çıkardığınız çocuk, tezgahlar yalanlarıyla kendinize bağladığınız bu budala! Hayır, sarhoş değilim! Amuda kalkarak ispatlamamı ister misiniz? Soyтары takımı, bana öyle bakacağınıza bir kadeh daha söyleyin. İnsan her gün oğlunun yaş gününü kutlamaz! Kaç yaşında oldu? Üç! İşte Miguel geliyor! Gel yanıma otur Utrillo! Ne diyordum? Her zamanki gibi saçma sapan şeyler! Bilirsin konuşmaya bayılırım, yalan söylemeye, milletle dalga geçmeye, ah! ah!

Susadım!

Bakışlarımın içinde kaybolan bakışlarına susadım!

Kalçama değen dizlerine!

Avuçlarımdaki bıyıklarına!

Aşka susadım!

Sana susadım!

Renoir'a ne kadar çok poz verdim; gerek Saint Georges sokağındaki atölyesinde, gerek Orchampt'dakinde. Kavalyesinin kollarına kendini bırakmış, gülümseyerek dans eden benim, siyah eldivenleri dirseklerine kadar uzanan siyah tuvaletli sosyete kızı da benim. Orchampt sokağında Bougival'ın bir teması için de poz verdim. "Nü"lerine gelince, Renoir birçoklarını bana bakarak yaptı; sadece Barre sokağında kiraladığı ve içinde gözlerden uzak bir kulübeciği bulunan bahçede değil, özellikle "Yıkananlar" tablolarından biri için, Clichy bulvarındaki atölyede de...

Suzanne VALADON.

1883-1887

Tourlaque sokağı.

Modellik mesleğinin yanı sıra Maria kurşun kalemle, füzenle, kan kalemıyla çok güzel desenler çıkartıyordu.

Çoğunlukla yakınları, özellikle de Miguel Utrillo'nun yer aldığı desenler.

Puvis de Chavannes'dan sonra

Renoir, Steinlen, Henner, Zandomeneghi, Anaïs ve diğerlerine modellik yaptı.

"Bu izlenimciler ahlaksız insanlar! Nedeni gayet basit, akıllarında bir tek şey var."

"Düşünmekle kalsalar iyi... Bir de resmini yapıyorlar!"

Renoir'ın sanatı sıkıntıdan değil, taşkınlıktan doğdu. Şu sıra en gözde modeli -kız onu bir atölyeden diğerine izleyecek-

ve onun oğluyla (bu piç kurusu anasının ne kadar aşığı varsa o kadar baba sahibi olmakla övünebilir!) beraber Tourlaque sokağına taşındılar. Çamaşırcının kızı esin perisiyle derin bir lirazmin zevkini paylaşp oynaşmanın tadını çıkarıyor. Tembellikten sakal bırakan, vurdum duymazlıktan başında bir hasır şapkayla gezen, insanı endişelendirecek kadar sıska olan bu adama kahrırsa, güneş sadece onun için parlıyor.

"Şu yaprağın üstündeki gölgeye bak... Onu belirtmek için kahverengi, çivit mavisi, belki bir dokunmalık yeşil, ateş kırmızısı ve mavi kullanmalıyız. Katıksız siyahı yeniyetmelere ve kötü ressamalara bırakalım!"

Onu porselen boyayan bir dekoratör yerine koyan resim piyasasındakilerin kuşkulu gülüşmelerini, yapıtlarında güçsüz ve disiplinsiz bir amatörün kendi kendine eğlenmesinden başka bir şey görmeyen eleştirmenleri kesinlikle umursamıyordu. O sadece tenin parlaklığı, bir rüya ile yıkanmış yüzlerin beyazlığı, kimbilir neler tasarlayan gözleri saklayan göz kapaklarının gölgesiyle ilgileniyordu.

*Şu memeler olmasaydı, asla bu mesleği seçmezdim.
Bir kadının resmini yaparken onun üstüne çıkmak
istiyorsam, iş bitmiştir.*

Auguste RENOIR

Bu kadın aşığı, bu doğa ozanı ile birlikte –ilerde Maria'nın düşmanı olacaktı; "*Renoir, şu domates ressamı!*"... bu yerginin bir kenara itilmiş öfkeli birinin ağızdan çıktığı belli değil miydi... ne de olsa üstadın gelecekteki karısı Aline Charigot, bu çekici modeli kovacaktı!– evet, Marie Clémentine –onun adı artık Maria'ydı– Auguste Renoir'la beraber ışığı aramaya çıkmıştı. Cortot sokağındaki evin bahçesinde...

"Kımıldama. Bana bak! Hayır, öyle değil! Evet... Evet işte şimdi oldu!"

Küçük Valadon, resim meraklıları arasında skandal yara-

Suzanne Valadon
M. Utrillo

Miguel Utrillo, Suzanne Valadon'un deseni (kol. Atelier 53)

tacak olan "*Kırda Dans*" tablosu için poz veriyor. "Başını biraz öne eğ... Tamam! Tamam!" Fırsattan yararlanarak kendisini daha sıkı kucaklayan genç bir züppenin kolları arasından ressama, ona olan duygularını fazlasıyla belli eden bir bakış atıyordu.

"Sonuç olarak... Başını biraz çevirirsen memnun olurum... Profilini yeğliyorum."

Renoir, Maria'nın yüzüne vuran ışığın değişken tonlarını ve gölgelerin hareketlerini yakalamak için modelinin etrafında dört dönerken Madeleine'in kızının kendisinden çok yararlanacağı bir ders aldığından haberi bile yoktu. Maria işi bitip akşam üstü Tourlaque sokağındaki evine döndüğünde, tek bir söz etmeksizin boş bir kağıdın karşısına geçecekti. "Bütün bir gün seni özleyen küçüğü öpmüyorsun bile!" Resim yapma hırsı ona, gece petrol lambasını yakıncaya kadar eşlik edecekti. Sırasıyla dahilerin ve beş para etmez ressamların karşısında, onların istedikleri şekillere girdiği, pozlar verdiği günler sona erecekti. Renoir'a arzu dolu küçük hanımefendi cakalarını, Henne'e soğuk ve yapmacıklı bir gösterişçiliği terk edecek, Çek Anais'e ise kuyulardan çekilmiş Gerçeği hediye edecekti. Maria'ya gelince, günün uysal modeli, tükenmez sabrı nedeniyle aranan ünlü model Maria, yaşlı, gözü açılmış bir kadının yüzünü ve silüetini saran siyah çizgiyi geliştirmek için geceler boyu çalışacaktı.

"Hep aynı tarafa bakmaktan bıktım!"

"Kımıldama!"

"Sırtım tutuldu!"

"Geçer!"

"Bacaklarım karıncalanıyor!"

"Başka şey düşün!"

"Sende hiç acıma duygusu yok mu?"

"Desen yaparken yok!"

"Tanrım, bana yaptırmayacağın şey yok, değil mi? Bütün

gün ressamalara poz vermek yetmiyor mu? Beni de aynı tatsız işe zorlaman mı gerekiyor?"

Maria annesine ters ters bakıyor; beriki utanarak başını çeviriyor: "İşte yine kımıldadın! Atölyelerde senin kadar kötü poz verseydim, beni çoktan kapının önüne koymuşlardı. Bu suçlama karşısında ezilen ve gururu incinen çamaşırcı gözyaşlarını tutup son bir çıkış yapmaya yelteniyor:

"Olabilir! Ama ben hiçbir zaman benim yerime çamaşır ütüleni senden istemedim! Herkesin kendi mesleği var!"

Kendisini yok etme, parçalama zevkine kaptıran Maurice'in keyifli kıkırdaması Maria'nın cevap vermesini engelliyor. Miguel'in kendisine armağan ettiği alçak iskemlede oturan çocuk, öfkesinden ve dahası cezalarından korktuğu annesinin bakışlarından gözlerini kaçırmayı öğrenmişti. Dili dışarıda, müstakbel Suzanne Valadon'un desenlerinden birini kendine göre düzeltiyor. Elinde bir kan kalem, kendisine haz verdiği belli olan büyük, öfkeli çizgilerle bir profil çiziktiriyor. Bu arada ağrı, bir parmağını bile oynatmaktan sakınan Madeleine'in bacaklarına iniyor. "Herkes senin çok ilgi gördüğünden beri kasıtlı bir küçük hanım gibi davrandığını söylüyor. Bu doğru mu?" Maria, hiç sesini çıkarmadan işine devam ediyor. Uzun bir sessizlikten sonra çamaşırcı bir defa daha kurtulmayı deniyor:

"Dikişime devam edebilir miyim?"

"Hayır! Daha bitirmedim!"

Çıraklık seneleri Maria'nın çizgilerine açıklık ve kesinlik kazandırmıştı. Sert, katı, adeta zalim çizgileri, modeli adeta masaya yatırıyor, ister istemez derisinin altında kalmış gizli sırları açığa çıkarıyordu. İnsana sıradan değil de daha çok tamdık gelen mekan çizimleri zamanla güçleniyor: Sandalyesinde bitkin oturan büyük anne, kabartılmış bir yastığa dayanmış bir kız çocuğu, yatan ya da ayakta duran "oğlum" Kimsenin açıklayamadığı bir tutkuyla küçük Valadon, bir daha hiç geriye dönüp bakmaksızın kendi seçtiği yolda sebatla ilerli-

yor. Birkaç sene sonra Degas desenlerini bulduğunda bu kadının gizli yeteneğine hayran kalacaktı: "Yaşamınızda bu kadar uçarı olan siz, nasıl oluyor da işinizde bu kadar azimli olabiliyorsunuz?" Maria daima gördüklerini, özellikle de duyguları aktarmaya çalışacaktı; örneğin, genellikle evde olmadığından somurtup sitem eden oğlunun annesini pencerede beklerken cama yansıyan gizli öfkesini, artık bir mirasyedi gibi yaşadığını düşünüp kendisine sunulan geliri bir türlü hazmedemeyen annesinin kederli halini.

Kızı her üçünü de beslemeye yetecek kadar para kazandığından beri... "Bir poza ne kadar ödendiğini biliyoruz; insan merak ediyor! İhtiyar aşıklarından biri ona para veriyordur! Puvis de Chavannes veya Renoir!" Kızı onu kapışan ressamların gözdesi olduğundan beri Madeleine artık çalışmıyor. Bütün yaşamı boyunca peşini bırakmayan mecburiyetlerden sonra, günlerin sakın sakın, yavaşça akıp gitmesine bir türlü alışmıyor. "Bütün bu özgürlük karşısında, ne yapayım, kendimi suçlu hissediyorum!" Berduşların pencerelerin altında, özellikle çöp tenekelerinin yanında tartışmayı yeğledikleri sabahlar, işe geç kalma korkusuyla değil, dua ederek içinden atmaya çalıştığı bir vicdan azabıyla uyamıyor. Küçüğün sesleri eve hareket getiriyor. "Evden her çıktığımda yaptığın gibi huysuzluk numaralarına kalkışmayacaksın değil mi?" Aynanın önünde hazırlanan annesinin etrafında dönen Maurice, umutsuz bir şekilde gitmesini geciktirmeye çalışıyor.

"Seninle gelmek istiyorum!"

"Bu imkansız!"

"Neden beni bırakıp gidiyorsun?"

"Madeleine anayla birlikte olmaktan memnun değil misin?"

"Evet, ama sen buradayken daha mutluyum!"

Yatağından henüz kalkmamış olan ihtiyar kadın pencereden içeri süzülen ışığa ve kızı sayesinde artık onu tehdit etmeyen çalar saate baktı. Maurice'in üzerine doğru eğilen Maria

çocuğunu yatıştırmaya çalışıyordu. "Burnunu çekip duracağına git bir mendil getir!" Madeleine ayaklarını yataktan sarkıttı:

"Ne kadar az çalışırsam, kendimi o kadar yorgun hissediyorum! Sanki senelerin yorgunluğu beni şimdi yakaladı! Bu sabah kime poz veriyorsun?"

"Nittis'e."

"Tanınmış biri mi?"

Genç model, üzerine erik renginde bir kumaşa sarılı bir kırlangıç dikilmiş, siyah hasır şapkasını giyerken büyükanneye bıkkın bir bakış attı. "Gayet tabii!" dedi. Parlak kariyerinin kapılarını açan mağrur simgeci düşünür Puvis'ten bu yana Maria sadece ünlü olan veya yeni ünlenmeye başlayan resamlara poz veriyordu.

"Nasıl biri?"

"Ötekilerden daha kötü değil. Biliyorsun, Puvis ve Renoir gibi birkaç olağandışı kişilik dışında, aynı resimleri yapmasalar bile bütün ressamlar birbirlerine çok benziyor!"

İşini son derece ciddiye alıp çıplaklığını sergilediği atölyelerde, çarpıcı güzelliği sayesinde parlak tekliflerle karşılaşp, üstadı selamlamaya gelen acemi ressamların yanağına öpücükler kondurduğu atölyelerde Maria, dinlenme anlarında insan ilişkilerini öğreniyor. Dedikodu mikrobunu bulaşmasın diye insanların birbirlerini uzaktan kutladıkları sergi salonlarında olduğu gibi, bu yaratıcılık ve beklenmedik karşılaşmalar ortamında çene çalınıyor, anlık arkadaşlıklarla iblislikler paylaşılıyor.

"Her şeye rağmen aralarında iyi bir dostluk var; ama birinin orada olmayan birisi için övgüler düzmesi veya adını söylemesi bile yeterli oluyor. Dan! Dan! Diller ateş gibi! Dan! Dan! Ressama ölüm! Dosta ölüm!"

Madeleine üzüntünün etkisiyle yüzünü yıkama ihtiyacı duyuyor. Bu can sıkıcı alışkanlıktan ne yapsa kurtulamayacak.

Demek dostluk sanatçılar arasında da işçiler arasında olduğu gibi devam ettirilemez bir şeydi.

"Sizlere, yani kızlara iyi davranıyorlar mı?"

"Bana... Evet... Yani... Çoğunlukla.

Maria içini çekiyor. Düş kırıklığı birden depreşiyor: "Bana kötü davranamayacaklarını iyi biliyorlar, fakat diğerleriyle... Aralarında biri var ki seanstan sonra parayı yere atıyor. Amacı parayı almak için yere eğilen modelleri küçük düşürmek!" Puvis onu kibarlığa, Renoir ise şefkate alıştırmıştı; ancak diğerlerinin istekleri farklı bir düzeydeydi.

"Düş kırıklığına uğradım," diye mırıldandı Madeleine. "Parayı yere atmak! Sanatçıların gündüz tembellik edip gece eğlendiklerini biliyordum. Bunu anlamak için bu mahalledekilere bakmak yeterli. Ama diğer yandan sıradan insanlara göre daha ince ruhlu olduklarını sanıyordum!"

TOULOUSE - LAUTREC ADINDA BİRİ

Maria, yakın dostluk kurduğu bir ressama birkaç haftadır düzenli olarak poz veriyordu. Zandomeneghi, gürültülü tavırları olup fikirlerini konuşmaktan çok bağırıp çağırarak savunmada kullanan ve bir şövalye peleriniyle dolaşan Venedikli kambur bir ressam. Birbirlerine üç adımlık mesafede oturmalarna karşın Pigalle meydanında yeni açılan La Nouvelle Athène meyhanesinde düzenli olarak buluşuyorlardı. Maria ressama, "*Bistroda Oturan Kadın*" adını alacak bir tablo için poz verirken bir yandan da ona sorular soruyor. Yoldan geçerken insanların alaycı sözlerine ve kahkahalarına hiç aldırmayan, ayrıca kendisiyle de aynı apartmanda bir atölyesi bulunan şu garip cüce de kimdi? Maria'yı bu adam çirkinliği kadar varlığıyla da ilgilendiriyordu.

"Bu sakat adamın bir aristokrat olduğunu biliyor musunuz? Hem sıradan bir soylu da değil! Onun serveti sende olsaydı, gelecek için kaygılanmana gerek kalmazdı!"

Ekoseli pantolon ve siyah bir ceket giyen, melon şapkalı cüce Kont Toulouse-Lautrec, yampiri yürüyüşünü taklit ederek, "Vak! Vak! İşte Korkunç ördek!" diye haykıran çocukların acımasızlığına aldırmamaya karar vermişti. Sakat adam, faytona binip caka satmadığı zamanlar, çarpık bacaklarını giyimine uygun şık bir bastonla destekleyerek mahallenin sokaklarını arşınlardı. Gölgesi bile ün salmış bu adamın hayranı çok, ama bunu alaycı zekasına mı yoksa bol keseden savurduğu paralara mı borçlu, kimse kestiremiyordu.

Yalnızlığından kaçıp kendisini böyle eciş bücüş yapan yazgısının verdiği sıkıntıyı unutmak isteyen cüce, olabildiğince hayatın tadını çıkarabilmek için çılgın eğlenceler düzenliyordu. Bu yüzden kendisine bir zamanların prenslerini anımsatan bir maiyet oluşmuştu etrafında zamanla. Etrafındaki dalkavukları, orada burada bulduğu hafif meşrep sokak kızlarını, şiirden yoksun şairleri, nutuk atan anarşistleri ve poz verecekleri anı bekleyen model kızları, topal bastonuyla idare ediyordu. Bu güzel tabloya en iyi dostlarından biri olan Aristide Bruant gibi gürültücü birkaç sima eklemek de olasıydı. Kırmızı burnu, savaşçı çizimleri ve geniş kenarlı şapkasıyla bir efsane olan bu halk ozanı müşterilere söverken Lautrec de onların karikatürlerini yapıyordu.

Oh la la!

Bu ağız! Bu surat!

Oh la la!

Amma surat var bu kızda!

Eteklerini dizlerine kadar sıvanmış kızlarla ağlayan sarhoşların doldurduğu salonun köşesinde bodur ressam, bir bakanı ziyaret eden diplomat edasıyla nutuk atıyor. En alçak koltuğa

oturduğu halde bacakları havada sallanıyor. Bu alaycı sözleri söylerken incecik siyah bıyığının gizlediği kocaman, kösnül ağzının kenarından ikide bir salyalar akıyor. Hiç kimse sakatlığım böylesine gülünç kılamaz. Etrafındakiler kendisini yücelterek yatıştırmaya çalışıyorlar. Bazen bir görüntü dikkatini çekince aniden susuyor. Monoklunun ardından miyop gözü parlıyor ve hemen eskiz defterine davranıyor.

"Kımıldama sersem! Sonsuza dek yaşayacaksın; Lautrec senin portreni yapmakla meşgul."

Pigalle meydanında birkaç zampara ve sanatçının devamlı gittiği Nouvelle Athène barında Zandomeneghi fırçalarını topluyor. "Yeteneği ve servetinin yanı sıra kadınları mutlu etmeyi de biliyor!" Ressam, bu cüce hikayesine kendini kaptırmış olan Maria'ya bir bardak bira ısmarlıyor. Başlangıçta Maria bu sakatı itici bulmuştu; ama şimdi üçüncü kattaki atölyeyi sık sık ziyaret eden seçilmişler grubuna dahil olmak istiyor.

"Seni onunla tanıştıracam. Tablolarından biri için ata binen bir kadın akrobat arıyor!"

Maurice

(I. Sahne)

"Maurice çabuk ol! Su soğuyacak!"

"Beni sen mi yıkayacaksın?"

"Evet... Madeleine Ana'nın vakti yok.

"Beni her zaman senin yıkamanı isterdim!"

"Sanki başka yapılacak hiç işim yokmuş gibi! Hadi çabuk banyoya gir!"

"Çok mutluyum"

"Çok iyi! Neşeni sabah serenatlarına yeğlerim!"

"Serenat ne demek?"

"Anlatması çok uzun."

"İnsan acısını belli edince serenat mı oluyor?"

"Her sabah bir kız gibi zırlamaktan utanmıyor musun?"

"Ben de seninle beraber çalışmaya gitmek istiyorum!"

"Bunun imkansız olduğunu sen de çok iyi biliyorsun. Hem kokuları başını ağrıtan, üstelik dokunması da yasak, ıslak tuallerle kaplı o buz gibi atölyelerde ne yapacaksın? Ressamlar benim gibi değil! Onlar yaptıkları resimlerin çocuklar tarafından karalanmasına izin vermezler! Tamam mı? Ben onlar için poz verirken sen ne yapacaksın?"

"Gözlerimi ayırmadan sana bakacağım!"

"Bana sabunu ver!"

"Çünkü her dakika seni görmek istiyorum!"

"Bana bakmak mı? Neden?"

"Çünkü sen bütün annelerin en güzelsin!"

"Ah! Ah!"

"Sonra güzel memelerini görmek istiyorum!"

"Memelerimi mi? Bir bu eksikti!"

"Senin en çok memelerini seviyorum!"

"Küçük hergele! Her gün onları görüyorsun! Her zaman senin yanında soyunuyorum; çünkü çıplaklığı utanç verici değil tersine masum buluyorum, temiz, saf, yıkanmış!"

"Sen beni yıkıyorsun, çıplaklığı değil!"

"Nü. İşte hayatıma eşlik edecek kelime! Çıplak. Tekil veya çoğul! Bir resimde çıplaktan daha güzel, daha heyecan verici ne olabilir?"

"Ben!"

"Evet oğlum, sen!"

"Benim resmimi bir daha yapacak mısın?"

"Tabii ki! Ve ben seni biraz tanıyorsam, bıkıp karşı çıkacaksın. Bitti mi anne? Ne zaman bitecek anne? Yok oram acıdı. Yok buram acıdı. Yok şu... Yok bu..."

"Yemin ederim ki hayır! Büyükler gibi duracağım!"

"Dön ki sırtını yıkayabileyim!"

"Ben çok küçükken kalçalarımı öptüğün gibi öper misin?"

"Ne hergelesin!"

"Sadece bir defa!"

"İşte sol tarafa bir öpücük!"

"Hi! Hi!"

"Bir tane de sağ tarafa!"

"Hi! Hi!"

"Sırtını dik tut biraz, yoksa büyüdüğün zaman Zandome-neghi gibi kambur olacaksın!"

"Ben geç büyümek istiyorum!"

"Neden?"

"Her zaman seninle olmak için.

"Gelecek bilinmez. Şu an önemli. Sadece şu mutluluk anı var. Kolunu boynuma dola!"

"Islaklar!"

"Olsun. Bana bir öpücük verme sırası şimdi sende!"

"Tek bir tane mi?"

"İki, on, yirmi, yüz!"

"Yarın öğretmenimden bana sayı saymayı öğretmesini isteyeceğim! O zaman seni ne kadar çok sevdiğimi sayabilirim!"

Resim aynı boka benzer; hissedilir, fakat
açıklanamaz.

TOULOUSE-LAUTREC

1887-1888

Tourlaque Sokağı.

Maria daha sonra modeli ve sevgilisi olacağı

Toulouse-Lautrec ile tanışıyor.

Aynı hafta içinde Zandomeneghi verdiği sözü yerine getirdi. Maria'ya üçüncü kata çıkardı. Genç kadın kalp çarpıntıları içinde, yanakları heyecandan kıpkırmızı, Toulouse-Lautrec'in atölyesine girdi. "Aradığım binici kız bu demek! Zando bana az daha akrobat olacağınızı söyledi. Ne kadar güzel bir mesleği kaçırmışsınız böyle!" Birden kızla hemen hemen aynı boyda olduğunu fark etti. Burnuna toz kaçan Maria, ev sahibinin yüzüne olanca hızıyla hapsirince beriki kahkahayı patlattı. Bu istemeden yapılan saygısızlık çok hoşuna gitmişti, kızı kutladı:

"Nihayet şapkama değil, yüzüme konuşan biri! O kadar küçüksünüz ki neredeyse aym boydayız!"

Maria özür dileyerek elini uzattı. Lautrec'e gülümsemek istediye de duyduğu sıkıntı baskın çıktı. Böyle bir çirkinliğe ilk defa bu kadar yakından bakmak kolay bir şey değildi. Alışmak gerekiyordu. Maria kalın, sarkık dudaklar ve siyah kılardan gözünü tiksintiyle kaçırdı. Çıplak bir kadının yer aldığı bir tuale yöneldi. Haklılarmış; bu cüce sadece kerhane kızlarının resmini yapıyor!

Yeteneğini tartan bu güzellik karşısında ressam, biraz ge-

ri çekildi. Bundan yararlanan Maria, çizimlerle dolup taşan iki karton kutu ile üstüne rasgele tualler atılmış kirli bir divan arasına gidip oturdu. Sakat adam bir maymununkini andırır hareketlerle taburenin birine tırmanırken Zandomeneghi ortama hakim oldu. Tualleri birbiri ardına çevirip bakarken yaptığı yorumlara kimse dikkat etmiyordu. Arkadaşının yargılarına önem vermesine karşın Lautrec, yeni tanıştığı kadına duyduğu ilgiyi gizlemekte bir sakınca duymuyordu. Yuvanlık gözlüklerin çevrelediği gözlerine kadar çekilmiş şapkası, kolları sıyrılmış gömleğine rağmen boynuna doladığı eşarbi, durmuş Maria'yı seyrediyordu. Genç kadın biraz ileri giden bu bakışlardan rahatsız olup kafasını çevirdi. Bu ne olduğu belirsiz şey kendini ne sanıyordu!

"Evet... İş arıyor musunuz?"

"Fazlasını değil!"

Maria dilinin ucuna gelen hakaretamız bir cümleyi zor yuttu. Bu cücenin kendisini okşayan bakışları hoşuna gitmemişti. Zandomeneghi gülerek, "Ben de Henri'ye senin çok geveze olduğunu söylemiştim!" dedi. Hâlâ savunma pozisyonunda olmasına karşın Maria, çevresinde gördüklerinden etkilenmişti: Asma kat parmaklığına asılı asık suratlı maskeler, tiyatro başlıkları ve özellikle de tualler! Bu cücenin resimleri kimse-ninkine benzemiyordu: "Fırçayı bir hançer gibi kullanıyorsunuz... Veya bir makas gibi!" Maria ellerini bir kavuşturup bir çözüyordu. Bu kabustan çıkma adamı kandırmak için daha akıllıca bir söz söyleyemezdi.

"Sözün kısası... Doğrusu bunu beklemiyordum, söyleyecek kelime bulamıyorum."

Maria birden sustu, gözleri bir sirk sahnesine takılmıştı. Bazı anıları yok etmeyi bilmek gerekir; insanın ruhunu ağırlaştırırlar: "Ayrıca... Hepsi gerçek... İnsan kendini Mollier sirkinin pistinde sanır!" Lautrec cevap vermedi. Fazla mı konuşmuştu? Çok isterse varsın beni budala yerine koysun! Birkaç dakika süren sessizlikten sonra ressam, taburesinden aşağıya atladı. Önüne atmış olduğu bastonunu zar zor yerden aldı.

"Resimle ilgilendiğiniz için mi poz vereceğiniz ressamı siz seçiyorsunuz?"

Kendisini yücelten bu övgü karşısında Maria oturduğu yerden kalkıp dolaşmaya başladı. Birdenbire hayretle durdu; kızsın mı, gülsün mü bilemiyordu. Dipteki duvarda, ressamın gereçlerini koyduğu belli olan büyük bir dolabın gölgesinde bir tual, "*Sanatın ve İlham Perilerinin Sevgili Ormanı*"nın bir paradosi, adeta onunla dalga geçiyordu. "Buna nasıl cüret ettiniz?" Eleştirmenlerin birkaç sene önce "cennete ait bir dinginlik" sıfatını yakıştırdıkları bu çok ünlü manzara resminin acımasız taklidinde; bir alay dolusu akademi öğrencisi çırak ressam, bir polisi esir almışlardı. Ressam ise, eşi görülmemiş bir küstahlıkla kendini ön plana koymuş, saygısız ve gülünç bir tavırla bilinçli olarak zarif kıvrımlı kumaşlara sarınmış perilerine sırtını dönmüştü.

"Puvis bunu görseydi!"

"Anlaşılan bu şaşkın kadınlara siz modellik yapmışsınız!"

Maria masanın üzerine bıraktığı şalı alıp onuru kırılmış omuzlarına koydu. "Kesinlikle ve bundan gurur duyuyorum!" Bu odadan asil bir hanım gibi çekip gitmesi gerekmiyor muydu?

"Sormak lazım, onu çok heyecanlandığı belli olan heykeller dışında, bu ihtiyar hiç kadın vücudu görmüş mü?"

"Peki, sizce Prens Cantacuzene'inki alçıdan mı?"

Lautrec gülmekten katılıyordu. Birinci katta oturan bu kızın onu çok eğlendirdiği belli oluyordu. Kıza oturmasını rica etti. Burada olmak oğlunun arkasından koşturmaktan daha iyi değil miydi? Bu asık suratlı, sıska oğlanın adı neydi sahi? Maurice. Tabii ya, hatırlaması gerekirdi. Anneanesi bütün günü pencerede onu izlemekle geçirmiyor muydu? Maurice hemen içeriye gir! Maurice nereye saklandın yine? Torununun tabanları yağlayıp toz olmasından korkuyordu besbelli! Küçüğü çağıran sesi üçüncü kata kadar geliyordu.

"Bana, bu meşhur ihtiyarlara sadece poz vermediğinizi söylediler; onlarla yatıyormuşsunuz. Bu doğru mu?"

Maria bu kez iyice sinirlenmişti; başka birinin karşısında özel hayatım deşme cüretini gösteren bu sakat cüceye şöyle bir baktı.

"Aksi ispatlanıncaya kadar, kıçım bana aittir!"

Bu söz dalaşından hiç rahatsız olmuşa benzemeyen Zandomeneghi -Lautrec'in insanları kışkırtmak kadar sevdiği bir şey yoktu- odayı arşınlamaya devam ediyordu: "Henri... Hi-mayem altındaki küçüğü soyacağına bize bir içki ikram etse-ne!" Cüce üzerindeki içki şişesi ve bardaklarla bar görevi gören masaya yöneldi. Maria, Lautrec'in çenesi öne fırlamış, gözleri çakmak çakmak bir halde şişeyi açışını seyretti.

"Neden Suzanne adını kullanmıyorsunuz? Bu isim size çok yakışacak. Puvis de Chavannes ve Renoir gibi lüks takımından iki ihtiyarın gözetlediği banyodaki Suzanne.

Bu söz üzerine elindeki içkiyi bir dikişte içip bir ikincisini doldurarak modele uzattı: "Suzanne Valadon'un şerefine!" Maria bir an kararsız kaldı. Bir aptal gibi dikileceğime, bu hilkat garibesine haddini bildirsem, diye düşündü ve Lautrec'e doğru atıldı. Beriki üzerine gelen bu fırtına karşısında gerilemek zorunda kaldı. Yoksa dövülecekler miydi? Hayır! Kendilerini ayırmak için davranan Zandomeneghi'nin şaşkın bakışları arasında Maria cüceyi kollarına alarak yanağına bir öpücük kondurdu. "Düşündüğüm kadar gaddarsınız!" Kendinden geçen ressam şaşkınlıkla: "Öyle mi buluyorsunuz?" diyerek yeni modeline minnetle baktı:

"Hoşunuza gidecekse daha beter de olabilirim! Bu gece sizi arkadaşım Bruant'a davet ediyorum!"

*On yedi yaşında kızları gördüğümde,
Hatırlıyorum, uzun zaman önce
Bir tazeydim ben de,
Grenelle'de.*

Zandomeneghi artık rahatlayabilirdi. Bu tanışma meyvelerini veriyordu. Alemcilerin en sevdiği yerlerde, cüce artık sadece yeni modeliyle görülüyordu. Keyfine göre Suzanne veya Maria, insanları şaşırtmaktan zevk alan ısırgan ve değişik bir güzel. Kendisine çok yakışan eksantrik şapkalarıyla çamaşırcının kızı, yozlaşmış soylu efendinin kolunda. Bir zamanlar kaldırımında kendisine takılınmasına seve seve izin verirken şimdi kimse yanına yaklaşıyor. Arada bir kendini bilmezin biri alay etmeye kaltığındaysa küçümseyerek cevabını yapıyor: "Çirkinliği ve şekilsizliği umurumda bile değil. Lautrec bir dahi ve onunla insanların farklı bir tonda konuştuklarını fark ediyorum!" Talihin bu oyunundan son derece hoşnut olan Miguel Utrillo'ya bu cüceyle aralarında gerçek bir aşkın doğmakta olduğunu söylememiş miydi?

*Bunlar gözle görülmeyen hastalıklar
Açıklandığında
Önemi yok ben de onlardanım
Saint Lazare'da!*

"Daha dün gördüm... Bruant'ta sakatıyla beraberdi."

"Çocuğunu kucaklayacak zamanı hâlâ bulabiliyor mu?"

"Neyse ki evde çocukla ilgilenen bir azize var!"

Lautrec'in kendisini aşk sözcüklerine boğduğu atölyede Maria, geçmişini ve aile hayatını unutmuş, bohem yaşamın tadını çıkarıyordu. Birinci kata sadece oğlunun zırlamalarını ve annesinin yakınmalarını duymak için iniyordu:

"Akşam yemeğine katılmıyor musun? Senin sevdiğin gibi turp yaptım!"

"Hayır. Davetliyim."

"Küçüğü mutlu ederdin. Bir kerecik olsun. Peki peki, ısrar etmiyorum. Bir çocuğu avutmak kolay mı sanıyorsun? Peki, her gece içerek, gülerek, tartışarak. Neyi Tanrı aşkına? Dünya siz olmadan da döner! Ne diyeyim sana? Bir kağıt gibi beyazsın. Bari görünürde bir evlilik olsa. Dünya kadar parası var diyorlar!"

"Evlilik konusunda o kadar da umutsuz değilim!"

"Bir kont bir Valadon'la evlensin? Hiç düşünme bile! Kendisine gizlice resim yaptığını söyledin mi? Hayır! Tabii ya... Cesaret edemiyorsun. Tamam tamam susuyorum... Zaten yaşamım boyunca susmaktan başka ne yaptım ki?"

Gösterilere ve hareketli gecelere pek meraklı olan cüce, yanında sevgilisi olmadan çıkmıyordu. Her akşam, tam Maurice'in annesinin öpücüklerine ve şefkatine gereksinim duyduğu zaman Maria'yı alıp sütçünün geldiği saatlerden önce çıkılmayan yerlere sürüklüyordu. Ressam, iki yüzlü bulduğu Salis'in coşkusundan hoşlanmazdı. Eldiveni uzun, fazileti kısa aşiftelerin yuvası Elysée Montmartre'ı ya da ancak çok zenginlerin, prens ya da paşaların devam edebildiği çok pahalı bir gece kulübü olan Moulin Rouge'u, Chat Noir'a yeğliyordu: Bu zevk ve havailik ortamında pistin hemen yanında bir masa her zaman kont ve davetlilerine ayrılmıştı.

MOULIN ROUGE'DA BİR GECE

Muhafız alayı eskisi bir şefin kesik kesik hareketlerle idare ettiği müzik, daha kapıda kulaklarınızı sağır ediyor. Sahnede kendinden geçmiş müzisyenler vahşiler gibi tepiniyorlar. Üzerine abandıkları masalarda yabancılar, bir yandan konuşmalarını sürdürmeye çabalarken diğer yandan da karşıdaki aşiftenin göğüslerini adeta meydanda bırakan dekoltesine veya eteğini savurarak siyah çoraplı baldırlarını er geç ortaya çıkaracak dansöze göz ucuyla bakıyorlar. İş adamlarının kucagında verem numarası yaparak acılarını dindirmeye çalışan kadınlardan Arjantinli milyoner peşinde cüretkâr tazelere, günün moda sanatçılarına kadar kimi ararsanız orada.

Ekibinin arasında, şimdiden sarhoş olmuş Lautrec bir çocuk gibi ellerini çırpıyor. Bir cüce, çarpıklığını ve saygıdeğer

atalarını bardakların dibinde boğuyor. Müziğin çılgın ritmiyle kendinden geçmiş bir halde sesiyle dansçıları yüreklendiriyor, ayaklarıyla masaya vuruyor. Kalın dudaklarının kenarından artık silme gereğini duymadığı bir salya akıyor. Maria az sonra içeri girip onun sağında yerini alıyor. Zarif bir şekilde alnına düşen perçemini geriye itip aşığının omzuna kolunu sararak kulağına tatlı sözler fısıldıyor. Kont bu kadirşinas, şefkatli kadını hayvanca bir bakışla yanıtlıyor:

"Şu ortama bak. Ne kadar mutluyum.

Bir arkadaşı gelip Maria'yı dansa davet ediyor. Genç kadın bir an çekimser kalıyor: Henri'yi bırakmak doğru olur mu? Aristokrat adam ona cesaret veriyor: "Eğlenmene bak! Bacaklarım olsaydı, çatlayıncaya kadar dans ederdim!" Ressam şimdi avını koklayan bir av köpeği gibi burnunu kaldırıyor. Bakalım kaleminin ucuyla bu akşam kimi katledecek? Meraklı bakışları bir oraya gidiyor, bir buraya. Gösterinin tadını çıkarıyor, her hareketi kolluyor, en ufak bir noktayı kaçırmıyor. Gözünden hiçbir şey kaçmıyor, ne çaptan düşmüş ağızlar ne de salonun en dibinde oturmuş, yüzleri kırış kırış orospular.

Bir adam megafonla haykırarak dans edenlerin pisti boşaltmalarını söylüyor. Maria masaya döndüğünde Lautrec'i koltuğunda kıpır kıpır buluyor. Kırık dökük, cansız bir mankeni andıran, açlıktan kaditi çıkmış gibi duran Valentin le Désossé'yi* ilk alkışlayan o oluyor. Dansör, silindir şapkasıyla seçkin kalabalığı selamlayarak masaların çevresinde dönüyor. Bacaklarını açarak yaptığı figürü çığlıklarla karşılanıyor. İşte durmadan tıkindığı için La Goulue** adı verilen dansöz Louise Weber, topuz gibi bir kadın. Keskin ve acımasız bakışları, küçük ağzı ve şekilli bacaklarıyla pistin çevresinde bir tur atıyor. Geçerken de kendisine sevgi gösterisi yapan

Valentin le Désossé: Kemiksiz Valentin

** *La Goulue*: Obur

müşterilerle alay edercesine bardaklarındaki içkileri bir di-
kişte bitiriyor. Bu ağzı bozuk kız, dans sırasında vücudunu ta-
mamen değiştirebilme yeteneğiyle bütün Paris'in gözdesi.

"Hiç değilse sen resim yapmasını biliyorsun!"

Yeteneğini sevdiği Lautrec'e doğru eğiliyor: "Kıçımı resim-
lerinde çok güzel buluyorum!" La Goulue dans etmeye başlı-
yor. Bir topuk hareketiyle kalçalar açılıyor. Bir bacağına yuka-
rı doğru fırlattığında, dantel külotunun gizleri ortaya çıkıyor.
Tek bir seyirciye yapılan bu gösteri, La Goulue arkasım dö-
nüp kıçını göstererek, "İşte bu sanat için!" diye bağırdığında
son buldu.

"Louise, müthişsin!"

La Goulue partönerinin yanına gidiyor. Yaklaşık iki metre
boyuyla sıraya benzeyen bu adamın yanında adeta boydan
çekmiş gibi duruyor. İlk notada Valentin birdenbire gevşiyor,
kollarını karikatürümsü kafasının üstüne kaldırıyor. Esnekli-
ğinden emin, sağa, sola, öne, arkaya... Şimdi ağırlığını bir kal-
çasına veriyor. Sola, sağa ve birden yere doğru eğiliyor. Öne,
arkaya. Lautrec eskiz defterine davrandı. Ellerini dansör ka-
dar hızlı hareket ettirmeye çalışıyor. Kızgınlıkla homurdamp
yırttığı kağıtları yere atmaya başladı. Sağa, sola. Sıra La Gou-
lue'ündü. Öne, arkaya. Valentin'e uyararak koca kalçalarını sa-
ğa sola kıvırtıyor ve bacağına tavana kaldırmadan önce topu-
ğuyla yere vuruyor. Çift, müzik eşliğinde adeta zincirlerinden
boşanıyor. Dört bacak deli gibi bir ritmle gidiyor, geliyor, kal-
kıyor, iniyor ve müzik aniden susuyor. Bu arada iki dansçı da
bacaklarını iki yana açmış bir halde yerdeler.

Lautrec, deli gibi alkışlanmasına karşın seyirciyi selamla-
madan sahneyi bırakıp giden Louise'in arkasından bağırarak
bardağını bir seferde dikeyyor: "Geberinceye kadar dans etme-
sini istiyorum! Bu kadın kanımı donduruyor!" Marie eskizleri
topluyor. Derdi nedir? Bu desenler mi? Bu kimsenin bilmedi-
ği desenler mi?

"Hiç bu geceki kadar güzel desenler yapmamıştın. Ah,
Henri ellerini nasıl da kısıkanıyorum!"

Maurice

II. Sahne

"Maurice acele et! Su soğuyacak!"

"Ben, kendim yıkanmak istiyorum."

"Kendini büyük bir adam mı sanıyorsun?"

"Artık bana dokunmanı istemiyorum!"

"Şu sümüklüye bakın! Bu yeni moda da nereden çıktı?"

"Başka çocukların ailesi var!"

"Ne yani, senin yok mu?"

"Hayır!"

"Nasıl hayır?"

"Benim babam yok!"

"Ben yok muyum? Madeleine Ana yok mu?"

"Madeleine Ana benim büyük annem, annem değil, sen ise hiçbir zaman evde değilsin! Üçüncü katta oturan kamburla durmadan sürtüyorsun!"

"Üçüncü katta oturan kamburun da bir adı var, senin olduğu gibi: Mösyö Henri! Hatırlarsan memnun olurum!"

"Bir kere bu Mösyö Henri'yi hiç sevmiyorum! Hem, sokakta neden onun koluna giriyorsun?"

"Çünkü o bir dost."

"Başkaları sizin için çok kötü şeyler söylüyorlar!"

"Neler?"

"Sana söylediğimde ya beni döversen?"

"Dövmem!"

"Gece yarısı sarhoş bir halde döndüğünüzde bütün mahalleyi naralarınızla uyandırıyormuşsunuz!"

"Onların hepsi yalancı."

"Neden hiçbir zaman evde değilsin?"

"Bana sabunu ver!"

"Neden diğer anneler gibi evde değilsin?"

"Çünkü çalışıyorum! Üçümüzün yaşaması için çalışmam lazım!"

"Başkaları üçüncü kattakiyle gününü gün ettiğini söylüyor! Bu şekilde para kazamyormuşsun!"

"Buna inanıyor musun?"

"Hayır!"

"Onları dinlememekle iyi ediyorsun! Dik durur musun lütfen! Ne biçim sırt bu böyle? Sonra Zandomeneghi gibi kam-bur olursun!"

"Onu da hiç sevmiyorum!"

"Sonuç olarak kimseyi sevmiyorsun!"

"Seni seviyorum! Sonra anneannemi... Sonra yine seni!"

"Miguel'e neden kötü davranıyorsun? Madeleine Ana'nın dediğine bakılırsa son ziyaretinde ona selam bile vermemişsin?"

"İçimden onu öpmek gelmedi."

"Sana ne yaptı?"

"O benim babam değil!"

"Ne olacak? Bu bize iyi davranmasına bir engel değil ki!"

"Seni boynundan öpüyor!"

"Şu işe bak!"

"Her tarafına dokunuyor!"

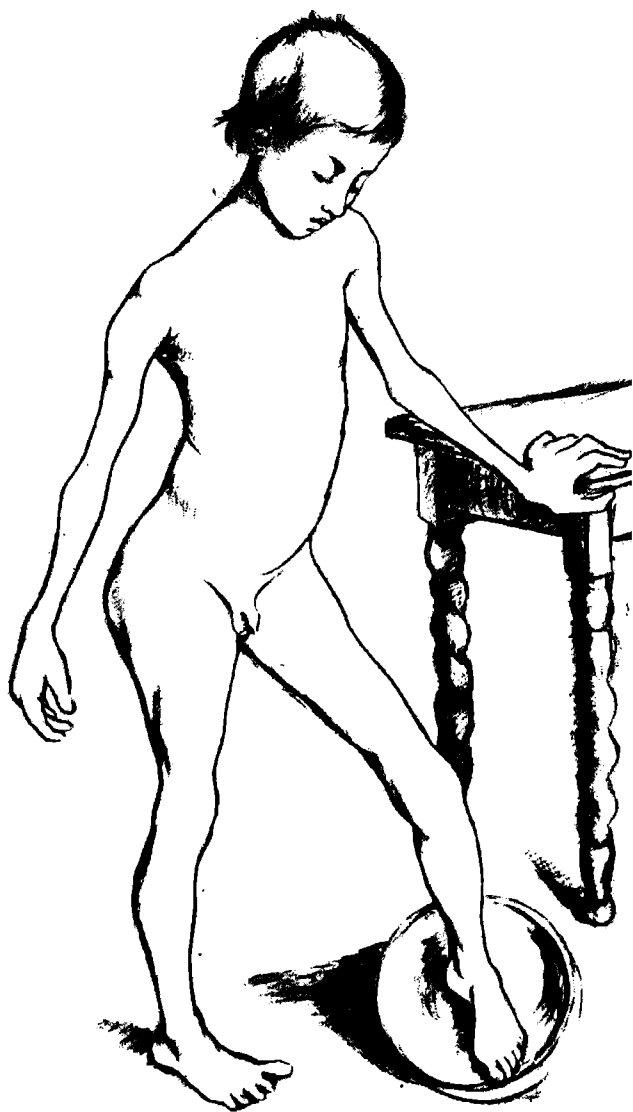
"Bunun için mi ona küstün?"

"Senin, başkalarının Maria'sı veya Lautrec'in Suzanne'i değil, onun küçük Marie'si olduğunu söylüyor. Hatta geçen gün senin hâlâ yukarıda olmana çok kızdı; sen aşağıya indiğinde kavga ettiğinizi duydum!"

"Buna alışmış olman gerekir. Miguel ve ben yedi senedir kavga ediyoruz!"

"Boynuz takmak ne demek?"

"Sana bunu kim öğretti?"

S. Valadon
1/4

Utrillo, Suzanne Valadon'un deseni (kol. Atelier 53)

"Boya satan kadın. Miguel'e ve sana iyiliği dokunan bütün adamlara boynuz taktığını söylüyor!"

"Onun dilini kesmek lazım! Arkanı dön de su dökeyim! Biraz şişmanlarsan çok memnun olacağım! Ben evde yokken yemek yiyor musun?"

"Çok değil."

"Neden?"

"Çünkü seninle yemek istiyorum!"

"Bir fasulye sıırğı gibi mi olmak istiyorsun? Ah kötü çocuk!"

"Ha? Boynuz takmak ne demek?"

Resim yaptığımı, annemin tüm yalvarmalarına karşın dokuz yaşımdan beri elime geçen her boş kağıdı eskizlerle doldurduğumu Puvis de Chavanes'a hiçbir zaman itiraf edemedim.

Suzanne VALADON

1880-1890

Tourlaque sokağı.

Maria, Toulouse-Lautrec'in atölyesinde

Van Gogh'la tanışıyor. Daha ilerideyse

desenlerini, çalışmaları karşısında çok heyecanlanacak olan Degas'ya gösterecek.

Lautrec için *Père Forest* bahçelerinde poz verdikten sonra-ressam tarihe "*Akşamdan Kalmalık ya da İçkici Kadın*" olarak geçecek bir portresini yapacaktır onun...

"Neden beni bu kadar hüzünlü gösteriyorsun?"

Ama onu böyle görüyordu; bitkin hali, kararlı ve sivri çenesi, bir kurdeleyle çevrelenmiş şapkasının altında sert bakışları...

"Neden yüzümü bir oğlan çocuğununkine benzetiyorlar?"

Ama onu herkes böyle görüyor. Kırılgan ama yine de güçlü, yine de başına buyruk, kimsenin yardımı olmaksızın hayatını fethetmeye giden bir genç adam gibi.

-Sevgilisine *Père Forest* bahçelerinde poz verdikten sonra, bu ününü skandallarla perçinleyen ressamı, Paris duvarlarına asılan afişleri büyük gürültü koparan ressamı... Ne yaşam! Ne hareket!.. ya bu çizgi... ya bu yetenek!..

Evet, Lautrec görölüyor ki artık bizdensiniz.

DEGAS

Maria ve arkadaşı Tourlaque sokağındaki atölyeye döndüler. Senelerin kullanımıyla ahşabı kayganlaşmış sandıkların, tek ayaklı bar maşalarının, akrobat taburelerinin, palyaço kostümlerinin, eskimiş elbiselerin bir antikacı dükkanı havasını verdiği odada Lautrec mahallenin yeniyetme ressamlarını kabul ediyordu.

"Bize nasıl bir karışım hazırlıyorsun?"

"Size bu güne kadar asla tatmadığınız bir sarhoşluk vaat ediyorum.

"Bu hayvan sonunda bizi zehirleyecek!"

Büyük merdivene yaslanmış duran Maria atölyeye hakim. Tezgahın arkasında meşgul olan sevgilisini inceliyor. Kafasına komik bir şekilde yerleştirdiği, görüntüsünü büsbütün garipleştiren peruğuyla Lautrec bir kokteyl hazırlıyor: "Birazdan hazırladığım uyuşturucu boğazınızdan geçince kendinizi daha iyi hissedeceksiniz!" Anlaşılan sunduğu iksir bu akşam da merdivende birçok kişiyi sendeletecek.

"Dostlarım çürümeye kadeh tokuşturalım!"

Tek korktuğu şey bu dünyada fazla kalmak olan Lautrec, prensip olarak buluşlarını önce kendisi üzerinde sımyordu. Önceden hazırladığı bir dilim limonun veya birkaç tane kirazın yatıştırıcı etkisine karşın, hazırladığı kötü kalite bomba gibi içkiden bir yudum çektikten sonra çığlığı bastığı anlar seyrek değildi.

"Tanrım! Bu bir orduyu öldürmeye yeter!"

"Kendini daha iyi hissediyor musun?"

"Benim için endişelenmeyin! Anlaşılan ölümü benim gidip bulmam gerekecek. O zaman bile kendine yalvartacak!"

Birkaç aydır, yeni gelen biri atölyenin gediklileri arasına girmeyi başardı. Kızıl saçları ve ürkütücü tavırları Maria'nın kendisine ilgi göstermesine engel değildi. Genç kadının algılamadığı kadar uzak bir Kuzeyden, yüzünde hüznünü taşıdığı bir Kuzeyden gelen bu adam eğlenmeyi hiç düşünmüyordu. Yalnızlıktan kaçmak için kendisini hiç anlamayan ve bu yüzden onunla alay eden bu insanlarla içmeye geliyordu. Maria'nın ondan koparmayı becerdiği itiraflarına bakılırsa bu adam Lepic sokağında bir eve kapanmış, kendini sadece resme ve İncil okumaya adanmıştı. Bu uğraş, Tanrı'nın kendisi hakkında hata yaptığı günden bu yana, Erme ve Sonsuzluk kavramları konusunda hiçbir şey duymak istemeyen Lautrec'in sinsi ve alaycı eleştirilerinden payını alıyordu.

"Tinsellik? Benim gibi bir maymun... Ben ne anlarım?"

Vincent Van Gogh, adı buydu, Hollanda ve Belçika'da sefillere din aşılama için uğraş vermiş, daha sonra gittiği Londra'dan geçimini üstleneceğini söyleyen kardeşi Theo'nun yaşadığı Paris'e gelip yerleşmişti. Cormon atölyesinde, üstadın alaycı tavırları canına yetecek kadar kaldığı günlerde Lautrec'le tanıştı. İki ressam da Cormon'un gereksiz gösterişinden ve kendilerine hiçbir şey vermeyen akademik eğitimden bezerek atölyeden ayrıldılar; ama sonra da dostluklarını sürdürdüler. Bu yırtıcı, müşkülpesent aristokrat, Van Gogh'un dışarıdan hiç belli olmayan bir şiddeti gizleyen tablolarına ilgi duyuyordu. Kullandığı renklerin çığlığı ve renkleri karıştırma şekli daha sonra Vincent'dan tarama tekniğini öğrenecek olan sakat adamı heyecanlandırıyordu.

"Ölü doğalarını seviyorum. Göz kamaştırıyorlar!"

Çevredeki dükkanlardan birinin sahibi, resimden anlayan bir adam olan, iyi yürekli Tanguy Baba Vincent'in bazı tuallerini satın almıştı. Kendisini yüreklendirenler öylesine ender, tek başına geçirdiği günler öylesine uzundu ki kendini

oyalamayacağını çok iyi bildiği halde bu eğlence ısrarlarına karşı koyamıyordu. Her hafta, kendisini rahatlatmayacağını bilmesine rağmen başka ressamlarla karşılaşmayı umduğu Lautrec'in atölyesine gitmeden edemiyordu. Diğerleri sadece beraberlerinde gırtlaklarını getirmekle yetinirken o yılmadan, yeni yaptığı resimlerden birini getirir, iyi ışık alan bir yere yerleştirdikten sonra birinin gelip ona bakmasını beklerdi. Boşu boşuna! Tezgahın çevresinde yığılmış olan bu aşına yüzler, tabloya bir göz atma gereğini bile duymuyorlardı. Maria bir kenarda kendini yiyip bitiren ressamın gönlünü almaya çalışıyordu. "Görüyorum ki, işim onları hiç ilgilendirmiyor!"

"Bu adamlardan ne bekliyorsunuz? Resminiz onların nazarından çok daha değerli!"

Lautrec şu anda, konuklarını sarhoşluğa giden yolda ateşlemekten başka bir şey düşünmüyor. Doğrusu, adam sadece alkoliklerden hoşlamıyordu. Sunduğu bir kadehi geri çevirmek, sonsuza dek düşmanı alma riskini göze almak demekti. "Vincent, şu ölü suratını bize gösterip duracağına, gel bizimle bir tek at!" Hollandalının inatçılığı ve kederli hali, kendi kusuru nedeniyle yeteri kadar dertli olan sakat adamın içine fenalıklar veriyordu. Ayrıca, Vincent'in ağır havası ve insanı fikirleri bu aristokratın başını ağrıtmak için birebirdi. Kendi hesaplarına eğlenmekten gayet hoşnut olan bu küçük topluluksa, bu eski papazı gerçekten dayatılmaz buluyordu.

Bu kayıtsızlık karşısında incinen kızıl saçlı adam, kimse'nin bırakması için ısrar etmediği tualini alıp gitti. Aralarından biri omuzlarını silkti: "Bu baş belası gitsin madencilere doğru yolu göstere. Bir alaya yetecek kadar sıkıntısı var bu herifin!"

"Hepiniz öküzsünüz!"

Yün ceketine davranan Maria'nın gideceğini anlayan Lautrec bardağını bir kenara bırakarak bir sandalyeden diğerine atlayıp telaşla sevgilisinin yanına geldi. Kalçalarını okşayarak onu yatıştırmaya çalıştı: "Meleğim. Bu eğlencenin bir za-

rarı yok. Vincent bunu çok gördü. Ayrıca çok kötü bir kişiliği var!"

"Bırak beni, gitmem gerekiyor!"

"Neler oluyor? Bir süredir bana bozuk atmak için her bahaneyi kullanıyorsun. Bu gece benimle Moulin Rouge'a geleceksin değil mi? Benim küçük Suzanne'ım?"

"Hayır. Anneme, geceyi onunla ve Maurice'le geçireceğime söz verdim!"

"O halde Elysée Montmartre'a!"

"Hayır. Sana bu gece boş olmadığımı söyledim!"

"Peki, peki... Lapin Agile'e gidelim. Veya Bruant'a... La Butte'e çıkmayı sevdiğini biliyorum!"

"Israr etme!"

"Beni şimdiden aldatıyor musun?"

Tezgahın arkasındaki sarhoşlar kıkırdediler. Onu aldatmak mı? Zavallı Lautrec! Kadın bundan başka bir şey yapmadı ki hiç!

BEKLENMEDİK SONUÇLARA NEDEN OLAN ZİYARET

Zamanın bitmeyecekmiş gibi aktığı üçüncü kattaki atölyede, ressam bir öğleden sonra, kendisine bir haftadır soğuk savaş ilan etmiş olan metresini ziyaret etmeye karar verdi. Birinci kata inerek kapısını çaldı. Kapıyı Maurice açtı: "Annem burada değil!" Lautrec ısrarlıydı:

"Ne zaman döneceğini biliyor musun?"

"Hayır! Bu sabah Miguel'le beraber çıktı!"

Madeleine konuğu içeri davet etti. Perdesi açık olan pencerenin yanında delik çorapları onarıyordu. İşine devam ederek Lautrec'e çocuğun masa işlevi gören yatağının yanındaki sandalyeye oturmasını söyledi.

"Maria burada değil mi?"

"Hayır ama, erken gelecek.

"Utrillo ile mi çıktı?"

İhtiyar kadın huzursuzluğunu gizleyemedi. Bu soru belli ki onu güç durumunda bırakmıştı. Utrillo? Ne zamandır ortalıkta gözükmüyordu. Hatta sağlığı ve işinden endişe bile duyuyorlardı. Belki de İspanya'ya geri dönmüştü? "Maurice bana annesinin Miguel'le beraber olduğunu söyledi." "Eğer mösyö Henri, bu ne dediğini bilmeyen çocuğa inanırsa bir süre sonra siyahla beyazı ayırt edemez hale gelir. Bu velet büyürken yalan söylemeyi de öğreniyor. Kaprisli bir ihtiyar kadar içine kapalı."

"Maria Paris'e gitti... Bugünlerde erzağımız eksildi de!"

"Kapının eşiğinde Maurice parmağım emiyordu. Bir süre sessiz kaldıktan sonra, topuklarını yere vurarak bağırmaya başladı:"

"Bu doğru değil!"

"Kıçına bir tokat mı istiyorsun sen?"

"Annem, Utrillo ile beraber; o benim babam değil!"

Sonra, çocuk Lautrec'e bir çeşit tiksinti ve kuşku dolu gözlerle baktı: "Annem hiçbir zaman evde değil!"

"Hemen susacak mısın sen!" diye homurdandı büyükanne-si.

"Her zaman bir adamla dışarıda!"

Madeleine, çocuğa öfkeyle bakan Lautrec'e çaresiz bir şekilde gülümsedi:

"Daha bu yaşta kıskançlık krizlerine giriyor."

"Kıskançlık krizi ne demek?"

Bacaklarının arasına yerleştirdiği bastonu ve dizlerinin üstündeki şapkasıyla Lautrec, sandalyenin üstünde sallandı: "Kıskançlık krizi... Sizi aldatan bir insana karşı duydukları-nızdır; sadece sizi sevdiğini söylerken bir başkasını düşünen bir orospuya karşı..." Maurice parmağını ağzından çekti:

"Kim bu orospu?"

Çocuk gözlerini önce Lautrec'e, sonra da başını işine eğmiş ve bir şey duymamış gibi yapan büyük annesine dikti. Ve sonunda yaygarayı kopardı. İhtiyar kadın içini çekti: "Aldırmayın siz, Mösyö Henri! Bu çocuk her şeyi tersten anlıyor!" Çorap yamamak için kullandığı tokmakla çorabı masanın üzerine koydu:

"Maurice, git bir mendil getir! Evet mi derse ağlamayı keseceksin, hayır mı? Şimdiden sinir hastası gibi duruyorsun. İleride sıkıntıdan patlamak için gerçek nedenlerin olduğunda kimbilir ne olacaksın?"

Madeleine'in küçük çocuğu avutmasından yararlanan Lautrec çevreyi incelemeye başladı. Dipteki duvara asılı üç resim dikkatini çekti. Çizginin ve yerleştirmenin niteliğine çok şaşırarak eteğine gömülmüş olan Maurice'i yatıştırmaya çalışan ihtiyara döndü: "Burada, bu kalitede desenler bulacağımı ummazdım!" Cüce bastonuna davrandı ve sandalyesinden atlayarak kurşun kalemle yapılmış resimlere yaklaştı:

"Maria'nın yaptığı karalamalar ilginizi mi çekti?"

Çok şaşırان Lautrec arkasına döndü:

"Ne? Bunları Maria mı yaptı?"

"Başka kim olabilir?"

"Ona hediye ettiklerini sanmıştım!"

"Hayır. Bunlarla vakit geçiriyor! Tabii... Verdiği pozlar ve sizinle geçirdiği saatlerden artık pek vakit bulamıyor. Çünkü söylemiş olmayayım, ama sizi çok seviyor. Sonra büyütmesi gereken bir çocuğu da var!"

Kendisinden söz edildiğini anlayan Maurice birden başını kaldırdı. Annesinin kan kalemıyla yaptığı, onu beş yaşındayken gösteren bir resme parmağıyla işaret etti: "Bu benim, küçükken; çünkü şimdi daha büyüğüm, değil mi, anneanne?" Madeleine yatışmaya başlayan çocuğun başını okşayarak dişsiz ağızıyla gülümsedi:

"İnanmayacaksınız ama, Mösyö Henri, bu velet annesinin

karalamalarını çok ciddiye alıyor. Onunla resimlerini tartışıyor. Annesine poz verirken ne kadar uslu olduğunu bir bilseniz! Bazen karşı koyuyor koymasına ama Maria çok uzatıyor da ondan. Ben bile homurdanmamak için kendimi zor tutuyorum. Model olmak! Ne meslek ama! İnsanlar ne kadar güç olduğunu bir bilseler!"

Lautrec yeniden yerine oturdu. Gözlüklerini çıkardı, tekrar yerine yerleştirmeden önce özenle sildi. Demek Maria, bir nebzecik eğitim görmemiş olan bu sessiz kız, gizlice bu nitelikte eskizler yapabilecek yetenekteydi.

"Ona resim yapmayı kim öğretti?"

"Düşünün... Hiç kimse! Bir karış boyundayken mahallenin kaldırımlarına kargacık burgacık şeyler çiziktiriyordu. Satıcılarla başım derde girmişti. Küçücük bir kızken onlardan odun kömürü parçaları aşırıyordu. Niyeti kötü değildi, tabii!"

Henri, sevgilisinin poz verdiği bütün ünlü sanatçıları düşündü. Onlar en ufak bir kuşku duymaksızın güzelliğini tuale yansıtmaya uğraşırken model gizlice onları gözlüyordu. Dinlenme molasında ressam fırçalarını bir kenara koyarken –"Bir şeyler içmek ister misin? Dikkat! Henüz ıslak!"– Maria gelip şövalenin çevresinde dolanırdı. Sanatçı keyfi gelip de ondan Şark işi desenli bir halının üzerine uzanmasını istemeden önce omuzlarını, kalçalarını okşarken genç kadın ressamın tekniğini inceliyor, yerleştirme sanatını, gölge ve ışık oyunlarını öğreniyordu.

"Kızınızın yeteneğinin farkında mısınız?"

"Yetenek... Bu benim mesleğim değil! Benim mesleğim çamaşırları dizmek, müşterilerin kaprislerine göz yummak, yataklarının pisliğini görmezden gelmek. Benim mesleğim, pirinç pudrası kullandığı için madam filancanın gömleğini; temizliğe ayıracak parası olduğuna göre daha sık yıkanması kendisi için daha hayırlı olacak mösyö budalanın uzun paçalı donlarını diğerlerinden ayırt etmeyi bilmektir!"

"Yetenekmiş!" İhtiyar kadın öfkeyle omuzlarını silkti.

Mösyö Toulouse-Lautrec yeteneğin, koca çocuklar gibi oyun oynama imkanına sahip zengin insanlara özgü bir şey olduğunu herhalde unutmuştu. Fakirlere ise cesaret veriyordu. Bu cüce kendisiyle alay mı ediyordu, yoksa aptal aptal konuşması hoşuna mı gitmişti?

Bu ziyaretten birkaç gün sonra Lautrec Maria'dan desenlerini kendisine vermesini istedi. Resimleriyle ilgilenmeye gelenlere bir tuzak kuracaktı: "Bunları kim yaptı?" Bazıları büyük isimleri sıraladılar, diğerleri ise parlak etkilenmelerden dem vurdular. Hiçbiri beğenisini saklamadı. Çizgilerinin erkeksiliği üzerinde durulması, erkek doğmadığına ara sıra hayıflanana Maria'nın hoşuna gitti. Coşkusunu çok içten bir şekilde belli eden heykeltraş Bartholomé'ye yaratıcının adını sonunda söylediklerinde adam adeta haykırdı:

"Fakat bu desenleri mutlaka Degas'ya göstermek gerek!"

Güçlü olunca, her şey sizi deli eder.

DEGAS

Maria, aldığı tavsiye mektubuyla ustanın Victor Masse sokağında bulunan atölyesinin kapısını çaldı. Öylesine heyecanlıydı ki, neredeyse merdivenlerden düşüyordu. Atölyelerde "ihtiyar ayı" diye adlandırılan bu adam hakkında neler duymuştu, neler! Ona yaklaşabilme onuruna erişenler, iyi bir yargısı olmasının yanı sıra çok da acımasız olduğunu söylüyorlardı. Dudaklarından hiç eksik etmediği kırıncı sözler, bu büyük adamı, diğer sanatçıların kaçtığı, açık saçıklıkla fazla içli dışlı bir burjuva tarafından yargılanmaya tahammül edemeyen sosyeteninse nefret ettiği bir "yalnız" durumuna getirmişti: "Artık sadece sirklerin kulislerinde görülüyor."

"Gelip beni görmenizi size kim önerdi?"

"Toulouse-Lautrec ve Bartholomé."

Salona geçmesini söyledikten sonra Degas, Maria'dan kolunun altına sıkıştırdığı resimleri göstermesini istedi. İlkine bir şey söylemeksizin uzun uzun baktıktan sonra kan kalemiiyle yapılmış ikincisinin, "*Konuğun Yanında Banyodan Çıkan Model*" adlı resmin üzerinde epeyce durdu:

"Size resim yapmasım kim öğretti?"

"Hiç kimse."

"Şaşırtıcı... Şaşırtıcı... Hangi ressamı seviyorsunuz?"

Maria yutkundu: "Dürer." Sanki bir eşek arısı sokmuş gibi sıçrayarak başını kaldırdı Degas: "Dürer'in yapıtlarını gördünüz mü?" Genç kadın, bir süre önce Toulouse-Lautrec'in kendisine ödünç verdiği bir kitapta gördüğü resimlere çok büyük bir hayranlık duyduğunu söyledi.

"İyi. Çok iyi. Onu hiçbir zaman yeteri kadar anlayamayacaksınız! Resimlerinize gelince, onlar bence kusursuz."

Daha sonra arkadaşları, Degas'ın tepkisi üzerine onu sorguya çektiklerinde Maria gururla cevap verdi:

"Yanımdan ayrılırken, elimi sıkarak '*Siz de bizdensiniz!*' dedi."

Maria

Dün can sıkıntısı benimle birlikte yatağa devrildi. Ağlamaya başladım. İnanmadığım halde Tanrı'ya dua ettim. Tanrım, ne olur beni affetmesini sağla! Tanrım, ne olur bana geri gelmesini sağla! Tanrım, ne olur bana geri gelmesini sağla! Lautrec ve Gauzi birden karşımıza çıktığında annem de mutfaktaydı. O da ağlıyordu. Ona yakınırken duydum. Neden yakınıyordu? Bizi yoksulluk içinde bırakmak için elinden geleni yapan uğursuzluğa mı? Yoksa beni kendisinden uzaklaştıran bu yeteneğe mi? Madeleine kendisine benzememi isterdi. Bir işçi ruhuna sahip olmadığım için dolayı beni asla affetmeyecek. Yazgısına boyun eğmesi beni çileden çıkarıyor. Ben karşı çıkıyorum: "Görüyorsun değil mi, ben senin kızın değilim!" Bu laf onu derinden yaralıyor: "Şu sefilin söylediklerine bakın! Sanki seni dünyaya getirmek için yeteri kadar gücüm yoktu!"

Dün, acı benimle birlikte yatağa devrildi. Ağlamaya başladım. Çok şükür Maurice okuldaydı. Kendimi kaybettiğim bu ıstırap dolu sahneyi oğlumun izlemesini hiç istemezdim. Olanlar aklıma geldiğinde aynı yakıcı acıyı duyuyorum. Günlerdir kafamı kurcalayan bir düşünce vardı. Gerçekten de dün Lautrec beni ziyarete indi. Bana niçin artık kendisini görmeye çıkmadığımı sordu. Ona olan aşkım soğuduysa bu benim suçum değildi ki! "Benimle evlenmezsen intihar edeceğim!" diye cevap verdim. Bastonuna dayanıp elini kolunu sallayarak bağırdı: "Şantaj bu! Maria, yalvarırım bunu yapma!" Zafer borusu benim için çalıyordu. "Evet! Evet! Bana ismini verecek kadar beni sevmediğim için intihar edeceğim!" Telaşla kapıya davrandı; peşi sıra seyirttim: "Boşuna imdat istemek için

Gauzi'yi çağırma! Kendimi öldüreceğim! Hemen şu anda!" Bir fok gibi soluyarak merdivenleri çıktığını duydum. Kimbilir; belki bu korku aklını başına getirir! Yeteri kadar uzun zamandır bana hükmediyordu! Nefes nefese Gauzi'nin evine girdi: "Çabuk benimle aşağıya in! Maria kendini öldürmek istiyor!" Beriki homurdandı: "Yine numara yapıyor! Niyeti seni deli etmek! Sonra neden intihar etsin ki? Hayatı fazlasıyla seviyor!" Salak! Hemen kapıyı kapadım. En azından öyle sandım. Kaderin köpekliği! Her şeyin bu derece pamuk ipliğine bağlı olduğunu düşününce! Pekiyi, Lautrec aşağıya indiğinde kapıyı kapalı bulursa ne yapardı? "Maria benim için kendini öldürüyor!" Belki de benimle evlenmek isterdi? Bunun yerine kötü kapanan bir kapı sürgüsü yüzünden onu kaybettim.

Dün öfke benimle birlikte yatağa devrildi. Ağlamaya başladım. Tanrı'ya inanmayan ben, unutmamı sağlasın diye yakardım. Tanrı, isteğimi tabii ki kabul etmedi. Tam tersi. Bu korkunç sahneyi defalarca yaşadım. Gözümün önüne annemin taş yalağa eğilişi bir daha geldi: "Bu zavallı çocuğa neden kendini öldüreceğini söyledin? Bu sakatla evlendiğini görmektense fakirlik içinde yaşamayı yeğlerim!" Sonra ben bağırdım: "Bu pis kamburun kaprislerinden bıktım! Ben onun için iki sarhoşluk arasında vakit ayırdığı bir oyuncaktan başka neyim ki! Benimle evlenmek zorunda! Hem sonra ailesi benim gibi başkalarını da görmüş!" Yeteri kadar düş kırıklığı tatmış olan annem kaldıramadığım o acılı ifadeyle bana baktı: "Kendi seviyenin üstündeki insanlarla görüşmek yüzünden hiçbir yere ait olamayacaksın. Üstelik başkalarının korkularıyla alay edilmez!" Ne şekilde intihar edeceğimi düşünecek yerde, canını sıktığımızı belli etmek istediğinde Lautrec'in yaptığı gibi topuklarımı yere vurdum: "Kesinlikle eğlenmiyorum! Hiçbir şey anlayamaz mısın sen? Ne düşündüğünü anlamak istiyorum! Sonra, gölgesinde yaşamaktan bıktım! Benim de bir nebze olsun güneşe gereksinmem var!" Annem kızdı: "Lautrec'in gölgesinde yaşıyorsan, bu diğerlerinin de gölgesindesin

demek değil." Bunu bana söylemek zorundaydı, değil mi? "Şayet benimle evlenmezse bir daha ayağımı atölyesine atmam! Kendisini ne sanıyor? Artık benim gözümü boyayamaz! Soyluluğu kendisine kalsın! Ben hayatımı kazanacak güçteyim!" Birdenbire annemin yüzü kireç gibi bembeyaz oldu. Gözlerini arkamda bir yere dikmişti. Birisi içeriye giriyordu, Tanrım, sürgü! O anda aklıma Lautrec için iyi şeyler söylemek geldi; ama sözcükler boğazıma dizildi. Nihayet süklüm püklüm arkama döndüm. İkisinin de ağzı açık kalmıştı. Gauzi kendine gelir gelmez Lautrec'e kendisiyle alay edildiğini söyledi: "Duydun mu? Soyluluğunu kendine saklamalıymışsın! Bunu sana kendini öldürmüş olan bir kadın salık veriyor!" Kendimi bağışlatmak, Henri'ye bunun bir oyun olduğunu, arasıra ona acı çekirtme isteğime engel olamamama rağmen kendisini sevdiğimi, bugün bütün çabalarıma karşın öfkeme yenildiğimi söylemek isterken bana hakaret etme gereğini bile duymadan arkasım döndü. Bu suskunluk bana çok acı verdi. Onu kendime çekip sarılmayı isterdim; ama artık olanaksızdı. Merdivenlerde ağlayamayacağını anladım. Annem de anlamıştı; Gauzi bağırmaya başladı: "Utanmıyor musun, Maria?" Hayır, utanmıyorum! Sadece, kendimle kıvanç duymuyorum. Hem sonra, kaybetmesini sevmem. Hem sonra, ben herhangi biri değilim. Hem sonra, bana mutfakta ahlak dersleri verilmesinden hoşlanmam. Ben büyük bir sanatçım. Hiç olmazsa Degas böyle düşünüyor. Hem Degas asla yanılmayacak bir usta. Ben herhangi kötü biri değilim; yine de iyi davranmadım. Ayrıca, neden Henri beni dayanamayacağım bu noktaya getirdi?

Dün... Biliyorum, acı, yatak. Ağlamaya başladım. Maurice okuldan eve döndüğünde gözlerim kıpkırmızıydı. "Seni kim bu kadar üzdü?" Ona artık Lautrec'i kıskanmasına gerek kalmadığını, barışmamak üzere bozuştüğümüzü söyledim. Oğlan çantasını bir köşeye koyup anneannesini soru yağmuruna tuttu: "Bu Miguel'le olanlar gibi bir kavga mıydı?" "Hayır, ba-

na öyle geliyor ki bir daha annene selam vermez. Annen, kendisini bağışlatmayacak denli ileri gitti!" Maurice düşünür pozunu takındı. Reçelli ekmeğini yerken bu konudaki düşüncesini söyledi: "Bir dahi sebepsiz yere güceniyorsa o zaman gerçek bir dahi değildir!" Birkaç dakika süren bir suskunluktan sonra devam etti: "Yazık... Kitaplar için üzüldüm. Lautrec'in kitaplarını bana yüksek sesle okuman hoşuma gidiyordu!" Acıma rağmen gülmekten katıldım: "Yoksa bana Baudelaire'i anladığını mı söyleyeceksin?" Henri'nin bana ödünç verdiği, bir kenarda duran kitaplara baktı. "Düşündüğünden çok fazla anlıyorum!" Her şeyi yerli yerine koymak için anneme ve oğluma, gelecek ne getirirse getirsin, benim için yaptıklarından dolayı Lautrec'e çok şey borçlu olduğumu söyledim.

Degas bana çok nazik davranıp beni övgüye boğdu. O günden sonra, evden biri oldum. Yemek odasına kan kalemiyle çizilmiş bir desenimi astı. Her gün öğleden sonra evine gidiyordum. Bazen birkaç gün gözükmesem, sadık hizmetkârı Zoe'nin evime kadar gelip beni alacağını biliyordum. Yüz defa aksi söylenmesine karşın ona hiçbir zaman poz vermedim.

Suzanne VALADON

1891

Tourlaque sokağı.

Degas Maria'yı koruması altına alır.

Öğütleri uyarınca Maria, kendisini

tamamen desen çalışmalarına verir.

BİR USTANIN PORTRESİ

Victor Massé sokağı No 37'de Degas üç kata yayılmış, sanat yapıtlarıyla bezeli dev bir dairede yaşıyor ve çalışıyor. Yabani-leştiğinden yakınılan bu adam, şair bakışlarını bir böcek bilimcisinin keskin gözüyle değiştirmiş. Tüccarlıklarından ve içten pazarlıklı tutumlarından ödü patladığı benzerleriyle ilişkiye girdiği zaman, duyarlılığını alaycılığının arkasına gizliyor. Kendisi hakkında ne düşündükleri umurunda bile değil; Huysmans'ın eserlerinin natüralist olmadığını söylemesi –ki öyle olma eğilimindeler– onları bayağı, hatta edepsiz bulması ona vız geliyor. Şayet gerçeğin aranması edepsizlikse, o halde yaşasın edepsizlik! Gelecek kuşakların önünde "korkunç Maria" olarak adlandırılacağı kadına...

Keşfetmiş olmaktan kıvanç duyduğum bu yeteneğinizi kullanmanız gerek. O dehşetli desenleri tekrar görmek istiyorum. Daha gururlu olmak gerek...

... Madeleine'in kızına daha sonra içini döker:

"Yığınlar sizi övgüye boğar ve daha siz ne yapıp da bunca onuru ve adaletsizliği hak ettiğinizi anlayamadan size sırtını çevirir."

İhtiyar kurdun vahşiliği sadece bir maskeydi. Eskimiş fötr şapkası ve tozlu kaftanının altında, sınırları başkalarına acı verecek evrensellikteki zekasıyla onun ne kadar duygulu olduğunu bir tek Maria biliyordu. Hiç kimse bir budala kadar mutlu değildir! Doğrusunu söylemek gerekirse, şaşkınlığı büyük oldu. Çağdaşlarının düşmanlığıyla karşılaşacağını hiç ummuyordu. Bu büyük burjuva, Paris Operası'nın kulislerini, Pigalle'in kötü namı meyhanelerini ve şarkılı kahveleri dolaştığı için ait olduğu çevrede kendini dinletmeyi başaramamış, zaten artık onlara söyleyecek bir şeyi de kalmamıştı. Uygunculuk, bayağılık, bazı düşüncelerin yapmacıklığı karşısında kendini hakarete uğramış hissediyordu. Kadın düşmanı olarak yayılan üzü, yine de dikkatini çekmeyi arzulayan kadınları ürkütüyordu.

İnsanoğlu için imkansız yoktur, yapamadığını bırakır.

"Çünkü bırakmak sizin için... yine yapmaktır değil mi?"

"Tamamiyle... Ve inanın, bu çok gayret ister!"

Bütün bunlardan sonra, bu ailesi olmayan adamın, kendini yalnız bir ihtiyarlığa adanmasına şaşmamak gerekirdi. Kendisiyle aynı yerlerde gezen insanlara gelince, bu ayrıntı kaba-

rık adamın hırçınlık ve ısırganlığından çabuk bıktılar. Ödün vermeden dostluk olmaz; gitsin başkalarıyla alay etsin! Ama çok uzağa da değil; çünkü alaycı fikirlerini ve nüktelerini duymayı seviyorlar. Arkasından sohbetleri renkleniyor; ancak hatırlayabildikleri sadece kendilerini hor görmesi. Büyük bir adam bulmuşken, susmasındansa alay etmesi daha iyi.

"Mösyö Degas, neden sizin çok kibirli olduğunuzu söylüyorlar?"

"Çünkü ben alçakgönüllüyüm, Maria. Alçakgönüllülük gurura eşlik eder. Çoğu zaman ikisini karıştırırlar."

Degas öylesine cimriydi ki, Balzac onu karikatürize etmeye bayılırdı. Halbuki, servetini gözden düşmüş bir akrabaya vererek -idare etme kaygısından kurtulmak için mi?- kendini kurtarmıştı. Parasını ödeyerek satın aldığı Maria'nın desenleri de dahil tüm duvarlarını kaplayan koleksiyon, bir zamanların büyük zenginliğinin belirtisiydi. "Bu tabloları görüyor musunuz? Her biri tutku dolu. Onları bu yüzden satın aldım. İçinizdeki tutkuyu korumaya bakın. Kendine ihanet etmekten ölmek daha iyidir!" Maria duraksıyor. Tanıdığı andan bu yana kendisine değer veren bu saygıdeğer adama içini döksün mü?

"Çalışmanın öneminin farkındayım. Fakat yaşamımı nereye yönlendireceğimi bilemiyorum!"

"Zevkinize fazla düşkünsünüz ve kolay başarıya ulaştınız. Size kim sahip olursa!"

"Lautrec sıradan biri değildi!"

"Pek tabii... Ama ondan sonra başkaları da oldu! Kendinizi teslim edeceğiniz erkeğe daha yakından bakın; bu sizi gereksiz soyunmalardan korur!"

Degas, kendisine önemsiz gelen sanatçı milletiyle mümkün olduğu kadar az görüşüyordu. Politikacılara gelince, onlardan öylesine iğreniyordu ki devletle en ufak bir ilişkisi olan birini bile onunla tanıştırmaktan kaçınıyorlardı. Bu eski sosyete adamı, kibar tavırları ilke olarak çoktan rafa kaldır-

mıştı. Bir topluluğa girmeye görsün, herkesin cilasını kazıyordu. Bu alışkanlığını hiçbir zaman bağışlamayacaklardı.

"Her şeye karşın zalim olmadığınızı biliyorum. Tam tersi... Dürüstlüğünüze, insanlar açık sözlülüğünüze dayanamıyorlar. Ben bile sizinle tanışmaktan korkuyordum!"

Çamaşırcının kızı ustasına saygı ve hayranlık duyuyordu. Tıpkı onun gibi bütün yaşamı boyunca bir portreci olarak kalacaktı. Maria, Degas'dan çevresindeki insanları gözlemeyi, mutluluklarını, üzüntülerini, hatta hastalıklarını yakalamayı öğreniyordu. Uzun sohbetleri sırasında, ressam öğrencisine basit bir davranışın değerini anlatıyordu; örneğin, bir işçinin alnında biriken terleri silişi, topuzunun çözülmesini önlemek için kalkan bir kolun zarafeti veya mutlu bir anıyla birdenbire aydınlanan bir yüzün coşkusu.

"Bir portre yapmaya başladığınız zaman şunu hiç aklınızdan çıkarmayın. Dünyada birbirine benzer iki yaratık yoktur. Zencilerde bile!"

Degas, kimseyi hayrete düşürmeyi amaçlamadığı halde araştırmaları ve benzersiz çalışmalarıyla insanları afallatıyordu. Kompozisyonu ne kadar özgünse, fırçası da o kadar tarafsızdı. Yeni elbiselerini, parçalanana kadar hizmetkârlarına giydiren seçkin insanlar gibi, Degas da fark edilmek istemiyordu. Buna karşın kompozisyonundaki yalınlık, yüzlere ve vücutlara yansıyan ışığı kullanışı insanları hayrete düşürüyordu: "Formları böylesine bozmanın nedeni ne? Bunca fakirliğin ne yararı var?"

"Göze çarpmamaya özenin! Alışılmamışlık doğal olmalıdır."

Bu eğitim Maria'yı bir yandan büyülerken diğer yandan korkutuyordu. Eğer bir kişiliği ilginç kılan başkalarından farklı olmasaydı, bunu nasıl gözler önüne sermeliydi? Ayrıca, modelin ifadesi her saniye değişmiyor muydu? Bir kişinin oturur oturmaz kalkmaya davranacağı an yüzünün alacağı ifadeyi kestirmek gerekir. İnsanlar sürekli olarak kendilerinin

önündedirler. "Modelden sık sık hareket etmesi istenmelidir!" Maria, Degas'ın hipodroma, Lautrec'in eski müzikholere sık sık gitmelerinin nedenini şimdi anlıyordu.

"Hiçbir zaman başaramayacağım!"

"Hayır, tabii ki başaracaksınız! Başarmanız gerek! Asıl gerekli olan size bilincinizin dışında zaten verilmiş! En çok desenlerinizin yalınlığı hoşuma gidiyor. Ve daha yaşamadan kavramış olduğunuz bu yalnızlık."

"Kaçıp gideni nasıl tanımlarsınız? Devinim halinde olan vücudu? Duyguların uçuculuğunu?"

"Aynı portreleri durmaksızın yineleyerek. Her biri bir sonrakinin habercisi olacak. Tebeşir ve füzen gölgelere devinim verir. Hem sonra, unutmayın ışık odanın içinde dönüp dolaşır."

Uzun zamandır Degas, bu karamsar adam, yapıtlarını gizliyor. Eserleri artık onu doyurmuyorlar. Son tablolarını duvara doğru çevirmiş. Kendi kendiyile barışıklığını yitirdiği ve gözleri acı verdiği için giderek daha az resim yapıyor.

"Sanki hiç savaşıacak halim kalmadı. Tabii, eğer bu bir ayrılığın habercisi değilse?"

Bazen hizmetkârı Zoe, usta ile talebesinin tartışmalarını kesiyor. Dantel bir örtü yaydığı tepsiyle çay ve küçük pastalar getiriyor. Degas bu servisten yararlanarak yerinden kalkarken Maria'ya da aynı şeyi yapmasını söylüyor. Zoe, büyük şövalenin yanındaki masaya fincanları yerleştirirken, usta Valadon'u üzerinde fırçaların sıralandığı ceviz komodinin üstündeki aynaya doğru itiyor:

"Bakınız, parlak ışık nasıl da yanağınızdaki çukurları belirginleştiriyor!"

"Lautrec de aynı saptamayı yapardı; Renoir ise benim dolgun bir yüzüm olduğunu söylerdi."

"Pek tabii... Biri sadece yapay ışığı seven bir sakat, diğeri ise güneşin ve kösnüllüğün arayışında bir romatizmalı. Re-

sim sadece ellerle yapılmaz: Bütün vücut bu işin içindedir. Doktorlar resimlerimizi inceleseler, hastalıklarımızı hemen bulurlar."

Ressam, Maria'nın yüzünü avuçlarının arasına aldı. Bir sağa bir sola çevirdi. Gözlerinin görünüşü değişti. Degas'ya adeta kötü kötü bakıyorlardı. Dudakların kavisi belirsizleşti. Bu kavisin iyi bir ağıza mı, kötü bir ağıza mı ait olduğu belli değildi.

"Şaşırdığınızı görüyorum. Esas bu özelliği çekip alıp yansıtmayı öğrenmeniz gerekir."

Degas, kendi kendisini tanımayan öğrencisine gülümsüyor.

Hırdavatçı

Mösyö Degas, saçları briyantimli ve geniş alnı düşüncelerle dolu bir sosyete adamı, Maria'yı evinde ziyarete geldi. Annesinin bana anlattığına bakılırsa, zavallı kadın o kadar sıkılmış ki mutfağa saklanmış. İyi yaptığını söylemeye dilim varmadı. Herkesin bildiği gibi Maria kökeninden o denli utanıyor ki, kendisine inanacak kadar budala insanlara, zaten öz annesi olmayan Madeleine Valadon'un kendisinden daha büyük bir kızı olduğunu anlatıyor. Çamaşırcı çocuğu büyütme için biçilmiş kaftan; zaten peşinde onca erkek varken, gelin de piçin babasının kim olduğunu bulun! Maurice, işte geleceği parlak bir tane daha! Daha şimdiden aylak aylak dolaşan huysuz kocalara benziyor. Aman hele orospu anasına bir dokunun! Süratsız sıska, gözünüzü tırmalayıp size öyle güzel bir tekme atar ki! Her neyse, Mösyö Degas, öğrencisi olmakla övünen Maria'yı ziyarete gelmiş. Neyin öğrencisi, Tanrım? Bana öyle geliyor ki aralarında resimlerden fazla bir şeyler var; neyse geçelim! İhtiyar çamaşırcı, adamın bir saatten fazla kaldığını söyledi. Birçok konuda tartıştıklarını duymuş. Birdenbire Maria'nın cümlesini yarıda kesen ustası –ona bu şekilde hitap ediyor– yeni yaptığı desenleri göstermesini istemiş. Sonra da büyük bir rahatlıkla, "Kendi kendini yetiştiren kaleminiz, birçoklarına haddini bildirecek!" demiş. Kendi kendini yetiştirmişmiş! Madeleine'e de söyledim: "Mösyö Degas'nız bu kelimeyi kullanmakla riske girmiyor mu? Maria'nın kendisi bunun ne anlama geldiğini biliyor mu, bakalım?" Madeleine karşı çıkıyor: "İyi ama, kızım kendini eğitiyor! Lautrec'le arkadaşlık kurduğundan bu yana... Sanki Maria inti-

har numarası yapıp evi ayağa kaldırdığından bu yana, kamburun onunla selamı sabahı kestiği bilinmiyor!" "Lautrec'le arkadaş olduğundan beri ev kitaptan geçilmiyor!" Sadece kitaplar olsa iyi, diyecektim; pantolondan da geçilmiyor! Öyle çok ki insanın başı döner! Degas, Suzanne'ın (kontes numaralarına soyunduğundan beri Maria kendisine Suzanne dedirtiyor) getirdiği desenleri incelerken tekrar, "Kendi kendini yetiştiren kaleminiz, birçoklarına haddini bildirecek!" demiş. Bir oyuncakçı dükkanının vitrini önünde kendinden geçen bir çocuk gibi, "Desenleriniz hiç bu denli güçlü olmamıştı," diye devam etmiş. Tabii bütün bunlar, mutfak kapısının arkasında dikilip kalmış olan Madeleine'in söyledikleri. Kızını en iyi şekilde yetiştirmek için hiçbir özveriden kaçınmamış olan bir anne bu şekilde davranmak sefillik değil mi? Her neyse! Adam derhal para kesesine davranarak kan kalemikle yapılmış desenlerden birine kaç para istediğini sormuş. Çamaşırcının da dediği gibi: "Bu gidişle kızın işi ciddiye almasına neden olacaklar." Hayır, düşünebiliyor musunuz? Kollarında Haussman bulvarındaki kızlar kadar kas olmayan bir miskinın resimlerini satın alıyor!" Madeleine, "Ah, bilemezsin; poz vermek ne denli yorucudur," diye karşı çıkıyor. Duyan da soyunmak çok yorucu sanır! Ben size söyleyeyim, namussuzluğunu karalamaların arkasında gizleyen bu densizle Degas arasında, nasıl denir, kirli oyunlar dönüyor. Bir defa aralarında her şey öyle açık olsaydı Degas, onu görmek için her gün gelmez ya da çağdırtmak için hizmetçisini yollamazdı. Kötü niyetli olduğumdan değil, ama bazen diyorum ki, talih kuşu başka yerde dolaşsa daha iyi eder. Bu da, yüksek tabakadan bir adam geldiğinde anasını mutfaka tıkayan orospuya iyi bir ders olurdu doğrusu.

Bölücüler,
ansızın beliren
ve kaybolan
modern yağmacılar.
Korkunç, zalim ve askerce.
Erik SATIE

1891-1896

Tourlaque sokağı.

1891'de Miguel Utrillo, Maurice'i oğlu olarak
resmen tanıdı. Bir sene sonra Suzanne,
Erik Satie'yle tanıştı. İlk önce Satie'nin,
sonra onun arkadaşlarından Paul Mousis'in
sevgilisi oldu. 1896'da Mousis'le evlendi.
Aynı dönemde kendisini yağlı boya resim
yapmaya adadı: Çocuğa Masallar, Tığ İşleyen
Genç Kız, Küçük Kız Çocuğunun Portresi, vs.

"Bana sizden söz ettiler."

"İyi şeyler söylediklerini sanmam.

"Az daha Toulouse-Lautrec'in kırk üç bin franklık gelirini
paylaşacakmışsınız."

"Kimbilir benim için daha neler anlatıyorlardır?"

Hiçbir ünlü ona ilgi göstermediği için aşk açısından sakın,
en azından ölçülü geçen birkaç seneden sonra Suzanne, kele-
bek gözlükleri, şekli bozuk şapkası ve paspal redingotuyla
sergilediği derbeder burjuva görünümünden de tuhaf biriyle
tanıştı.

SATIE'NİN BİR PARÇASI ÜZERİNE

Satie, dehasını ve yenilikçi müziğini gizlediği Cortot sokağın-
da kendisini daha o zamandan acı bir yalnızlığa ve Batınıliğe
adamıştı. Rose + Croix ve Saint Graal Derneğinde kilise yöne-

ticiliği gibi saygıdeğer bir unvan bile Güzel Sanatlar Akademisinin adaylık başvurusunu reddetmesiyle yaralanan onurunun acısını hafifletmedi. Dahası, eksantrik ve baskıcı bir kişilik olan Sar Peladan'la yollarının ayrılması onu üzmüş ve bayağı yankı uyandırmıştı. Çıkarlarına ters düşen yıldızların etkisi altında kaldığına inandığı 1892 yılı onun için başladığı gibi kötü bitmişti. Opera'mın müdürü aralık ayı içinde, nazik ama kesin bir tavırla, Contamine de Latour'un, Satie'nin bir müziği üzerine yazdığı dini bir bale olan *Uspud*'u geri çevirdi.

Birkaç hafta sonra, yani ocak ayı içinde Satie, kariyerinin en yankı uyandıracak makalesini yazacaktı: "Katolik Sanatçılara ve Bütün Hristiyanlara Nağme!" Kendisini yönetici ilan edeceği Jesus Conducteur Metropoliten Sanat Kilisesini kurmadan önce, Cortot sokağındaki mütevazı "manastırında", Tanrı'nın oğluyla değil, Degas'nın güzelliğinin çoktan farkına vardığı, resim yapma ve aşktaki yeteneğinin çok övgüsünü duyduğu öğrencisiyle karşılaştı. Ne yazık ki eksantrikliğin hiç de sıra dışı bir şey olmadığı bu mahallede bile şimdiden "Cortot sokağının delisi" diye tanınan bu müzisyen, Suzanne'ı alaycı kışkırtmaları ve şarlatanlıklarıyla eğlendirdiyse de kendisini sevdirmeyi beceremedi.

*Gözüm eşsiz gözlerinden, yumuşak ellerinden
ve de küçük çocuk ayaklarından başka bir şey
görmüyor...*

Başka hiçbir kadını onu sevdiği kadar sevmeyecek olan bu adamın övgüleriyle boğulan Suzanne, altı ay süresince hiçbir tutku duymaksızın okuduğu üç yüz kadar mektup aldı.

*Sevgili Küçük Biqui,
Varlığını düşünmeden durabilmek
İmkansız.
Sen, bütün varlığınla içimde, her yerdesin...*

Erik Satie'nin Portresi, Suzanne Valadon (kol. Giraudon)

Bütün varlığıyla mı? Sadece kendine ait olmaya karar vermiş biri için bu kadarı da çok fazlaydı doğrusu. "Bu akşam seninle buluşmam, Maurice hasta. İyileşirse belki yarın." Bir başkasının size duyduğu tek taraflı aşkın avuntusunun getirdiği hoşluğun yerini bir süre sonra bıkkınlık alır. Suzanne bir kez daha en kestirme yol olan yalana sarıldı. Şu ana kadar sadece hayranlığım göstermekten başka bir şey yapamayan Satie ise kendisini reddeden yarattığı suçlamaya koyuldu. "Niçin yalan söylüyorsun? Maurice'e sokakta rastladım; gayet sağlıklı gözüküyordu!" Müzisyenin sitemlerine giderek sinirlenme, kayıtsızlık ve sadizimle renklenmiş bir ruhun belirtisi olan bir hoşnutlukla karşılık verilecekti: "Beni ne hakla suçluyorsun? Biliyorsun ki seni düşünüyorum. Ailemi sevmek ve onlara zaman ayırmak suç mu? Erkeklerin hoşuna gidiyorum diye suçlu mu oluyorum?" Hatalı olduğunu asla kabul etmeyen kadının itirazlarına, müzisyen hırçın bir sesle cevap verdi:

"Bir orospu gibi davranmaktan vazgeç artık! Neredeyse komşu masada oturanları davet edip korseni çözdüreceksin!"

"Bu gidişle manzaraya bakmamda da beni suçlayacak bir şeyler bulacaksın!"

"Sakın Paul Mousis de bir manzara olmasın?"

"Hayır! O senin arkadaşın!"

"Ne arkadaş ama... Sana kur yaparken gördüm!"

Suzanne, aşk söz konusu olduğunda her zaman hazırcevap biri olan Lautrec'le çıktığından bu yana, yüzsüzlüğe sığınmayı herkesten iyi biliyor:

"Niçin bu kadar kıskanıyorsun? Paul'den hoşlanmıyorum! Fazla sakın, fazla ölçülü... Bir sanatçının tam tersi! Fakat davetler her zaman da reddedilemez ki. Yani onunla bir gece geçirdim diye..."

"Bir geceyle kalsa!"

Bel et Sainbénat firmalarının vekili olan ve servetin henüz alıklaştıramadığı sevimli Paul Mousis'in dostluğunun etkisiy-

le mi yoksa talihin bir cilvesi sonucu mu, bilinmez, Suzanne, tüm meziyetlerine karşın müzisyenden iki mevsim sonunda sıkılır. Satie, Suzanne'ın bir nota kağıdına yaptığı portresinin altında uyurken –acımasız kadının yokluğunda bu portreyi öpücüklere boğuyordu– Suzanne baştan çıkarma oyunlarının tadına yeniden varıyordu.

"Erkeklerle attığın şu işveli bakışlardan hiç hoşlanmıyorum!"

"Ben de senin öfke nöbetlerini beğenmiyorum!"

"Bir gün ihtiyarladığında ne yapacaksın?"

"Resme sığınacağım!"

Suzanne, Lapin Agile veya Satie'nin piyano çalarak hayatını kazandığı Clou meyhanesine aşığını görmeye geldi. Sahnenin üstünde çabalayıp duran sanatçıya gülümsedikten sonra salona bir göz attı. Belli ki giderek daha fazla beğendiği bir yüzü arıyordu. "Piyanist listede uzun süre kalmaz. Paul Mousis, Lautrec kadar olmasa bile zengin. Otuzlarına yaklaşan bir kadının ilgisini, Hristiyanlığa kafayı takmış bu acayip adamdan daha fazla çekeceği kesin."

"Suzanne beni seviyor musun?"

Aldırmıyormuş gibi yapması gerekirken, sevgisinin yoğunluğu, Satie'yi günde birkaç defa öfke krizlerine kapılmaya itiyordu. Bir zamanlar modeli kendisine çeken ince mizah anlayışını, keskin dilini artık kullanamıyordu. Mektup üstüne mektup yazarak yalvarıyor, sitemler ediyordu. Haklı acıları kendisini baştan çıkaran kadının bakışları karşısında sönüyordu. Bir tanesi kabul edilir ümidiyle kadına aynı anda bir dolu buluşma öneriyordu. Bu şekilde sevmekten bıkan cilveli kadın, sonunda Cortot sokağını terk etti. Bir sürü hastalık, öyle ciddi dertler uyduruyordu ki, Satie onu büsbütün kaybetmemek için inanmadığı bu acılara şefkat gösteriyordu. Ne yazık ki, müzisyen her geçen hafta kendisini biraz daha harap eden bu acıyı boğmayı başaramadı. "Gömme dolabım" diye adlandırdığı küçük dairesinde Suzanne'ı giderek kaygılandı-

ran yanıp yakılma sahneleri birbirini izledi. Valadon, bu partırların, o sıralarda aşığı olan Mousis'in kulağına gitmesinden korkuyordu. Üstelik meşruluk gereksinimi yeniden su yüzüne çıkmıştı. Bu iş adamıyla yapacağı bir evlilik düşüncesi, kendisini hayatını kazanma kaygısı olmaksızın sanatına adamayı uman Suzanne'a cazip gelmeye başlamıştı. Paul Mousis bekar olma inceliğini gösteriyordu, ayrıca serveti de güven verici bir faktördü.

Suzanne bir öğleden sonra Degas'ı ziyaretten dönüşünde Satie'ye uğradı. Müzisyen için kemiren kötü bir önsezinin etkisiyle gitmesine mani olmak için yolunu kesti: "Gitme!" Valadon kızdı:

"Bırak gideyim... Zaten geç kaldım.

"Seni daha kollarıma alır almaz bir de bakıyorum uçup gidiyorsun! Seni sevdiğimden bu yana yitirmek kaygısıyla yaşıyorum!"

Suzanne, zorla kapıyı açarken adam sevgilisini kollarından yakaladı. Kurtulmak için çırpınan kadının itirazlarını hakaretler izledi. Suzanne müzisyen için en ağır sıfatları kullanıyordu. Öfkeye kapılan Satie, çılgına dönen kadını tokatladı ve sesini bastırmak için onu bir dolaba kapattı. Biraz sonra gürültüden kuşkulanan bir komşu gelip Suzanne'ı kurtardı. Çılgın aşık af dilemek için ayaklarına kapanırken, yarı boğulmuş bir halde olan genç kadın, komşudan kendisini eve kadar götürmesini rica etti.

Bu rezalet, çoktan sarsılmış olan ilişkiye ölümcül darbeyi indirdi. Satie'ye artık sadece korku ve küçümsemeyle bakan Suzanne, bütün yalvarmalarına karşın onu bir daha görmeyi reddetti.

Benim için artık kafamı boşaltıp kalbimi acıyla dolduran, dondurucu yalnızlıktan başka bir şey yok.

Terk edilen adam, bütün yaz boyunca Montmartre'in ara sokaklarında yalnızlığını gezdirdi. Sadece Sacre Coeur, bazıları için bir zafer simgesi, diğerleri için ise alay konusu olan, ama Paris'in artık dışlayamayacağı Sacre Coeur, müzisyenin acısına kayıtsız kaldı.

"Biraz daha onurlu davranabilir! Bir erkeğin kadının arkasından böyle ağladığı görülmüş şey mi?"

RESİM ÜZERİNE...

Deli gibi desen yaptım. Artık gözlerim olmadığında parmaklarımın ucuyla görmek için.

Suzanne VALADON

Bir daha asla tatmayacağı bir aşkın kaybından duyduğu matem Nouvelle Athenès kahvesinin masalarına seren Satie'nin, orada genç Maurice Ravel'le tanıştığı sıralarda... Toulouse Lautrec, çirkinliğine ve hazırladığı kokteyllere kanan yeniyetmeler sürüsünü, dehasını orospuların resmini yapmak için kullandığı randevu evlerine sürüklerken... Bruant gösterişli şapkasının altında bütün Paris'i meyhanesinde toplarken...

Onu son gördüğümde, gövdesi yarı çıplak, Roquette'te boynunu giyotine kaptırmıştı.

...Valadon kendini tutkusuna adıyor: Eskizlere; 1892'den -yapıtlarının en önemli dönemi- bu yana sevmediğinden değil başarısız olma korkusundan uzak durduğu resme. Suzanne, resmin zaman ve öfke istediğini yadsımıyor. Bir tualin üzerinde tepinmemiş olan kişi resim yapmamış demektir.

O kadar yabani ve gururluydum ki resim yapmayı istemiyordum.

"Neden beni yeteneğim olduğuna inandırdılar?"

"Sabırsızlığın seni yanıltacak! Mesleğinin henüz başında, poz verdiğin ressamlar gibi resim yapmak istiyorsun! Benim dantel ütülemeyi bir günde mi öğrendiğimi sanıyorsun?"

İlk tualleri dışavurumculuğu ve fovizmi muştuluyor. Kullandığı renk çığ ve fırça darbeleri sert. Canlılıkla çizilmelerine karşın yüzlerde bir acemilik ve daha sonra tekniği unutup sadece işleyeceği konuyu düşünmeye başladığında kaybolacak bir ağırlık göze çarpıyor.

"Maurice... Kımıldama! Dördüncü defadır yaptığım eskizi bozuyorum."

"Benim suçum değil!"

"Gayet tabii... Benim suçum!"

Torununun karşısında oturan Madeleine Ana içini çekiyor:

"Sen ki bu işin ne olduğunu biliyorsun, biraz daha hoşgörü gösterebilirsin!"

"Ben, neyin mümkün olup neyin olmadığını gayet iyi biliyorum."

Bazen çamaşırcı kadın bıktığını belli ediyor. Uzun süren pozlar keyfini kaçırıyor:

"Bence bu küçük çocuk şimdiden bayağı sabırlı!"

"Şikayet etmeyi bırak! Az kaldı!"

"Bu Degas'ın ne zoru vardı da seni övgülere boğdu! Onun yüzünden poz vermeye mahkum olduk!"

"Korkunç Maria" hiçbir zaman ailesinin eskizlerini çizerken olduğu kadar mutlu değil. Mösyö Paul'ün cömertliği sayesinde yakında taşınacakları bu daracık dairede ressam, her ikisinin de surat asarak boyun eğmek zorunda kaldığı bir çe-

şit diktatörlük kuruyor. Maurice'in soğuktan titreyen çıplak vücudunu dize getirirken, çocuk Maria'nın midesinin üstünde büzgüleri bollaşan elbisesine sarınıyor. Sonunda istediği pozları bulunca..."Maurice neden yumruklarını sıkıyor-sun?" "Bilmiyorum kendiliğinden oluyor!" İhtiyar kadınla çocuğun karşısına yerleşiyor. Degas onun yerinde olmuş olsaydı oğlunu acaba hangi gözle incelerdi? İncecik ve kasılmış duran Maurice'in çok narin bir yapısı var.

"Neden biraz daha fazla yemek yemiyorsun? Biraz kilo alman gerekiyor!"

Suzanne, kendisine bakmayan çocuğa gülümsüyor; komut kesin: "Kımıldamadan cevap ver!"

"Sen evde olmayınca acıkıyorum!"

Eskizleri çizdiği kartonun üzerine eğilen sanatçıyı bir gurur, bir erinç dalgası sarıyor. Benim Utrillom! Benim Maurice'im değil; halbuki bu ismi oğluna kendi koymuştu. Maurice, Utrillo adına itiraz ediyor. "Beni Utrillo diye çağırmanı istemiyorum. "Neden? Ne kadar güzel bir isim!" *Oğluma bakarak... Utrillo'ma bakarak.*

Suzanne bir yandan eskiz üzerinde çalışmayı sürdürürken, bir yandan dürüst tutumuna karşın cömert İspanyolun oğlunu resmen tanıdığı 1891 sabahını düşünüyor: "Maurice'in senin oğlun olup olmadığından emin değilim! Buna karşılık bildiğim bir şey varsa, o da onu nüfusuna geçirmezsen Mousis'in benimle evlenmeyeceği!" Miguel sahte bir babalığı kabul etmekten korkmamıştı. Çocuğa adını vermeyi önerdi; vekilin şekilci kişiliği bundan son derece hoşnut olacaktı. Ne yazık ki, Madeleine ve kızının mutluluktan havalara uçtukları aynı günün öğleden sonrası kızılca kıyamet koptu. Miguel arkasından kapıyı kapatır kapatmaz Maurice kudurmuş gibi haykırmaya başlamıştı:

"Adımın Utrillo olmasını istemiyorum.

Suzanne henüz evlat edinilen çocuğu yatıştırmaya çalıştı:

"Bu harika bir ad! İspanya'da çok önemli bir isim! Guru duymalısın!"

Bütün gün boyunca acıdan boğazı düğümlenen Maurice annesinin eteklerine başını gömüp beline sıkıca sarılarak, "Ben senin çocuğum! Ben senin çocuğum!" diye bağırmıştı. Bu umutsuz haykırış Suzanne'ın gözlerine yaşların dolmasına yetmişti:

"Sana bunun aksini kim söyledi?"

"Adımın seninki gibi Valadon olmasını istiyorum!"

Çocuk o kadar çok hıçkırdı ki sonunda Suzanne soğukkanlılığını yitirdi. Madeleine ise bu iki şaşkın insanı biraz anlayışlı olmaları için ikna etmeye çalışıyordu:

"Sakin olun! Bir erkeğin adım taşımak bir kadınınkini taşımaktan çok daha iyidir! Maurice bunu ileride anlar!"

"Hiçbir şeyi anlamak istemiyorum! Hem bir erkeğin adını taşımak daha iyiye, neden annem bir erkeğin değil de senin adını taşıyor?"

İtirazını şiddetle ortaya koymaya devam etmesine karşın –"Ben bir Utrillo değilim! Ben bir Valadon'um!"– bu sahne Suzanne'ın hatırlamak bile istemediği bir geçmişe aitti. Sözde baba Miguel memleketine geri döndü. Arasına aileye güzel mektuplar gönderip sağlıklarını soruyordu. Suzanne da ona cevap yazıyor, çocuk hakkında haber vermeyi ihmal etmiyordu: "Küçük Maurice'im gribe yakalandı. Onu birkaç gün yatırdım. Seni, gerçek bir oğul gibi kucaklıyor."

"Miguel'e bir kelime de sen söylemek ister misin?"

"Hayır! O benim babam değil!"

"Nereden biliyorsun?"

"Ben senin oğlunum! Sadece senin oğlun!"

Korkunç Maria, Dün Lebarc de Boudeville'deydim; mükemmel deseninizi satın almak istedim; ama, ederini bilmiyorlardı. Uygunsa yarın sabah saat 09.30'da lütfen dosyanızla birlikte gelin de bakalım daha iyileri var mı? Degas

Tığ işi perdelerin arkasında güneş, doğuya giden bulutlarla saklambaç oynuyor. Madeleine ve torunu tekrar poz vermeye başlıyorlar. İhtiyar yavaşça, "Bu sabah yıkandın mı?" diye soruyor. Çalışmaya dalan Suzanne'ın hiçbir şey işitmediğini bilen küstah çocuk yüksek sesle, "Annemle olunca buna mecburum, diye cevap veriyor. "Nine... Yakında biter mi sence?" Madeleine yılgın bir sesle düşüncesini söylüyor: "Korkarım ki hayır!"

"Bitince, aşağıya inmeme izin var mı?"

Suzanne birden yerinden sıçırıyor: "Ne... Ne diyorsun?"

"Sana bittiği zaman diğer çocuklarla biraz oyun oynayabilir miyim, diye soruyorum?"

Maurice'in kastettiği "diğer çocuklar" da eskizcinin inceleyici bakışlarından kaçamıyorlar... *Yere Oturmuş Kız Çocuğu...* "Şu Suzanne'ın ne acayip fikirleri var! İlk önce çıplak soyunmamı istedi, sonra da yere öylece oturmamı! Odaya biri girecek diye ödüm patladı!" *Ayakta Saçını Tarayan Çıplak...* "Soğuk olmadığı zaman çıplak olmak beni rahatsız etmiyor. Beni yoran hiç kıınıldamadan ayakta durmak, özellikle de başım önüme eğik, saçlarım yüzümdeyken!"

"Portreni gördün mü?"

"Bakmayı akıl etmedim! Artık gidebileceğim için öylesine memnundum ki! Madeleine Ana'nın söylediğine bakılırsa, kızına yeteneğinin olduğu söylendiğinden bu yana, Maurice'le yaşadıkları hayat çekilmez olmuş!"

Tourlaque sokağının kaldırımlarında kızlar aralarında konuşuyorlar: "Bunda utanılacak bir şey yok ki! Her şeyden önce Suzanne Valadon diğer kadınlara benzemiyor; o bir kadın sanatçı!" Fakat poz var poz var... Bazılarında edebini bile kapattırmıyor!

"Ben utanmıyorum; çünkü önünde soyunmayı kabul ettiğim kişi teyzem!"

Bugüne kadar vücudunu sadece banyoda ve yatmadan yatmaya görmüş olan Suzanne'ın yeğeni Gilberte, bu acımasız bakışların altında duyduğu heyecan ve de suçluluk hissiyle ayakkabılarına bakıyor.

"Bu gidişle bütün bu eskizleri bir gün müzelerde göreceğiz galiba!"

Maurice'in anasının, görüntünüzü yansıtmayı bilen güçlü bir kalemi var. Kendisine içtenlikle poz verdiğiniz zaman sizi, nesneleri ve saklı yanlarınızı açığa çıkarıyor. Çizginin kendine göre bir anlatımı var, çamaşır gibi.

Bu akşam, ses tonu yırtıcı. Valadon çalışmasından hoşnut değil. Odanın bir köşesinde sessizce etekliğini giyen modeline kızgın. Madem öyle bir daha ona poz vermeye gelmeyeceğim! Fakat tam kapıyı açarken Suzanne gülümsemesinin gücünü hatırlıyor:

"Seni yarın yine aynı saatte bekliyorum.

"Bilmem, annem ister mi?"

"Ona söyle diyen kim? Benim gibi yap... Yalan söylemeyi öğren! Ben sadece fırçamla doğruyu söylerim!"

Gilberte

gölge var
yanağımın üzerinde oynayan bir gölge
kalemin çıkardığı ses
kendine özgü sesi, kımıldama Gilberte!
söylemesi kolay
ölü gibiyim, yani neredeyse
kımıldamamak
soluk almamak
boğuluyorum!
hissetmemek
görmemek
küçük budala, ne oynuyorsun?
ölme oyunu
kolum başımın altında
yatağa uzanıyorum
gözlerimi bana bir şey demeyen tavana dikiyorum
tavan
sanki dört köşeye bir çarşaf tutturmuşlar
peki ölüleri neye sarıyorlar?
bir tavanla!
onun için bu kadar üşüyorlar
titriyorum
gölge var
burnuma tırmanan bir gölge var
kalemin sesi
onun sesi, kımıldama Gilberte!
söylemesi kolay
en çok kalçalarım beni rahatsız ediyor
Suzanne teyzem karnımı kaldırmamı söylüyor
ne güzel bir çıplaksın, gerçekten, ne güzel!

S. Valadon_{91.}

Büyükanne ve Çocuk, Suzanne Valadon'un deseni (kol. Atelier 53)

ve ne cinsellik
senin yaşımda!
ileride baştan çıkarmayı bileceksin
kimi?
eğer uykum olsaydı, uyuyabilirdim
ayrık duran kalçalarımı düşünmemek
ortasında şu şeyle
gösterilmemesi gereken
ne iğrenç!
neden kımıldayıp duruyorsun
böyle?
bir dahaki sefere reddederim
annen nasıl?
annemin nasıl olduğunu bilmiyorum
zaten umurumda değil
zaten cevap vermek istemiyorum
zaten bütün bu aile işlerinden bir şey anlamıyorum, sadece
Suzanne, Marie adındaki annemin yarı kardeşiymiş, Madele-
ine Ana büyük annemmiş, buna da pek inanmıyorum, çünkü
Paris'e gelmeden önce onunla hiç karşılaşmadım, çünkü bi-
zimle hiç ilgilenmedi, çünkü onun için sadece Suzanne ve Ma-
urice var, çünkü insan çocukları arasında fark gözetmez ya da
başkaları vardır,
onlar da sevilmez
karnımın üstünde bir sinek
beni ısırtıyor
kaşınmak istiyorum
neden kımıldayıp duruyorsun?
beni gıdıklayan bir sinek var
kendi kendine gider
söylemesi kolay
bari Maurice içeri girmese
beni yatağın üzerine bir domuz gibi serilmiş görecektim
Maurice küzenim

sonunda kendine bir baba bulabildi
ama ismi hoşuna gitmiyor
Utrillo
ona sebebini sordum
çünkü insanın yanında olmayan bir baba baba değildir
diye cevap verdi
şayet Madeleine Ana yanımda olmasa
daima yalnızdım
gölge var
gözümü karartan bir gölge
zavallı Maurice
sık sık ağlıyor
uyumak istiyorum
kıınıldamamak
soluyamamak
hissetmemek
görmemek
küçük budala, ne oynuyorsun?
ölme oyunu!

Bu nedir!.. Bana çiçek gönderiyorsunuz,
Ah! Bu ne mutluluk!
Fakat bu çiçekler vazosuyla beraber
Bu kadarı da çok fazla!

HYSPA

1896–1898.

Cortot sokağı.

Butte Pinson.

Suzanne Valadon Paul Mousis'le evleniyor.

Cortot sokağı No 12'ye yerleşiyorlar;

bu arada Mousis Montmagny'de bir

villa kir alıyor. 1896–1898 seneleri arasında

Suzanne kendini, Degas'nın ona öğrettiği

resme ve gravüre adıyor. Yapıtlarını düzenli bir

şekilde sergiliyor.

Paris'teki Rollin kolejinde eğitimini

sürdüren Maurice, her akşam Madeleine

ile beraber oturduğu Butte Pinson'daki evlerine dönüyor.

İlerleyen yaşı –Eylül'de otuz bir yaşını kutlayacak– ve Toulouse-Lautrec'le yaşadığı kırıcı ilişki sayesinde Suzanne biraz daha yumuşadı. Mesleki başarısıysa (desenlerini, en büyüklerin yanında National'de sergilememiş miydi? Tablo satıcısı Ambroise Vollard gravürlerini basmıyor muydu?) Paul Mousis'in kararsızlığını gidermeye yardımcı oldu. Paylaşılamayan bekar rolünden yorgun düşen vekil, ilişkisine artık bir ad koyma gereğini duydu. Genel kanının aksine –kimse boyun eğceğini düşünmüyordu– yaşı ilerlemiş delikanlılar için çok de-

ğerli olan bağımsızlığından vazgeçti. Birdenbire meşruluk iğnesi tarafından dürtülen duyguları, onu belediyeye sürükledi ve orada, Suzanne'ın başına Cumhuriyetçilerin frigya bonesini takmadan önce ağzında üç senede olgunlaşan bir evet kelimesi dudaklarından dökülüverdi. Paul sevgilisine coşkulu bir aşk yerine ismini ve servetini veriyordu.

5 AĞUSTOS 1896

Öğle dolaylarında La Butte civarındaki meyhanelere şöyle bir uğradıktan sonra düğün alayı, kafaları hafif dumanlı, içinde güzel yemekleri ile tanınmış bir lokantada neşe içinde buluştu.

Masaların etrafını çevreleyen topluluk şölenin başlamasını bekliyor. İştahları kabardığından beyaz peçeteleri çoktan boyunlarına bağlamışlar bile:

"Adamın kulağını çektiler ama bu sefer olan oldu! Vekilin parmağında artık alyansı var."

Belini sıkıca saran pırıltılı bir tafta elbisenin içinde Suzanne topluluğa başkanlık ediyor. Ortadan sımsıkı ayrılmış parlak saçlarıyla çevrelenmiş yüzünde bakışları hiç bu kadar berrak ve güzelliği böylesine dingin olmamıştı.

"Yeni evlilerin şerefine!"

"Madeleine Ana'yı da es geçmemek gerek."

"Ne de Maurice'i... değil mi evlat?"

Hiç on üç yaşında bu kadar keyifsiz bir çocuk görülmüş mü? Omuzlarına gömülmüş başı ve zayıf yüzüyle acınacak bir halde. Neyse... Şimdi onun için sızlanmayı bir kenara bırakalım; yemek bittiğinde herkesin çok iyi bildiği havasını yine takınacak.

"Neden böyle üzgün görünüyorsun? Mutlu olman gerekir! Annen bir koca, sen ise bir üvey baba buldun!"

Masanın şamata yapılan öbür ucunda, damadın bir arkadaşı garson rolü oynuyor. Koluna attığı beyaz bir peçeteyle kendisini alkışlayan hanımlara şarap servisi yapıyor. Hardala bandığı ekmeği ağzına atan Gilberte'in annesi, "Midemiz kıtlık var, diye bağırıyor," diye ortaya bir laf atıyor. Lokantacı kadın birden mutfağın siyah boşluğunda beliriyor. İngiliz usulü iştah açıcıları merasimle taşıyor. Sadece deniz mahsulü tartları hazmedebilen bir davetli, "Bir düğün ziyafetinde sebze mi? Ne buluş!" diye itiraz ediyor. "Tabağımı çabuk silip süpüreceğim, anlaşılan!" Bu iştah açan başlangıçtan sonra tabakları bir ikincisi, derken bir üçüncüsü izliyor. Başlarına şarap vurmuş erkekler, sıcağın ceketlerini çıkarıp kravatlarını çözüyorlar. Sandalyelerine dayanmış eşleriye menüyle hasır neşir.

Ördeği beklerken bir şeyler söylemiş olmak için oradan buradan konuşup mideyi biraz dinlendiriyorlar. Yağlı tabaklarda çatal ve bıçak üst üste konmuş.

Sıranın ortasında yeni evliler birbirlerini süzüyorlar. Gören de yeni tanıştılar sanacak! Ne yazık ki, bu oynama uzun sürmüyor. Çevresindekiler ana yemek tabağına ıslıkla gösteri yapıp farfara kopardıkları sırada damadın gözüne bir ayrıntı takılıyor: "Maurice! Bir bu eksikti!" Gelecek vaat eden, erken gelişmiş bu gırtlak karşısında şaşkınlığını gizlemeyen Moysis, gözlerini ciddiyetle komşusunun başka bir yana bakmasından yararlanarak şarap kadehini bir çırpıda diken üvey oğluna diyor.

"Suzanne... Oğlunun marifetini gördün mü? Artık onun eğitimiyle ilgilenmenin zamanı geldi."

Anne bir anda hayran aşık rolünü bırakarak alınmış tavrı takınıyor. Bu bir kutlama günü, vaazın sırası değil. Toplum içindeki görünümüne hastalık derecesinde özen gösteren bu adama rahatsız bir bakış atıyor:

"Neden çocuğu azarlıyorsun? Bir iki kadeh ona zarar vermez! Eğitime gelince, bu konuyu daha sonra, mümkünse aile arasında çözeriz!"

Vay canına! İyi başlayan yemek bir aile faciasıyla mı bitecek yoksa! Sofranın çevresinden gelen çiğneme sesleri aniden kesiliyor. Herkesin birbirine baktığı bir anlık sessizliğin ardından Suzanne, uzanarak kocasının elini kavrayıp şefkatle dudaklarına götürüyor. Hanım, dikkat et, bu ellerden bolluk damlıyor! Eğer kendisine iyi niyet dileyenlerin dedikleri doğruysa, ne kadar özen gösterse azdır!

"Gidebilir miyim?"

Şımarık Maurice, yerinden kalkıyor. Yenip yutulmayı bekleyen ördek budu dolusu tabağının başında sallanıyor. Suzanne, Mousis'in kolunu bırakıyor; kol yavaşça sandalyenin kenarına düşüyor: "Gitmek ne demek? Neden yemeğini yemiyorsun?" Çenelerinden yemeğin suyu damlayan iki şişkonun arasında kalan genç Utrillo isteksizliğini saklamaya yeltenmiyor:

"Aç değilim!"

"Peki tatlı? Biraz tatmak istemez misin? Bütün bu güzel kremaları, bu pastaları..."

Yaramaz çocuğun annesi yerinden kalkmaya yeltendiyse de kocasının bir şey yapmamasını söyleyen bakışlarını fark edince tekrar yerine oturuyor. Suratının asıldığını göstermek için sıkıntısını anlayan komşusuna zoraki bir şekilde gülümsüyor. Meraklının biri, Maurice'i kolundan yakalamaya çalışan Madeleine'e, "Bu çocuğun nesi var; herkese surat asıyor?" diye soruyor.

"Hadi küçük, inatçılık yapma! Bizimle kal! Anneni her gün evlendirecek değilsin ya!"

"Bırak beni... Hava almak istiyorum! Bütün bu yemekler midemi bulandırıyor."

Duydunuz mü, Tanrım? Bu nankörü duydunuz mu? Biz ki kıtlığı ve et yemeden geçen haftaların ne olduğunu iyi biliriz! Bu olağanüstü yemek onun midesini bulandırıyormuş! Ağlamak üzere... Yaşlı kadın yine de ne kadar sabırlı! Eski çamaşırcı utancından ağlamak üzere.

"Bu kadar güzel bir günü... göz yaşlarıyla ıslatmak olacak şey mi? Aldırmayın! Bu yaştaki çocuklar bütün gün mızızmızlık yaparlar!"

Abbeses sokağındaki fırıncının Maurice hakkında bildikleri var. Sofranın sonunda devam eden gevezelikten yararlanarak komşusunun kulağına eğilip yavaşça bir şeyler fısıldıyor: "Annesi köşedeki meyhanelere gidip ucuz şarap içtiğinin farkında değil... velet alkol derecelerine kadar biliyor!" Biraz ileride, başında tavuskuşu tüylü şapkasıyla bir hanım kulak kabartanlara kaderin... şşşt yavaş... kaderin... Valadon üçlüsüne nasıl güldüğünü anlatıyor: "Madeleine her sene ölümü atlatıyor, soysuz sopsuz Maurice bir isim, Suzanne ise umulmadık bir yağlı kuyruk buldu, tamamıyla umulmadık, diyorum size! Özellikle, insan çeyiz olarak bu denli çalkantılı bir geçmiş getiriyorsa! Lautrec tarzı, insanda sonsuza dek iz bırakır."

"Ah, şu krem şantiye bir bakın! Bu kadar kıvamında olması için bütün gece çırpılmış sanki!"

Maurice karşı kaldırımında üzüntü içinde dolaşırken üvey babası, ayrıcalıklı havasıyla konuklarına son projelerini anlatıyor. Pierrefitte yakınlarında, daha doğrusu tam La Butte Pinson'da... La Butte Pinson, ne hoş değil mi?.. Bir villa kiralamış. Vekil Bey bu küçük topluluğu oraya yerleştirmeyi düşünüyormuş. Üzgün bakışlar bir anda Montmartre'lı Suzanne'a çevrildi. Aşk, onun için diri diri gömülmek, orada manzara güzel de olsa diri diri gömülmek anlamına gelen bu yer değiştirmeyi hiç karşı koymadan kabul edecek kadar gözlerini kör mü etmişti?

"Demek, sizi artık aramızda görmeyeceğiz?"

Mousis koruyucu kollarını, bu fikrini düğün coşkusu içinde onaylayan hayat arkadaşının omuzlarına doladı. Suzanne, içinde eriklerin yüzdüğü likör kasesine elini uzatarak düşüncesini açıkladı:

"Tabiatı, ağaçları yeniden bulmak... Değişen mevsimlerin

tadına varmak... Yıldızları saymak... Bizi bekleyen sadece bu küçük mutluluklar!"

Utangaçlığını beyaz şarap bardağının dibinde unutan bir densiz, kır yaşamına ilişkin bir kıtayı sesi kısık bir ardıç kuşunu taklit ederek okuyor:

"Cesaretiniz varsa alay edin bakalım! Ben çıkarımın ve sağlığımın nerede olduğunu biliyorum. Hem sonra, istediğim zaman Paris'e gelebilirim. Çünkü Paul'ün Cortot sokağında bir atölye satın alması söz konusu. Gidip gördük bile! Bir sanatçı çift de tam bu yakışır!"

Bir çift mi? Madeleine ve bu piç şimdiden fazlalık mı oldular? İşte bir davetli ayağa kalkıp tartışmaya bir son veriyor:

"Bu kadar yemeğin üstüne... Biraz hava alsak, ne dersiniz? Size Moulin de la Galette'de bir konyak ikram ediyorum! Hem böylelikle yeni gelin de güzel anılarını tazelemiş olur; öyle değil mi Suzanne?"

Masanın altından atılan bir tekme patavatsızın sözlerine bir son veriyor. Biraz gecikmiş de olsa, bu hareket daha ileri gitmesini önüyor. Renoir'ın görüntüsü henüz hafızalardan silinmemiştir, ne olursa olsun, bir düğün günü hasır şapkalı birini anımsatmak doğrusu arzu edilecek bir şey değildi.

YALNIZLIĞIN ÖĞRENİLMESİ

Suzanne, onca safsatadan sonra Paris alışkanlıklarına geri dönmekte gecikmez. Şimdiden zihinsel bazı kusurları olduğu söylenen Maurice, La Butte Pinson'da ihtiyar Madeleine'le beraber yaşamakta ve talihine şükretmeyi reddetmektedir. Paris'te eğitim gördüğü Rollin kolejinden eve döndüğünde bütün hıncını çıkardığı anneannesi, somurtkanlığından kurtulması için ona babasına yazmasını salık verir.

La Butte Pinson, 15 Ekim 1986

Sevgili Miguel,

Kalemi elime, sana ne kadar mutsuz olduğumu söylemek için alıyorum, çünkü önce bana hiç yanımda olmayan bir adamın adını verdin, bu yüzden kendime istediğim kadar Utrillo diyeyim, yine de babasızım, sonra annem evliliğinden beri Mousis'in her sözüne evet dediği için bir de anasız kaldım, bu yüzden şu acıklı hayatımda hiç sevmediğim okulum ve benim kadar sıkılan Madeleine Ana'dan başka bir şeyim yok; çünkü sana söylemek zorundayım sevgili Miguel, bu uğursuz evde, özellikle akşamları, karanlıklar bizi pencerelerin ardından izlediği ve gece kuşlarının dışında hiçbir sesin duyulmadığı zaman...

Mektubun başlangıcım dikkatle dinleyen Madeleine itiraz ediyor: "Ona neler anlatıyorsun? Annenin bizi bırakıp gittiğini sanacak!" Maurice yumruğunu masaya vurarak cevap veriyor:

"Gerçek bu!"

Sobanın yanında oturan ihtiyara hain bir bakış atıyor: "Ben istenmeyen biriyim... Sen de öyle! Bizden kurtuldular!"

"İstenmeyen biriymiş? Bu lafı kimden öğrendin?"

"Okulda bir çocuktan... Benim istenmeyen biri olduğumu söyledi!"

"Peki bu ne demek, bana açıklar mısın?"

"Fazla bir şey bilmiyorum... pislik işte!"

Madeleine başını sallıyor. Bir şeyler ona bu basit sözcüğün bir çeşit hastalığın belirtisi olduğunu söylüyor. İyi kalpli oluşu, belki de bu yüzüstü bırakılmış çocuğa duyduğu acıma hissi onu yerinden kalkmaya mecbur ediyor. Masanın üstüne yığılmış duran Maurice'e yaklaşıp saçlarını okşuyor: "İşte bu-

nu annenin yanında yapmaya hiçbir zaman cesaret edemedim... Yine okul dönüşü işçilerle içtin mi?" Çocuk onaylayarak başını sallıyor. "Sana ısmarlanan içkiyi kabul etmemen gerekir. Bir sarhoş gibi sallanman onları eğlendiriyor. Annen geçen geceki halini görseydi çok kızardı, hele Mousis, daha da çok! Şimdiden Pierrefitte'te senin dedikodunu yapıyorlar!"

"Neden annem bizi artık sevmiyor?"

"Annen bizi hâlâ çok seviyor, ama bir kocası var!"

"Artık burada yaşamaya dayanamayacağım!"

"Halbuki alışırsan iyi edersin; çünkü sonbahardan sonra kış gelecek, sonra ilkbahar, sonra yaz derken bir başka sonbahar... Yaşamda her şey birbirine ekleniyor, yalnızlık yalnızlığa, sefalet sefalete... ama ben buradayım. Sen dünyaya geldiğin günden bu yana sadece bunu yaptım, hep yanında oldum.

Le Butte Pinson, 10 Haziran 1897

Sevgili Miguel,

Beni avutacak bir söz bulamadığı zaman Madeleine Ana'nın da dediği gibi, ilkbahardan sonra yaz gelecek, sonra sonbahar, sonra kış ve bir başka ilkbahar. Kendi hakkımda bir fikir sahibi olacak yaşa henüz gelmediğimi biliyorum, ama bu kadar uzakta olan sana ne kadar üzgün olduğumu söylemek zorundayım. Sık sık nelerden yoksun olduğumu düşünüyorum; senden, annemden ve gerçek arkadaşlardan. Rollin okulundaki öğretmenlerim aklımda garip çalıştığını söylüyorlar. Belki de bunun için arkadaşlarım tepeme biniyor? Dün biri bana senin oğlun değil, Boissy adında Montmartre sokaklarında sefil halde dolaşan zavallı bir berduşun oğlu olduğumu söyledi. Tanrım, bu doğru olmaşa bari!

La Butte Pinson 20 Mart 1898

Sevgili Miguel,

Bu gece kilisedeki ayine gittim. Pişmanlıklarımı itiraf etmeye gereksinimim vardı. Hangi konuda olduğunu tam olarak bilmiyorum. Bazen çok öfkeli oluyorum, bazen o kadar üzgün oluyorum ki, bir köşeye çöküp ihtiyar bir köpek gibi kendi kendime, sadece kendim için alçak sesle seni çağırıyorum: Baba! Baba! Beni surat asmakla suçluyorlar; çünkü çoğu zaman konuşmak istemiyorum. Bu somurtkanlık değil, ondan da beter. Aslında bu daha çok acıya benziyor. "Sonuç olarak, bana neyin yolunda gitmediğini söyleyecek misin?" Anneme cevap vermemeyi yeğliyorum, özellikle kocasının yanında. Mutsuzluğumu, kendime saklamayı yeğliyorum. Madeleine mutsuzluğumun sonunda bir gün beni boğacağını söylüyor.

Yakın dostlukları süren Degas'nın önerisi üzerine Suzanne, Cortot sokağındaki atölyesinde gravürü denerken...

Sanatçı düz bir çizgi çekti; aynı çift süren bir çiftçi gibi; derinlerde kaynayan asit daha genleşir. Yumuşak cila teknisyenleri, grilerde, sarılarda, ara renklerde daha başarılı olurlardı. Burada, beyaz bir kağıttan doğşalar da mermerin parıltısı ve diriliğine sahip bu planları çizenin, bu profilleri yaratanın, her forma, özellikle de "nü"lere şekil verenin neredeyse bir heykeltraş olduğuna inanacağız.

Claude ROGER-MARX

oğlu yalnızlığın ve alkolikliğin çıraklık dönemini geçiriyordu. Pierrefitte'te, diğer çocukların onunla arkadaşlık etmesi yasaklanmıştı. İnsanlar onu bir cüzamlı gibi, parmaklarıyla gösteriyorlardı: "Görünen o ki alçı yapan işçilerle sarhoş oluyor, sonra işçiler onu arabalarına bindirip götürüyorlar. Zengin üvey babasının verdiği cep harçlığıyla onlara içki ısmarladığı da oluyormuş. Vekil bey sadece koca banknotların hesabını biliyor!"

"Onu Paris'te bir okula göndermek ne biçim düşünce! San-ki buradaki okullar onun için yeteri kadar iyi değil!"

"Gece kuşunun matematiğe çok yeteneği varmış diyorlar!"

Paul Mosis'in kiraladığı villanın çevresinde oturanlar, bu karanlık yüzlü çocuğun garip huyları konusunda endişeleniyorlar. Bir içmeye görsün, köy balosunda dansçıları devirmeye gider; tabii bir temiz dayak yemesini görmek isteyen çevresindekiler tarafından yüreklendirilip köylülere küfür etmeye başlamazsa! "Üvey babası onu bir yatılı okula yerleştirmek istiyormuş ama ressam reddediyormuş!" Bu toy sarhoşun büyükannesi bir işçi alçakgönüllüğüne sahip, Pierrefitte kıyılarına gelmeden önce yoksulluk içinde yıllarını tüketen bu namuslu kadına Maurice'in kötü davrandığı anlatılmıyor muydu?

"Maurice... Saatin nerede?"

"Bilmiyorum! Bana şarap şişesini ver!"

"Peki ya para cüzdanın... Para cüzdanın nerede?"

"Çaldılar! Şarap şişesini ver, yoksa tabakları kırarım!"

Madeleine yılarak mücadeleyi bıraktı. Yine yalnız yiyecekleri bir akşam, çorba saatinde, kadın kimseye danışmaya gerek duymadan şarap şişesini çıkardı. Yüzü sevinçten aydınlanan çocuğun kasesine bol bol boşalttı:

"Hadisene büyükanne! Cimri olma!"

"Eğer bu kadar doldurduktan sonra da sınırların yatışmazsa ben de adımı değiştiririm."

Utrillo

Eğer Miguel'e yazacak kadar kendime güvenseydim, ona sevgi dolu gerçek bir oğul gibi "baba" derdim. Mektubuma şöyle başlardım: "Sevgili babacığım. Seni görmeyi, sesini duymayı, boynuma dolanan kolunu, varlığım yanı başımda hissetmeyi isterdim. Belki büyümeme ve bir erkek olmama yardım edersin? Bu son cümleden sonra ümit ve bekleyiş dolu kocaman bir beyaz boşluk bırakırdım. Yazacağım şeyleri tasarlarken kalemimi ağzıma götürür, arkasını emerdim. Degas'nın bir gün anneme gönderdiği mektubu düşünürdüm...

"Zavallı Maria'm, Zandomeneghi bana; oğlunuzun arkasından sizin de ciddi bir şekilde hastalandığınızı söyledi. Size ayağa kalkar kalkmaz, hayatınız artık güvence altında olduğuna göre, kendinizi sadece işinize vermenizi ve keşfetmiş olmakla kıvanç duyduğum özel yeteneğinizi kullanmanız gerektiğini bir defa daha hatırlatıyorum. 'Korkunç' desenlerinizi tekrar görmek için sabırsızlanıyorum. Biraz daha gururlu olmanız gerekiyor."

Biraz daha gurur, ne anlama geliyor? Annem artık bizimle neredeyse hiç ilgilenmiyor. Sadece resim yapmayı düşünüyor. Sanat duygulardan daha mı güçlü? Belki. İyi ama, o zaman başkaları acı çekiyor. Bu sırada büyükannem odaya girerdi. Omzumun üstünden yazdıklarına bir göz atardı: "Kime yazıyorsun? Annene mi? Bana, gizlice çantasına küçük aşk mektupları attığını söyledi!" Bu düşünce neşemi kaçırdı. Annemin mektuplarına ne yaptığı ortada!

Eğer babama yazacak kadar kendime güvenseydim, ona nobranca şeyler söylerdim. Burada her şey çok kötü. Çabuk gel! Sana ihtiyacım var. Beni biraz olsun seviyorsan, İspanya'ya, yanına gelmemi sağla. Biliyorum, belki de babam değilsin, ama içimi dökeceğim birinin olması bana yeter. Ayrıca, gelecek aralık ayında on altı yaşına basacağımı sana hatırlatmak istiyorum. Bundan memnun olacaklar var. Ben değilim. Yaşamdan ne bekleyebilirim ki? Benimle yolda karşılaşsan tanımazsın bile. Büyüdüğüm bir gerçek, beni yakışıklı bulanlar da var; ama bunun dışında! La Butte Pinson'da Madeleine Ana'yla yaşadığımızdan bu yana hiç düzelmedim. Tam tersi, apsent veya kırmızı şarapla sarhoş olmadan yaşayamıyorum. İçmeye başlar başlamaz kendimi çok daha iyi hissediyorum. Sanki kederler bardağın dibinde kalıyor. Üvey babam beni görmediği sürece çok cömert. Bana cep harçlığı veriyor. Ben de onu meyhanelerde harcıyorum. Rollin kolejinin yanındaki Les Oiseaux kahvesinde artık beni tanıyorlar. Okul müdürü annemle Mousis'i toplantıya çağırdı. Her ikisi de şaşır-mış gibi yaptılar: "İçiyor mu? Ne zamandan beri? Müdür şaşkınlıklarını hiç ciddiye almadı: "Ne zamandan beri mi? Sene-lerdir! Fark etmemek için başka şeylerle meşgul olmanız mı gerekiyordu? Onu bir doktora götürmelisiniz!" Aynı günün ge-cesi Mousis elimden içki şişesini almaya yeltendi. O kadar çok bağırdım ki geri vermeye mecbur oldu. "Suzanne, oğlunla ilgilen! Bu çocuk beni deli edecek!" Annem de hincını zavallı büyükannemden çıkardı. Madeleine onu başından savacağı-na gözyaşlarına boğuldu: "İçmesine nasıl engel olabilirim? O kadar mutsuz ki! Onu bu durumda görmek beni de çok üzü-yor."

Sevgili babacığım. Suzanne Valadon ünlü bir ressam oldu. Özellikle insan vücuduna kafayı taktı. Atölyesi "nü"lerle dolu. Geceleri sık sık sanatçılarla çıkıyor. Bu insanları sevmiyorum. Mousis'le beraber annemi benden çaldılar. Kolejde durum daha kötü. Mousis Pierrefitte'e son geldiğinde notlarımı

görmek istedi: "Hiç parlak değil! Sen matematikte oldukça iyiydin! Ciğeri beş para etmez herifin biri olmak üzeresin! En iyisi çalışmaya başlaman!" Karşı değilim. Doğruyu söylemek gerekirse hiçbir şeye karşı değilim. Sadece içmeye devam etmek istiyorum, hepsi bu.

Delilik bazen usun sınırında.

Maurice UTRILLO

1898-1900

Cortot sokağı.

Montmagny.

*Hayatını Cortot sokağı ve Montmagny arasında bölen
Suzanne Valadon'un en yaratıcı dönemi.*

*Maurice, vasat bir eğitim gördüğü Rollin kolejini
bırakıyor.*

*Birbiri peşi sıra bir abajur imalatçısında,
haciz memurluğunda, bir reklam firmasında
çalıştıktan sonra üvey babası ona
Credis Lyonnais'de bir iş ayarlıyor.*

Paul Mousis Montmagny'de hayalindeki villayı yaptırdı. Maurice, çok içtiği bir akşam kadro dışı çalıştığı bankadaki memurlara kolay unutamayacakları bir sahne yaşattı. Aynı günün öğleden sonrası meyhaneden her zamankinden geç dönen Utrillo melon şapkalara duyduğu nefreti, şemsiyesiyle bir müşterininkini ezerek dile getirdi. Bu hakaretin nedenini anlayamayan müşteri kendisinden özür dilenmesini isterken Maurice özdeyişler defterinden, kovulmasını sağlayan bir cümle yumurtladı:

"Bu şapkalarda budalalığı gizliyor!"

Müdüriyet tarafından skandaldan haberdar edilen Paul, ilk trenle karısının kaldığı Montmagny'ye hareket etti. Artık bu kadarı fazlaydı! Üvey oğlu, bu kötü tohum, bu toy alkolik, kışına bir tekne attırmıştı! Fakat vekil, daha mantosunu san-

dalyenin üzerine koyma fırsatını dahi bulmadan, Suzanne kı-zacağı yerde, terbiyesiz çocuklar gibi gülmeye başladı. Şu me-lon şapkalar gerçekten çok komikti. Maurice'in bir tanesini dümdüz etmesi annesinin çok hoşuna gitmişti.

"Mükemmel! O halde oğlun bu yoluna devam etsin! Ama ona iş bulmam için artık bana güvenme!"

O günden beri Maurice, kendisine sıkıntı verip keyfini kaçır-an iş hayatından uzak yaşıyor. Göğünü, ağaçlarını, özellikle de kiliselerini sevdiği Ile de France'ın kırlarında aylak aylak dolaşıyor. Üvey babasının kendisine aldığı bir memur kostü-mü ve üzerine yıkılmış yükümlülüklerini acı anıları dışında eski uğraşlarından geriye bir şey kalmayan bu terk edilmiş gencin tek işi aylaklık. El kol hareketleri yaparak dolaşması, yanına yaklaştığı kadınları korkutuyor; Montmagny köylüle-riyse budalaların beslediği bir baş belası olarak gördükleri Maurice'in varlığından rahatsız oluyorlar.

"Çekilin! İşte şemsiyeli kaçık! Bugün hıncını kimin şapka-sından çıkaracak dersiniz?"

Böyle iyi bir müşteriden bir bardak içkiyi esirgememeye özen gösteren meyhanelerde, aperatif saatinde çaylaklar çev-resini sarıyor. Onu sesleri ve hareketleriyle heyecanlandırıyor, bir dikişte bardağını boşaltması için yüreklendirdikten sonra dengesini sağlayabildiğinden emin olmak bahanesiyle kendisini itekliyorlar.

"Maumau sendeliyor! Herhalde işte çok yoruluyor!"

Genç alkolik kendisine yaklaşma şerefini bahşedenlere iç-ki ısmarlayarak arkadaşlıklarını satın almaya çalışıyor. Fakat bu beleşçiler onu tezgaha doğru iterek aşağılamaya devam edince, onları iterek bir daha böyle bir şey yapmayacağına ye-min ediyor: "Bütün cömertliğimle sizi içkiye boğuyorum; siz teşekkür edecek yerde benimle kavga çıkarmaya bahane arı-yorsunuz." Bir bardak yerde eziliyor, onu bir diğeri izliyor.

Utrillo, Büyükannesi ve Küçük Köpek Lello, Suzanne Valadon (kol. Lauros-Giraudon)

Bu oyunu şiddet yönlendiriyor. O ana kadar yan tutmayan meyhaneci tarafsızlığı bir kenara bırakıyor: "Dışarı çık, cinsi bozuk herif!" Maurice kendini savunuyor:

"Bana ilişmeyin!"

"Sana dışarı, dedim!"

"Bana ilişmeyin! Paramı alırken iyi, değil mi?"

"O senin paran değil! Kötülük yap diye sana bakan Mousis'in parası! Hadi defol! Git başka yerde sız!"

Alışveriş yapmak için köye inen Madeleine, torununu bir sıranın üstüne yığılmış, ağaçlara yalnızlığından yakınır halde buluyor:

"Benimle eve döner misin? Bu aç gözlü tarafından gözetleneceğine evde otur daha iyi!"

"İntikamımı alacağım. Bu akşam baloya gidip eşlerini ellerinden alacağım."

Olaakları çok iyi bilen Madeleine, şimdiden üzüntüden ne yapacağını şaşıyor. Bu kadar çok içmese, girişimine zevkle cevap verecek olan kızlara asılacak, sonra sarkıntılıklarından rahatsız olan kızların yardım istediği arkadaşları da bu sarhoşu meyhanenin bir köşesinde döveceklerdi... Yüzü kanlar içinde, elmacık kemikleri vahşi yumruklardan morarmış bir halde eve dönen torunu yüzünden hafta sonları yaşlı kadın için tam bir kabusu dönüşmüştü.

"Neden üvey babasına bu durumu anlatmıyorsunuz? Kim bilir durumu nereye varacak? Dün gece o kadar sarhoştuk ki, kendisine küfür eden bir çocuğu meyhanenin portmantosuna astı!"

Sevgili Miguel,

Sana göndermeyeceğim bir mektup daha. Seneler geçiyor ama benim acım hep aynı. Gitgide daha çok içiyorum; dağdan inmiş ayların sırayla suratını dağdıkları bir soytarıya döndüm.

"Paul onu bir tımarhaneye kapatır. Ona zaten katlanamıyor. İnsanların anlamadıkları şey, bu çocuğun bir yetiştikinden daha çok acı çekiyor olması!"

Vekilin malikanesinin kapısının önünde onu dinleyen komşu şaşırıyor: "Acı çekmek... Onun yaşımda? Fakat neden, Tanrım?" Madeleine başını eğip çakıl taşlarına bakıyor: "Neden mi?" Derdini anlatabilseydi, ona cevap verilebilirdi!

Sevgili Miguel,

Sana göndermeyeceğim bir mektup daha. Annemi on beş gündür görmedim. Artık biz onun için yokuz...

"Sizin gibi bir annesi olduğu için Suzanne çok şanslı! Bari neler çektiğinizi biliyor mu?"

"Kızım sadece kendi zevkine kulak vermiştir hep. Bugünden sonra değişecek değil ya!"

Maurice panjurların ardından bu konuşmayı dinliyor. Kösarak merdivenleri iniyor ve kin dolu bakışları karşısında geri çekilen büyükannesine kapıyı açıyor: "Bu orospu, benim hakkımda sana neler uydurdu?" Madeleine torunun gözlerinin içine bakıyor: "Yine şarap kokuyorsun. Bırak geçeyim, yemek hazırlamam gerekiyor!" Maurice istemeden yol veriyor: İhtiyar homurdana homurdana merdivenleri tırmanırken kakülü hırçın alnına düşmüş, öfkeli gözlerle onu izliyor.

"Hepsi benden nefret ediyor!"

"Sen de çekilir dert değilsin!"

"Kostümümü bile kıskanıyorlar. Sanki bu kadar iyi giymek umurumdaydı!"

"Senden nefret etmiyorlar. Kaçıyorlar.

"Bu daha da beter!"

Madeleine onu yatıştıracak bir cevap bulamadığından Maurice, bir tekmeyle sandalyenin birini yemek odasının ortasına fırlatıyor: "Beni duyuyor musun? Bu daha da beter!"

Artık gücü kalmayan çamaşırcı homurdanmakla yetiniyor: "Belki! Fakat ben ne yapabilirim?" Sepetini masanın üstüne koyarak yavaş yavaş yiyecekleri çıkarıyor: "Belki haklısın! Bu daha da beter olabilir, fakat neden etrafına dehşet saçıyor-sun?"

"Herkesi iyi davranıyorum!"

"Bir çocuğu portmantoya asarak mı?"

Gözüne ilişen güzel bir elmayı okşadıktan sonra muşambanın üzerine koyuyor:

"Bunu bir kenara ayırmalıyım. Annen mutlaka resmini yapmak ister."

Sevgili Miguel,

Suzanne Valadon, fikirlerinin doğrulukları tartışılmayan önemli insanların dediklerine göre çok parlak olacağı belli olan kariyerinden başka bir şey düşünmüyor.

"Resim yapmak! Sadece bunu düşünüyor! Peki biz! Biz onun için neyiz ki?"

Madeleine sıkıntıyla omuzlarını silkiyor. Bu çocuk kendine işkence etmeyi ne zaman bırakacak? Sarhoş olsun, ayık olsun; öyle sorular soruyor ki, onu yaralamadan cevaplamanın imkanı yok. Yaşlı kadın eski önlüğünün asılı olduğu çengele yöneliyor: "Başkaldırmak bir işe yaramaz. Annen daima daha güçlüydü. Erkekler bile onun önünde geri çekilmek zorunda kaldılar!"

"Belki de Mousis'in cömertliğinin bizim mutluluğumuz için yeterli olacağını düşünüyordur?"

"Bana kalırsa kendine bu soruyu sormuyor bile. Hem sonra resim var. Tadını aldığından beri kafasında sadece resim var!"

İhtiyarın söyledikleri, bir kenara atılmış çocuğun acısını depreştirmekten başka bir işe yaramadı. Maurice büfe ile Su-

zanne'ın, Montmagny'de kaldığı kısa süre içinde yaz kış bir araya getirmeyi sevdiği çiçekleri koyduğu masanın arasındaki her zamanki yerine ilıstı. Güneş büfenin üzerine vuruyor. Ressamın, zengin kocasının eşliğinde Bretagne'ya yaptığı bir yolculuk sırasında aldığı tabaklar parlıyor. Camekamn soluna, Madeleine'in mutfakta dolanmadığı zaman bütün gününü geçirdiği koltuğa bir güneş ışını çaprazlama düşüyor. Suzanne'ın iki köpeğinin dişleri çıkmaya başladığından bu yana koltuğun kenarlarında çizikler belirmiş; alttan fırlayan iki yayın yırttığı döşeme yere kadar sarkıyor.

"Ben Mousis'ten hiçbir şey istemedim. Bu yüzden ona borçlu değilim!"

Madeleine, Maurice'in bu yorumu karşısında önlüğünü göbeğinin üstünde düğümleyerek homurdanıyor:

"İşte tekrar gözden geçirilmesi gereken bir hesap... Mösyö Paul olmasaydı gün be gün bir atölyede üç frank altı kuruş kazanmak için canını sıkacaktın ve üçümüz de yarı aç kıvranıyorduk. Çünkü Miguel'e güvenilmez; senin de çok iyi bildiğin gibi mektuplarına cevap bile vermiyor... Annene gelince, artık model olacak yaşı çoktan geçti."

Sevgili Miguel,

Sana göndermediğim mektuplara nasıl cevap verebilirdin ki? Annem yazık ki çok yaşlandı. Artık yolda erkeklerin ona dönüp dönüp baktığı zamanlardaki gibi güzel değil. Büyükanнем artık model olamayacağını söylüyor. Halbuki ben onu eskisi kadar sevip beğeniyorum. Neden ne yazık ki diyorum? Belki de bu duygu bana mutluluktan çok acı verdiğinden! Sana önemli bir şey açıklayacağım... Annemin artık gözlük takması gerekiyor!

Madeleine'in şalı yere düşüyor. Masanın solunda yerde siyah bir leke oluşuyor. Büyük bir olasılıkla aklı başka yerde olan

torununa kızgın bir bakış atarak, sitemle, "Maurice, lütfen yere düşen şalımı kaldırır mısın? Böbreklerim o kadar ağrıyor ki eğilemiyorum!" diyor.

"Neden kızlar benden kaçıyor?"

"Senden ne istediğimi duydun mu, duymadın mı?"

Maurice ellerini kalçalarına dayayarak karşısına dikilen büyükannesine bakıyor: "Biraz daha az içseydin, kızların hoşuna giderdin! Bakışlarım gördüm, onlara itici gelmiyorsun. Tam aksine! Onları istemeyen sensin!" Utancından kızaran Utrillo, kem küm ederek kendini kurtaracak bir bahane arıyor: "Aşk... Ah şu aşk... Ne boktan bir masal!" Kötü bir rüyadan uyanmış gibi şaşkın bir halde kalkıp mutfağa yöneliyor: "Aşk... Ne pislik!" Madeleine dolabı açtığını duyuyor. Maurice elinde bir şişeyle tekrar beliriyor.

"Bütün bu orospuları koca kıçlarıyla dans ederken görmelisin!"

Madeleine boyun eğmek yerine içki şişesini gösteriyor: "Senin kafanı karıştırıp gözlerini kör eden şarap! Kızlar senin düşündüğün gibi değiller. Bu hızla gidersen çok geçmeden kendini tımarhanede bulursun!" Büyükannesinin bu ciddi suçlayıcı havası yumuşaklığa alışmış olan Maurice'i afallatıyor. Şişeyi büfenin üzerine koyuyor: "Senin bu sabah neyin var, neredeyse sinirden beni parçalayacaksın?"

"Senin için endişeleniyorum. Dün akşam ne yaptığımı biliyor musun?"

"Hayır."

"Eve girerken antredeki duvar kağıtlarını şemsiyenin ucuyla kaldırdın!"

İçi rahatlayan sarhoş, içki şişesine sarılıyor. Bir bardağı hemen kafasına dikeyiyor, sonra mutfağa giren büyükannesinin şerefine bir ikincisini boşaltıyor.

"Mousis antresinin duvarını yeniden kaplatır. Bu kadar önemsiz bir şey için endişelenme! Harcamadıktan sonra para ne işe yarar?"

Birdenbire bir katır arabasının sesi dikkatini çekiyor. Pencereye fırlayan çocuk perdeyi aralıyor, umduğunu göremeyince düş kırıklığı içinde yeniden kapatıyor. Birkaç adım ötede kap kacak arasında uğraşan ihtiyar kadın üzgün üzgün bakıyor: "Annenin arabası sanmıştım. Ne kadar sevindim!"

"Ben de... Bizi gelip görmeyeli kaç gün geçti?"

"Benim gibi yap, artık sayma!"

Utrillo, perdelerin arkasından yolu izliyor. İki yanında kavaklar uzanan yol, onu akşam sarhoş olup itilip kakılacağı köye götürecektir.

Sevgili Miguel,

Büyükannem mutfakta homurdanıp duruyor. Bizi bırakıp giden kızına içerliyor; ama bunu hiç açığa vurmaz; çıkarcığım patırtıdan korkar. Burnuma nefis bir kızarmış soğan kokusu geliyor. Ne yazık ki iştahımı kaybettim. Yanımda duran şişe boş. İnsan içince kendini ne kadar iyi hissediyor bir bilsen. Bu öğleden sonra kasabaya inip içimi ısıtacağım. Gırtlak yakan apsent. İçkiye gereksinme duymayanlar onun zehir gibi bir şey olduğunu söylüyorlar. Peki sonra? Umutsuzluktan gebermektense içmek daha iyi. Öyle değil mi, baba?

Korkunç Maria

Bir zamanlar atölyeme dilediği gibi rahatça girip çıkan Degas, şimdi gözleri zor seçen bir ihtiyar gibi şövalemin yanında duruyor ve kendisini suskunluğa iten kaderini dağıtmak için, bana ne kadar kaygı verdiğini bildiği oğlumun, benim ve kocamın sağlığı hakkında sorular soruyor: "Peki ya anneniz, o nasıl?" Tanrım, Degas ne kadar sıkılıyor! Onu oyalamak için ne anlatsam? Birdenbire aklıma bir fikir geldi. Ravignan meydanında resimleri kana ve ateşe bulamaya karar vermiş olan ecinliler sürüsünden söz etsem nasıl olur? Denedim: "Van Dongen'i ziyaret ettim. Bir avcı kulübesini andıran pis bir barakada oturuyor!" Degas bana bir bakış atmaya tenezzül etti. Bulanık bir bakış, çok bulanık! Bir körün bakışı. Acaba beni görüyor mu? İçini çekti: "Ah, evet, Bateau Lavoir... Bana sözünü ettiler!" Devam ettim: "Bilmiyorum, hiç ziyaret ettiniz mi? Rasgele çakılmış tahtalardan yapılmış birkaç kulübe, öyle derme çatmalar ki yan taraftakinin çanağa işemesini bile duyabilirsiniz. Kaç tane bilmiyorum, çünkü saymadım, belki de on iki kadar atölyeye tek musluk düşüyor; bu durumda insanın temizlik konusunda fazla müşkülpesent olmaması gerekir! Bu ıvır zıvırın üstüne sinmiş olan kokudan size söz etmeyeyim daha iyi; bu çiş, yanmış yağ ve toz kokusu karışımı, insanın bütün gün midasını bulandırır!" Bu tanımlamama bayılan Degas, içtenlikle güldü: "Bir de içinde yaşayan ressamı düşünün?" "Beni hem eğlendiriyor hem de sinirlendiriyorlar! Bunlar renk delileri, biçim hastaları! Tutup sana aklıma ne gelirse çiziktireyim, kesip yapıştırayım, birleştireyim... Gazete kağıdı, bez parçaları, iplikler, daha ne bulursam! Bütün

bunlar şaşırtmak için! Tablolarına bakınca insanın gözü bula-
mıyor, kafası tersyüz oluyor; fakat ne olursa olsun, hiç de boş
şeyler değil!" Yaşlı üstadım beni alkışladı: "Oğlunuzun alkol
nöbetleri yüzünden yakınmak yerine meslekten konuştuğu-
nuzda ne kadar da kendiniz oluyorsunuz! Bana Ravignan
meydanındaki atölyelerde neler oluyor, anlatın bakalım! Ben
ki artık resmi sevmiyorum, haleflerimin ona nasıl kur yaptık-
larını bilmek istiyorum!" Vay canına! Camekanın altına otur-
dum. Bu çaptaki sanatçıları bir Degas'ya nasıl anlatabilirim?
Bana, "Tiyatroda olduğu gibi ya da daha basiti, bir karakolda,
kızgın polis memuruna onca tartışmadan sonra bir kimlik bel-
gesi uzatırmış gibi," diye cevap verdi.

İhtiyar kurt ayağa kalktı. Ellerini sobaya uzattı. Her şeye
karşın ne adam! Ne kadar soylu! Onunla karşılaştığım için
Tanrı'ya ne kadar şükretsem azdır!

DAHİLER DİYARINDA

İsim: VAN DONGEN

Doğum Yeri: ROTTERDAM.

Özellikleri: Sakallı bir berduş, adeta güzel denebilecek, şen
şakrak bir delikanlı. Yüzü çillerle kaplı. Gözleri mavi. Fran-
sızcası ne kadar kötüyse desenleri de o kadar iyi.

Daha Önce İkamet Ettiği Yer: Le Maquis, Montmartre'in ku-
zey kısmına düşen bakımsız bahçelerin içine serpiştirilmiş ba-
rakaların bulunduğu bir çeşit gecekondu mahallesi; çapulcu-
ların, eskicilerin, tebeşir benizli, veremli çaylak ressamların
yaşadığı maki.

Augusta adına cevap veren bir vatandaşıyla evlendikten son-
ra Ravignan meydanında 23 numaraya yerleşiyor; şöhret, bir-
kaç sene sonra onu burada yakalayacak.

... Montmartre'in diğer sanatçıları, örneğin Picasso ile birlikte resimlerimizi Medrano sirki civarında satmayı deniyorduk. Tablolarımızı yere seriyor, onları yüz kuruşa satıyorduk.

"Peki, ama siz bu kırıntıları gördünüz mü?"

"Yüz kuruş mu? Paris belediyesine veririm daha iyi!"

"Üstelik gereksinmesi de var! Metro inşaatının gideri insanın gözlerini yuvalarından oynatır!"

İsim: PICASSO.

Ön İsim: PABLO, RUIZ.

Doğum Yeri: MALAGA

Görünüşü: Kısa boylu, bu durum kendinden bu kadar emin ve sağlam yapılı olmasa can sıkıcı olabilirdi; Paris'i gezmeye gelmiş, bir matador pantolonunun sardığı kalçalarına kırmızı bir kuşak bağlamış, yüksek alnını sanat kitaplarına gireceğinden habersiz kalın siyah bir perçem kaplıyor. İşçi mavisini bir sosyete adamı edasıyla taşıyor.

Özellikleri: Gözlerini şimdiden başarıya dikmiş. Kaderinde yarım asrı aşkın bir süre bu gezegene egemen olmak yazan bir kişilik. "Ne yaparak?" Avignonlu Kızlar'ı!

Tablonun yarısını yapmıştım, olmadığını hissediyordum, bunun üzerine bir başkasını yaptım, kendi kendime, acaba yeniden yapmalı mıyım, diye sordum. Sonra, hayır, dedim, ne yapmak istediğimi anlarlardı.

"Umurunda olmadığını anlamıştım!"

"Bir zenci kadını duvara asmak... Bu bir skandaldan da öte!"

Güzel Fernande Olivier ile tutkulu aşkı onu yok etmeden önce, topluluğun neşesi olan; başında beresi, yoksul ve sivri dilli Max Jacob, fırça darbeleriyle devrim yapmak isteyip bu ecinlilerle dolu atölyelere gidip geliyordu.

İsim. JACOB.

Ön İsim: MAX.

İşi: Tutkuyla bağlandığı insan için her şeyi yapabilecek bir adam.

İkincil Uğraşları: Şair, piyano hocası, şirket memuru, dava vekili yardımcısı, *Moniteur des Arts*'da eleştirmen.

Görünüşü: Kel, kaçık, kel, eksantrik.

Özellikleri: El falına bakıyor, iskambil falı açıyor, yıldız falı çiziyor.

Özel İşaretleri: 22 Eylül 1909'da kendisine gözükecek olan İsa tarafından seçilecek. 14 harbi sırasında Katolik mezhebine dönecek, bu da ona kendini dine adama olanağını sağlayacak.

İkamet Adresi: Bateau Lavoir'ın bodrum katı.

"Daha beteri yok!"

"Orada yaşamak için fare olmalı!"

İsim: SALMON

Ön İsim. ANDRE

Görünüş: İnce alaycı

Özellikleri: Ressamlarla geziyor ve bir sosyete çapkını zarafetiyle geliştirdiği alay yeteneğini sergiliyor.

Özel İşaretleri: Pozculuğu. Bir türlü kopamadığı, *Sonsuz Anılar* adlı eserine özel bir zaafı var. Rezalet bir müzik eşliğinde evlenmeden önce Bateau Lavoir çetesinin biyografisini yazacak. Bu olay Ravnigan sakinlerini uzun süre meşgul edecek.

"Buna evlilik deme cüretini gösteriyorlar!"

"Ben buna düğün değil, düpedüz içki alemi derim!"

"Bu gümrükçü Rousseau onuruna düzenlenen ziyafete benziyor. En iyisi hiç sözünü etmemek!"

İsim: WILHELM APPOLINARIS
De KOSTROWITSKY veya sadece
GUILLAUME APOLLINAIRE.

Babası: Piç.

Annesi: Bir İtalyan subayıyla yapacağını yapmış bir Polonya soylusu.

Doğum Yeri ve Tarihi: 1880, Roma ve 1918'de İspanyol gribinden öleceği Paris arasında bir yer.

Görünüşü: Kemerli burnunun üstüne inen bir şapka taşıyor.

Fiziği: Tombul.

Özellikleri: Yetenek avcısı; Picasso, Derain, Vlaminck, gümrükçü Rousseau gibi devrin en büyük sanatçılarından dostu.

İşi: Şair ve yeni sanatın savunucusu.

Özel İşaretleri: *Avignonlu Kızlar*'ın önünde "Bu bir devrimdir!" diye bağırarak.

İkamet Adresi: Marie Laurencin'in kalbi; ince, uzun boylu, yapmacık, pozcu; fırçasını iyi kullanan bu kızı, sahte güzelliği ve Apollinaire'i ona teslim eden arkadaşlarını hiç sevmiyor.

İsim: DAHİ

Ön İsim: DİĞER HEPSİ...

Kendi kendimi buldum, kendimi yarattım; söyleyecek neyim varsa söyledığıme inanıyorum.

Suzanne VALADON

1900

Cortot sokağı.

Montmagny.

*Köyde oturan Maurice, kendini alkole vermiş,
terk edilmişlik duygusu
içindeyken, Suzanne kocasının yanında
düzenli ve sakin bir hayat sürüyor.*

Suzanne terebentin kokusunun yayıldığı atölyenin büyük camkanının altında manzarayı inceliyor. Damların üstüne düşen mevsim sonunun titrek ışığı, hâlâ sisle kaplı olan şehre bir düş görüntüsü veriyor.

"Ancak Paris'te böyle bir gökyüzü görülür!"

"Paul... Beni dinliyor musun?"

Birkaç gün önce ailesinin varsıl döşenmiş evinden usulca yürüttüğü geniş bir koltuğa gömülmüş olan Paul, okuduğu para piyasasıyla ilgili gazetesine kendini kaptırmış. Rahatsızlıktan çok, sevimli bir ilgisizliği açığa vuran nazik öksürüğüyle karısına, kendisini gayet iyi duyduğunu belirtiyor. Ayrıca, şu anda karısının estetik coşkularını paylaşmanın sırası değil. Gözleri borsanın kurlarını takip ederken, diğer yandan sağ eliyle tereyağlı bir ekmeği, karısının yanındaki sehpa koyduğu kahve fincanına daldırıyor.

"Bir duvarla konuşuyormuş hissine kapılıyorum.

Belli ki Valadon bu sabah kavga havasında. Atölyesine kurulmuş olan bu adam, borsa kurlarının, kendisini karısının, eleştirmek değilse de benzer formüllerle soğutma eğiliminde olduğu ruh hallerinden daha çok meşgul ettiği bu iş adamı... "Coşkulara kapılmadan yaşayamıyorsun demek?" diyor. "Hayır Paul, tutku benim ikincil uğraşım; birincisi resim!" Bu ağırkanlı koca onu usandırıyor. Kadın onu soğukkanlılığını kaybedeceği bir noktaya sürüklemeye çalışıyor.

"Sen sadece parayla ilgilenirsin!"

Suzanne, sonuçlarını ve etkisini gayet iyi bildiği bu kırıcı sözlerin üzerine gazetesini yere atan kocasının karşısına dikeyliyor:

"Nereye varmak istiyorsun?"

Paul karısına bakarak ekmeğini bitiriyor. Kahvesini dudaklarına götürüyor ve öfkeli bir biçimde karısına sadece parayla ilgilenen biri olmuş olsaydı onunla evlenmekten sakınmış olacağını açıklıyor: "Sen çok kötü bir yatırımsın!" Cevabına eşlik eden alaycı gülümseme bu saptamanın şiddetini azaltmıyor. Valadon kafa tutuyor. Yüzü pembe saten korsajının rengine bürünüyor; tenine hiç gitmeyen bir renk:

"Bir gün tablolarım çok para edecek. Onları boş yere satın almaya başlamadılar. Resim piyasası borsadan daha hayırlı bir kurum değil!"

Paul bu kadarını beklemiyordu doğrusu. Peçete olmadığı için ağzını mendiliyle silerek fincanı sehpanın üzerine koydu. Doğru dürüst bir servis beklerdi; ama imkansız istemek boşuna. Karısı bir ev kadını değil, bir sanatçıydı.

"Hem sonra... Bir süredir Maurice'e karşı neyin var? Adını bile ağzıma almaya hakkım yok! Halbuki oğlumun bizi rahatsız ettiği söylenemez!"

Mousis odadan çıkmak üzereyken vazgeçiyor. Saatine bakıyor. "Yine geç kalacağım!" Karısının kendisine yönelttiği so-

ru onu o kadar sinirlendiriyor ki cevap vermeden edemiyor. Bu Utrillo adındaki felaketten nasıl kurtulmalı?

"İşte varmak istediğimiz noktaya geldik!"

Boya ile kirlenmiş şövalesi ve duvara asılı bir ölü doğa tablosunun arasında duran ressam, memnuniyetsizliğini artık gizlemeyen vekile meydan okuyor.

"Ona gelince gösterdiğin zayıflığı bir türlü anlayamıyorum! Onu pekâlâ ıslah edebilecekken sen, onu yerleştirdiğim yatılı okuldan çıkarıp bir çocuğu... bırak beni sözümü bitireyim... bir çocuğu eğitecek durumda olmayan annene teslim etmekten başka bir şey yapmadın!"

Şimdiye kadar, kendini istediği gibi işine verebilmek ve evde dirlik düzenliği korumak adına huzursuzluğa meydan vermekten kaçınan Suzanne artık konuşma gereğini duyuyor:

"Montmagny'deki gençlerin her gece Maurice'in penceresini taşladıklarını öğrendim. Annem o kadar korkmuş ki uyuyamıyormuş."

Paul Mousis birden yerinden fırlayarak ekşi bir suratla karısına döndü. Nihayet Valadon ailesiyle ilgilenecek miydi? Hayır, evi için endişeleniyordu. "Bir zarar vermişler mi?" Tanrım, Suzanne'ın bildiği kadarıyla, hayır. Sadece camlar kırılmıştı.

"Bütün söyleyeceğin sadece bu mu? Evinin uğrayacağı zarar seni ailemin içinde bulunduğu durumundan daha çok ilgilendiriyor!"

"Doğrusunu söylemek gerekirse, evet! Maurice'e acıyacak halim yok!"

Bedeli kolayca ödenebilecek bir vicdanla kuşanmış olan vekil bey, kızgın adımlarla atölyeyi arşınıyor. Anlamli bir sessizlik Suzanne'ın sırtına bıçak gibi saplanan sesiyle bozuluyor: "Ben oğlumun varlığını hiçbir zaman gizlemedim! Benimle evlendiğinde ne yapman gerektiğini biliyordun! Zaten iki seneden beri onları neredeyse hiç görmüyorum!"

"Çünkü onları görmene ben engel oluyorum, değil mi? Asıl istemeyen sensin... Tabii ya! Bağırıp durma! Öncelikle sen onları... Nasıl hayır dersin! Esas onlardan uzaklaşmayı sen istedin!"

Antrede saat dokuz buçuğu vuruyor. Havada fırtına öncesi sessizliği var. Köpeklerden biri kapıyı tırmalayarak unutkan sahibesine dışarı çıkma saatinin geçtiğini hatırlatıyor. Maurice şimdi burada olsaydı, "Annem köpeklerini bana, oğluna yeğliyor; işte kamtı, onlardan hiçbir zaman ayrılamıyor. Keşke havlamayı bilseydim, o zaman onun okşayışlarım hak ederdim!" derdi. "Utrillom" diye çağırmaya devam ettiği bu doyumsuz genç adamın kıskançlığıyla oynamaktan hoşlanan Suzanne ise, "Ne acımasız bir oğlum var benim!" diye cevap verirdi. Bu tuhaf anneyi anlayamayan mahalle sakinleri, "Sanki dünyaya bir prens getirmiş!" diyorlar. Bilseler ki Suzanne yakınlarını ancak araya mesafe koyarsa sevebiliyor.

"Verecek cevap bulamıyorsun değil mi? Tabii ya, çünkü ben haklıyım!"

Paul çenesini öne doğru uzattı. Suzanne ise, küçük bir masanın üzerinde duran, her gün büyük bir aşkla temizlediği fırçalarına baktı. Benim hakkımda ne düşünürlerse düşünsünler, şu son senelerde birkaç sağlam tual çıkardım. Kocasının ısrarı üzerine kendini aklamaya girişti: "Üçlü hayat çok boğucu olmaya başlamıştı... ama tutup da..." Duyduğu pişmanlık cümlelerin sonunu getirmesini engelliyor. Aman, bunu kullanırsa kullansın! Bel Sainbénat firmaları müdürü artık "La Valadon" diye çağrılmaya başlayan bu kadının karşısında gömleğinin kollarını çekiştiriyor. Manşetleri gri takım elbisenin altında çarpıcı bir beyazlıkla parlıyor. Kendisine şıklığı konusunda takılan arkadaşlarına, "Benim mesleğimde, iyi bir terzinin elinden çıkmış bir takım elbise, müşteri için iyi bir dosya kadar önemlidir," diye cevap verme alışkanlığını edinmiş.

"Hiçbir zaman oğlumu sevmedin. Gerçek olan bu!"

Hakim olamadığı bu tartışmadan dolayı sıkıntı içindeki

kocas, hırlayan köpeklere sakın durmalarını emrederken Suzanne içindeki zehiri boşaltıyor: "Miguel gibi şerefli bir adam Maurice'e adını vermemiş olsaydı, benimle asla evlenmezdin!"

"Düşüncelerine saygı duymam gereken bir ailem var!"

"Bu vasat inanların ne düşünceleri olabilir ki?"

Müdür bey bir an duraksıyor. Bu kendini beğenmişe had-dini bildirsin mi yoksa kapıyı vurup çıksın mı? "Beni sadece Puvis'in düşünceleri etkiledi! Budalaların düşüncelerine kulak asmamayı öğrenmek gerekir. Ben öyle yapmamış olsam, bugün bulunduğum yerde olur muydum, sanıyorsun?" Maria'nın görkemli geçmişinden bir gözyaşı kopup geliyor. Mo-
usis'i şaşırtan bir gözyaşı. Onu geçmişe özlem gözyaşlarına de-ğil şimdinin kahkahalarına alıştırmışlardı. Eşinin bu beklen-medik üzüntüsüne nasıl cevap vereceğini bilemeden gidip ka-pıyı köpeğine açıyor. Birdenbire atölyeye dalan hayvan ko-şup kendisine kayıtsız kalan sahibesinin eteklerine sürtünme-ye başlıyor:

"Geçmişim ailene, sanatım da bütün servetine bedeldir!"

Mousis bir daha saatine bakıyor. Zayıf tarafını çok iyi bildi-ğinden, aklanmadan gitmenin kendisi için olanaksız olduğu-
nu düşünüyor. Ama acısı baskın çıkıyor. Suzanne onu, ileride söylediğine pişman olacağı şeyler söylemeye zorluyor.

"Dinle Suzanne... Sana, oğlunun ne kadar dayamlmaz ol-
duğunu bana defalarca söylediğini hatırlatmaktan başka söy-
leyecek bir şeyim yok! Hayatımızı zehir ediyor."

"Alakas, yok!"

"Maurice'in sana karşı aşırı bir bağlılığı var, sense bunu soğutmaya yanaşmıyorsun. O kadar cilveli davranıyorsun ki ona yaptığın kötülüğün farkında değilsin!"

"Bu tartışmanın bir kıskançlık nöbetiyle sonuçlanacağını biliyordum. Evet! Evet! Kıskançlık!"

"Eğer Montmagny'de pencerelerine taş atıyorlarsa bunun bir nedeni olmalı!"

Kin ve kötü niyet koktuğuna inandığı bu suçlamalardan yaralanan Suzanne parmağını sallayarak karşı koyuyor: "İşte! Öyle kolay bir cevap ki çileden çıkıyorum!" Daha özgür bir yaşam sürebilmeleri için Maurice'i ve annesini saygın bir şekilde kendilerinden uzak tutmuş olabilir; ama oğlunun yargılanmasına izin veremez! Hayır!

"Kimse Utrillo'mu anlamıyor! Bu çocuk diğerlerinden farklı!"

"Ne zaman on yedi yaşma gelmiş bir delikanlıya 'çocuk' demeyi keseceksin?"

"Hiçbir zaman! Maurice, ölünceye kadar benim çocuğum kalacak!"

Yorulan Mousis aile dramının oynandığı bu sahneyi terk etmeye karar veriyor: "Özür dilerim... Gitmeliyim; bu konuya tekrar döneriz. Bir randevumu kaçırdım bile!" Suzanne için kocasının işle ilgili yükümlülükleri küçümsenecek şeylerdi. "Daha sonra mı? Seninle ciddi bir şey konuşmak için altın yılımızı mı bekleyeceğim? Unutma ki Maurice, bu dünyada en sevdiğim kişi!"

"Kendi adıma teşekkür ederim!"

Suzanne; kendisine pek çok zaferler kazandırmış olan yalvarır bakışlarına güvenerek patavatsızlığını unutturmaya çalışıyor: "Benim için neler ifade ettiğini çok iyi biliyorsun. Sana rastlamamış olsaydım, bu kadar iyi bir ressam... Yani! Daha başka ne diyebilirim?" Az daha kendisinden esirgenecek olan önemin geri verildiğine ikna olan Mousis, barış göstergesi olarak kendisine uzatılan dudağa bir öpücük konduruyor: "Tanrım... Gerçekten de çok geciktim!" Pardösüsünü iliklerken Suzanne ona birkaç gün için Montmagny'ye gitmek istediğini açıklıyor. Ahırda pinekleyip duran katıra hiçbir şey bir yürüyüşten daha iyi gelemez.

"Degas'ya gideceğini zannediyordum?"

"Onu dün gördüm. Bu büyük adam kötü ihtiyarlıyor. Yalnızlığı o denli büyük ki bana acı veriyor!"

Mousis kapıdan çıkarken karısına yolda dikkat etmesini söylüyor: "Ben de hafta sonu gelir, sana katılırım. Madeleine'i benim tarafımdan öp!" Kapı kapanır kapanmaz Valadon, sokağa çıkma izni koparmış bir küçük kız çocuğu gibi ellerini çırpıp zıplamaya başlıyor:

"Çabuk, köpeklerim köye kaçıyoruz!"

MONTMAGNY'DE

*Şunu bilin ki
akla bazen insanoğlu
Delilik payesi verir
Hor gördüğü için...*

Maurice UTRILLO

Dün sabahki seyahat sevinci çok kısa sürdü. Valadon binek arabasından atlar atlamaz Madeleine birinci kat penceresinde belirdi. Sanki ağır sorunlar altında eziliyormuş gibi bir tavırla pencereden başım sarkıtarak kızına seslendi:

"Jandarmalar şimdi gitti! Maurice gene bir baloda taşkınlık yapmış. Kocan zararı ödemek zorunda!"

Daha içtenlikli karşılanmadığı için alman Suzanne, durumu küçümseyen bir cevapla tartışmayı kesti:

"Bir iki cam kırıldı diye amma da abartıyorlar. Bu köylülerin başka işi yok mu?"

İhtiyar kadın pencereyi homurdanarak kapatırken Parisli kadın yeni ekilmiş çiçekleri ezmekten geri kalmayan iki köpeğinin eşliğinde bahçeyi geçti. Çiçek ekmek için henüz çevrilmiş toprağa kafasım çevirip bakmaya tenezzül bile etmemişti. Antrede ceviz ağacından yapılmış komodinin üstünde ipe-

ği yırtık siyah şemsiye duruyordu. Madeleine'in yorgun ayaklarının yaklaşan sesi duyuldu. Yaşlı kadın dengesini bozan köpekleri azarlamaya başladı:

"Kurtlarını çağıramaz mısın? Beni düşürecekler!"

Köpeklerle ıslık çalıp annesinin gönlünü alacak bir şeyler söyleyeceği yerde Suzanne, şemsiyeyi gösterdi: "Bunu bu şekilde kimin parçaladığını sormaya gerek yok! Paul hafta sonu bunu kesinlikle görmesin!" Trabzana tutunan anne hâlâ vahşi köpekleri itmeye çalışıyordu:

"Peki, arkada duran yırtılmış duvar kağıdını nasıl gizlemeyi düşünüyorsun?"

Giriş kapısının sağında bir sıra duvar kağıdı yırtılmış, yere sarkıyordu. Suzanne kaygılandı: "Bu çocuk deliriyor mu?" Bu soru karşısında cesaret alan Madeleine kendisinden beklenmeyen bir şiddetle isyan etti: "Bir oğlun olduğunu hatırlayana kadar delirecek! Hem sonra, neden bu kadar uzun süre gelmedin?"

"Nerede şimdi?"

"Git öğren!"

Çılgın gencin annesi, akşama doğru hâlâ dönmeyen oğlunu aramaya koyuldu. Uçurum kenarlarına baktıktan sonra hoşnutsuzluğunu bildirmek için civar kahvelerine girdi. Bu densiz satıcılar oğlunu bir alkoliğe çevirmişti! Suçlular kendilerini temize çıkarmaya uğraşıyordu: "Ona yardım etmeye ne mecburiyetimiz var?" dedikleri zaman kadın onları susturdu. Tam o sırada meydanındaki kahvenin patronu, Maurice'in bir alkol krizi sırasında postallarıyla boy aynasını kırdığını söyledi. "Ne tutarsa öderim, bana faturayı gönderin!" Tabii para bol olunca insan her şeyi yapmaya hak kazanıyor.

"Bu ayrıntıyı kocamın duymamasını yeğlerim!"

İşte herkesin düşüncesini doğrulayan bir ayrıntı daha: Saygıdeğer Mousis; tımarhaneye kapatılması gereken bir çocuğu koruyan bu iki kadının kendisini kullanmalarına meydan veriyor.

"Bana güvenebilirsiniz. İşimizi büyük gizlilik içinde hallederiz!"

Daha sonra jandarma karakolunda Suzanne, Montmagny'ye gelişinden bu yana karşılaştıklarının uyandırdığı öfkeye kapılarak, karşısına çıkan iki jandarmaya kibarlık dersi verdi. Arabasından jandarmaların bakışları altında iki şımarık köpeği eşliğinde inerek alçı işçiliğini başarısız bulduğu cumhuriyet anıtına doğru gitti: "Bu heykeltraş papaz olsa daha iyi olurmuş!" Daha sonra karşısına çıkan iki memura, bir hanımın karşısında kışları sandalyelerine yapışık olduğu için mi oturduklarını sordu. Neye uğradıklarını şaşırان jandarmalar birdenbire ayağa fırladı.

"Siz, bu bölgeyi korumakla görevli olanlar, oğlumu gördünüz mü?"

Düzenin temsilcileri az evvelki uyuşmazlığı unutup ressamın yanına koştular: "Araştırma yapmamızı arzu eder misiniz?" Suzanne içini çekerek eski bir bambu iskemlenin üzerine çöktü:

"Sizi bir daha rahatsız etmeyecek. İş ben ele almaya karar verdim."

"Bu çok yerinde olur. Başına ne geleceği belli değil! Sarhoş olduğu zaman ne yaptığını bilmiyor ve her yerde sızıp kalıyor. Bir arabamn üstünden geçtiğini düşünün. Bir defa ölmeye görülsün sonsuza dek sürüyor! Hele onun yaşında!"

Her şeye rağmen sevimli olan bu insanların -ne olur ne olmaz, bu tanışıklıklar her zaman yararlı olabilir- hoş sohbetinin neşeli havasına bir son vermeye hazırlanırken Suzanne birden Maurice'in sesini duydu. Teşekkür bile etmeden sarışın bir delikanlının kolunda sendeleyerek yürüyen oğluna doğru koşmaya başladı.

Sarhoş iki hıçkırık arasında, "İşte annem ve iki köpeği! İşte bunu kıtlamaya değer! Gerçekten değer!" sözleri işitildi.

Maurice'in arkadaşı Madam Mousis'e nezaketle elini uzattı: "Sanırım, ciddi bir şekilde kafayı çekmiş!" Suzanne oğlunun yüzüne yaklaştı: "Aman Tanrım! Ne haldesin?" Maumau

önce bir geçirdi, sonra başı bir kukla gibi önüne düştü: "Çok susadım! Bir bardak şaraba hayır demem!" Suzanne'ın göğsünden kopan feryat, sahibelerinin öfkesini paylaştıkları belli olan iki köpeğin ulumalarına karıştı.

"Şarap? Seni küçük sefil! Derhal arabaya bin!"

"Köpeklerine çekilmelerini emret! Beni koklamalarından hoşlanmıyorum!"

Bu karşılaşmanın gidişatından hiç hoşlanmayan Maurice'in arkadaşı, uzaklaşmaya yeltendi. Ancak daha atik davranan sarhoş, arkadaşını omzundan, talihin gönderdiği bir salla sarılan yorgun bir yüzücü gibi yakaladı: "Aldırma André, çenesi düşüktür ama kötü bir kadın değildir!" Suzanne bir elini kaldırarak hışımla oğluna döndü: "Bir söz daha söylersen tokadı yersin!" Sarhoş öne arkaya bir sallandı, sonra dizlerinin üstüne çöktü:

"Böyle gelir gelmez alarm zilleri çalma! Sana arkadaşımı tanıstırayım... Neydi? Ah evet, Utter... André Utter... O da bizim gibi Montmartre'da oturuyor; şimdi burada dinleniyor değil mi, benim gerçek dostum?"

Cankurtaranlık görevinden istifa eden Utter, geriye doğru çekildi: "Ben sağlığıma tekrar kavuşmak için buraya büyükbabamların yanına geldim," diye geveledi ağzında, sonra birden cesaretini kazandı: "Elektrikçilik öğrenmeye çalışıyorum; ama beni esas ilgilendiren resim!" Suzanne kendini tanıtan adama dik dik baktı. Kendisine resimden söz etme cüretini gösteren bu çelimsiz de kimdi? Yardımına koşan jandarmalara döndü:

"Beyler, rica ederim, çocuğun arabaya çıkmasına yardım edin... Benim artık gücüm kalmadı!"

Utrillo başının üzerine kaldırdığı eliyle karşı koydu:

"Sakın, bu adamlar bana dokunmasın! Suratlarını ve şapkalarını dağıtıyorum sonra!"

Paul Mousis

Bakalım, saat kaç olmuş? O kadar olmuş mu? O zaman bu tren rötar yapacak! Demiryolları saatlerine sadık kalmazsa halimiz ne olacak? Birazdan güneş batacak. Karanlıklara gömülen manzara yavaş yavaş kaybolacak. Yakında pencereye vuran profilimin görüntüsünden başka bir şey göremeyeceğim. Bıyıklarını yeni traş etmiş şu adam hoşuma gitmedi. Başlığını çözemediğim bir gazete okuyor. Nane limon kadar tatsız taşra gazetelerinden biridir, kuşkusuz. Bu gazeteler özensiz, kötü yazı tipleriyle hemen tanınır. Tam bir Parisli gibi mi düşünüyorum? Tarafı mı davranıyorum? Mümkündür! Gururumu hiçbir zaman gizlemedim. Bana göre Parisli olmak bir ayrıcalıktır. Bir işçi için bile! Biz gerçekleri, kendilerini geçmişin uyuşukluğunda unutmaya meyilli şu taşralılar gibi değerlendirmiyoruz. Gazeteciliğe gösterdiğim ilgi Suzanne'ı hâlâ şaşırtıyor. Mesleğine öylesine bir tutkuyla bağlı ki başka konulara ilgi göstermenin mümkün olabileceğini akli almıyor. Ona kalsa, bir ressamdan başkasıyla arkadaşlık edilmez. Gerisi ya başarısız ya da boş kafalıdır. Tabii, benim dışımda! Ben kaideyi bozmayan istisnayım. Ne zamana kadar? Bu öyle bir soru ki cevaplandırmamayı yeğlerim. Ne zamana kadar ona cazip geleceğim? Endişelenmekte haksızım, kuşkusuz. Cebimdeki para, kabul etmek gerek ki kocalık görevimin bir garantisi. Bu ayrıntıyı unutmak isterdim ama bunu bir türlü başaramıyorum. Şu bir gerçek ki benden önce sadece yokluk ve sıkıntı çekmiş olan üç insana varlık getirdim. Suzanne'ın bana gereksinmesi olmadığını söyleyeceklerdir, kuşkusuz. Yaşamın her zaman üstesinden gelmeyi bilmiş ve gerekli şey-

lerden de hiçbir zaman yoksun kalmamış. İşte beni tedirgin eden de bu. Üçünü de yaşatacak parayı nereden buluyordu? Madeleine uzun süreden beri çalışmıyordu! Bak işte dış cephesini çok beğendiğim o burjuva evi! Ağaçları budamışlar, yazık! Sanki güzel görüntüsünün bir kısmını da alıp götürmüşler. Evet, Suzanne'ın parayı nereden bulduğunu düşünüyordum. Bu soruyu soruyorsam, cömertliğimden pişmanlık duyduğum için değil. Harcayacaksa harcasın parayı, benim diş kaplanım! Ayrıca Maurice'e verdiğim cep harçlığı ve Madeleine'e evi idare etmesi için verdiklerimin lafını etmeye bile değmez! Pintilik benim harcım değil! Bu soruyu soruyorsam, karımın geçmişi içimi kemirdiği içindir. O ve Puvis de Chavannes hakkında neler anlattılar? Ya Renoir? Toulouse-Lautrec'le olan macerasına gelince, kendisiyle evlenmeye yanaşmadığı için onu çok hırpaladığı söyleniyor. Doğaya ters bu beraberliği düşünmek bile istemiyorum. Ayrıca insanlar ama onlar Suzanne'dan nefret ediyorlar... Satie hakkında birtakım imalar... ki o benim de dostumdu. Her neyse! Bana geçmişinden söz etmekten kaçınsa da sırf zevk için yalan söylemeyi sürdürse de, karım hiçbir zaman beş para etmez bir kız olmadı! Belki biraz hafif, kesinlikle kösnül ama bir yatak kadını da hiç değil! Doğrusu hayır! Özel yaşamımı paylaştığım kadının ateşli yaradılışım eleştirecek kadar görüşüz biri değilim. Bir sürü erkek karılarının soğukluğundan şikayet ederken neden ben benimkinin taşkınlığından şikayet edeyim ki! Beni avutan esas şey aşk dolu bir kadının eşi olmaktan çok Paris'te eşi bulunmayan bir kişiliğin kocası olmak. Sanat konusunda yetki sahibi fikir adamlarına ve koleksiyonculara bakacak olursam büyük bir sanatçıyla, devrin tek kadın ressamıyla yaşadığım için çok şanslıyım. Diğer kadın ressamlar, Berthe Morisot bile, ki o öldü... Mary Cassat bile... Mary Cassat bile mi... her neyse, onun küçük tırnağı bile olamazlarmış. Gırtlığıma kadar gurura batmışım, adeta kendimden geçiyorum. Kısa bir süre için, sonra birden aklıma bu

sıra dışı yaratığın bir oğlu olduğu geliyor, ne oğul ama! Bu baş belasının bizim hayatımızdan çekilmesi için neler vermezdim! Onu büyükannesiyile beraber köye yerleştirmekle sakın bir yaşam süreceğimizi düşünmüştüm. Ne yazık ki, bu alkolik hiçbir zaman bu denli budalalık yapmamıştı. Onu bir tımarhaneye göndermekle tehdit edince Suzanne, hıçkırıklar içinde boğuldu! "O benim etim! O benim kanım!" Bu mistik tavır karşısında ne yapabilirdim ki? Yalnız unuttuğu bir şey daha var, bu çocuk bir başkasının daha eti ve kanı! Tanrım, ne biçim bir miras bu! İyi akşamlar bayım! Bu adam da o kadar sevimsiz değilmiş. Çoğu zaman kibarlığın bir erdem olduğu unutuluyor! Maurice'in gülümseyerek merhaba demesini öğrenmesi acaba kaç sene alacak? Bu çocuk kadar içine kapalı birini daha görmedim. Bana bir şey söylerken dudaklarını lütfen kımıldatıyor. Annesine böyle yapmıyor, tabii. Onun bir onayım almak, ondan bir gülümseme koparmak için nasıl sabırla pusuya yatıp beklediğini görmek gerek. Yumuşak bir sözcükle gözyaşlarına boğulması an meselesi. Hayır, ben buna erkeklik demem!

Küçük Valadon normal bir çocuk olsa, ona portakal suyu içiren erdemli bir babanın yanında büyüse, serseri serseri dolaşmak yerine uslu uslu Güzel Sanatlar Fakültesine girse, odasına kapanıp bacaklarının altında koca bir kırmızı şarapla resim yapacağı yerde modeline, konusuna bakarak çalışsaydı, hiçbir zaman Utrillo olamazdı. Sanatı, sefil hayatından kurtuluşu oldu. Bunu yadsımakla onu inkâr ediyorlar ve gerçeği saptırıyorlar. Lanetli ressam efsanesi tamamen gerçek; her ne kadar inanılmaz gözükse de!..

Roland DORGELES

1901.

Montmagny.

Cortot Sokağı.

Bir olaydan sonra

Maurice Saint-Anne'e kapatılır.

Camlı kapıyla mutfak dolabının arasında oturan Paul Mou-
sis, temiz köy havasının verdiği ağırlığı üstünden atmaya çalışıyordu. Büyük bir hoşnutlukla yeni cilalanmış mobilyalara baktı. Konuşacak konusu olmamasına karşın kayınvalidesi-
nin mobilyaları cilalamadaki hüneri ve ketumluğu övgüye de-
ğer. Madeleine, damadının zaten duymak bile istemeyeceği
acılarını elindeki bez parçasına anlatma akıllılığını gösteriyor-
du. Açlığın getirdiği sabırsızlıkla vekil bey birdenbire ayağa

kalktı. Servis takımlarının pırıl pırıl parladığı masanın çevresinde dönerek yemeğe oturma vaktinin gelip gelmediğini sordu. Yolculuk, iyi donanmış bir yemek tabağının karşısına her zaman surat ekşitmeden oturmasını bilmiş bu adamın iştahını büsbütün kabartmıştı.

"İşte geldik!"

İhtiyar kadın kapının eşiğinde belirdi. Elinde tuttuğu, mis gibi kokan domuz etiyle donanmış tabağı şaşırmış numarası yapan damadının burnuna merasimle uzattı:

"Bana, bizi şımartıyorsunuz gibi geliyor!"

Nihayet bir övgü yakalayabilmekten onurlanan Madeleine'in ağzından, hiç istemediği halde şu acı sözler döküldü:

"Maurice yemek pişirme zevkimi yok ediyor. Hiçbir zaman aç değil ki!"

Paul dudaklarını ısırды. Sofrada, evin reisine ayrılmış olan yerine geçip peçetesini yavaşça çözdü:

"Bir uğraşının olmaması mı yoksa, ilgisizlik mi seni, yemek dahil her şeyi hor görmeye itiyor?"

Gözlerini masanın ortasında duran şişeye dikmiş olan genç adam cevap vermedi. Üvey oğlunun suskunluğundan bıkan Mousis, sadece kendisinin dinlediği bu sorgulamayı ısrarla sürdürdü:

"Hastalık hastası bakışlarıyla bizim yemek yememizi mi seyredeceksin yoksa gelip karşımıza oturma zevkini bize tattıracak mısın?"

Utrillo ağırkanlılıkla yerinden kalktı. Başı öne eğik, kambur sırtıyla masaya doğru üç adım attı. Bu çocukta şimdiden yaşlı bir insan havası vardı. Birden Suzanne, kolunu uzatarak beceriksiz bir tavırla kendisine karşı koyan bileği yakalamaya çalıştı: "Öp beni!" Maurice kendini hızla çekti. Uzun sürmeyeceğini herkesten iyi bildiği bu sevgi gösterisine karnı toktu: "Öp beni, diyorum sana!" Paul, elinde çatalıyla karısına döndü: "Şimdi öpüşmenin sırası olduğuna emin misin?"

Maurice Utrillo (kol. Roger-Viollet)

Gören de oğlunun ne kadar huysuz olduğunu bilmiyorsun sanacak!" Bir taraftan reddedilen, öbür yandan uyarılan Suzanne, elindeki boş bardağı Utrillo'ya doğru uzattı:

"Bana içki koy ama bardağın yarısını köpükle doldurma lütfen!"

Açık olan pencerelerden içeriye ılık bir akşam havası doluyor. Evi çevreleyen morlaşmış çiçek tarhından, sonbahar papatyalarının baygın kokusu yayılıyor. "Ancak şimdi bu çiçeklerin ne kadar güzel olduklarını fark ettim. Bahçeye bakmak için nasıl vakit buluyorsunuz?" Madeleine bu dolaylı olarak övgü dolu soru aracılığıyla kendisini onurlandıran damadına minnetle baktı:

"Ömrümün son zamanlarından yararlanıyorum; çünkü yakında hiçbir şey yapacak zaman bulamayacağım. Ölüm insanı öylesine meşgul ediyor ki!"

"Aceleniz yok!"

Bu ölüme bir çağrı mı? Suzanne bir elini çenesine dayamış, tasarladığı yeni tuvaleri düşlerken Maurice melankoliye daldı. Boş bardağını birkaç defa dudaklarına götürdükten sonra gözleri pencerenin aralığından süzülen ışığın yarattığı gölge oyunlarına takıldı. Kayınvalidesini mezarlığın dış kapısında bırakan Mousis, dikkatle genç adamın tavırlarını inceliyordu:

"Varlığımız hoşuna gitmiyor gibi... Annen ve ben bu evde fazlalık mıyız?"

Madeleine diğer yemekleri getirmek için ayağa kalktı:

"Hadi canım! Siz burada yokken durmadan sızlanıp duruyor!"

Sıra tatlılara geldiğinde Suzanne ile kocası Paris'in, katılma şerefine erdikleri son olaylarını tartışadursunlar Utrillo, bulaşık yıkamakla meşgul olan büyükannesinin yanına süzüldü. Birden mutfakta bir tartışma sesi yükseldi; çift, konuşmayı kesip kulak kabarttı: "Aç şu dolabı!" Gelen ses çok boğuk

olmasına karşın buyurgandı. İhtiyar kadın korku dolu bir fısıltıyla cevap verdi: "Hayır, yeteri kadar içtin!"

"Aç şu dolabı, yoksa her şeyi kırarım!"

"Sakin ol Maurice... Sakin ol!"

"Tanrım... Ver şu şişeyi bana!"

Yere bir kap düşüyor, sonra bir bardak. Suzanne peçetesi ni masaya atarak hızla mutfığa doğru koşup bağırmaya başlıyor: "Paul, çabuk gel, annemi öldürecek!" Dolap kapısıyla to runu arasında sıkışıp kalan Madeleine boğulmak üzere; siyah elbisesinin üstünde acıdan bembeyaz olan yüzü görülüyor. Tir tir titreyen kızına korkuyla bakıyor.

"Elimden gelen her şeyi yaptım!"

Mousis olaya el koymaya karar veriyor. Suzanne'ı iterek Utrillo'yu gömleğinin yakasından kavırıyor: "Bu defa seni tımarhaneye kapatacağım!" Sarhoş genç adam, yaralı bir hayvan gibi uluyor. Sendeliyor, büfeye çarpıyor ve geriye doğru düşerken bir sandalyeyi de beraberinde deviriyor. Fakat, daha yere düşer düşmez yenilgiyi kabul etmeyen bir boksör gibi tekrar ayağa dikiliyor. Mousis duraksadığını fark ediyor. Şimdi ne yapacak? Üzerime mi saldıracak? Hayır. Maurice üst üste yığılmış olan kirli tabakların bulunduğu evyeye doğru fırlıyor. Tabakları başının üstüne kaldırıp yere atarak birbiri ardına parçalanmalarını seyrediyor. Kaynar su dolu tencere pencereyi tuzla buz ediyor. Şaşkına dönen Suzanne, annesine giderek onu kolları arasında bütün gücüyle sıkıyor.

"Anne... Neden bana bir cehennem hayatı yaşadığını söylemedin?"

"Beni hiçbir zaman dinlemek istemedin.

Madeleine'in damadı kudurmuş gibi çırpınan Maurice'i kemeriyle bağlamayı başarıyor: "Uslu duracak mısın? Yoksa jandarmaları çağıracağım!" Çılgın genç, her şeye rağmen bu uyarı karşısında sakinleşiyor. Kendini yer karolarının üzerine atıp birden deliliğinin farkına varmış gibi hıçkırmaya başlı-

yor: "Artık içmeyeceğim... Size söz veriyorum... Artık içmeyeceğim..." Bu onulmaz bir yaradan akarmışçasına dökülen yaşlar karşısında allak bullak olan Suzanne elleriyle yüzünü kapatır.

"Bütün bunlar benim yüzümden! Ben sadece kendimi düşündüm!"

Ne soğukkanlılığını yitirmeye ne de duygularına kapılmaya yeltenen Mousis, kusurunun farkına yeni varan karısına otoriter bir hareketle susmasını işaret ediyor:

"Paul... Ona bir şans daha ver! Ne durumda olduğunu görüyorsun? Bak artık içmeyeceğine de söz veriyor!"

Büfenin kenarına sığınmış olan Madeleine, terini silmek için bir mendil arıyor: "Bu çocuk hasta... Kocanın hakkı var... Çok geçmeden onu bir hastaneye götürmek gerek!" Bu destekten güç alan Paul bastırıyor:

"Nihayet akli başında bir saptama! Boşuna zaman harcamış olursunuz!"

Mousis biraz daha ölçülü davranmalıydı. Montmagny'de geçen uzun süre boyunca katlanarak büyüyen acı Madeleine'i, çifti tutarsızca suçlamaya itiyor:

"Şayet onu yeteri kadar sevseydiniz, Maurice bu durumda olmazdı! Çocuğun gereksinme duyduğu ben değildim ki!"

Suzanne birden endişelenip onu yatıştırmaya yeltenen Mousis'in kolunu itiyor. "Annenin sözlerine aldırma, duyduğu acı onu yanıltıyor. Her şeyi denedik. Sen hiçbir şeyden sorumlu değilsin!" Suzanne masanın bir bacağının dibinde kıvrılıp kalmış olan oğlunun yanına diz çöküyor: "Ağlama artık, koca çocuğum... Artık ağlama oğlum, seni iyileştireceğiz!" Bu aşırı duygusallıktan ve pişmanlık gösterisinden yılan iş adamı yemek odasına doğru kayboluyor. Utrillo'nun bir çocuk gibi annesine yalvaran kısık sesini duyuyor:

"Beni hastaneye senin götürmeni istiyorum!"

*Bilin ki sinirli ya da itici bir hareket,
Bazen iyi, anlamlı, tuhaf, masum olabilir...*

Maurice UTRILLO

Oğlunu Saint-Anne akıl hastanesine yatırdığından bu yana Suzanne'ı uyku tutmuyor. Her sabah saat beşe doğru hep aynı rüyayla uyamıyor. Maurice bir meyhanede otururken birdenbire beliren beyaz üniformalı bir kişi oğlunu elindeki tüfekle acımasızca dövüyor. Korkuya kapılan kadın gözlerini odanın zifiri karanlığına açıyor. Sokulduğu eşinin verdiği sıcaklık duygusu onu biraz yatıştırıyor. Yeniden dalmak istiyor, ama koridordaki çalar saat her yarım saatte bir uykusuzluğunu vurguluyor.

"Maurice'in acısını paylaştığımdan bu yana bir türlü eski neşemi bulamıyorum."

Suzanne birkaç gün önce annesine içini döktü. Eskiden olsa onu tatlı birkaç sözcükle yatıştıran Madeleine, en ufak bir ses çıkarmaya yeltenmeden gözlerini kızına diktü! Valadon birdenbire, "Bana cevap vermek için ne bekliyorsun!" diye bağırmaya başlayınca eski çamaşırcı, ütü masasının başında alınının terini sildiği zamanlardan kalan alışkanlığıyla, emektar kareli mendiliyle kuru alnını sildi: "Hep aynı yolda gidince, hep insanlardan ve paylaşmaktan kaçınca, insanın artık geriye dönemeyeceği bir an geliyor. Zavallı çocuk! Geleceği için kaygılıyım." Suzanne, kendi ihtiyar ruh haline daha uygun düştüğü gerekçesiyle bir türlü yüzünü değiştirmeye yanaşmadığı eski koltuğuna büzülmüş oturan annesinin karşısına çılgın gibi dikildi.

"Ama, sen Utrillo'mu mahkum ediyorsun!"

Madeleine bitkin bir halde gözlerini tavana dikip kızının asla unutmayacağı bir haddini bilmezliği göze aldı: "Utrillo'n mu? Hâlâ sana ait olduğuna emin misin?"

"Bunu durmaksızın bana kanıtlıyor. Tımarhanede bile!"

"Peki madem ona bu kadar önem veriyorsun, neden alk lik olmasına izin verdin?"

"Suçunu bunca sene gizledikten sonra bana şimdi hangi hakla bu soruları soruyorsun?"

"Bütün bunları sana anlatacak olan ben değildim. Bir ane oğlunun ne gizlediğini kestirir. Sen resmi ona yeğledin. Her neyse ben seni suçlamıyorum. Esas sen beni suçluyorsun."

Bu suçlamaların sonunda Suzanne kapıyı çarparak odayı terk etti. Kendisine koşarak gelen köpeklerle bir ıslık çaldı. Üçü birden dışarıya çıktı. Suzanne bu gezintiden yararlanarak eskici Deschamps Baba'ya bir uğradı. Birinci sınıf kaçıklar arasında yer alan bu ihtiyar, aklından zoru olan meraklılara mobilya eskileri sattığı için kendisini şatafatlı bir şekilde "Ölümün Başbakanı" diye niteliendiriyordu. Suzanne kendisine bir bardak şarap sunan bu acayip adamla birlikteyken kahkahalarla güldüğünü fark etti. Daha sonra yaşlı adamın tek başına içmeyi düşündüğü şişeyi beraberce boşalttılar. Bu sohbet, bir akrobasi gösterisiyle son buldu. Bacaklarını bitiştiyerek bir sandalyenin üstüne sıçrayan ressam, bu şekilde kuşku eskiye akrobatlık günlerinden kalan esnekliğini koruduğunu kanıtlamış oldu.

Maurice'in annesi öğlene doğru eve döndüğünde Madeleine'in lafı gediğine koyan cümlesiyle karşılaştı: "Yenilgiyi hiçbir zaman kabul etmez misin sen?" Bu söz üzerine Valadon, bu dünyada kendisini tanıyan tek insanın annesi olduğunu düşündü.

"Neden oğlumun sana bu kadar kötü davrandığını söylemedin?"

"Bir hasta suçlanabilir mi ki?"

"Doktor Vallon çok güvendiğim biri. Maurice'in durumunun psikiyatrik tedavi gerektirdiğini doğruladı!"

"Beni endişelendiren oğlunun çılgınlığı değil! Acısı! Neden içtiğini sanıyorsun?"

Perdeleri kapalı olan odaya bir ışık süzülüyor. Oğlu Saint-Anne akıl hastanesine yatırıldığından bu yana Suzanne'ı uyku tutmuyor. Uyuyan kocasının yanında, elini alınına koyarak bir düşünceden diğerine atlıyor. Hâlâ bu binada oturduğu günlerde Renoir, insanın zamanla hak ettiği yüze büründüğünü ileri sürerdi: Bu gidişle suratımın ne hal alacağını merak ediyorum. Çirkinleşmem bir yana, birkaç ünlü tabloma bakıp kendime hayranlık duyma şansım her zaman var. Bu dünyadan ancak beni ölümsüz yapan dahilerin tablolarıyla beraber silineceğim. Gurur bana yakıştırabilecekleri bir suç değil. Tek uğraşım resim. Puvis'in ölmüş olması ne yazık. Bu dünyadan yitip gitmesi bana çok acı verdi. Ziyaretlerini çok arıyorum. Anımsıyorum, bir zamanlar küçük bir keçim vardı. Desenlerimi yemeğe bayılırdı: "Eserlerinize böyle mi davranıyorsunuz?" Acaba beni hiç ciddiye aldı mı? Her neyse. Bana hayatla ve kendimle ilgili o kadar çok şey öğretti ki hiçbir zaman hakkını ödeyemem. Tabii bu sırrımı, tek hocam olma iddiasında bulunan Degas'ya anlatamam.

Pazar, Sevgili Maria,

Kararlı ve kazınmış harfleriyle mektuplarınız düzenli olarak geliyor. Desenlerinizi epeydir göremiyorum. Zaman zaman yemek odamda asılı olan kırmızı kalemle yapmış olduğunuz deseninize bakıyorum da kendi kendime şu şeytan Maria'nın desen yapmaya büyük yeteneği var, diyorum. Neden artık bana bir şey göstermiyorsunuz? Artık altmış yedi yaşıma yaklaşıyorum.

DEGAS

Bu sevgili büyük adam bana inanmamış olsaydı, tanınmamış biri olacaktım. Tabii ya. Bugün öğleden sonra onu ziyarete gitsem? Pekiyi, onu neyle oyalayacağım? Oğlumun hastalığıyla mı? O bu konuda bir şey duymak istemiyor. Ona mobilya yap-

maya başladığımı ise hiç söyleyemem. Bir anda öfkelenir: "Siz elinizde çekiç ve çiviyle, ha? Çok iyi, çok iyi! Peki bir daha desen yapmamak için neden ellerinizi baştan ezmiyorsunuz?" Bir de durmadan çizgimi övecek; oysa artık yalnızca renkler beni ilgilendiriyor. Bir sanatçının sadece geçmişte yaptığı işler için övgü alması kadar can sıkıcı bir şey olamaz. Bari Paul uyansaydı! Ona tablolarım hakkında söylenen gelişigüzel sözleri anlatırdım. "Özgünlük", bu beş para etmez bir laf; "insancılık" bir dirhem daha değerli! Ona son tablolarımı bitirmede ne kadar zorlandığımı anlatırdım. Tabii, bunlar sabahın köründe işitmek istediği şeyler değil. Bir burjuva olunca, bir sanatçıyla beraber yaşanmaz. "Mousis'le evlenmekle Valadon bir hayat sigortası imzalamış oldu." Ne ayıp! Tanrı'ya şükür, insanların yargıları umurumda bile değil. Beni sadece oğlumunkiler ilgilendiriyor. Maurice bana ait. Kimse onu benden ayıramaz. Ölünceye kadar onun tek aşkı ben olacağım!

Saint-Anne

Sevgili anneciğim,

Tam olarak bilmiyorum ama yakında bir gün beni ziyarette geleceksin. Hastabakıcı bana nefret ettiğim isimle seslenecek: "Utrillo, annen aşağıda seni bekliyor!" Kendimi merdivene doğru atacağım. Merdivenlerin ortasında aceleciliğimden utanarak birden duracağım. Bu yüzden beni son basamakları yavaş yavaş inerken göreceksin. Seni uslu ve şefkatli bir çocuk gibi öpeceğim. Beraber, soylu bir görünüşü olduğunu söylediğin heykeli gören büyük pence-
renin yanında oturacağız. "Bu hiç de fena yontulmamış!" Sen bana bakmazken ben seni hayranlıkla seyredeceğim. Sana çok yakışan uzun mantonu giyeceksin. Altından ayakkabılarının ucunu göreceğim. Küçük ayaklarıyla gurur duyduğunu biliyorum. Boşuna değil, herkes ayakları-

nı çok beğeniyor. Bana gülümseyerek diyeceksin ki: "Dinle Maurice... Trene binip bütün Paris'i bir baştan bir başa suskunluğunu dinlemek için geçmedim. Bana anlatacak hiçbir şeyin yok mu?" Nasıl cevap vereceğimi bilemeyeceğim; çünkü öylesine karışık duygular içindeyim ki nereden başlayacağımı bilemiyorum. Karşımda elimde olmadan kendimi zora koyuyorum. Sana bu mektubu bu yüzden yazıyorum. Bu satırları okuduktan sonra belki hastanedeki suskunluğumu bağışlarsın? "Demek bana söyleyecek bir şeyin yok? Bu durumda ben de giderim!" Ben bağıracağım: "Ne olur gitme! Hayır anne! Şimdi değil!" Sonra seni yanımda biraz daha tutmak için köpekler, Madeleine Ana ve bütün aile hakkında sorular soracağım. "Gilberte nasıl?" Sen bana, "Kızkardeşimle beraber bana poz vermeye geldi," diyeceksin. Sonra kulağımıza duymayı hiç istemeyeceğin çığlıklar gelecek: "Fakat bu zavallılara ne yapıyorlar böyle?" Soğukkanlılığımı yitirmeden cevaplamaya çalışacağım. Hiçbir şey... Onlar öyle bağırıyorlar. Burası dışarıya gibi değil; insanlar feryat etmek istiyorlarsa kendilerini tutmuyorlar. Biraz şarap içebilseydim, gürültü bana daha az acı verirdi. Fakat perhiz yaptığım için başım ağrıyor ve çok sinirliyim. Bir haftadan beri, eskisine oranla daha az içmek istiyorum. Zamanla midem yatışıyor. Midemin bunu anladığını söylüyorlar. Doktor Vallon'a göre bende dipsomani varmış; yani susamadığım halde durmadan içmek istiyormuşum. Sevgili anneciğim, bu mektubu senin yanımda olmanı ne kadar çok istediğimi söyleyerek bitiriyorum. Büyükanнемle beraber Cortot sokağında oturmanızı yeğlerim. Sizin orada olduğunuzu bilmek beni rahatlatıyor. Montmagny'yi düşündüğüm zaman titremeye başlıyorum. Belki de o gün mutfakta alnını enseme yasladığında boynumdan aşağıya süzülen gözyaşlarını hissettiğimdendir. Bütün bunlar geçmişte kaldı. Bir daha hiç iç-

meyeceğim. Bunu benim tarafımdan kocana söyleyebilirsin; ona karşı çok çekilmez davrandım.

Yakında görüşmek üzere sevgili anneciğim, beni unutma.
Maurice UTRILLO V.

Giriş katındaki saat sabahın yedisini çaldı. Perdeleri kapalı odaya bir güneş ışığı süzüldü. Suzanne kocasıyla birlikte yattığı yatakta bir sağa bir sola dönüp duruyordu...

Doktor Vallon

Onu ilk gördüğümde, "Ceketini ilikle," diye öğütledi annesi, küçük boyu ve düzmece hoppalığına karşın kişilikli bir kadın. *İyi günler madam, evet biliyorum, ziyaretinizi bana bildirdiler.* Onu ilk gördüğümde, bekleme odasında alelacele taranmış saçları karmakarışık. *Geciktiğim için özür dilerim madam, bir türlü kurtulamadım.* Senelerden beri yuvarladığı onca kadeh yüzünden midesinin içi dışına çıkmış. Ah, doktor, bizi bu kadar çabuk kabul ettiğiniz için aslında ben size teşekkür borçluyum! Şimdiden vücudu dökülüyor, titrek bacakları, dik tutamadığı boynu, yüreğindeki dayanılmaz boşluk, bu doymak bilmeyen vücudun arayışı, en basit hareketlerine yansıyan içki içme gereksinimi, devamlı hareket halinde olan bir el ve bardağı kavramak için açılan parmaklar... *Sizin için ne yapabilirim?* Bu titreyen bilek, kurumuş genzinden gelen bu sinirli öksürük... Eh görüyorsunuz ya doktor, Maurice içiyor. Gitgide daha çok, ne bulursa, sabahın köründe başlıyor. Maurice annesine delice bir bakış atarak, "Beni içeri tıkmalarını istemiyorum; ben deli değilim; ben deli değilim, değil mi?" diye birdenbire bağırmaya başladı. Maurice, biraz sakın olsan? İzin versen de doktorlarla konuşsam? Onu ilk defa büromun önünden geçerken gördüğümde, nereye çevireceğini bilemediği umutsuz bakışları ve bir şişenin ağzını koparmaya hazır kasılmış çenesi dikkatimi çekti. "Hâlâ küçük bir çocuk ve hiçbir zaman büyüüp bir erkek olamayacak; henüz yirmi yaşında bile değil, şimdiden bitmiş; nasıl bu hale geldi?" diye düşündüm. "Kocam ve ben içmemesi için elimizden ne gelir-se yaptık."

Bari biraz yemek yiyor mu? Çok az doktor, çok az, hiç acıkmıyor ki!"

kendini nasıl hissediyorsun?
susadım!

kendini nasıl hissediyorsun, Maurice?
burada kalmak istemiyorum!
benden korkuyor musun?
bilmiyorum... evet... tabii!

Ona yaklaştığımda başını öne eğip şu doktor beni rahat bıraksa da bana özgürlüğümü verse, diye düşündü. Sandalyesinin arkasına dayanarak bağırdı: "Ben deli değilim!" *Biliyorum Maurice, biliyorum! Sen deli değilsin! Peki kendini nasıl hissediyorsun?* "Başka yerde, doktor!" diye sallanarak cevap verdi. "Başka yerde! Doğrusu pek iyi değilim; çünkü, yine susadım!" *Bu çok ciddi bir sorun değil, çözüm bulacağız; ben seni iyileştirmek için buradayım, susuzluğa yenik düşmemeyi öğretmek için; bu susuzluk senin sandığın kadar güçlü değil.* "Lütfen doktor, anneme deli olmadığımı söyleyin! Burada kalmak istemiyorum!" *Biliyorum, bana daha önce de söyledin; neden burada kalmak istemiyorsun?* "Çünkü korkuyorum!" *Neden korkuyorsun?*

delilikten
başkalarından
sonra onları böyle bağırmaya zorlayan kim?
Tanrım, hiç değilse bir şey söyle de ruhum iyileşsin!

Annesine doğru eğildim. *Ne söylüyor, onu anlayamıyorum!* Hiçbir şey doktor, hiçbir şey, işte yine delice düşüncelerinden biri; onu vaftiz etmeye vakit bulamadığım için beni suçluyor. Sizden hiçbir şey gizlememe gerek yok; dinle aram pek iyi değil. O ise buna karşı çıkıyor. "Peşinden koşan erkeklerden zaman bulup beni vaftiz ettirmedin!" diyor Maurice.

Özür dileyen bir gülümsemeyle baktı. *Demek hiç yemek yemediğini söylüyorsunuz? Çok az doktor ama esas beni kaygılandıran yemek yememesinden çok gece gündüz onu yiyip bitiren acısı!*

o bana ait

ıstırabım, sadece bana ait

anne, bundan söz etmene gerek var mı?

Mırıldanmayı kes, Maurice! Söylediklerinin bir kelimesini bile anlamıyoruz! Çantasında bir şeyler arıyor... Doktor bey, seni manyak sanacak! *İlgisi yok, Madam Valadon, tam tersine, bırakın kendini kendi tarzında ifade etsin; buraya içindikileri kismaya geldi. Kismaya mı? Nasıl böyle söylersiniz, doktor! Evet, yüreğinde birikmiş ne varsa boşaltsın, değil mi Maurice? Şimdi doğruyu söyle, ne zamandır içiyorsun? Bu soruyu benim cinlerime sorun; onlar hatırlıyor, ben değil!*

şarap ve ben bu bizi ilgilendirir

saçmalık! saçmalık

şarap ve ben artık bitti

anne, lütfen beni burada bırakma!

Hadi bakalım Maurice, biraz çaba göster, iyi bir belleğin olduğunu fark ettim, ne zamandan beri içiyorsun? Gözlerini annesine dikti. Hadisene, ne bekliyorsun, doktora cevap versene!

... başlarda, arabadan onlar yalnız iniyordu, ben atla konuşarak onları bekliyordum, hayvan bana cevap vermiyordu, ama benim için fark etmiyordu. İşçiler benim atla bu kadar yakın olmamdan hoşlanmıyorlardı, pis beygiri kıskırttığımı, bu yüzden dönüşte dört nala gitmediğini söylüyorlardı.

bir kız gibi rüyalara dalyorsun

gel bizimle bir bardak şarap iç!

on üç yaşında,

yaşamın nimetlerini tatmanın tam zamanı!

... onlarla beraber ilk defa bir meyhaneye gittiğimde, beni bir telaş ve tiksinti sardı, fakat belli etmemek için kendimi tuttum. Ayyaşın biri bana yaşımı sordu.

işte damak zevkini geliştireceğimiz bir piç kurusu!
mesleğine başlangıç için en sertinden,
özellikle böyle bir çocuğu hiç harcamamak gerekir!

... alkol ateşten bir ırmak gibi boğazımdan vücuduma yayıldı.
Bir dikişte! Bulanık görüyorum, hiç kımıldamazsam idare ederim. Bir dikişte! Her şeyi tersinden anlıyorum. Hiçbir şey demezsem idare ederim.

tamam piç kurusu sarhoş oldu! .
dili damağına yapıştı!

... beni masanın altından topladılar. Beni sarhoş görmek o kadar hoşlarına gitti ki her gece beni sarhoş ettiler. Bana bir bardak ısmarlayan karar veriyordu. Bu büyükannen için... Bu kuzenin Gilberte için, bu Marie teyzen için, bu üvey baban için ve bir damlacık apsent de annen için!

bu Cumhuriyet için
bu Dreyfus davası için
bu papa için
bunu geri çevirmeyeceksin ya da bu benim için!

... sonunda, doktor, artık yere bile düşmüyordum, onlara doğru düzgün durmaları için ben ders veriyordum!

Maurice, sen sarhoşluğun pirisin
bu piç, hepimizden baskın çıktı!

ısrarla üstünde durduğum nokta, Montmartre meyhanelerinin alaya aldığı bu dahi çocuğun eline fırçayı alınca bu olağanüstü tabloları nasıl yaratabildiğidir.

François CARCO, *Utrillo'nun Yaşadığı Montmartre*

1901-1904

Alkolden arınma küründen sonra

Maurice tekrar aile yaşamına dönüyor.

Annesinin zorlamasıyla resim yapmaya çalışıyor.

Montmagny merak ediyor.

Utrillo içmeye son mu verdi? "Deli Maumau", teninin tebeşir beyazlığıyla alkolik siskalığını, iki ay süreyle kaldığı Saint-Anne hastanesinde bıraktı. Uzun yürüyüşler yapan bu romantik havalı adamın, geçen mevsimin çılgın sarhoşu olduğunu hiç kimse anlamıyor.

"Hadi... Şatoda oturan bir soylu gibi kendine yalvartma!"

"Hayır, teşekkür ederim. Susamadım!"

Kapıların eşiğinde duran meyhaneciler, Maurice'in önlerinden geçip gitmesini düş kırıklığı içinde izliyorlar. Bu durum onları endişelendiriyor. İşin içine tıp karışırsa bu gidişle iflas edecekler.

"Bir papazın vaazından öteye gitmeyecek, yakında görürsünüz eskisinden daha beter ayyaş olur bu!"

Taze cildi ve üvey babasının hediye ettiği kendisine çok yakışan yeni takım elbisenin içinde Maurice, çevresine yeniden kazandığı sağlığını gösteriyor. Zaafını kamçılayan yerlerden

kaçarak kırlarda dolaşıyor, sarhoşluğun gözlerini kör ettiği zamanlar ayırımsayamadığı görüntülerle kendinden geçiyor. Köylerde bulunan bütün kiliseleri ziyaret ediyor. Bu belirgin merak annesini kaygılandırıyor: "Saint-Anne'de geçirdiğin süre seni Tanrı'ya yaklaştırmış olmasın?" Maurice dini yapıların çok hoşuna gittiğini kabul ediyor. Bu yapıları daha sonra küçük bir kilisenin gösterişsiz görüntüsü veya bir çan kulesinin naifliği karşısındaki duygularını anlatan dokunaklı meşhur tablolarında bulacağız.

"Çok geçmeden bu yürüyüşlerden sıtkı sıyrılacak. Mevsim sonuna kalmaz bunların modası geçer!"

Zar zor bulduğu doktor raporlarıyla oğlunu askerlikten kurtardıktan sonra Suzanne yeniden kendi uğraşlarına daldı. Mobilya yapmak onu o kadar sardı ki, imalathaneye çevirdiği Montmartre'daki atölyede çivi çakmak ve tahta kesmekten başka bir şey düşünmez oldu. "Sandalye yapabileceğime kim inanırdı?" Annesi, hayranlarının önünde kendini böyle sorgulayadursun, Maurice kendini zamanını sayıklamak ile uyuklamak arasında geçiren Madeleine ve yalnızlığıyla başbaşa buldu.

"Tanrım, uyuyup kalmışım. Giderek daha sık kendimden geçiyorum. Yine ne okuyorsun?"

Bilimsel safsatalarla dolu adi kitaplara ve en çok sevdiği *Üç Silahşörler* gibi macera romanlarına dalmadığı zamanlar Utrillo, *La Croix* gazetesinde tutunacak bir şeyler arıyor. Annesi haklı. Bakımevinde geçen süre onu Tanrı'ya yaklaştırdı. Gözünden kaçan nokta, meyhanelerin önünde pusuya yatmış bekleyen alkolizmden uzaklaştırmaya Tanrı'nın pek de yeterli olmayacağıydı.

"İşte Maumau! Bu sabah keyfi yerinde, ne de güzel gülümüyor! Saint-Anne'den bu yana suyla yetindiği doğru! Gelip bizimle kadeh tokuşturur musun?"

"André Utter'i gördünüz mü? Onunla konuşacaklarım var!"

"Ne konuşacaksın? Kızları mı? Onun ilacı şarap değil, oynama!"

"Utter... Ne tembel herif! Kafasına ressam olmayı koymuş. Sanki resim bir meslek!"

Canevinden vurulan Utrillo bu sözlerle karşı çıkıyor: "Tabii bir... hem de güzel bir... anneme bakın!" Hödüğün biri değerli görüşlerini bildiriyor: "Belki annenin yaptıkları güzeldir. Onları tartışmıyorum, ben bir şeyden anlamam. Ama eğer zengin Mousis ona bakmasaydı..."

"Bırakın bu aile hikayeleriyle Maurice'i rahatsız etmeyi! En iyisi ona bir bardak şarap verin!"

Utrillo patronun ona uzattığı şişeye korkak bir bakış attı. Gözleri boş yere kendisinden yana çıkacak birini aradı. "Hayır, içtenlikle teşekkür ederim!"

"Hadi bizi kıracak mısın yoksa?"

"Susamadım!"

"Sadece susayınca içilecekse, yaşam çekilir mi!"

"Peki... O halde içine su katılmış bir küçük kadeh kırmızı şarap."

Ayyaş topluluğundan bir dehşet çığlığı yükseldi.

"Şaraba su katmak mı? Ciddi olamazsın! Bu hastane kaçıkları kafanı nelerle doldurmuşlar?"

Son sözünü daha söylememiş olan meyhaneci tezgahın üzerinden eğilerek:

"Perhizin canı cehenneme!" dedi.

Maurice'e üzüm suyunun yararlarını kanıtlamak için bir bardak yetti de arttı bile. Artık ondan kurtulamazdı.

Bir gece sarhoş Maurice birlikte sonu gelmeyen anlamsız konuşmalar sürdürdüğü iki köylünün acımasız bir tokatla kendisini susturma tehditini savurması üzerine kavga çıkaracakken Utter, ona engel olarak evine kadar eşlik etti. Tam sıvışmak üzereydi ki Maurice onu aydınlık koridora doğru itti. Bu-

rada misafirleri Valadon'un yağlıboya resimleri ve desenleri karşıliyordu. Utter'in duyduğu hayranlıktan nutku tutuldu. Nihayet kendini toparlayarak düşüncelerini açıkladı:

"Bir kadının bileğinde bu kadar güç olabileceğini hiç bilmezdim!"

Komodinin üstünde bitkin bir şekilde yığılmış olan Maurice annesinin erkek olduğunu ağzında geveledi:

"Son tuallerini bir görsen gözlerin yuvalarından fırlar!"

İki delikanlı yanyana ayran budalasları gibi resimlere bakarken Suzanne ansızın eşikte belirdi. Sarhoşluk sisi altında olan Maurice birden yerinden sıçradı:

"Bak hele... Seni evde bulacağımı hiç ummuyordum!"

Suzanne yumruğunu merdivenin pervazına indirdi:

"Seni tımarhanede bırakmalıydım! Madem öyle, Paris'e dönüyorsun!"

Bu karardan çok mutlu olan suçlu, komodine dayanmayı bırakarak merdivenin ilk basamağına çöktü: "Aziz annemin yanında yaşamak... Bundan başka ne isterim ki!" Ancak hava şakaya elverişli değildi. Hakaretler birbirini izleyerek onları neşeyle karşılayan sarhoşun üstüne yağdı. Sonunda Suzanne André'ye yöneldi:

"İçmesine mani olamaz mıydınız?"

Utter kendini aklamaya yeltendiyse de kendini fazlalık olarak gördüğü bu ortamı terk etti.

Yağlıboya daha zordur, ama suluboyadan daha güzeldir.

Maurice Cortot sokağına geri döneli bir hafta olmuştu ki komşularından biri olan doktor Ettlinger Suzanne'ı dükkanında ziyaret etti. Sanatçının son çalışmaları olan bir sandalyeyle yeni başladığı bir koltuk için beğenisini belirttikten sonra, asabi durumunun annesini giderek daha çok endişelendirdiği alkoliğin nasıl olduğunu sordu:

"Neden onu resim yapmaya yönlendirmiyorsunuz?"

Suzanne kararsız gözüktü:

"Hoşuna gideceğinden kuşkuluyum. Hiç eline fırça alma arzusu göstermedi; halbuki eline çok fırsat geçti!"

"Bu kötü alışkanlıkla hiçbir şey yapmadan nasıl baş etmesini bekliyordunuz?"

Oğlunu çok iyi tanıyan ve onu birçok kez tedavi etmiş olan doktorun ısrarı, Suzanne'ın kararsızlığının üstesinden geldi. Bu önemli konuşmanın ertesi günü, Valadon oğlunu büyük atölyeye çağırıp tam karşısına oturttu. Yeni çırac bu durumdan hiç hoşnut kalmadı. Resim onu annesinin imzası olması kaydıyla, sadece çerçeveli olarak ilgilendiriyordu. Ayrıca hiç yeteneği yoktu: "Ben senin gibi dokuz yaşında kaldırımlara resim yapmıyordum ki!" Bu saptama Suzanne'ın çok hoşuna gitti ve odanın içinde dolanan Madeleine birden durdu:

"Kaldırımlara resim yaptığı sahiden doğru... Kömür parçalarını aşırıldığı kömürcünün çığlıklarını duymalıydın!"

Maurice büyükannesini imdadına çağırdı: "Sen benim ne kadar beceriksiz olduğumu iyi biliyorsun; anneme söyle de bu fikrinden vazgeçsin." Suzanne vazgeçmedi. Masanın üstüne üç fırça ile beş renkli yağlıboya tüpü koydu.

"Neyin resmini yapacağım?"

"Ne görüyorsan onu."

"Bu çok zor!"

"Peki al işte bir meyve. Onu hissettiğin gibi göstermeye çalış!"

Maurice ister istemez, onu ancak birkaç günde dolduranların korkuyla söz ettiği o ünlü beyaz boş kağıdın önüne yerleşti. Annesi ilk çalışma gününün akşamı onu azat ettiğinde kendisine takılan arkadaşlarına içini dökmeye gitti:

"Valadon resmini yapman için sana bir şişe verseydi! Onu olduğundan daha gerçek gösterirdin!"

O günden sonra Suzanne alaylara kulağını tıkadı; onun

için söz konusu olan bir ressam yaratmak değil, oğlunu alkolizmin pençesinden kurtarmaktı. O sıralarda görkemli fetihlerini okuduğu Napolyon'un maceralarından başka hiçbir şeyle ilgilenmeyen öğrencisini sıkıştırıyordu. Acaba hilelerini imparatorun savaş taktiklerinden mi öğreniyordu? Kullandığı gereçleri yitirmediği zaman, ya hava çok yağmurluydu ya da kolu fırçayı tutamayacak kadar uyuşuktu. Her gün annesinin kabul etmediği birçok yeni bahane buluyordu:

"Hâlâ senden daha inatçı olduğumu anlayamadın mı? Ya günde birkaç saat resim yapmayı kabul edersen ya da seni kattırırım! Seçimini yap!"

Pencerenin önüne oturmuş olan Maurice yalnızlığından yararlanarak kendini tembelliğe bırakmış. Düşmanca olmasa da, üzgün bir gözle manzarayı izliyor. Hayır, onda kesinlikle bir ressam ruhu yok. Birdenbire mahkumunu izleyen bir gardiyan gibi yaklaşan annesinin ayak sesleri, mahpusu eline fırçayı almaya itti. Kadın onu suçüstü yakalamak umuduyla hızla kapıyı açtı.

"Çalışıyor musun? Çok iyi!"

Sahte bir özenle kağıdının üzerine eğilmiş olan Utrillo'nun yapmakta olduğu desené acele bir göz attı: "Devam et, doğru yoldasın!" Maurice alçak sesle bir şeyler homurdandı; şayet annesi bunu duymuş olsaydı kandırıldığını anlardı. Fakat anne otoritesinden emin, odadan çıkmaya hazırlanırken Maurice'in öfkesi galip geldi. Kendi kendine vermiş olduğu sözü unuttu: "Yaptığım iş seni o kadar az ilgilendiriyor ki dünden beri bu tabloya elimi sürmediğimi anlamadın bile!" Öfkeyle geri dönen Suzanne kolunu havaya kaldırarak bir tokat atmaya hazırlandı:

"Dövülmekten bıktım artık! Bana elini sürersen, komşuları ayağa kaldırırım!"

Kalkan kol bu tehditle beraber düştü: "Madem öyle, biz de gider bu mevsimi Montmagny'de geçiririz! Orada zırlamaya doyarsın!" Kapı koridorda sinirini yatıştırmaya çalışan Va-

ladon'un üzerine hızla kapandı: "Dünyaya böyle bir salağı getirmek zorunda mıydım?" Gürültüye uyanan ihtiyar kadının boğuk sesi çığlıkları bastırdı: "Yine ne yaptı? Daha Paris havasına alışmadan kendimi gitmeye hazırlamam gerekiyor! Bir gün, bir yere yerleşeceğimize inamıyor musun?"

"Evet... Bizi toprağa gömdükleri zaman!"

BİR ÖLÜ DOĞANIN ARDINDAN

Montmagny'de bir pazar sabahı.

Resme konu olan patatesin masanın üstünde sevimsiz bir görünüşü var. Oğluna bu temayı dayatmakla yetinmeyen Suzanne, onu bu şekilsiz sebzenin güzelliğine inandırmaya çalışıyor. Her biri başarısızlıkla sonuçlanan bir sürü girişimden sonra kan beynine sıçrayan Maurice, resim kağıdını fırçasının sapıyla delerken annesinin yüzüne küfürleri savurmayı ihmal etmiyor: "Orospunun orospusu resim ne olacak!"

"Dur! Ne yapıyorsun? Maurice!"

Bahçeye ekilmiş baklaları kötü otlardan ayıklamak için yere diz çökmüş olan Paul, Suzanne'ın çığlıklarını duyuyor. Ayağa kalkarak karısını birinci katın penceresine çağırıyor: "Orada neler oluyor?" Bir cevap alamayan vekil aceleyle evin içine doğru seğirtiyor.

Ana oğlun çalışmasına ayrılmış olan odada, Utrillo'nun öfkesi, hiçbir koleksiyoncunun sahip olamayacağı bir başyapıtı imzasını atmış. Masanın üstünde bulunan motif bir tekme darbesiyle çoktan yeri boylamış. Yırtık kağıt parçaları yere savrulmuş, boya tüplerine gelince, hepsi topuk darbeleriyle ezilmiş.

"Demek öyle... Sen delisin?"

"Hayır, Paul, o deli değil, sarhoş! Sabahın köründe kendi

kendime mutfakta ne aradığını soruyordum. Meğerse dün akşam için eve getirdiğin misket şarabı şişesini bulmuş!"

Mousis omuzlarını silkerek sonuçsuz kalacağını bildiği so-
ruşturmaya girmede. Delilik mi yoksa alkoliklik mi? Bu soru-
yu sormanın vakti geçmişti. "Madem şükran duygularım böy-
le dile getiriyorsun, o halde Saint-Anne'e geri döneceksin!
Ve bu sefer iki ayda oradan kurtulman söz konusu bile değil!"
Bu tehdit Maurice'in aklını başına getirmeye yetti. İçini çe-
ken annesine yalvaran bakışlarla bakıyordu: "Ona bir şans da-
ha ver!" Mousis boyaya bulanmış ayakkabılarını silmeye çalı-
şarak bir daha hiçbir şekilde böyle bir sahneyi bağışlamayaca-
ğını, aile arasında kalması için bunun son fırsatı olduğunu bil-
dirdi!

"Senin bir defa daha alkol koktuğunu görürsem... Tek bir
defa bile... Tımarhaneyi boylarsın!"

Zoraki çalışma ile ne demek olduğunu çok iyi bildiği kapa-
tılma arasında bir seçim yapmak zorunda kalan Maurice, de-
netim altında bir özgürlüğü yeğliyordu. Bu patırtının ertesi
sabahı Suzanne, elinde koca bir fincan kahveyle esnerken ci-
varda bulunan bir çiftliğin güzelliğini öven oğlunun, gidip ora-
nın resmini yapmak istediğini duydu:

"Bu harika bir fikir! Fakat gölgeler konusunda sana söyle-
diklerimi düşünmeyi unutma. Onları yerleştirmeyi öğren!"

Oldukça belalı bir çalışmadan sonra –hiç hoşuna gitmeyen
renk karışımlarıyla boğuşmuştu; çünkü Suzanne'ın ona verdi-
ği krom sarısı, nar çiçeği kırmızısı, kızıl kök cinsi ve okyanus
mavisi onun hassas yapısıyla hiç uyuşmuyordu– yaptığı tablo-
yu akşam annesine gösterdiğinde Suzanne'ın şaşkınlığı geçe-
ne kadar beklemek zorunda kaldı:

"Biliyor musun, daha kötülerini gördüm?"

Bugüne kadar hiç övülme fırsatı yakalayamamış olan
Maurice, bunu iyiye yordu: "Gerçekten, doğru mu anne? İnan
ki şu ana kadar resim... benim için gerçekten bir yürek yara-
sıydı!" Bunu takip eden günler, kendine özgü şiiri yakalamak

için bir manzara üzerinde onun nasıl çalıştığına tanık olacaklardı. Annesi şaşkınlığını açıkça ifade etmekten çekinmiyordu: "Gördün mü, bu hiç de fena değil! Şimdi sıra desen öğrenmeye geldi!"

"Bu gerçekten gerekli mi?"

"Bu ne biçim soru? Kesinlikle!"

İnsan kutlamalara alışır ve bir süre sonra onları arar olur. Son yaptıkları bir öncekilere göre çok daha çarpıcı olmalı. Annesinin hoşuna gittiğini fark eden Maurice, onu etkilemek için Montmagny sokaklarında alay yağmuruna tutulacağını umursamadan ressam olmaya karar veriyor.

"Bunu da mı görecektik... Maumau kendini ressam sanıyor!"

Yeniyetme ressam, bir koruluğun yanına veya kuru taşlardan yapılmış bir duvarın arkasına oturarak gördüklerini biçimlendirmeye, annesinin erkeksi yapıtlarıyla uzaktan yakından ilgisiz renkler seçmeye başlıyor. "Senin gibi resim yapmayı isterdim ama bir türlü başaramıyorum." Suzanne onu elinden geldiğince cesaretlendirmeye çalışıyor: "Senin kendi kişiliğin var. Böylesi daha iyi. Hiç kimse benim etkimde kaldığını söyleyemez!" Mousis ise aklının ucuna bile gelmeyecek bu değişimden şaşkın. Üvey oğlu, onuru avareliğe değişti; böyle bir niteliğe nasıl karşı konulabilinir ki? Hayat arkadaşı bir dahi, oğlu ise yetenekli bir tohum.

"Aferin, Maurice! Sana karşı sabırlı davrandığım için kendimi kutluyorum. Ne zamandan beri içmiyorsun?"

Utrillo, oğlunun güçsüzlüklerini görmezden gelmeye karar veren annesine işbirlikçi bir bakış atıyor. Sonuçta herkesin hataları var. "Tanırım... Artık saymıyorum bile." Güneşin altında uzun süren çalışmalarla sonunda renklenmiş bu yüzü inceleyen Paul, alkolden arınmış tenin canlılığını övüyor. Bu güzel rengi sergilemek ne kadar övgüye değerdi! Maurice utancını sahte bir gülümsemeyle gizliyor. Parmaklarıyla camın üzerinde tempo tutarken gece masasının arkasında kendisini bekleyen bir litrelik şarap şişesini düşünüyor.

"Paris'e dönüyorum da... Bu tabloları, patronlarıma gösterceğim... Hoşlarına gideceğine eminim. Fazla üslupçu anlatımları sevmiyorlar, iddialı tavırlar onları itiyor."

"MESLEĞE GİRECEKSİN..."

Aile bireyleri, Cortot sokağındaki alışkanlıklarına geri dönerken iş adamı bir eylül akşamı dudaklarında hoşnut bir gülümsemeyle işinden eve gelir. Bel et Sainbénat, Utrillo'nun doğa tablolarındaki saflığa bayılıp aynı gün bürolarını süslemek için birçoğunu satın almaya karar vermişlerdi. Bu iyi haberi verirken Suzanne bir yandan onu dinliyor, bir yandan da son tablosunun zayıf yönlerini bulmaya çalışıyordu. Japonlara özgü yerleştirme stiline duyduğu ilgiyi paylaştığı Gauguin üslubunda, siyah bir çizgiyle çevrelenmiş çıplak bir kadın. Oğlunun bu başarısını kabul ederken çok yerinde bir saptama yapıyor:

"Fakat resimlerini imzalaması gerekecek!"

Maurice iyi giden talihine sevinecek yerde gidip bir koltuğa büzülüyor. Bu garip tepkiden dolayı şaşkına dönen Paul ressamı sorguya çekiyor: "Daha doğru dürüst başlamadan tanınmış olmaktan hoşnut olmadın mı? Ustalığı kabul edilmiş ne çok sanatçı tablolarını satmaya çalışıyor, biliyor musun?"

"Canımı sıkan onları satmak değil... onları imzalamak!"

Suzanne'ın kahkahası atölyenin içinde çınladı. "Kafanı kurcalayan bu mu? Yaptığın bu kötü resimler çoğu ressamınkinden daha çok para ediyor diye kendini usta ilan etmeye kalkma! Sana sadece tekniği öğrettim!" Mousis'ün şaşkın bakışları arasında üvey oğlunun tarafım tutma gereğini duydu: "Doğrusunu söylemek gerekirse... Senin öğüt verme konusunda bu kadar pinti olduğunu bilmezdim!" Cevap fazla gecikmeden hedefini buldu:

"Ben eğitime inanmıyorum! Geçerli olan sadece içgüdüdür! Üslup da budur."

Maurice yerinden kalktı. Bunca otoriteden boğulmuş olan annesinin karşısına dikildi: "Resimleri Utrillo değil, Valadon olarak imzalamak istiyorum!" Suzanne çenesini, kendisinden bir boy uzun olan mızıkçının göğsüne çevirdi: "Sana ne oluyor böyle? Miguel sana harika bir isim verdi!" Sonra kocasına doğru dönerek yardımını istedi: "Sen ne düşünüyorsun? Utrillo ismi kulağa Valadon'dan daha hoş gelmiyor mu?" Maurice, Mousis'in fikir yürütmesine olanak vermedi:

"Belki... Ama o senin adın... Ben hiç elimi bile sıkmamış olan bir yabancıнын adını taşıyorum!"

Suzanne Utrillo'ya sevecen bir tokat attı: "Miguel'in senin üzerinde hiçbir hakkı olmamasını isteyen bendim!" Suzanne tartışmanın kapandığına, oğlunu ikna ettiğine emin olduğu bir sırada, bir köşede unutulmuş kadın, yarı uykulu bir sesle onu faka bastıran bir cümle patlattı:

"Bütün acısını kusması için seneler geçmesi gerek... Uzun süreden beri İspanyolun ağırlığı altında boğuluyor!"

Bu sivri dil de nereden çıktı? Madeleine de neden burnunu bu işe sokuyor sanki? Maurice kendisine gülümseyen Suzanne'ı aynı şekilde yanıtlamadı: "Anne... Sen beni hep sahiplendin; oysa, beni hiç yanında istemedin!" Paul duyduğu sıkıntıyı daha fazla saklayamadı:

"Sen neyin peşindesin, amacın anneni tasalandırmak mı?"

Tanrıya şükür giriş katında çalan kapı zili, kavgaya dönüşmek üzere olan havayı dağıttı. Biri kapıyı çalıyordu. İşinin başına dönen Suzanne birden ammsadı: "Tüh! Mireille akşam üstü bana poz vermeye gelecekti; tamamen unutmuşum! İstersen bu konuya daha sonra tekrar döneriz!" Maurice ısrar etti: "Utrillo V. diye imza atacağım. Bir hayli yatışmış olan Suzanne, tasalı oğlunu avutmaya çalıştı:

"İsmin önemi yok! Kendini asıl eserine adamalısın; eğer o değerliyse Utrillo kulağa hoş gelir!"

Az sonra, duvarların arkasından Valadon'un bağıran sesi duyuldu:

"Bu ne saçmalık! Mireille, bir pozu tutturamaz mısın sen? Bu akşam neyin var bir türlü anlayamıyorum. Durmadan kıpırdıyor, ışığı değiştiriyorsun! Artık çok karanlık oldu. Yarın yeniden başlarız!"

"Nü"yü çevreleyen siyah çizgi, sınırları belirginleştiriyor, ama tenin zaman zaman yumuşak, zaman zaman bitkin olan duygu yüklü duyarlılığını bozmuyor. Acımasız çizgi, belirgin ve kararlı; bazen karın bölgesindeki katların, sarkan memelerin – güzel bir desen her zaman güzel bir modeli betimlemez – hatlarını belirginleştiriyor, ama ten hep canlı ve güzel, onu canlandıran yaşamla güzel, hemen altında akankanı hissettirdiği için taze...

André WARNOD

Mme Mousis Penceresinde

Onun geçtiğini gördüğümde pencereden sarkmış, kendi düşüncelerime dalıp gitmiştim. Sarı dağınık saçları dikkatimi çekti. Bu saçlar, hatta ince uzun ip cambazı silueti bana hiç de yabancı değildi. 12 No'lu evin hizasına gelince hatları daha belirginleşti ve onu tanıdım. Bu Maurice'i sarhoş olduğu bir akşam Montmagny villasına getiren çocuktü. Elektrikçi tulumunu bir züppenin vurdumduymazlığıyla üstünde taşıyordu. Bu çocukta pişkin bir hava var! Belli ki hep işçi olarak kalmayacak! "Burada ne arıyorsunuz?" Sesimi duyunca şaşırıp başını bana doğru çevirdi. Belirgin elmacık kemiklerinin üstünde gözlerini çevreleyen halkalar bakışlarına bu yaştaki bir delikanlıdan beklenmeyecek bir derinlik veriyordu. Pişkinliğin ötesinde bu bacaksız cazibeden de hiç yoksun değil. İşte kadınların aradığı havalı tiplerden biri daha. Acaba sevişme konusunda da yetenekli mi? Bu düşünce beni şaşırttı. Paul'la evlendiğimden bu yana kimsenin aşk konusundaki ustalığını merak etmemiştim. Gözlerinin ta içine baktım, ne mavi! Bakışlarına cevap verdiğini görünce bakmaya devam ettim. Önce aptalca bulduğum, sonra bana heyecan veren bir gülümsemeyle kaçmaya yeltendi. Bir kadın kendisinden hoşlandı diye burun büken erkekleri sevmem! "Hâlâ resim yapma isteği duyuyor muyuz?" Sorum onu rahatlattı. İlk ağızda bedeniyle değil de yeteneğiyle ilgili bir soru yöneltiliyordu. Bu ikinci sorum soyut olduğu için ilkinden daha az kaygı vericiydi. Bir kahkaha patlattı: "Biliyor musunuz, arkadaşım Heuzé ve ben ikimiz de çocukken, Saint Vincent sokağının köşesinde resim yapıyorduk; o zaman bize verdiğiniz öğütleri hiç unutma-

dım." *Toprak gökyüzü gibi boyanmaz!* Mutlaka kırtmışımdır: "Ben mi size bunu söyledim? Bu şekilde mi? Demek o kadar aksiyim?" Kızarak dağınık vahşi yelesini salladı. Bir tutam kakül gözünün önüne düştü, ne mavi! Sinirli bir el hareketiyle saçlarını geriye attı. Kızlar bu sevimli herif için kuyruğa giriyorlardır! Pencerenin pervazına bütün gücümle tutunurken birden korkuya kapıldım: Saçım başım düzgün mü? Elimi topuzuma götürdüm: "Neden biraz yukarı çıkmıyorsunuz? Daha rahat konuşurduk!" Az sonra Utter Madeleine Ana'nın koltuğuna yerleşmişti. "Adınız buydu değil mi?" Bacak bacak üstüne attı. Çorabı çok ince olan bileğinde bir kat yapıyordu. Bacağını adeta övgülerinin ritminde sallamaya başladı: "Ah"lar! "Ne kadar güzel"ler! "Ne teknik"ler! "Hele bu çizgi!" "Bu ışığı nereden buluyorsunuz!" "Ne kadar başarılısınız!"lar sevimli dudaklarından döküldü. O benim son tuallerime bakıp kendinden geçerken ben de gelip giden bacağına bakarak ayak bileklerinin ve topuklarının nasıl olduklarını kestirmeye çalıştım. "İyileşmişsiniz, bakıyorum Montmagny'deki dinlenme kürü toparlanmanıza yardımcı olmuş." İçimi bir çeşit sevinç kapladı. Birdenbire kendi kendime on üç sene tutku duymadan nasıl yaşadığımı sordum. "Peki, Maurice nasıl?" diye sordu. "Resim yapıyor, bittiği zaman da içki içiyor!" Öğleden sonra dört güneşi masaya vurdu. Bardaklardan yansıyan ışık onlara kristal havası verdi. Elimdeki kadehi okşayarak –kullanılan nesneden daha güzel ne olabilir ki– Utter'e bir içki daha koymayı önerdim. Tam kendi kendimi evliliğimin sağlamlığı üzerine sorguladığım bir sırada, gözlerinin mavisini bana dikti: "Sadece bir damlacık, bende Utrillo'daki mide yok. Atölyeye girdiğinde fazla kalamayacağını söylemişti ama gitmek için hiç acele etmiyordu. Bir randevu gerekçesi sohbetin ufkunda kaybolup gitmişti. İlk defa karşılaştığımız akşamı anımsadık: "Ben sizi çok uzun süreden beri tanıyorum ve sizin gibi bir annesi olduğu için Maurice'i hep kıskandım. Vedalaşırken bana poz verip veremeyeceğini sordum.

Önerim kendisini korkutmuş gibiydi. "Çıplak mı?" Lautrec'in ilk defa poz veren utangaç kızlar karşısındaki alaycı ve gaddar tavrım takındım: "Bekaretinizi kaybetmekten mi korkuyorsunuz?" Utter cevabı yapıştırdı: "Kaybedenleri çok gördüm!" Tekrar görüşmek üzere sözleştik.

Watteau gibi resim yapmak isterdim ama baha hiç yeteri kadar küçük bir fırça verilmedi.

Maurice UTRILLO

1904-1908

Cortot Sokağı.

Suzanne evini yeniden Montmartre gençliğine açıyor.

Oğluya sarhoşluktan vakit buldukça çok güzel birkaç tablo patlatıyor: Saint Denis Kanalı Yakınlarında

Fabrikalar, Kasaba Kilisesi, Montmartre'da

Custine Sokağı.

Mousis'lerin mutlu evlilikleri giderek sönükleşiyor. Mousis, kahkahaların çınlatacağı atölyesini yeni fikirlere açan karısını kısıkanıyor. Ayrıca sarhoşluğu yüzünden polis karakollarından çıkmayan üvey oğlunun başarılarına da sinirlenen iş adamı bugün yine öfke içinde. Emirlerine karşı gelen birliğine sinirlenmiş bir general tavrıyla mutfağı arşınlarken bir yandan da karısını suçlamalarıyla bunaltıyor:

"Yeter ki sen köşe başındaki çapkın delikanlılarla eğlen, oğlun da resmini yapsın, o eve her gün sarhoş dönebilir, ben hiç dönmesem de olur; senin için fark etmiyor."

Masanın öbür ucunda oturan Maurice bu durumdan hoşnut değildi.

"Annem azize gibi bir kadındır!"

"Annen azize, sen de çilekeş! Başka bir deyişle, benimle evlendiği için kendisine minnet duymam gerekiyor, öyle mi?"

Konuşma, Suzanne'ın hiç hoşuna gitmeyen bir yönde geli-

Maurice Valadon. V.
Maurice Utrillo. V.
Maurice, Utrillo, V.
Maurice Utrillo. V.

TER (André). — Peintre

Maurice Utrillo'nun imzaları (kol. Roger-Viollet)

şiyor. Kocası hiçbir zaman yaratıcı insanları anlayamayacaktı. Michelangelo bile bu adamın düşmanı olurdu!

"Paul... Alaycılığın sadece seni yaralıyor! Beni sadece Maurice'in iki tablosunun bir tablo satıcısının vitrininde olduğunu bilmek ilgilendiriyor. Bunu anlamayacak kadar burjuvasın!"

"Burjuva", duruma en uygun düşen hakaretti! Mousis'in bir yumruk indirdiği masa, ayaklarının üstünde titredi. Tabaklarda şöyle bir dalgalanan çorbalar muşambanın üzerine döküldü. Madeleine bir bez getirmek için ayağa kalktı. "İşte

bu... Bana küçümseyerek davran ve oğlunu içki içmesi için cesaretlendir!" Paul ihtiyar kadına dönerek onu omuzlarından kavradı:

"Nasıl dayandınız bu iki yaratığa?"

Yılların birikiminin yol açtığı bu büyük öfke ve hınç karşısında eski çamaşırcı kendini korumaya çalıştı. Başını geriye atarak, "Ne sanıyorsunuz, kızım ve ben, sefaleti beraberce aştık. Başarı peşinde koşarken beni pekâlâ yarı yolda bırakabilirdi. O iyi bir kadındır, biraz uçuk, ama cömert!" dedi.

"Demek hepiniz bana karşısınız?"

"Gecemizi berbat edeceğine neden gelip bizimle oturmu-yorsun? Hazır Maurice zil zurna sarhoş değilken onunla resim üzerine tartışmak istiyorum!"

Dehanın buyurganlığı ve eşlikçisinin iyi niyetli gülümse-mesi karşısında silahsız kalan Mousis yatışıyor. İştah açıcı çor-baya ve fırında patatese gömülmüş olan üçlüye gözlerini diki-yor. Aile reisi biraz durakladıktan sonra –bu zor aileyle yaşa-mayı kabul etmeli miyim? Çekip gitmeli miyim?– masadaki yerini alıyor. Peçetesini çözerken, "En sonunda beni deli ede-ceksiniz!" diye homurdanıyor. Soğumuş çorbasını içmeye baş-layan bu somurtkan adamın omzunu okşayan Suzanne, oğlu-na kimlerle görüşüğünü soruyor:

"Umarım Bateau-Lavoir sürüsüyle düşüp kalkmıyorsunuzdur."

"Onlarla karşılaşıyorum!"

"En azından şimdilik hiç de fena sayılmaz! Yetenekli insan-larla karşılaşmak için Montmartre'da veya Montparnasse'da yaşamak gerekiyor. Bana orada yeni fikirlerin hızla yayıldığı-nı söylüyorlar.

"Bilirsin, benim fikirlerle aram... Ben sadece Modigliani'y-le iyi anlaşıyorum!"

"Hiç şüphem yok... O da en az senin kadar ayyaş!"

Noktacılıkla, yeni izlenimcilik, yeni klasisizm, gerçekçilik,

fovizm ve fütürizm arasında... "Savaşıyoruz; edebiyatta işlenen zina kadar mide bulandırıcı ve can sıkıcı olan resimde çıplaklığa karşı, resmi çocukça ve gülünç bir güçsüz senteze indirgeyen eskiliğe karşı...", fikirler Maurice'in kayıtsızca attığı adımlara karşın hızla Ravignan meydanına yayılıyordu.

"Beni merakı ortaya çıkardığım için suçlayamazlar!"

İşadamının karısı dirsekleri masaya dayalı olduğu halde oğlunun ifadesiz yüzünü inceliyor: "Şaraptan başka neyle ilgilenirsin sen?"

"Resim ve arkadaşlarımla!"

"Resim ve arkadaşlarınla mı ilgileniyorsun? Bak işte şimdi içim rahatladı!"

"Az konuştuğum için beni düşünmüyorum sanma!"

Öfkelenmeye başlayan Suzanne'ın ağzından bir küfür döküldü. Sandalyesini arkaya iterek hızla yerinden kalktı: "Neyse ki kendimi dışarıda besliyorum, aksi halde, siz üçünüzle sıkıntıdan patlamak işten bile değil!" Bu sefer karısını yatıştırma sırası Mousis'de: "Neredeyse kulaklarımızı sağır edeceksin! Komşulara bizden daha çok acıyorum!" Suzanne şımarık bir kız çocuğu gibi ayaklarını yere vurdu:

"Konuştuklarınızın içeriği hakkında kendi kendinizi hiç sorguladınız mı? Eski dostlarımı düşündüğüm zaman, Puvis, Lautrec, Satie... çılgına dönüyorum!"

Müdür bey sinirleniyor. Unutulması gereken isimler vardır; özellikle de bir kocanın önünde. Onuru kırılmış bir sesle karısının sızlanmalarına bir son vermeye yelteniyor. "Bu acayip adamlarla dostluğunu sürdürseydin keşke... Bir de benim halimi düşün, büroda sabahtan akşama kadar kafa patlatıyorum; eve döndüğümde biraz sükunet bulmak isterdim!"

"Bu konuda bana güvenme! Şunun söylediğine bak, hayır! Ben duygu alışverişinde bulunmak istiyorum! Bütün gün uyuklayan Madeleine Ana, sarhoş olmaktan başka bir şey düşünmeyen Maurice, asık suratlı büro müdürü olan sen, hepimizin arasında artık... katlanamayacağım!"

Bu sözleri söyledikten sonra Suzanne hızla pencereye fırlayıp iki kanadı sonuna kadar açıyor: "Boğuluyorum! Daha vakit çok geçmeden biri gelip de beni bu üç can sıkıntısından kurtarsın!" Maurice bu fazla gürültülü ortamı bırakıp tam çıkmak üzerdeydi ki vazgeçerek geri dönmüştü. Annesini kemerinden tutup geri çektikten sonra pencereyi örttü:

"Aileye bir sarhoş yeter!"

Bu büyük saflık Suzanne'ı duygulandırdı. Başını oğlunun göğsüne yasladı. Mousis peçetesini katlayarak, "Hepiniz birbirinizden kaçıksınız," diye içini çekti. Artık hiçbir şeyden etkilenmeyen Madeleine'e gelince, o da bu yatışma anından yararlanarak topluluğa yatmak istediğini bildirdi. Çekilmesi nezaketten falan değildi; gerçekten de bu gece için işittikleri ona fazlasıyla yetmişti. Sacre Coeur kilisenin çanları oturuma son verdi. Maurice annesinden uzaklaşarak çatıların üzerine düşen günün son ışıklarına bakmaya gitti:

"Saint-Anne'de ışıkların sönme saati. Gece, hastalar için uzun sürecek."

Suzanne içinin acıyla dolduğunu hissetti. Geçmişini düşünerek ağlamaya başlamayacağım herhalde? Önemli olan oğlumun yanımda olması!

"Sana resmin yanı sıra, unutmamasını da öğretmeliydim. Artık bazı şeyleri geride bırakmayı öğrenmenin zamanı geldi!"

Aynı akşam, ana oğul atölyede tekrar biraraya geldiler. Mousis'in yokluğundan yararlanarak birbirleriyle dertleştiler. Maurice, kendisini anlayıp yardım etmeye çalışan Quizet adında bir ressam arkadaşından söz etti.

"Arkadaşlarına gelince... Beni geçen gün ziyaret eden şu küçük sarışın nasıl? Bana gelip poz vereceğine söz vermişti; bunu ona hatırlatmalısın!"

"André Utter mi? Edmond Heuzé ile birlikte benim en iyi arkadaşım. Elektrikçi ama bir gün ressam olmayı hayal edi-

yor. Şimdilik bir amatör... Öyle sanıyorum ki onu çok etkiliyorsun!"

"Amatör olmayanlardan biri de Van Dongen! Ne yetenek! Arkadaşıyla tanıştın mı, şu İspanyol? Picasso... Ne komik bir isim!"

Ravignan meydanı estetikçilerinin sanatı üzerine düşünceleri Maurice'i ürkütüyordu: "Onların karşısında kendimi bir budala gibi görüyorum, bu da beni rahatsız ediyor!" Suzanne başını arkaya eğip sigarasının tavana doğru kıvrılarak yükselen dumanını seyrediyor: "İlk önce onları dinle, sonra rahatsız olursan ol... Tartışmalara kulak kesilmekte daima yarar var... Hiçbir anlam taşımadıklarını fark etmek için olsa bile. Atölyelerde poz verirken sadece kulaklarımı açarak neler öğrendiğimi bilemezsin!"

"Umurlarında değilim. Benim alçı oburu olduğumu söylüyorlar. Her neyse, ne düşünürsün bilmiyorum, ama kartpostallara bakarak resim yapmaya karar verdim. Pigalle meydanında çok güzellerini gördüm.

Suzanne dehşet içinde koltuğundan fırladı:

"Kartpostallara bakarak resim yapmak mı? Fakat bu çok saçma!"

"Max Jacob, tersine, bunun çok iyi bir fikir olduğunu söylüyor!"

"Seninle dalga geçen biri daha!"

"Büyüttüğüm resimlerden birini ona gösterdim... Bana, iyi bir gözlemci olduğumu söyledi!"

"Peki ama... Ya gerçek? Hiçbir şey doğanın yerini tutamaz!"

Maurice'in annesine açıklamaktan kaçındığı esas nokta, yoldan geçenlerin etrafına toplanıp kendisini aşağılayarak, "Sen buna resim mi diyorsun? Bu daha çok kremaya benziyor. Duvarı ne ile boyadın, Maumau? Krem şantiyle mi?" diye alay etmelerine dayanamamasıydı.

"Evde çalışırsam önüme çıkan ilk meyhaneye dalma arzuna yenik düşmem!"

İleri sürdüğü nokta oldukça ciddiydi. Acaba annesini ikna edebilecek miydi? Suzanne elini koltuğun kenarından çekti: "Senin alkolik ama iyi bir ressam olmanı, ayık ve gelişigüzel bir karalamacı olmana yeğlerim!" Bu beklenmedik davranış karşısında duygulanan Utrillo, bunu değerlendirmesini iyi bildi: "İçtiğim için beni suçlama, anne... Zayıf biri olduğumu biliyorum!"

"Seni suçluyormuş gibi bir havam mı var?"

"Bu akşam yok... Ama bazen bana o kadar acı çektiriyorsun ki ölmek istiyorum... Ayrıca bunu hak ettiğimi de biliyorum."

Kocasının yanına gitmek üzere atölyeden çıkmaya hazırlanan Suzanne geriye dönüp: "Beni affet küçüğüm!" dedi. Maurice'in yüzünden şaşkınlığı okunuyor: "Seni affetmek mi? Ama neden?"

"Kötü bir anne olduğum için... Elimden geleni yapıyorum ama yeterli olmadığını biliyorum... Ama bu senin büyük bir ressam olmaman için bir neden değil."

KÖŞEDEKİ MEYHANEDE

Evinin bulunduğu yol üzerinde bir öğleden sonra Utrillo, içki içmek için aceleyle girdiği kahvenin kapısında alkışlarla karşılandı: "Selam Maumau! Karalamalar nasıl gidiyor? Her zamanki gibi günde bir resim mi?" Maurice, kendisine selam verenlere cevap bile vermeden tezgaha yöneldi. Meyhane patronuna henüz kurumamış bir tual uzatması üzerine beriki suratını buruşturdu.

"Ne yapayım bunu ben?"

"Beğendiğin bir yere as!"

"Oğlum senin... artık bir tekliğin bile yok mu?"

"Üvey babam bana artık cep harçlığı vermek istemiyor. Bana birkaç bardak şarap ve de biraz para ver ki çinko beyazı boya alabileyim."

Kasanın arkasında oturan patronunun çenesi kuvvetli kârısı seslendi: "Göster bana şunu, hüzünlü, ama hoşuma gitti!" Müşterilerden biri bu başyapıtı görmek istiyor. Uzmanca bir bakıştan sonra, fikrini söylüyor: "Bu bana bir zamanlar Chat Noir'a gelip giden kaçık Charles Cros'un monologlarını anımsattı!"

*Beyaz bir duvar vardı - çıplak, çıplak çıplak;
Duvara dayalı bir merdiven - yüksek, yüksek, yüksek,
Ve yerde kurumuş bir çiroz - kuru, kuru, kuru.*

Kahvenin sahibesi daha iyi görebilmek için tabloyu kendisinden uzaklaştırarak şöyle bir baktı: "Gerçekten! Burada bir çiroz eksik! Maurice, bir daha ki sefere bana bir Sacre Coeur yap ve lütfen önünde gezinen kazları da unutma!" diye bağırdı. Utrillo karşı çıktı: "Ben hareket eden şeylerin resmini yapmayı bilmiyorum!" Kasanın çekmecesine doğru eğilen kadın ısrar ederek, "Benim için biraz gayret edersin artık, yaptığın Sacre Coeur hoşuma giderse başımın ucuna asarım, haç yerine döküntü resimlerinden birinin önüne çöküp dua etmeyi yeğlerim! Haçlar canımı sıkıyor!" Paralar tezgahın üzerine saçıldı. Maurice hemen susuzluğunu giderecek olan ilk kadehi ismarladı, onu keyif, derken zevk kadehleri izledi; bardağını tekrar uzatınca patron bağırdı: "Hesap kapandı. Cebinde kalanı ver bakalım!" Olan çinko beyazına oluyor.

"Annemin boyalarından aşırırım!"

Tam o sırada arkadaşı Heuzé ile yakışıklı André Utter içeri girdiler. Her iki arkadaş da aynı yolun yolcusuydu. Sürdür-

dükleri bohem hayatı onları bir akrabadan da yakın kılıyordu. Heuzé parmağının ucuyla tezgahın bulunduğu yönü göstererek: "Sana ne anlatıyordum, daha dün onu Modigliani'yle beraber gördüm... Sadece ikisi bütün sokağı kaplıyordu. Üvey babası sonunda onu kapının önüne koyacak!" dedi. Utter kadercı bir tavırla omuz silkti.

"Er veya geç!"

André kolunu sarhoşun omzuna atarken Heuzé hepsine birer içki söyledi. Patron endişeyle, "Kim ödeyecek?" diye sordu. Edmond gözlerini patronun kel kafasına ve bakımsız sakalına dikti ve ağır ağır hâlâ kasanın yanında durmakta olan resme doğru döndü; uzun beyaz duvarlar boyunca uzanan, kaldırım taşları aralık, küçük bir sokak, "Kim mi ödeyecek? Şu anda karınızın yanında durmakta olan tablo!"

"Üzgünüm, beyler! O tablo çoktan içildi bile!"

"Bu boyda bir tablo için birkaç kadeh ha! Biraz ileri gittiğiniz farkında mısınız?"

"Şimdi de ayyaşın tekine iyilik yaptığım için beni suçluyorlar!"

Utter arkadaşı Heuzé'nin kulağına, "Bu rezil herif utanmadan Maurice'in sarhoşluğunu kullanıyor!" diye fısıldadı. Birden patronun bulldog köpeğine benzeyen suratını gören Utrillo, cezalandırıldığı akşamları anımsadı. Bunun üzerine baygın gözleri ve yalvaran sesiyle arkadaşlarına döndü: "Yeter! Susun! Yoksa bir daha ki sefere bana içki vermeyi reddeder!"

"Eğer annen ona verdiği tabloyu görseydi!"

Bütün ağırlığıyla tezgaha yaslanmış olan Maurice, kendini aklayacak bir cümle aradı. Bulamayınca boş kadehine geri döndü. Arkadaşı Heuzé arkasında ısrar etmeye devam ederken, "Uzun süredir yaptıklarının en iyisi!" dedi. Kendisi işletmeciye, arkadaşlarına servis yapmasını rica ediyordu. Sağ tarafında dikilmiş duran şişeye bir türlü davranmayan budalaya Utter, böyle bir tablonun çok değil birkaç sene içinde dük-

kanını satın alacak kadar büyük bir servet edeceğini söyledi. Bu haber üzerine yüzü neşeye aydınlanan patron kahkaha- larla güldü. Parmağını başının üzerine kaldırarak salonun so- nuna kümelenmiş sarhoş sürüsünün, bu sözlere şahit olmalarını istedi.

"Utter'in ne dediğini duydunuz mu? Birkaç yıl içinde Maumau'nun resimlerinin bir servet edeceğini ileri sürüyor!"

Bu açıklama bir kıkırdama seliyle karşılandı, ama aralarından birinin yaptığı bir yorum onları tekrar sessizliğe döndürdü:

"Hiç belli olmaz... Bu cebi para dolu enayi sürüsüyle! Valadon'la beraber bir iş çevirebilir! Bu karı hiç de budala değil, üstelik tam bir orospu!"

Herkesin konuşulanlarla ilgilenmediğini sandığı Maurice, birdenbire bir çığlık attı: "Size anneme dokunmanızı yasaklıyorum!"

"Bu kokuşmuş herife de ne oluyor?"

"Benim için ne söylerseniz söyleyin ama anneme dokunmanızı size yasaklıyorum! O azize gibi bir kadın! Ve bir sanatçı! Devrinin tek kadın ressamı!"

Heuzé'nin yüzü aynı kanıda olmadığını gösteren bir ifadeyle karardı: "Annen o kadar iyi bir kadınsa neden resim yapmayı sana kendisinin öğrettiğini söylüyor; oysa hepimiz bunun Quizet olduğunu biliyoruz? Hem sonra neden atölyesini ve boyalarını seninle paylaşmıyor?" Maurice tezgaha sarıldı:

"O istemediği için değil... Asıl ben onun boyalarını istemiyorum! Nedenini fark etmediniz, değil mi?"

Utter'in üzerine yığılmadan önce Utrillo arkadaşlarına üstün bir bakış attı: "Duvarlarım... salak sürüsü... duvarlarım!"

"Peki tamam da 'duvarlarım' ne demek?"

"Ben onları alçıyla boyuyorum! Alçıyla tabii! Çünkü onların beyaz... beyaz olmalarını istiyorum!"

André alçıcının dengesini bulması ve yatışması için ona yardım etmişti. "Tamamen! Alçıyla! Alçıya çinko beyazını karıştırıyorum!" Birkaç saniye süren şaşkınlıktan sonra Heuzé, "Fakat bu kalıcı olmaz!" dedi. Maurice, "Kalıcı olmazsa olmasın!" dedikten sonra, sonsuza kadar kalması için değil, şu an için resim yaptığım ilave etti. Tezgahın arkasında duran meyhanecinin karısı, önündeki resme kuşkulu bir bakış attı.

"Bir bu eksikti. Bak Maumau, seni uyarıyorum! Resmin dökülmeye başlarsa sana bir daha içki vermem! Hadi Hector, dökülmesini beklerken şunlara birer içki ver, cömert miyiz değil miyiz gösterelim!"

Maumau

Onlara kulak verin, komiser bey, onlara kulak verin, size kim olduğumu anlatacaklar, ne konuşan, ne düşünen, mat-rak bile olmayan, olsa olsa biraz zirzop, ne gizlisi saklısı ne de kötü bir niyeti olan bir yaratık, bir baltaya sap olamayan bir zavallı; üvey babasının, eskiden, rahatını kaçıran bu veledi başından savmak için cebine akıttığı paraları saçan bir şarap küpü... GEL SEVGİLİ KARICIĞIM, GEL BENİM SU-ZANNE'İM, GEL BENİM ÇILGINIM, GEL SENİ ÖPEYİM, AH NE KADAR DA TATLI! NE KADAR DA GÜZEL! FA-KAT AYAKLARIMIZIN ALTINDA YİNE NE YAPIYOR BU? BENİ RAHAT BIRAK MAURICE! FAZLALIK ETTİĞİ-Nİ GÖRMÜYOR MUSUN?.. Karşınızda titreyen şu sarhoşa bakın komiser bey, şu zavallıya, şu her zaman susayan, beş para etmez ressam, şu soytarı, herhangi birinin oğlu, Puvis de Chavannes'ın veya sefil bir sigortacının veya bir köpeğin önüne bir kemik atar gibi ona adım veren bir İspanyolun.

"Utrillo!"

"Bok!"

"Utrillo! Bize bir resim yapmak için ne bekliyorsun? Bir tek atmak için beş paran kalmadı! Sarhoşluk krizlerinin devamı olan resimler bu sıradan insanların hoşuna gidiyor!"

... Fakat bu inekler resimden ne anlarlar ki? Bir boya tüpünü bastırmanın zevkini bilirler mi? Bir boya fırçasını parmakla-rın arasında sıkmayı? Onu isteğin doğrultusunda hareket et-tirmeyi?

SAĞLIĞINIZA SAYIN KOMİSER!

"Utrillo bir hareket daha yaparsan çeneni dağıtırım!"

Suratıma küçümseyen bakışlar atmayı kesin komiser bey ve beni duymasanız bile dinleyin... Size ıstırabımdan, acılarımdan, gözyaşlarımdan ve konuşma yeteneğimin yoksunluğundan söz ediyorum... Şair olmayı isterdim... Kelimelerle oynamayı arzu ederdim, onlar beni insanlardan korurlardı... Kutsal Kitapta Yeremyia şöyle yakınıyor: *"Çırağın dili susuzluktan kuruyan damağına yapışıyor; çocuklar ekmek istiyorlar ve kimse onlara vermiyor."* İşte ben o çırağım. Kabul, sarhoşun tekiyim ama her şeye karşın ben o çırağım. Doğduğum günden bu yana, damağım susuzluktan kurudu! Aşk bir susuzluktur.

SAĞLIĞINIZA SAYIN KOMİSER!

"Tanrı aşkına, biraz sakın duramaz mısın sen?"

... Peki, peki rahat duracağım... Yani becerebildiğim kadar! Rahat durabilirim... Ancak bana içecek bir şeyler verirsiniz, çünkü çok susadım. ÇÜNKÜ BEN HER ZAMAN SUSUYORUM! Gece uyurken bile, hatta gece rüyamda artık susamadığımı gördüğüm zaman bile! Bardakların dibinde, orada hiç bir zaman yapmaya cesaret edemediğim istek duruyor... BENİ SEVİN! BENİ SEVİN! İT SÜRÜSÜ!.. Beni olduğum gibi sevin! İşte insanın içini cızlatan sözler, doğru değil mi komiser bey?.. "Beni affet küçüğüm!" – Ne için anne?" – "Kötü bir anne olduğum için!" Taşdığım bu öfkeye artık dayanamadığım zaman, yatağımın yanına diz çöktüğümde; o sırada bana gözüken kutsal Meryem değil, benim sevgili annem oluyor. Sesimin çıkmamasından kaygılanarak gelip kapımı vuruyor: "Yine içki içmek için mi yoksa saçmalık yapmak için mi kendini kapattın... Aç şu kapıyı bana!" Dikkat edin, yakınmıyorum, kapının vurulmasını ilgisizliğe yeğlerim. VUR SU-

ZANNE! BİR DAHA VUR! Belki de inanmayacaksınız komiser bey, ama ben Montmartre'm en çok dövülen adamıyım ve ölünceye kadar öyle kalacağımı da biliyorum. **FAKAT HAYIR, MASANIZIN ÜSTÜNE KUSACAK DEĞİLİM!..** Tanrı, cezamı çekmek için acı çekersem, o zaman günahımı bağışlar... *"Tanrım, sen ne olursa olsun, benim ruhumu korudun. Bana tekrar hayat verdin, bana kimlerin acı verdiğini gördün. Bana adaletini ver!"*

Onlara kulak kabartın, komiser bey, size kim olduğumu söyleyeceklerdir; pis bir berduş, bu gece Chappelle bulvarında memurlarınızın bulduğu aşağılık bir sarhoş, haydutların bir sıraya bağlayıp kendini kaybedinceye kadar dövdükleri kana bulanmış bir sersem. Gece yarısı Chappelle bulvarında ne mi arıyordum? Bunu Frédé babada içtiğim roma sormak gerekir. "Fakat neden bu sert içkiyi içmeye kalkışırsın? Biliyorsun ki seni bir sürü saçmalık yapmaya itiyor!" Madeleine Ana bana her zaman yardım etmeye çalıştı. Neden mi rom içiyorum? Unutmak için! Dostum Utter'in mavi bakışlarını **UNUTMAK İÇİN.** Annem kendisine poz verdiğinden bu yana sadece onu düşünüyor. Etrafındakiler sadece bir gölge oldular, kocası bile. "Suzanne, bu delikanlıyla arkadaşlık yaptığını bilmek hiç hoşuma gitmiyor... Onda ne buluyorsun?" "Paul! Bir genç adamın resmini yapıyorum diye beni suçlamayacaksın umarım?" Hayır, polis bey suçlu olan o değil. **AN-NEM ÇOK İYİ BİR KADINDIR!** Suçlu olan kader. Neden polis kaderi tutuklamıyor? "Bu köşede ne arıyorsunuz? Ben sizi Montmagny'de sanıyordum! Gökyüzünü boyamayı öğrendiniz mi?" André Utter'i Suzanne Valadon'un penceresinin altına iten de **KADER.** "Öğütlerinize kulak verdim! Hakkınız vardı, gökyüzü ve toprak aynı şekilde boyanmaz!" İkisi birden gülmeye başladılar ve yalnızlık, Suzanne Valadon'un kendisi bir daha yakalanmasın diye oğluna armağan ettiği pis bir hastalık olduğu için, işveli tavırlarına yine başvurdu: "Benim

bile daha öğreneceğim çok şey var!" Sonra arkadaşşıma yukarıya çıkmasını söyledi: "Neden birbirimizi tanımak için biraz zaman ayırmıyoruz?" Olan oldu! Bir akşam ansızın içeriye girdiğimde hayretler içerisinde, Suzanne'ın Utter'in dizlerinin üstünde oturduğunu gördüm. Onu ağzından öpüyordu. Benim orada olduğumu fark edince onu bıraktı: "İşte Maurice geldi! Bize öyle gözlerini faltaşı gibi açmış ne bakıyorsun? Birbirini sevince öpüşmekte bir kötülük yok ki!" Bir kez daha fazlalıktım. Bunun üzerine kendi içime kapandım. O günden bu yana hiç ayık dolaşmadım. Resim de yapmış olmalıyını. Neredeler? Oysa ki onlarla şarap parasını ödemeliydim. Bu sabah annem, kanalın kenarına atılmış resim var mı diye çocuklardan gidip bakmalarını istemiş.

... Bana kulak kabartın komiser bey ve beni dinleyin... Bütün dileğim, RESİM YAPMAK VE İÇKİ İÇMEK VE SONRA RESİM YAPMAK VE İÇKİ İÇMEK ve sonra... Tanrı'nın lanetine kadar. Siz de İncili okumalısınız. Ve ancak o zaman konuşamayan insanların sessizliğini anlayabilirsiniz. *"Dünyaya lanetli bir günde gelmiş olmalıyım. Annemin rahmine düştüğüm gün kutsanmış bir gün olmalı!"*

"Hayır, şu serseme bakın! Chapelle bulvarında ne arıyordun?"

"Boşuna nefes tüketiyorsunuz, komiser bey... Sizin de gördüğünüz gibi bir somun ekmek gibi şişmiş!"

Bana kulak verin komiser bey ve beni dinleyin... Aşk bir susuzluktur!

Kendisine Paris'ten bir gün ayrılrsa, anı olarak beraberinde ne götüreceğini soran Francis Corco'ya şu cevabı verdi: "Bir alçı parçası götürürdüm, küçükken eğlenmek için topladığımız küçük alçı parçalarından birini."

"Hepsi bu mu?"

"Pek tabii. Bu dokunulabilen, seyredilen alçı parçası insana düşünme olanağı verir..."

Jean-Paul CRESPELLE, *Utrillo*

1909-1910

Cortot sokağı.

Guelma çıkmazı.

Kırk dört yaşındaki Suzanne, kendisinden yirmi bir yaş küçük olan André Utter'in metresi oluyor. Mousis'i terk ederek ondan boşanma isteğinde bulunup genç aşığıyla beraber yaşamaya başlıyor. 1910 senesi en ünlü tablolarını yaptığı sene oluyor.

İlkbahar, Aynadaki Küçük Kız, Adem ile Hava, vs... Aynı zamanda oğlu da Yeşil Değirmen, Paris'te Saint Gervais Kilisesi, Montmartre'da Saint Pierre Meydanı adlı tabloları yapıyor. Libaude adındaki resim satıcısı Utrillo'nun birçok resmini satın alıyor.

Sabah karanlığında, polisler Cortot sokağı No 12'nin kapısını çaldılar. Mousis inip kapıyı açtı. İki polis memuru başı sargılar içindeki Utrillo'yu kollarından kavramışlardı.

"Ona öyle bir kötüek çekmişler ki, hastaneye götürmemiz gerekti. Bu duvar dibi serserilerine sataşmamak gerek."

Maurice'in eve yaka paça bir haydut gibi kendini taşıtarak gelişi ilk değildi. Teşekkür faslı ve baştan savmanın ardından Paul, üvey oğlunu merdivenlere doğru itti. Sarhoş bütün hızıyla gidip duvara çarptı: "Seni gebertselerdi ne iyi olurdu!" Maurice, kendisine vuran üvey babasına karşı koymadı:

"Seni sefil, tükenmiş adam! Kendini korumaktan bile acizsin!"

Saçlara omuzlarına dökülmüş, hâlâ uyku sersemi olan Suzanne sahanlığa doğru ilerledi: "Bu ne patırtı! Buna yine ne oldu; ameliyathı gibi kafasını sarmışlar?" Başka bir şey söylemeye fırsat bulamadı; kıcına bir tekme yiyen oğlu odasına hapsedilmişti bile. Paul anahtarı karısının burnuna doğru salladı. Kadın tekrar yatağa gitmeden kocasını, kabalığı ve alacağı öç hakkında, tepeden bakan ve hor gören bir hava içinde uyar-mıştı. Fakat iş adamı bu uyarıya hiç kulak asmayarak komşuları uyandıracak bir tonda bağırmaya başladı:

"Onu kapının önüne koyacağım! Beni duyuyor musun? Bu defa onu kapının önüne koyacağım!"

"Senin istediğın gibi olsun, Buna karar verecek olan sensin... Sonuçta, sen kendi evindesin! Biz sadece senin konuklarıyız!"

Evin reisi sözünü tuttu. İhtiyar Madeleine'den Maurice'in bavulunu hazırlamasını istedi. Birdenbire uyandırılan sarhoş, başına gelenlerin ancak sokak kapısı suratına kapandığında farkına vardı. Maurice bir süre orada burada sürttükten sonra, önce Belle Gabrielle'in patronu olan Marie Vizier'nin yanında barındı. Birkaç hafta sonra, eski barış muhafızlarından ve şimdi Paul-Féval'de Casse-Croûte levhası altında şarap satıcısı olarak kendisine bir yer ayarlamış olan C  zar Gay'in yanına taşındı.

"Burada oturabilirsin, pahalı değıl!"

Bu pansiyonun g  ndeliğı beş franktı. Bu parayı her gün ödemesi gerekiyordu; çünkü kuşku içinde yaşıyan ihtiyar hiç

kimseye güvenmediğinden, borç kabul etmiyordu. Bu nedenle Maurice kendisini birden hayatım kazanma zorunluluğu içinde buldu. Tanıkların söylediklerine bakılırsa, yaşamının hiçbir döneminde bu kadar çok tual çıkarmamıştı. Öyle ki fırçaları kurumaya bile fırsat bulamıyorlardı. İş çıkarmadaki çabukluğuna (bir tabloyu bir başlayışta bitiriyordu) ve alkolizm içinde eriyip gitmesine karşın hiçbir zaman böylesine duyarlı olmamış olan tabloları, niteliklerinden hiçbir şey yitirmiyordu. Suskunluğunun gizlediklerini zincirden boşanmış fırçası dile getiriyordu. Sokakta çılgınca resim yapması, gelen geçeni yolundan alıkoyuyordu. Üzerinde çalışmakta olduğu tuale bakmak için yanına yaklaşanların vay haline! Bağımsızlığını ele geçirdiğinden beri Utrillo, meraklı bakışları ve özellikle yorumları artık kabul etmiyordu. Şişelerin sıralandığı ayaklı şöalesinin yanına yaklaşılmaya görsün, çığlıklar atıyor, boya fırçalarını kendi yüzüne sürerek meraklıları dehşete düşürüyor, öfkesi kabardığındaysa ayakkabılarını suratlarına fırlatıyordu. Deliliği tekniğine de yansımıştı. Alçıya, sabah kahvaltısında yediği yumurtaların kabuklarını da ilave ediyordu:

"Tanrı aşkına, duvar cephelerinin doğadan daha gerçek olmasını istiyorum!"

Doğadan daha mı gerçek? Bu ancak bir çılgının iddiası değil mi? Her gün bir tüp beyaz boya ve öfke nöbetleri sırasında kırdığı fırçaların yenilerini aldığı ihtiyar Soulié baba aynı görüşü paylaşmıyordu. "Öyle görüyorum ki oğlum, anlaşılan bugün de bize, üç fırça darbesiyle bir başyapıt kotaracaksın!" Sarhoşun işleriyle ilgilenen sadece o değildi. Séral ve Boucot adında cin gibi zeki iki antikacı da onunla aynı fikirdeydiler: ... Şu bir gerçek ki resimlerini satın almakla hiçbir kaybımız yok! Ona verilen para daima geri gelecektir!" Halbuki La Butte'te değişik varsayımlar ileri sürülüyordu:

"Utrillo? Bateau-Lavoir'dakilere onun tabloları hakkında ne düşündüklerini bir sorun bakalım? Suratınıza gülerler!"

"Düşüncelerinde özgürler! Ben yemek odamda bir Utrillo'yu bir Picasso'ya yeğlerim!"

Herkesin güçlü karakterini ve dürüstlüğünü kabul ettiği Mousis'e gelince zaferi çok kısa sürdü; çünkü istenmediği evi bırakıp giden Maurice'in rüzgarına kapılan annesine de kaybolma sırası gelecekti. İsyankâr yapısı sayesinde özgürlüğünü tekrar elde eden Suzanne, kocasının evinin iki adım ötesinde -Guelma Çıkmazı'nda- genç Utter'le skandal koparan bir aşk yaşıyordu. Utter, kırk yaşını aşmış olduğunu unutturmak için büyük çaba gösteren kadının cazibesine kapılmıştı.

"Gerçekten bu kadın hiçbir şeyden korkmuyor!"

"Çok geçmeden boynuzlarını takar!"

Fısıltılara bakılırsa genç Utter'i yakıp kavuran ateş pek öyle kolay söneceğe benzemiyordu. Suzanne, on üç yıldır evli olduğu, ciddi olduğu kadar zengin olan bu adamdan boşanma isteğinde bulunuyordu: "Can sıkıntısı aynı cüzam gibi! Mikrop kapan yeri, hastalık bütün vücudu sarmadan kesip atmak gerekir!" İşte konuşmasını bilen bir kadın. Bu ani ayrılığın nedenini soran annesine şu şekilde cevap vermemiş miydi:

"Paul ve resim arasında seçimimi yaptım!"

Yaşlı kadın çok öfkелendi. Orada burada söylenen sözleri birleştirence, genç Utter'in bu resim işinde parmağı olduğunu anlamakta gecikmedi; özellikle de onunla daha sık görüşmeye başladığından bu yana! Ama kızının bu çocuğu bir esin tanrısı yapmasına gelince, hayır! Bu kadarı çok fazlaydı!

"Bu şekilde konuştuğunu duyunca, kendj kendime dünya ikiyüzlülükle dolu diyorum; sen de payını almışsın!"

Madeleine kızının iyi niyetinden yalnızca kuşku duyuyordu, oysa Mousis'in buna inanmak için sağlam nedenleri vardı. Hâlâ oturmakta olduğu Cortot sokağındaki boş atölyenin ortasında Valadon'un son eseri duruyordu: André'nin çırılçıplak boy gösterdiği, *Adem ile Havva*.

Ah ne mutlu şu boynuzlular!

Ne kadar isterdim onlar gibi olmak!

Utrillo bir türlü gideremediği hararetini söndürmek için Belle Gabrielle'e gittiği bir gece, haberi meyhanenin aşık olduğu sahibesi Marie Vizier'den duydu. Artık Mousis'le aralarında her şey bitmişti! Vekil bey, dehşet içinde kalan, ona acıyan komşularının önünde, ihanete uğramış havalarına girdikten sonra: insanın böyle avantajlı bir evliliği bırakması için açlıktan ölüyor olması gerekir!" demiş, değerli mobilyalarını alarak damgalanmış boynuzlu sıfatıyla Cortot sokağını terk etmişti.

"Böyle bir haber... Bu Tanrı'nın gökten yıldırımla indirdiği bir haber! Annem boşanıyor! Bravo! Şimdi gidip ona tebriklerimi iletacağım!"

Para kazanma hırsının kendisine zeka ve el çabukluğu kazandırdığı Marie Vizier, müşterisini kolundan yakaladı. İşveli bir sesle orada bulunan şahitlere olayı kutlamak için bir parti içki ısmarlamalarını önerdi:

"Kim Maurice'e kendinden daha genç bir üvey baba bulunduğu için bir içki ikram ediyor?"

Meyhanedeki bütün eller havaya kalktı. Bu derece patırtılı bir boynuzlanmayı kutlama fırsatı her zaman ele geçmezdi. Partinin ortasında, arkasından yeni çift için bir sürü dedikodu üretilirken Maurice, ayakta dikilmekten yorgun düşerek yıldırım çarpmış gibi yere yığıldı. Marie, "Mutluluktan herhalde... Maumau bu gece on litre götürdü," diye bağırarak bu rekoru alkışladı. Ertesi sabah meyhaneci kadının bir arkadaşı sarhoşu bir kanal dibinde yatarken buldu. Uyanır uyanmaz, bir gün önce niyetlendiği gibi annesine değil, vazgeçemediği beyaz boyasını ve bezir yağı almak için ihtiyar Soulié'ye koştu. Gereçlerini ve şövaletini yüklenerek az sonra dehşet saçacağı Rochechouart bulvarına yöneldi...

Madame

Sizi, az kalsın son derece vahim sonuçlara sebebiyet verebilecek bir kaza konusunda haberdar etmekten büyük

üzüntü duyuyoruz. Dün sabah oğlunuz, Maurice Utrillo, çok sarhoş olduğu halde kendisini tramvaylarımızdan birinin önüne attı. Bilinçli olarak makinenin önüne uzanıp trafiğin akışını engelleyerek kendisini ezip geçmemizi buyurdu. Kondüktör ancak zor kullanarak yolu açabildi. Sizden, benzer bir hareketin yinelenmemesi için derhal duruma el koymamızı rica ediyoruz; aksi halde şikayette bulunacağız.

En seçkin duygularımızla.

Tramvay Şirketi Müdürlüğü,
Genel Müdür

Suzanne mektubu katlarken kahkahalar içindeydi; ama üvey baba rolünü çok çabuk benimseyen Utter olayı böyle görmüyordu: "Oğlun çizmeyi aşıyor!" dedi. Tartışma, etrafında bağırılmasına artık dayanamayan Madeleine'in inlemelerine rağmen çabuk alevlendi. Bir bardak beyaz şarabı bir hamlede içen Valadon, tramvay idaresinin canını sıkıldığını haykırdı. Evet, canımı sıkıyorlar! Puvis de Chavannes'in oğlunun sokakta kışını göstermeye pekâlâ da hakkı vardı! Şaşkına dönen Utter sordu:

"Puvis de Chavannes mı? Bu da yeni! Ben Maurice'in Utrillo'nun oğlu olduğunu sanıyordum!"

"Daha az inan, daha çok düşün! Hem sonra, ben oğlumu intiharı düşünmediğini bilecek kadar iyi tanıyorum. Resmi kendini ölüme teslim etmeyecek kadar çok seviyor."

Baba Gay kapıyı çaldığında, Suzanne bir anne olarak oğlunu ne kadar iyi tanıdığı nutkunu atıyordu. Elinde beresi, bakışları endişe dolu yaşlı adam, kaçaktan yeni haberler getiriyordu. "Kondüktör onu vahşi bir hayvanmış gibi dövmüş! Maurice bütün gece sayıkladı. Bu sabah karım odasının duvarlarını resimle doldurduğunu görmüş. Bu çok tatsız; duvar kağıt-

larını değiştirmemiz gerekecek!" Valadon üzüleceği yerde ellerini çırpıı:

"Aferin oğlum! İşte ressam olmak budur... Kendini resim yapmaktan, boyaları yaymaktan alamamak... Ne zaman olursa olsun... Nerede olursa olsun... Neyin üzerine olursa olsun!"

Eski muhafız, başına beresini koyup homurdanarak oradan ayrıldı: "Maumau kime çekeceğini iyi bilmiş! Anası da onun kadar kaçık! Resim yapmayı kadınlara yasaklamak gerek!" Yeni taşınan iki komşu, Braque ve Dufy kapının girişinde sohbet ederlerken Gay babayı görünce, Maurice'in nasıl olduğunu sordular. "Bana öyle geliyor ki bu zavallı budalayla ailesinden başka herkes ilgileniyor!" Üç adam birbirlerinden ayrıldı. Atölyesine girmeden önce Braque içini çekti: "Ne tuhaf insanlar şu Valadonlar ve Tanrım, ne kadar da gürültücüler!" Aym anda söylediklerini doğrularcasına Suzanne'ın çığlığı koridorda yankılandı ve Utter, hemen arkasından havlamaya başlayan köpeklerden birini susturdu. Dufy gülerek içeri girdi:

"Endişelenme burada fazla kalamazlar!.. O derece hareketliler ki, burası onlara dar gelir!"

Gerçekten de Guelma çıkmazı No 5'deki üçlü –ve iki kaçmak arasında onları görmeye gelen Maurice– orada ancak bir iki mevsim oturabildi. Bu süre içerisinde Suzanne, duyduğu aşkla kendini yaratmaya vererek bir dizi yeni tablo yaptı. En başta aşığının ki olmak üzere, kaderin ezdiği yaşlı kadının ve bütün aşırılıklarına karşın hâlâ hülyalı havasını koruyan Maurice'in portreleri ve çiçekli bir fon üzerine komşuların tamamı resmedilmemiş profillerinden oluşan tablolar.

"Bana öyle geliyor ki bunu, Salon d'Automne'da* sergilemek için bir kenara ayırmalıyım.

* Salon d'Automne: O dönemde değişik sanatçıların biraraya gelmesiyle oluşturulan mevsimsel sergi.

BİR YERDEN DİĞERİNE

Gelirlerinin az olmasına karşın –André'nin elektrikçilikten gelen geliri bir anda suyunu çekiyor, Suzanne'ın desenleriye eleştirmenlerden övgü toplamasına karşın en fazla üç franka satılıyordu– daha rahat edebilecekleri bir ev gereksinimi iki aşığı günlük çatışmalarını gözlerden uzak sürdürebilecekleri bir yer arayışına itti. Mutlu bir rastlantı sonucu, Cortot Sokağı No 12'de Mousis'in eski atölyesinin altında, büyüklük hastası ressam Emile Bernard atölyesini boşaltıyordu. Kapısına astığı tabelada şu uyarı vardı: "*Tanrı'ya, Raffaello'ya ve Tiziano'ya inanmayan buraya girmesin!*"

Birkaç gün sonra Suzanne ve ekibi, eski kiracının üç emrine saygı göstermemelerine rağmen buraya taşındılar. Acaba Utrillo'nun bir odası olacak mıydı? Elbette! Girişin sağında, sokağa bakan bir penceresi olan küçük bir oda ona ayrılmıştı. Çok içtiği gecelerin ertesinde odasına kapanan ayyaş, burada Pigalle meydanından aldığı kartpostallara bakarak Paris manzaraları yapacaktı.

"André, benim kobalt mavimi ne yaptın?"

"Bunu kaçık oğluna sor! O rengi kullanmadığımı biliyorsun!"

Suzanne şövalesinin önünde gereçleri bittiğinde kendisinininkileri aşırın bu iki hergeleye lanetler savuruyordu: "Fırçalarımı kullanmanı yasaklıyorum! Suçu Maurice'e atma! Şu anda kullandığın fırça benim!" Bitirmeye hazırlandığı tabloda, çıplak bir genç kız bir ayna yardımıyla kalçalarına bakıyor. "Neden kıza bu kadar zor bir poz verdirdin?" diye soran aşığına Suzanne cevap olarak özenticiliğe (maniyerizm) bayıldığını söyleyecekti... Hem sonra, ben neye bulaşıyorum ki... Tam o sırada koridorda herkesin tanıdığı bir ayak sesi duyuldu. Maurice, kapı aralığından yorgun bir ifadeyle başını uzatarak annesinin üzerinde çalışmakta olduğu tabloya baktı. Utter

alaycı bir ses tonuyla ona takıldı: "Nereden geliyorsun? İşlerini mi hallettin?" Utrillo'nun içeriye girmeye karar verememesi üzerine, annesi fırçalarını paletinin yanına bıraktı:

"Yüzünün bu hale gelmesi için gene ne yaptın?"

"Feci bir şekilde hastaydım!"

Sigara paketini arayan Valadon, oğluna kapıyı kapamamasını buyurdu: "Bana öyle geliyor ki yine adamakıllı kafayı bulmuşsun?" Maurice cevap vermekte kararsız kaldı: "Zaferimi kutladık demek istiyorum!" Atölyenin öbür tarafından Utter kahkahayla güldü: "O halde, demek doğru? Bana söylediler, ama bir türlü inanamadım; baba Sagot sana elli kadeh aperi-tifikram etmiş?" Suzanne şaşkın bir halde oğluna döndü:

"Elli bardak ha? Fakat bu rezilin niyeti seni öldürmek! Ne zaferi bu?"

Maurice ellerini kavuşturuyordu. Haberi annesine nasıl vereceğini bir türlü kestirememekteydi. "Galiba... yani niha-yet..." Suzanne sabırsızlanır: "Lafları ağzından kerpetenle mi alacağım?"

"Galiba Clignancourt'daki bit pazarlarından birinde, bir müzayede komiseri benim resimlerimden birini bulmuş ve resim satış salonunda... yani beklenmedik bir prim yapmış."

André Utrillo'ya yaklaşıp şefkatle omuzlarından tuttu: "Evet, anladığıma göre şöhret seni korkutuyor? İşlerinle senin yerine bir başkasının ilgilenmesi daha doğru olur.. Örneğin ben!" Suzanne bu fıkirden rahatsız olarak Utter'den bir açıklama istedi.

"Maurice'i bu hırsızların eline bırakmaktansa onun resimlerini ben pazarlarım. Bir resmi satış salonlarından geçtiğine göre bunu diğerleri de izleyecektir!"

Valadon başım arkaya attı:

"Oğlum, sen bir elektrikçi için fazla zekisin!"

Marie Vizier

Meyhanemin bir yandan kafa çeken diğer yandan gevezelik eden gediklilerine dediğim gibi: "Onunla kadın olduğu için alay ediyorsunuz! Bir bıyığı olsa ve pantolon giyse onu alkışlardınız. Her şeyden önce, aranızda hanginiz, sizden yirmi yaş küçük bir orospunun kıcı karşısında kafanızı çevirirsiniz?" Bu sözüm üzerine pipolarından bir nefes çekerek kıkırdıyorlar. İnsan verecek cevabı olmayınca küskünlüğe sarılıyor: "Erkekler hakkında sen ne bilirsin ki Marie? Onlara içki servisi yaptığın için sana düşüncelerinin özünü mü açıyorlar!" Özü mü? Söylediğine bak! Bana yüzeyi yeter!

Bütün bu gevezelere söylediğim gibi, Suzanne kırkını çoktan geçmiş bile olsa... İşte bundan sonra yaş günlerinden tasarruf edecek bir kadın! Daha şimdiden Utter'den sakal bırakmasını istemiş, daha yaşlı görünsün diye!.. Neden söz ediyordum? Ah evet, şayet şu ressam kadın mutluluğu hâlâ sümüğünü gömleğinin koluna silen bir oğlan çocuğunun kollarında bulmuşsa, neden kendini bundan yoksun bıraksın ki? Yatakta, hiçbir şey taze bir vücudun yerini tutamaz! Bu ilişki sarışın delikanlının köşe başından altına aldığı orospuların hiç hoşuna gitmiyor kuşkusuz. Doğrusu, yaptığı sükse inanılır gibi değil. Önemi yok, Trudaine istasyonunun elektrikçisini şimdi dinlemek gerek! Çünkü sakın kendinizi kandırmayın! Daha çok aşık olan o: "Suzanne, işte gerçek bir kadın!" Tabii, benim küçük oğlum! "Suzanne, işte gerçek bir kadın!" Ona ihtiyar bir nine gibi davranacağın güne kadar! Bu değişikliği beklerken Utter mahalle meyhanelerinin tezgahlarında övgüleri sıralıyor... ATEŞLİ, AKILLI, COŞKULU, DAHİ,

CÖMERT! Öyle karmaşık bir buket ki unutuyorum! Gece yarısı kavgalarını, tokatları, ısırıkları kendilerine saklıyorlar. Satie'nin bir zamanlar söylediği gibi, bütün bunlar dolaba tıkmak için yapılan şarkılar! Guelma çıkmazında oturan eski komşuları Dufy ve Braque'a bakılırsa, komşulukları dayanılır gibi değilmiş. "Konuşmuyorlar, bağrışıyorlar!" Olabilir.

Neredeyse unuttuğumuz biri de boynuzlu. Tabii insanlar çabuk unutuluyor. Doğrusunu söylemek gerekirse Mousis uzun bir süredir eğlence yerlerinden çekilerek kendisini tamamen Notre Dame de Laurette tarafında gelişen Bel et Sainbénat firmasına adadı. Aslında yuvası uzun süredir su alıyordu da Maurice'in hastalığı onu tamamen batırdı. Her neyse, bunlar söylenti. Ben hiçbir şeye inanmıyorum; bu palavraları yayanlara da şöyle cevap veriyorum: "İnsan köpeğinden kurtulmak isterse, kuduz olduğunu söyler!" İspatı mı? Valadon boşanmayı ister istemez ne dedi? "Ben özgürlüğümü istiyorum; sen servetini kendine sakla!" Mousis, sıcaklığı ve konforu başka bir yerde aramaya başlamıştı bile: "Tabloların senin olsun; gerisini bana bırak!" Bu ikisi duygusallığı unutmuşlar. On üç senelik evlilik hayatına son verdiler. Eğer bir gün benimle karşılaşacak olursan bana her zaman selam verebilirsin. Karşılık verir miyim, görürsün!

"Güvence altında olmak yerine, sıradan bir işi olan bu yaşta bir oğlanla düşüp kalkmak! Aklından zoru olsa gerek!" Sıradan bir iş mi? Kasap kadın çok cömert. Göreceksiniz, sene sonuna kalmaz Utter elektrikçiliği bırakacaktır. İş onun başını ağrıtıyor. Sanata bulaşan bütün tembellere benzeyecek. Sanattan söz etmişken aklıma zavallı Utrillo geldi. Kendine bir pansiyon buluncaya kadar onu ben barındırdım. Bunu size çıkar karşılığında yaptığımı söyleyecekler. Doğru, bana birkaç resim verdi. Onları gizlemiyorum. Onları duvara astım. Bu sarhoşun resimlerini hâlâ çiçekli duvar kağıtlarına yeğlerim. Yine de bu resimlerin bir servet edeceğine inanacak kadar budala değilim. Onu ara sıra tersleyip kapının önüne atsam

da Heuzé ve Depaquit, Utrillo'ya ne kadar sabırlı davrandığını biliyorlar. "Maurice sana aşık Marie! Başkalarıyla şakalaştığın zaman seni nasıl kıskandığını gördün! Bir gecelik olsun özveride bulunsan da bekaretinden kurtulsa?" Daha neler? Bir ayyaşa verecek gecem yok benim! Canı bu işe başlamayı o kadar çekiyorsa... geç olsun güç olmasın!.. gitsin hizmetçimle yatsın! Bir tabloya karşılık biraz aşk. Alan memnun, veren memnun. Zaten kıza çok para ödüyorum! Şefkat yoksunu bir oğlanı sevindirmek için jüponlarını kaldırmasını iyi bilir o. Çünkü dostlarım, Madeleine'in aklı yerindeyken onu beşiğinde salladı mı bilmem; ama annesinin onu bir hata sonucu doğurduğu bir gerçek. Valadon sadece erkekler ve resim yapmak için yamp tutuşur. İki randevu arasında çocuğuna bakacağına eline kalem alıp resim yapmayı öğrendi. Söylenene bakılırsa, aynı anda dört aşığı olacak kadar güzel olduğu günlerde büyük ustalar ona yeminler edermiş; ama artık öyle değil. Ne kadar dahi olursa olsun kırk yaş, kırk yaştır.

"Resim alkol kadar zehirlidir! Bir bulaşınca bir daha onusuz yapılamaz!" Maurice bulut gibi sarhoş olduğunda bile, sadece karalamayı düşünüyor. Daha geçen hafta, ona adamakıllı kızdım. Bir düşünün, barda değildim. Döndüğümde yerime yerleşmiş kimi buluyorum? Utrillo'nun ta kendisi! "Görüyorum ki seni davet etmeye gerek yok; hangi delikten girdin?" Salonun öbür ucunda oturmuş apsent şişesini bitiriyordu. "Bunu borcuna yazacağım! Benim yokluğumda kendine servis yapamazsın!" Maurice'in karnında bağırsak değil, musluk tesisatı var! İstifini hiç bozmadan ne bulursa yutuyor. Ara sıra evinde kaldığı César Gay, onun benzini de kolonyayı da damıtabileceğini söylüyor. Onu hasta eden sadece su. En sonunda bana, "Pencereden girdim!" diye cevap verdi. "Sokağa bakan cam açıktı. Burayı ezbere biliyorum! Kendim yapmışım gibi!" Ayrıntıları yakalamak konusunda ona güvenebilirsiniz. Detayları iğneyi ipliğe geçirir gibi dikkatlice ölçer. Tuvallerinde bir köpek pisliği eksiktir. Ben masaları kaldırırken başını

kaldırıp, "Tualetlerin olduğu tarafa doğru bir uzansan iyi edersin; oraya neşeli bir hava vermekten kendimi alamadım!" dedi. Adeta kanım dondu. Hemen içeri koştum. Domuz herif, benim yokluğumda duvarlara resim yapmıştı: "İğrenç herif! Bütün bunları derhal temizle!" Dayak yemiş köpek havasını takındı." Hoşuna gideceğini sanmıştım! Gidip bir şişe benzin getireyim!"

Bütün arkadaşları, Utter de dahil, haberi duydular. Bu küstahlar bana bir ders vermeye geldiler: "Ne kadar büyük bir hata yaptın bir bilsen! Çok kısa bir süre sonra o duvar resimleri altın değerinde olacaktı! Tuvaletlere gidenler onları görmek için fazladan para ödeyeceklerdi!" Sagot ve onun gibi birkaç deli resimlerini satın alıyor diye resimleri çok mu değerli oldu şimdi? "Ben çağın yatırımını yapıyorum! Bu iş kendine bir Utrillo isteyenler için! Picasso bile kıskanacak! Burununu sokan Libaude'ya gelince, bunu ona çok pahalıya ödeteceğim!" Ne hergele, şu Utter! "Hadi Maumau, şunlara bir şeyler çiz! Bu züppelere Montmartre'ı satacağız!" Benim iş yerimin dışında onlara ne satarlarsa satsınlar. Dalkavuk tablo satıcıları da boşuna duvarlarımdaki resimleri istemeye gelmesinler. Onlardan kurtulmak için gerçek bir servet etmelerini bekleyeceğim! O gün tavuklar altın yumurtlayacak!

Doğa bana, tuallerimi ortaya
çıkaramıyordum için sağlam bir
gerçeklik duygusu veriyor;
tuallerimi ben tasarlıyorum ama
beni güden yaşam duygusu.

Suzanne VALADON

1910-1913

Cortot sokağı.

*Utter'in üzerindeki olumlu etkisiyle Suzanne,
kendini resme her zamankinden fazla adıyor.*

*Aşığı ve oğluyla birlikte Bretanya'da, Oussant
adasında bir süre kalıyor.*

Beraberinde çok güzel peyzajlar getiriyor.

Utrillo, tablo satıcısı Libaude ile bir kontrat

imzalıyor. Aralarında Octave Mirbeau ve

*Elie Faure'un da bulunduğu birçok resimsever,
yapıtlarıyla ilgileniyor. Maurice zamanını,*

Utter, Suzanne ve Madeleine'in

yaşadığı Cortot sokağındaki atölyede, Gay

Babanın Casse Croûte'u ve La Belle Gabrielle

meyhanesi arasında geçiriyor. 1912'de Sannois'de

bulunan bir sağlık evinde bir süre kalıyor.

Tablolarının iyi satılmamasına karşın Valadon'un ünü gide-
rek artıyordu. Geçen son dört sene içinde resimseverler eser-
lerini, Clovis Sagot'ta kişisel bir sergide, Salon d'Automne'da
ve Salon des Independant'da* ve son olarak Berthe

* *Salon des Independants*: O yıllarda hiçbir akıma ve akademiye bağlı olmayan res-
samlara ait eserlerin düzenli olarak sergilendiği bir oluşum.

Weille'da kendisi gibi çok yetenekli olan yedi sanatçıyla beraber gerçekleştirdiği bir grup sergisinde görme olanağını buldu. Ürettikleri hiç bu denli etkileyici olmamıştı. *Ortaya Çıkan Gelecek* adlı yatay bir konumda yerleştirdiği tablosunda kanepeye uzanmış çıplak bir kadın, bir çingeneye fal baktırır. *Marie Cola ve kızı Gilberte* (üvey kızkardeşi ve yeğeni) adlı olağanüstü bir tabloda, ana kız izleyicileri tepeden süzerler, *Aile Portresi* ve ayrıca birkaç güzel ölü doğa da o kadar güçlü ve kişiliktir ki resim dünyası hayretler içersinde kalır.

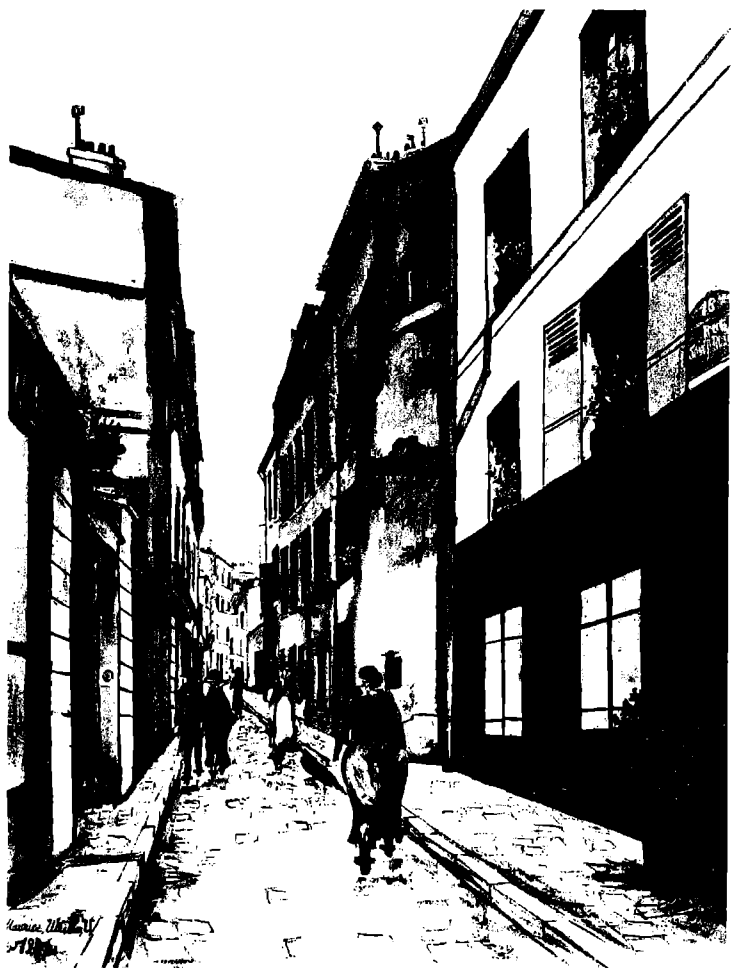
"Şu kadın tıpkı bir erkek gibi resim yapıyor!"

"Ne yazık ki erkek değil!"

"Neden?"

"Çünkü resim meraklıları kadınların yaptığı resimleri almayı reddediyorlar!"

Kendi köşesinde sürdürdüğü kötü hayat nedeniyle incinen Utrillo, bütün gün boyunca alkolik taşkınlığını sürdürüyor. La Butte'te alkol krizi tuttuğunda heyecanlandığı insanlar ona "Litrillo" diyorlar! Karaciğerinin imdadına yetişmek için bazı resimlerini kendi satmaya başlıyor. Tek isteği o anki susuzluğunu gidermekten başka bir şey olmayan ressamla alışveriş yapan çerçevci Anzoli ve Sagot Baba, cömertliklerini Maurice'e günde birkaç kere içki ikram etmeye kadar vardiıyorlar! "Kendilerine göre hiç de cimri değiller, tablo başına beş on frank... demek ki on iki şişe eder... bu da insanı avutmaya yeter de artar bile!" Bazen bu iyi kalpli insanların listeye yarım litre "grand-marnier" veya bir şişe yeşil şartröz likörü ekledikleri de oluyor. Bu şekilde beslenen Maurice'te sıkıntı ve öfke hiç eksik olmuyor. Şövaesine tekme atıp onunla alay eden çocuklarla kapışmadığı zamanlar hayali bir kalabalığa nutuk atıyor, gece lambalarını taşıyor, şişkin karınlarının onu tiksindirdiği gebe kadınlara küfür ediyor veya yakınından geçme tedbirsizliğini gösteren kızların saçlarını çekiyor.

Saint-Rustique Sokağı. Maurice Utrillo (kol. Giraudon)

"Durmadan boğazını cilalayacağına gidip yıkansın... bu lağımdan çıkma haliyle yakında berduşun biri olacak!"

Maurice, Mousis'in kısıtlayıcı ama etkili korumasından çıktığından bu yana meyhaneden meyhaneye, bir polis karakolundan diğerine sürükleniyor. Eskiden onu içki içmemeye zorlamak için döven polisler birdenbire sanatla ilgilenmeye başlayarak huysuzu kandırmak için köşeye sıkıştırıyorlar: "Sadece küçük bir tablo! Ama geçen hafta polis şefine iki tane yapmasını bildin!" Kapıya yığılıp kalmış olan Maurice bulanık gözlerini siliyor. Kirli duvar rengi yüzünde sadece dudakları kımıldıyor:

"Bana ilk önce bir bardak içki verin!"

"İstersen iki tane de veririz!"

Ağrıyan başı, kederli duygular dolu yüreğiyle Maurice arkadaşlarına dert yamıyor: "Her dakika durmadan çalışma halindeyim! Nereye gidersem gideyim benden tablo istiyorlar!" Gerçekten de André Utter'in, Montmartre'daki topluluğa Utrillo'nun işlerini, sırtından servet yapan üç kağıtçılardan yerine kendisinin üstlendiğini bildirdi bildireli, Maurice'in bir suluboyasını, küçük bir guajını veya bir yağlıboyasını kapana; tabii bu resimleri, zevklerine daha uygun nadide güneş batışlarıyla bezeli yemek odalarına asmak yerine yatırımların saklandığı dolaplarda tutmayı yeğliyorlar.

TABLOLARA DAİR

Utter, Suzanne'ın resimlerinin satışını üstlenen aracının ardından atölyenin döşemesini arşınıyor. Gitmeden önce adam yakınmıştı: "Bir türlü anlayamıyorum... böylesine güzel... ve güçlü tablolar! Korkarım Utrillo ile şansım sizinkinden yüksek: İnsanlar, ne kadar etkileyici olursa olsun, bir Montmartre görüntüsünü bir 'nü'ye yeğliyorlar! Dahası sizin bir kadın olmanıza hayıflanıyorlar."

"Öyle olsun," diye küçümseyerek yanıtlamıştı Suzanne onu. "Oğlumun tablolarını satın! Benim için önemli olan resim yapmaktır. Meraklılar benim resimlerimi istemiyorlarsa bıraksınlar. Onların hoşuna gitmek için ne pantolon giyerim ne de üslubumu değiştiririm!"

Utter başkalarının düşündüklerine aldırmama yolunu seçen dostunun bu dinginliğini paylaşmıyor. "Senin işlerin oğlununkilere kıyasla o kadar üstün ki!" İçin için aynı kamda olup da açığa vurmayan Suzanne, bu tanımlamadan hoşnut olduğunu belli etmiyor: "Onun resimleri benimkilerden farklı!" Utter ısrar ediyor; coşkusu boyun eğmeyecek kadar kuvvetli:

"Onunki güzel karalamalar, o kadar!"

"Maurice'in yeteneği ve kişiliği var... Geçen gün Juan Gris'in atölyesinde de aynı şeyi söyledim. Kartpostallara bakıp resim yaptığı için onu küçümsüyorlar. Bu ukalaların peşinden gidersen çok rahatsız olurum!"

Bu uyarıdan sonra Valadon ayağa kalkarak gidip kapıyı arıyor: "Maurice! Çabuk buraya gel... seninle konuşacaklarımız var!" Yan odada Utrillo homurdanarak fırçalarını bir kenara bırakıyor... "Bu ikisi yine canımı sıkacaklar!" Atölyeye girdiğinde Suzanne'ın ani bir sorusuyla karşılaşılıyor: "Sene'nin başından bu yana Marie Vizier'ye kaç tablo verdin? Bana sakın yalan söyleme! Bu aç gözlüye kaç tane tablo verdin?" Maurice annesine öfkeyle bakıyor:

"Beni bunun için mi rahatsız ediyorsun?"

"Cevap ver!"

"Bilmiyorum... Verdiğim tabloları sayıyor muyum ki!"

Utter tekrar volta atmaya başlıyor. Odanın ortasında karşılaştığı Suzanne'a bir göz kırpmıyor ve Maurice'e dönüyor: "Beraber nasıl iş yapacağınız söyler misin? Her önüne gelen senden bir tablo koparıyor! Ya Lapin Agile'in sahibi Frédé, ya Soulié Baba veya şu çılgın Sagot, ihtiyar Gay ya da iyi bir zaman kollayıp sana içki ikram eden herhangi biri!"

"Susuzluk... ona söz geçirilmez... şimdi çalışmama dönebilir miyim?"

"Bu susuzluğun seni ne hale soktuğunu görebiliyor musun? İki sene kalmaz bu gidişle berduş olursun. Biliyor musun Picasso ne diyor? Sarhoş olmak için sana yaklaşmak yeterliymiş!"

Utrillo yenilgiyi kabulleniyor... Picasso yalnızlık nedir bilir mi ki? Ya Utter, acı çekmenin ne olduğunu bilir mi? Kendini bir bok sanan enayi takımı, benden resim koparmaktan başka ne bilir ki?

"İnsanlar tablolarından hoşlanıyorlar... şu sırada biz de tam onu konuşuyorduk. Ben satışlarıyla bizzat ilgilenebilirim. Bu resimlerin geliri hem gereksinmelerimizi karşılamaya yeter, hem de her üçümüz rahat rahat resim yapabiliriz. İşlerinle ilgilenmemi istiyor musun, evet veya hayır?"

Maurice homurdanarak onaylıyor. Onu rahat bıraksınlar yeter; gerisi umurunda bile değil. Onun yerine, ne yapılması gerekiyorsa yapsınlar; bunda hiçbir sakınca görmüyor.

"Bu kararı kutlamak için bana bir bardak kırmızı şarap ıkram etseniz nasıl olur? Midemi takviye etmem gerekiyor!"

Valadon, tam odadan çıkacakken kararını değiştirip geri dönüyor. Bakışlarını bir kibrit kutusuyla oynayarak onu görmezlikten gelen Utrillo'ya diyor... Oğlumu çok sevdiğimi kim iddia edebilir! Bu gidişle kafası sallanan bir bunağa dönecek! Ama bunun sebebi ona attığım tokatlar olmamalı!

"Boğazını içkiyle yıkamaktan başka bir şey düşünmez misin sen?"

taşkınlık ve sarhoşlukla dolu yıllar boyunca karşılaştığı aşağılanmalar onu resimde, çevresini saran kayıtsızlığa, insanların budalalığına ve öfkesine karşı koyacak gücü veren tek avuntuyu bulmaya itmişti...

Francis CARCO

1912 ilkbaharında, kir pas içinde olan şapkasının altındaki başını koluna yaslayıp zaman zaman uyuduğu ırmak boyunca kederli bir havayla dolaşüyor. Pis ve ürkek, onu makine yağı ile sıvamaktan hoşlanan haydutların bulunduğu Chapelle'in ötesindeki kenar mahallelerde bir bardak içki ve gerektiğinde bir köpeğin tasında bulduğu bir ekmek parçasını toplamadığı zamanların dışında, sadece dolaşiyor. Ah! Bu çok acıktığından değil! Az olan iştahına alkol son darbesini de indirmiş, yorgunluktan ve kötü bakımdan zayıf düşmüş gövdesindeki bir damla yağ da soğuğun etkisiyle eriyip gitmişti. Kendisine kulak verenlere, bunun midesinin değil de apsent ve kırmızı şarabın suçu olduğunu anlatıyor. Bir asma dalı gibi cılızlaştığında ise: "İlk şişeyi bitirdiğim zaman, sıska bacaklarım üstünde kendimi dengede buluyorum!" diyor. Acılarını dağlamak için hiçbir şey alkolün yakıcı ateşinin yerini tutamıyor. Ama gelin de bunu Cortot sokağının sakinlerine anlatın!

"Onlara yaptığın son ziyaret sırasında, camdan dışarı fırlattığın ütüyle az daha alt katta oturan komşunuz Galanis'i öldürecekmişsin?"

"Hatırlamıyorum... gerçekten de hiçbir şey hatırlamıyorum... öfke içinde kendimi kaybediyorum... bu beni aşan bir şey, sonra bir de bakıyorsun, hop! uçup gitmiş!"

Küçük kahvelerin sahipleri bu belalı müşteriden çekiniyorlar; çünkü bu sarhoş, biraz cesaretlendirilsin ya da isteğine karşı gelinsin, bütün camları indirmekte hiç tereddüt etmiyor.

"Bu şekilde devam edersen, yakında açık tek bir kapı bile bulamayacaksın!"

"Hiç korkma... Utter bana Libaude ile bir kontrat imzalattığından bu yana tablolarım kapışılıyor. Söyledikleri gibi "beyaz dönem"im! Bu para düşkünleri, kendilerine bir kilise resmi patlatmam için neler vermezler ki!"

Ancak ilkbaharın ortalarına doğru ressamın durumu ciddileş-

ti. Gece yarısı gelip Suzanne'ı uyandırmaları sıradan bir olay haline geldi:

"Madame Valadon... Çabuk gelin! Maurice yine kafasını duvarlara vurup beynini dağıtmaya kalktı!"

Mutsuz adam şu anda karakolda. Bir memur onu sokağın ortasında bulmuş. Bir kusmuk gölcüğü içinde horluyormuş. Aklını başına toplaması konusunda onu uyarmaya çalışan komiserden kendisini öldürmelerini istemiş:

"İçimdeki bu pis herifin gebermesini istiyorum!"

Komiserliğin kapısında görünen Suzanne'ın önünden saygıyla kenara çekiliyorlar. Böyle bir serserinin anası olmak kolay iş değil doğrusu. Uzun bir pelerinin üstüne attığı şalına sıkıca sarılan Valadon güçsüzlükten şaşkın bir halde yere yatmış, bütün uzuvlarıyla titreyen sarhoşun üzerine eğiliyor:

"Ah ne sefalet! Fakat ben ne yapabilirim?"

"Onu bakımevine gönderin!"

"Picpus'ta onların kanını alkolden temizliyorlar!"

Aynı senenin mart ayında Utrillo, alkolden arınma tedavisi için Suzanne'ın arkadaşlarının salık verdikleri Sannois'de bulunan bir hastaneye yatmak üzere Montmartre'dan ayrıldı. Bir iple bağladığı bavulu, resim kutusu ve şövaesini sırtına alarak yaşlı gözlerle kendisini geçirmeye gelen dostları Depaquit ve Heuzé'nin önünde evi terk etti:

"Bu Valadon orospusuyla aşığının, kendilerini besleyen şu çocuğa hiçbir minnet duyguları yok... onu böyle tek başına giderken görmek ne kadar acı.

Sannois 30 Nisan 1912

Sevgili anneciğim,

Sana yazmak için sabırsızlanıyorum, çünkü sana iletecek çok iyi haberlerim var. Benim gibi bir alkolik, burada gereksinmesi olan sükuneti buldu. Buranın çok mutsuz olduğum Saint-Anne'la hiç ilgisi yok. Kurumu idare eden dok-

tor Revertegat çok iyi bir adam. Bize tehlikeli kişiler gibi davranmadığı gibi, binanın içinde ve onu çevreleyen parkta serbestçe dolaşmamıza izin veriyor. Bana o kadar çok güveniyor ki onu düş kırıklığına uğratmak istemiyorum. Ayrıca ona, bazılarının iddia ettiği gibi deli olmadığımı ispatlama kararını aldım.

Artık hiç şarap içmememe karşın çok hoşnut kaldığım bazı resimler yaptım. Senin iyi önerilerini uyguluyor, bahçe ve doğayla ilgileniyorum. Bir köy manzarasının resmini yerinde yapmak için izin aldım. Aniden susuzluk bastırabilir diye bir hastabakıcının bana eşlik etmesini istedim. Her tarafta bir meyhane var ve eğer cinlerime yenik düşürsem kilometrelerce yol kat etmekten çekinmem.

Her akşam doktor Revertegat beni ziyarete geliyor. Ona geçmişteki uçarılıklarımı anlatıyorum; örneğin, benim buradaki giderlerimi karşılayan Libaude'ya nasıl kötü davrandığımı, gece yarısı gidip uyandırdığım aktör Georges Dorival ile olan kavgalarımı. Ona senden söz ediyorum, büyük eserinden, dehandan; çünkü hiç kuşku yok ki eğer benim yerim bu tımarhaneyse seninki de bir müze. Utter senin çapında bir insan tarafından sevildiği için çok şanslı. Fakat o bunu hak ediyor. O iyi bir çocuk, işini de iyi biliyor.

Mektubumu bitirmeden önce sana bu iyi kuruluşu önerdiği için benim tarafımdan Elie Faure'ye teşekkür etmeni rica edeceğim. İyileşir iyileşmez büyük bir zevkle sen ve Utter'le Bretonya'ya gideceğim. Benim tarafımdan bütün dostlara selam, özellikle Edmond Heuzé'ye. Hoşça kal, benim sevgili annem, tarafımdan sevgili André'nin elini sık.

MAURICE UTRILLO V.

Edmond Heuzé

"Hadi Heuzé, bize yanına kumbaranı alıp babanın evinden nasıl kaçtığını anlat!"

Heuzé! Heuzé! İlk önce bu benim gerçek adım değil. Aslında benim adım... sıkı durun!.. Amédée Le Trouvé*. Kim bu kadar komik bir isim sahibi olmak ister? Daha on üç yaşında yaşamıma başka bir adla devam etmem gerektiğini anladım: "Lise diplomanı aldın. Şimdi sıra bir meslek sahibi olmaya geldi!" Ahlaki değerlere bağlı, hali vakti yerinde bir terzi olan Baba Le Trouvé, ressam olmak istediğimi söylediğimde, bana bir haydutmuşum gibi davrandı. "Evimde serseri istemiyorum!" Peki baba! Bu durumda hediye olarak sana anılarımı bırakıyorum. Ona istediğin takımı dik!.. Gülmeyin! Bu o kadar acıklı bir sahneydi ki aklıma gelince hâlâ zırlıyorum! Daha sonra Caulaincourt sokağı tayfası arasında André Utter'in en iyi arkadaşı olmuşum. Bu yakışıklı, incecik çocukla okul çıkışı resim yapmaya giderdik. Mavi gözleri, sarı saçları trenden inerken bütün kızların bakışını üstüne çekerti, ta ki bu nitelikleriyle ünlü bir ressamın dikkatini çekene kadar. Bu Valadon yosmasından söz açılmışken, oğluyla aramızda üç ay vardır. Montmartre'in en acınacak adamı. Utrillo ve ben Rollin kolejinde tanıştık. Koca burnum ve palyaçoya benzeyen kafam bu hüznü çocuğun hoşuna gitmişti. Bugün bizi ayıran kırmızı şarap okyanusuna karşın biz her zaman dostuz.

"Konuyu saptıracağına bize yaptığın bütün işleri bir anlat-san?"

* *Trouvé*: Bulunmuş

Yaptığım bütün işleri mi? İşte bir efsane böyle başlar. Gerçekten de mahalledeki arkadaşlarla beraber ben de açlığın ne olduğunu öğrendim. Fakat bizim gibi sanatçıların, sur dibi sefillerinden farkı, bizim sefaletle dalga geçiyor olmamızdı: "Yukarıdaki meteliksizlere sakın ilişmeyin; susamak için kurutulmuş ringa balığı yiyorlar!" Bu, Saint Georges meydanına kurulmuş ensesi kalınların aklına bile gelmez; açlığımızı kesmesi için yiyorduk! Burjuvalar, bohem yaşayanları görmek için buralara uğramayı severler... çevrede gezinip bütün hafta boyunca akıllarına geldiğinde gülümsemek için acayıplikler peşinde koşarlar... "Bu akşam, Montmartre'da keyfimiz bir parça yerine gelir!" Şunu söylemek gerek, La Butte'ün oralarda insanlar daima güler yüzlüdür; kendilerini öldürürken bile! Kötü günlerimde dostum olan Laxine'i daima anacağım. O sıralarda Rodin'in öğrencisiydi. Ben Baba Le Trouvé'yi terk ettiğimde bir süre beraber oturmuştuk. Seine üzerindeki Arts köprüsünden atladığı zaman, altmış saattir ağzına bir şey koymamış on dokuz yaşındaki bir delikanlıdan çok bir meleğe benziyordu. Yoldan geçen kuru kalabalık onu neredeyse alkışlayacaktı!

"İyi de bu gidişle içimizi bayıltacaksın!"

"Söylesene Edmond, İspanyol dansı yapmadan önce, Moulin Rouge'da kadril yaparken La Goulue ve Valentine le Désossé'yle bacak kaldırdığın doğru, değil mi?"

Daha neler yapmadım ki? Kuryelik; La Samaritaine'de* biçkicilik; teslim memurluğu, bisiklet yarışçılığı... "Sen ressam olmak istiyordun; ama şu işe bak ki resim seni istemedi!" Valadon'un Saint Chapelle çanı gibi sivri bir dili var. "Küçük bir çocukken André ile Saules sokağında resim yaptığınızda sanki yeteneğin var gibiydi. Annen olsaydım seni yüreklendirirdim. Maurice'i ne zorluklarla çalıştırdığımı bir bilsen!" Pis yalancı, onu bir dinleseniz ömür boyu içtenlikten tiksini-rsi-

* *La Samaritaine*: Paris'in en büyük mağazalarından biri.

niz! Çünkü Maurice'in resim yapmasını engellemek için onu ölesiye dövdüğüne yemin ederim! Başlangıçta, ressam Qui-zet'yi tanıdığında Utrillo on dört yaşındaydı. Resimlerini an-nesinin görüp yok etmemesi için bir taş yığının altına saklar-dı!

"Bırak şu nakaratı! Dostun Utter sevgilisi hakkında böyle düşünmene ne diyor?"

Ondan, Suzanne hakkındaki düşüncelerimi hiçbir zaman saklamadım! Hem sonra bunların hepsi geçmişte kaldı. Bu-gün daha önemli bir konu var. Üstümüzde kara bulutlar dola-şıyor. Neden mi? Çünkü Soulié Baba öldü! Artık geleceğin da-hilerinin tuallerini hırdavatçı dükkanının önünde sergileye-meyecek. L'Amer Picon onun hakkından geldi. Deli Sagot da aynı sonu paylaştı. Artık Utrillo'nun kulağına: "Renk, namus-suz herif! Biraz renk! Koy şu beyazı tekrar dolaba!" diye bağı-ramayacak. Bilmiyorum, haberiniz var mı, Apollinaire ölü-nün anısına bir dörtlü yumurtlamış: *"M. Clovis Sagot'nun özel bir kişiliği vardı... meraklılar dükkanına gelir, ne var ne yok diye bakarlardı. Buldukları olağanüstü şeyleri satın alıp götürdüklerinde arkalarından üzüntüyle bakardı; çünkü bu başyapıtları değerlerinin çok altında sattığını bilirdi."* Değerli veya değil, dul karısı resme katlanamadığını herkese açıkça ilan etti. Kocasının onca aşk ve pıntilikle topladığı desenleri satmaya kalktı. Picasso, Van Dongen ve kübistlerin birçoğu o kadar ucuz fiyatlara gittiler ki koleksiyoncuların artık satın al-ma arzuları kalmadı.

"Bu Heuzé, hâlâ ne hikayeler anlatıyor?"

"Kendi kendine konuşup duruyor!"

Arkadaşı André'ye gelince, o elektrikçi tulumunu burjuva giysileriyle değiş tokuş etti. Beyefendi şimdi, Maurice'in üre-timini yönetmeye soyunan eski müzayede komiseri Li-baude'yla ticaret yapıyor. "Ayda altı tablo için anlaşma yap-mıştık, siz bana on beş getirdiniz, dokuz adet fazlalık var!" Hiç fena sayılmaz değil mi? Utrillo, alkolden arınma tedavisi

bitir bitmez tekrar kötü alışkanlığına geri döndü. Koruduğu adamın hayatında her şeyi bildiğini ileri süren Marie Vizier, Maurice'in bir ayyaşlık gecesinde; alıcılarından biri olan komedyen Georges Dorival'in evine gidip içki almak için birkaç kuruş sızdırmaya kalkıştığını anlattı. Gece yarısı uyandırıldığı için çok kızgın olan beriki, kapıcıya onu kovmasını buyurmuş. Ama koşarak üst katlara çıkan Maumau son basamağa gelince pantolonunun önünü açıp kendisini kovalayan adamın üstüne işemiş. Hiç fena sayılmaz değil mi? Aynı dönemde üçlü, deliliklerine biraz oksijen katmaya gittiler. Bu üç fenomen Ouessant adasından sonra –"Ouessant adasını gören kanını görür!"– Korsika'ya gitti. Maurice'ten aldığım mektubu okumamı ister misiniz? "Sevgili dostum Edmond, Korsika çok güzel bir ülke. Valadon ve Utter buraya tutuldular. Konu peşinde koşuyorlar. Bense otel odamda Sacre Coeur manzaraları yapıyorum. Annem şu sıralar, ismini "Ağ Atışı" koyacağı büyük bir tual hazırlamakla meşgul. Utter'in resmin baş modeli, Korsika dağlarının ise dekor olmasına karar verdi. André onun için çıplak poz vermeyi kabul etti. İlerki kuşaklara kalacak çok güzel ve büyük bir resim olacağı düşüncesindeyim...

"Hadisene, Heuzé, şu nakaratı değiştirsen ne olur? Valadon ve iki erkeğini yeteri kadar dinledik!"

Savaş Cortot sokağının üç sakinini ciddi bir şekilde sarsacak, Utrillo'yu da yaşamının en karanlık dönemine sürükleyecekti.

J.-P. CRESPELLE

1914-1916

Valadon birçok büyük kompozisyonunu tamamlıyor: Salon des Independants'da sergilenecek olanlar: Ağ Atışı, Terzi Kadın, çeşitli ölü doğalar ve Oise manzaraları. Utter, Beleville-sur-Saône'daki birliğine dönmeden evlenecekler. Berthe Weill'da kişisel bir sergi. Madeleine Ana'nın ölümü. Utrillo askere alınıyor, sonra çürüğe çıkıyor. 1916'da Villejuif hastanesinde bir süre kalmadan önce Montmartre'da sefil bir yaşam sürüyor.

Hiç kimsenin mümkün görmediği savaş sonunda patladı. Ağustosun ilk günlerinde gerçekleşen bir saldırıyla yıldırım çarpmışa dönen Fransa felç olmuş durumda. Parisliler işlerin yavaş yavaş çökmesine ve iş yerlerinin kapanmasına şahit olduktan sonra, köylerde tarlaların artık sürülmediğini öğreniyorlar. Butikler birbiri ardına kepenkleri indiriyor. Bir zanaatkârdan yardım istemek imkansız, aletlerini ve becerisini kaybetmiştir. Lokantalar ve kahveler gün sonunda kapılarını kapıyorlar. Orduysa otobüslere el koydu; cephede pek şık gözükecekler. Metro ve yavaş çalışan güney-kuzey hattı dışında toplu taşımacılık işlerliğini kaybediyor. Bazı tramvaylar hâlâ saat başı çalışıyor. Duraklar o kadar kalabalık ki her gün bayı-

lanlara rastlamak olası. Kaldırımlar 14 Temmuz gibi kalabalık. Koşulların zorlamasıyla Parisliler yine tabana kuvvet yürüyor.

Kaygı şehirlileri, şeker ve tuz kavgasının yapıldığı bakkallara sürüklüyor. Daha ileri görüşlü olanlar mutfaklarını tavşan kafesine dönüştürmekten sakınmıyorlar. Bir kıtlık olasılığına karşın –ihtiyarlar 70 kuşatmasını hiç unutmadılar– tavşan besliyorlar. Abbesses sokağının üst taraflarında, alelacele tellerle çevrilen balkonlar, bir kümes havasına büründü. Tavuklar katlar arasında gıdaklıyor ve hiç kimse komşunun horozu tarafından uyandırılmaktan şikayet etmeye yeltenmiyor.

*Arkadaşlar kapout**

Yonca tarlasında yağlı etleri

Yakıcı ağustos güneşinde pişiriyorlar.

Silah altına alınanlar kaderleriyle karşılaşmaya gittiler. Rouget de Lisle'in vatanının renklerini gururla taşıyorlar. Parisliler haftalar boyu pencerelerinin altından geçen birliklerin ayak seslerini duydular. Ağır olan kaputlarının altında son derece rahatsız bir şekilde yürüyen askerler ancak savaş alanında onurlarıyla ölmekle aşabilecekleri bir sükse yaptılar. Geleceğin galipleri, alkışlar ve kadınların öpücüklerinden sonra tüfeklerinin namlularına yerleştirmek için kendilerine atılan gülleri kabul ediyorlar. Kuzey ve doğu garlarında, trenler düşmanı küçük gören yazılarla kaplanmış. Kapılara asılmış bir yığın adam demiryolu katarından çıkan dumanların arkasından kollarını sallayarak veda ediyor: "Noel'de hindi yemeğe geleceğiz."

Kapout: Almanca "bozuk" anlamına gelen "kaputt" kelimesinden Fransızcaştırılmış.

*Akbabalar oradan geliyorlar
Soluk etleri tadarak
Birbirlerine: dokunmayalım
Arkadaşlar, diyorlar.*

Kitapçı dükkanlarında kitaplar raflardan çekilip yerini cephe-
den gelen kartlara bırakmış. Kartlar birkaç gün önce asker-
ler Alsace bölgesine girerken yenilemeyeceği düşünülen ordu-
nun zafer ve bozgunlarını anlatıyor: "İşte 70 harbinden bu ya-
na ziyaret etme şerefini bahşetmediğimiz bir bölge daha." Bö-
lükler doğuda toprak kazanırken ordu, Charleroi önlerinde
çekilmek zorunda kaldı. Belçika ve Fransa'nın kuzeyi Alman
postasıyla tekrar karşılaşıyor. Siviller işgalcilerin önünden ka-
çıyorlar; tren istasyonlarında ve yollarda karşılaşılan görüntü-
ler son derece acıklı. Paris'te Wagram salonu ve Kış Sirki
akın akın gelen sığınmacılara barınak işlevi görüyor. Yanları-
na haber soran bir yığın meraklı toplanıyor. Konuşmalar kor-
kunç hikayelerle bezeniyor: "Yukarıda, köyleri yakıyorlar...
evleri yağma ediyorlar... kadınların ırzına geçip çocukların el-
lerini kesiyorlar!"

Şaşkınlığa uğrayan Parisliler şık binaların kapatılmasına
seyirci kalıyor. Zenginler bavullarını topluyor. Havadar ma-
hallelerde beyaz giyen hizmetkârlar, hahları yuvarlayıp kal-
dırmadan önce değerli nesneleri valizlere tıkıyorlar.

"Şaşkına dönecek bir şey yok! Burjuvalar gemiyi terk edi-
yor diye savaşı kaybedecek değiliz ya!"

Başkent, bu "canını kurtaran kaçsın" havasına tanık olur-
ken Marn'da göz kamaştıran bir zaferle sonuçlanacak bir sa-
vaş veriliyor. Bulundukları yeri bırakacak gücü olmayan kent-
liler, Joffre'un sesiyle sevinip korkularından kahkahalarla
sırılıyorlar: "Oh be! Yeniden yaşama dönebileceğiz!"

Montmartre yavaş yavaş eski canlılığına döndü. Kahveler

ve tiyatrolar, mağazalarla aynı anda açıldı ve işlerinin başına dönen ustalar yeniden sipariş kabul etmeye başladılar. Bazı suratsız, katı, karamsar, tipler son zafere fazla bel bağlamak gerektiğini ileri sürüyorlar: Almanlar Fransa'ya uzun süre için yerleşmişler. Öyle veya böyle, erkeklerin çoğu cephe- de olduğundan en azından Paris'te kalan kadınlar, ihtiyarlar ve çocuklar düş kırıklığını hazmederek bu tedirginlik veren komşuluğu kabul ettiler.

"Olamaz... Şu asker kaçağına bakın hele!"

Analar, kızlar, eşler ve cephe-deki askerlere destek vere- rek armağan gönderen kadınlar, hasta olduğunu söyleyen, çü- rüğe çıkarılmış, tufan kaçaklarının gelip gidişlerini kolluyor- lar. Bunun sokakta ne işi var? Çok da sağlıklı görünüyor! Ya- nında gaz maskesi, pansuman çantası yok. Bir de neşeli gö- zükmeye görsün, bir kaldırımdan diğerine skandal patlak ve- riyor:

"Silahını ne yaptın, kaçak?"

UTTER CEPHEYE GİDİYOR

Blaise Cendrars'ın çağrısıyla vatanseverlik dalgasına kapılan birçok sanatçıyla birlikte Utter da, süresiz çürüğe çıkarılması- na karşın daha savaşın ilk patladığı günlerde, askerlik şubesi- ne yazılmaya gitmişti. Ön cephe yerine savaşın sonuna kadar kalacağı Ain'e gönderildi. Karnı tok ve kafası şanslı olarak doğmanın bilinciyle rahattı. Onunla aynı safta savaşmaya ka- rar veren dostu Heuzé ona kısa bir süre için katılacaktı. Gör- kemli bir hareketle iki bacağı sonuna kadar açarken bir lifi- nin kopmasıyla dansçılık kariyeri biten Edmond'u bir turne ve rastlantılar, Grandük Nikolas Mikhailoviç'in değerli eşya- sını koruma sorumluluğunu yüklenmeye kadar götürdü.

Fransa'ya döner dönmez silah altına alınması için başvuruda bulundu. Görevli onu altı defa geri çevirdi. "Bacağınız sakat- sa atletik yapınız beş para etmez! Savaşta bir tavşan gibi koş- masını bilmek gerekir!" Edmond o denli ısrar etti ki sonuçta ona, ne yazık ki çok kısa bir süre giyeceği bir üniforma verdi- ler. Bahtsız asker kısa bir süre sonra kaputunu ve tüfeğini ge- ri vermek zorunda kaldı. Kendini yüzüstü bırakılmış ve suçlu hissederek Paris'e geri döndü.

Paris,...

Sevgili dostum André,

İşte yeniden eski sefaletime ve pırtıl giysilerime döndüm. Öfkemden duvarları kazıyıp dulların bakışlarından kaçıyor- rum. Bir şapka kuru temizlemecisinde çalışıyorum. Böyle- ce bombaların altında değil de ciğerlerimizi zehirleyen bu Tanrı'nın belası tentürden öleceğim. Terhis olduğumdan bu yana Suzanne'ı görmedim. Artık tablo satamadığı için Beauce'a ekin biçmeye gittiğini söylüyorlar. Utrillo'ya ge- lince, savaş onu çılgına çevirdi. Madeleine Ana'nın öldüğü- nü öğrendim. Duruma ve yaşına bakılacak olursa, ölümü seçtiği için ona kızmamak gerek. Gazeteleri okuyor mu- sun? Ne pahasına olursa olsun, bizi yatıştırmaya çalışıyor- lar gibi bir his var içimde. Onlara inanırsak sadece Alman- lar ölüyor. Anlatılanlara bakılırsa yukarı bölgelerde ger- çek bir kasaplık yaşanıyormuş.

Madeleine Ana'nın ölümünden sonra Suzanne kendini tekrar bir başına bulur. O kadar yoksunluk içindedir ki ertesi gün ekmek alıp alamayacağını ve atölyeyi neyle ısıtacağını bile bi- lemez. Duvara ters bir şekilde sıralanmış tablolar ressamın sık- kıntısını açığa vurmaktadır. Artık yaşlanmış iki zayıf köpeği büyük odanın bir köşesine büzülmüş yatmakta, dişlerini sık- mış, odanın içinde volta atan sahibelerine kederli gözlerle

bakmaktadırlar. Artık küf kokan atölyede güzel terebentin kokusu duyulmuyor. Bu yalnızlık camna tak ettiği zaman Suzanne ceketini giyip iki köpeğini de yanına alarak günbatımına kadar dolaşmaya çıkıyor. La Butte'ün kuzey yamaçlarında ağaçlar hâlâ mevsimlerin kanununa boyun eğiyor. Savaş doğanın düzenini değiştirememiş. Bir koruluğun gölgesinde oturan Suzanne, Utter'in yokluğunun ona ne denli acı verdiğini düşünerek kuşların oyununu izliyor. Tanrım, bu adamı ne çok özlüyordu.

"Ee... Suzanne... hayal mi kuruyoruz?"

"Bu boş mideyle başka ne yapılır ki?"

Yalnızlık ve doyumsuzluktan içini çeken Suzanne'ın yanına oturan komşusu: "Neden André ile evlenmiyorsunuz? Hiç değilse asker karısı olmanın olanaklarından yararlanırsınız. Bu hiç yoktan iyidir!" Valadon endişeli; bu denli yalnızlık ona çok dokunuyor. "Bunu biz de düşündük... İlk izninde evleneceğiz."

"Hâlâ aşık mısınız?"

"Aşka aşığım... resimden sonra bu benim ikinci mesleğim! Her neyse madam Sylvaine, son zamanlarda oğlumu gördünüz mü?"

Elbette! Onun çılgınlıklarını bilmeyen yok ki? La Butte'ün tepesinde Notre Dame de Lorette kilisesine gelen ölen kahramanlarının yasıyla karalara bürünmüş dul ve yetimler, ortalıktan kaybolmasını bilmediği için ondan yakınıyorlar. Savaş Utrillo'yu çıldırmanın eşiğine getirdi. Annesiyle bozuştuktan sonra meyhane sahiplerinin pençelerine düştü: "Evet, büyük yıldız, dostun Utter fiyatını korumak için artık yanında değil! Sözde yeteneğin için etrafında pervane olan cebi para dolu burnu havada herifler, paralarıyla birlikte toz oldular! Şarabın ve kırıp döktüklerinin parasını kim ödeyecek?"

"Ben... eğer tablolarımı isterseniz!"

"Evet... ama bizim biçtiğimiz fiyatla!"

Kabus dolu bir geceyle karşılaşma korkusundan -uykusunda imdat isteyerek bağırdığı hiç de seyrek değildi- Maurice, herkesin uyuduğu karartmaya karşın yalnızlığına, Tanrı'ya ve Almanlara lanet ederek sokaklarda dolaşüyor. Kepenklerin ardındaki sade vatandaşlar, bu adamın serbestçe dolaşmasının sakıncalı olup olmadığını merak ediyorlar. Annesi onu tımarhaneye tıkmak için daha ne bekliyor? Valadon sadece oynamayı düşünür! Galiba Utter'le buluşmak için Ain'e gitti! Komşusu evlenmek üzere olduğunu söylüyor. Ayyaşın tavrından hiddete kapılanlar onun yolunu kesiyorlar:

"Söyle bakalım, çılgın herif, artık sokakta resim yapmaya cesaretimiz kalmadı mı?"

"Şövalen nerede?"

"Yoksa Almanlara mı hediye ettin?"

Maurice utanarak asker kartını cebinden çıkartıyor: "Ben kaçak değilim! Beni onlar istemediler!"

"Yok canım... Şunun ne dediğini duydunuz mu?"

"Sanki annenin senin askere alınma döneminde neler yaptığını bilmiyoruz!"

Hepsi ona karşı bir düşmanın karşısındaymış gibi ödün vermez bir tutum sergiliyor.

"Oğullarımız cephede ölürken sen ayyaşlık ediyorsun! Senin gibiler bir temiz dayağı hak ediyor!"

Herkesin ona karşı cephe almışa benzediği bu şiddet ve nefret döneminde, beş franka pansiyon kiralayan Baba Gay, ona iyilik ve sabır gösteren tek kişiydi:

"Kendi halinde uyuyan insanları uyandırmak için sandalyeni yere vurmayacaksın, ona göre!"

"Söz veriyorum!"

"Zil zurna sarhoş olduğunda sana şarap vermiyorum diye karımın kolonyasını yürütmeyeceksin!"

"Söz veriyorum!"

"Pencerenin önünden geçen din adamlarına ispiyoncuya

benzedikleri gerekçesiyle saçma sapan sözler söylemeyecek-
sin!"

"Söz veriyorum!"

Eski muhafız alayı üyesi ona ikinci katta bir oda kiralama-
yı kabul etti. Odada mobilya olarak bir demir yatak, çökmek
üzere olan bir tuvalet masası, çamaşırlarını koyması için eski
bir sandık ve bir tabure vardı. Maurice'i tuvalet masasının üs-
tünde bir güğüm ve ibrik karşıladı. O da kapıyı kapatır kapat-
maz pencerenin önüne oturup resim yapmaya başladı. Bir
yandan tualine desenini çizerken beri yandan da sokağı gözlü-
yordu. Çok moda olan bir şarkımın nakaratım söyleme cesare-
tini gösterenin vay haline! "*Cephedeki erkekler rahatlamak
için ne ister? Bir kadın!.. Bir kadın!*" Tedbirsiz şarkıcı daha
Mont Cenis sokağının köşesine bile varmadan başından aşağı-
ya bir güğüm dolusu suyu yiyor... Pis ahlaksızın oğlu! Bir ka-
dın?.. Bir kaltak, evet! Oynaşmaktan başka bir şey bilmezler,
hepsinin cephede bile, sadece şeyleri çalışır, sanki bu vatan
için bir utanç değilmiş gibi! Adam geri dönerek yumruğunu
ressama doğru sallıyor: "Aşağıya in, fare suratlı!" Utrillo fırça-
larını gösteriyor: "Daha sonra... Reims katedralini ateşler
içinde gösteren bir tabloyu bitirmem gerekiyor! Onu bomba-
layan Almanlara lanet olsun!" Bu özü baştan aşağı ıslanmış
olan adamı yatıştırmaya yetmemiş olmalı ki Gay Babanın
dükkanına girip tezgaha yumruğunu vuruyor:

"Benim için ikinci kattaki herifi aşağı indir de suratını bir
güzel dağıtım!"

"Gerizekalı birini dövmeye eliniz varmaz herhalde?"

Etrafını çeviren nefret ve hınç yüzünden morali iyice bozu-
lan Maurice artık sokağa inmeye cesaret edemiyordu. Kendi-
sini odasına kapadığı günlerde beklenmedik bir sürprizle kar-
şılaştı. Elindeki çürük raporunu iptal eden ordu onu göreve
çağırıyordu: "Maumau gibi acayip birini almak için oldukça
cömert olmak gerek! Son saldırılardan sonra pek adam kal-
madı anlaşılan!" Onurunu bu emirle tekrar kazanan Maurice,

haberi yaymak için sabırsızlanıyordu. Nihayet bir kaçak olmadığım öğreneceklerdi! Ne yazık ki Argentan yolu üzerinde, yoldan çıkmış şaşkınlara için açık olan bir meyhanenin önünde susuzluğuna karşı koyamadı. Sonuçta kışlaya vardığında ayakları onu taşıyamaz bir haldeydiler. Asker toplama bürosunda durumu kavramakta gecikmediler; bu titreyen adam, numaradan hasta değil, düpedüz bir alkolik! Bir an evvel evinin yolunu tutsun!

"Bu şekilde devam edemezsin, Maurice! Aklını geri gelmemecesine kaybetmek üzeresin!"

"Ne yapmam gerekiyor Gay Baba?"

"Villejuif'e dön!"

Villejuif,...

Sevgili dostum Gay,

Tımarhanede ne kadar mutsuz olunduğunu tamamen unutmuşum. Beni sinir hastaları ile aynı yere koydular. Burada olmak benim suçum, gelmeyi ben istedim; bu yüzden şikayet etmeye hakkım yok. Fakat gözlerim sadece acıları görüyor ve kulaklarım sadece çığlıkları duyuyor. Bazıları o denli dokunaklı ki ağlamadan edemiyorum. Resim yapmak istiyorum ama başaramıyorum. Günler öylesine yavaş geçiyor ki intiharı bile düşünüyorum. Ama bir düşünce beni durduruyor: Ben bu zavallılar gibi deli değilim. Alkol bana o denli kötülük yaptı ki artık hiç içmemeye karar verdim. Bu ders bana çok pahalıya patladı. Umarım kendime iyi bir yol çizmeme yardımcı olur. Sizin ve dostlarım Depaquit ve Heuzé'nin ellerinizi sıkacağım anı sabırsızlıkla bekliyorum. Annem Paris'te mi? Eğer, görürseniz, onun sayesinde sadece resmin geçerli olduğunu öğrendiğimi söyleyiniz. Bunun için buradan mümkün olan en kısa zamanda çıkmak istiyorum.

Utrillo V.

Sevgili Mösyö Gay

Çok endişeliyim. Oğluma ne oldu? Neden mektuplarıma cevap vermiyor? Hasta veya yine kapatılmış olmasın? Ut-rillo benim için ahlaki açıdan o kadar ağır bir yük ki bazen onu taşımakta güçlük çekiyorum. Bazen kendi kendime acaba günün birinde olgunlaşacak mı, diye soruyorum. Onu evlenmesi için yüreklendirmeliyiz. İşte en kısa zamanda onunla konuşmam gereken bir konu. Belki ona birkaç kelime fısıldayabilirsiniz. Bana vereceği en büyük mutluluk büyük bir ressam olması. Bu da az değil, diyeceksiniz. O deli olduğu kadar bir dahi de. Gelecek bunu ispat edecektir. Mektubuma son verirken bana yazmasını sağlamanızı rica ediyorum.

Utter ve ben size dostluğumuzu iletiriz.

Suzanne VALADON.

Paris,...

Sevgili Bayan Valadon,

Dostum Heuzé'den kahraman Utter'in yaralandığını öğrendim. Aman, iyileşmek için kendine vakit ayırsın. Bu felaket döneminde yaralı olmak ayaklarının üzerinde olmaktan iyidir. Karım ve ben ne yazık ki her gün önümüzden geçen siyah matem tüllerinin giderek çoğaldığını görünce kendi kendimize açıkça bütün erkeklerin cephede ölüp ölmediğini soruyoruz. Gittiğinizden bu yana işler iyiye doğru gitmiyor. Yiyecek ve neşeden aynı ölçüde yoksunuz. Soğukta titrememize karşın kömürün rengini çoktan unuttuk. Kalplerimizi ısıtmak için alkolle yetinmemiz bile olası değil; çünkü apsent satışını yasakladılar. Bütün bu kısıtlamalar, ticareti engellediğinden semtteki dükkanlar ke-

penklerini indiriyor. Çöpçülerin sokağı süpürmek için süpürgeleri bile yoksa, ülke felakete doğru gidiyor demektir.

Utrillo'nun durumu da aynı ülkemiz gibi çok kötü. Yeniden bakımevini boyladı. Savaşın başından beri bu kapatılma kararını ikinci kez alışı. Benden istemiş olduğunuz gibi kendisine göz kulak olmaya çok çalıştım; gizli gizli içme fırsatını hep buluyor; ona çok katı davrandığım zaman da evi bırakıp bir otelde yaşamaya gidiyor. Bu bölgede herkes resminin çok para ettiğini biliyor. Bu nedenle, daima yatacak bir yer ve istediği kadar içki verecek birini buluyor...

Sımrda topçu ateşi. Sisli ve yağmurlu bir gün. Meuse kıyılarında el bombalarıyla savaş. Douaumont önlerinde Fransız topçu birliği düşman siperlerini yerle bir ediyor. Verdun yakınlarında şiddetli bombardıman. Vosges'un doğu yakasında bol kar yağışı. Somme'da ileri batarya bölüğü Alman gereç deposunu havaya uçuruyor.

*Üzeri adres dolu
Onu yağlıyorum
Cilalıyorum
Güzel kamasıyla
Küçük sevgili suratına...*

"Eğer bu mısraları yazanı tanısaydım, kışına bir tekme atardım.

Koğuştaki arkadaşları, Utter'in neden bu denli keyifsiz olduğu merak ediyorlar. Yatak komşusu: "Huysuzluğu neden üstünde sanki bilmiyorsunuz! Beyefendinin karısı gitti. Resam, bu sabah Paris'e geri döndü!"

Savaşçının Karısı

Saat kaç? Ne önemi var. Nasılsa yataktan kalkmam için daima çok erken olacak. Birbirine karışan anılarla kapkara düşünceleri kovmakla geçen uzun geceden, bir resmi yeni bitirmiş kadar yorgun çıktım. Açım. Hayır, mutfığa gitmeyeceğim. Zaten yiyecek dolabı boş. Geçen hafta açlığa dayanamamış olarak Maurice'in bir guajını bir et parçasıyla değiş tokuş ettim. Son lokmayı çiğnerken birdenbire kendime çok kızdım; nasıl olur da ben mideme teslim olurum? Aylar bitmeyen bir kabus gibi birbiri ardına diziliyor. André'yi kollarımda sıkma-yalı neredeyse bir yıl olacak. Geceleri onu o kadar özlüyorum ki yastığımı ısııyorum. Aşkım, nerelerdesin? Ne düşünüyorsunuz? Beni aldatıyor musun? Her zaman bir askeri avutacak bir kadın vardır!

Saat kaç? Ne önemi var. Nasılsa yataktan kalkmam için daima çok erken olacak. Her sabah takvimden bir sayfa koparıyorum. "İşte bu uğursuz savaştan çıkarılmış bir gün daha, Madam Valadon! Evet, çarpıntınız nasıl bakalım?" Eczacıların dükkanlarını açma vakti gelmiş olmalı. Bugün de yine bromür, kedi otu, veronal ve eter satacaklar. Sinirleri yatıştırmak için ne yutmalı? Posta kutusunda, iyi haberden çok ölüm ilanlarının çıkacağını bilince insanın kanının donmaması mümkün mü? Hiçbir zaman bu denli intihar olayına tanık olunmadı. Bazıları, sevgili bir varlığın kaybının verdiği acıdan kurtulmak için kendilerini öldürüyor, diğerleriye bir daha cepheye dönmek için kendilerini sakatlıyorlar. Ben ki

her zaman o kadar neşeliydim, yüzüm şimdi kederli bir görünüm aldı.

Zaman hareketsiz. Her şafak, bugünü bitiremeyeceğim korkusu içimi kaplıyor. Kahvaltıda bana zevk yerine acı veren lapamı yedikten sonra evin içinde dolanıp bir uğraş arıyorum ama canım hiçbir şey çekmiyor. Yok yere bir odadan diğerine dolanıp duruyorum. Her kapının arkasında burada olmayan birinin hayali gözümün önüne geliyor. Ona zorluk çıkaran bir ölü doğanın önünde bağırان sevgili André'yi, penceresinin kenarında hayal kuran Maurice'i, tabutuna yerleştirilmek üzere olan Madeleine Ana'yı ve bir de yokluklarına bir türlü alışamadığım sevgili iki köpeğimin hatırası. Atölyeme, belki günde elli defa bir esin bulup yatışışım umuduyla girip çıkıyorum. Tuallerimin duvara dönük durmasından utanç duyuyorum. Yaşamımı kılı kırk yararcasına düzenledikten sonra resim yapma dürtüsü beni bırakıyor olmasın? Şövalemin önünde oturacağıma güçsüzlüğümü suratıma vuran bu ortamdan kaçıyorum. Odama doğru koşup alelacele giyiniyorum. Eskiden Cortot sokağından çok uzak bulduğum için Paris'e inmezken şimdi hiç bıkmadan birkaç bölge geçiyorum. Clichy ve Pigalle meydanına varır varmaz kendimi daha iyi hissediyorum. Yürüyüş beni bir bardak içki gibi uyuşturuyor. Yiyecek dükkanları beni çekiyor. Aç mıyım? Evet, kuşkusuz. Martyrs sokağının tepesindeki kömürcü, dükkanını kömür kıtlığı nedeniyle kapamış. Kapalı kepenklerin önünden geçen geçen kış soğuktan ölen onca zavallı insanı düşünüyorum. Gelecek kışın o kadar sert geçmemesini umuyorum; çünkü yakacak tek bir mobilyam bile kalmadı.

Geçen hafta 14 Temmuz'u kutladık. Gösterinin izlendiği yerlerdeki coşku betimlenemez. Betimlenemez, bu Poincaré'nin kullandığı bir sıfat. Tezahüratla karşılanan bayraklar peşpeşe önümüzden geçti. Lime lime bir tanesi görünür görünmez öylesine büyük bir heyecan yarattı ki, mendiller ceplerden dışarı fırladı. Biri, "Kimbilir kaç kişinin ölümüne ne-

den oldu!" diye haykırdı. Kalabalık ciğerini paralarcasına, "Yaşasın asker!" diye bağırıyordu. Birkaç dakika için André'yi unuttum. Vatan coşkusuyla ben de tepinmeye başladım. Yanımda duran bir kadın bayıldı. Yanındaki bir başka kadının omzuna yaslanıp kendine geldiği zaman oğlunun adını sayıklamaya başladı. Ona eşlik eden küçük bir çocuk belindeki kemeri çekerek kendisine gelmesini söyledi: "Anne çok iyi biliyorsun ki o cephede öldürüldü!" Daha sonra bu gösterinin görkemiyle allak bullak olan bir asker kaçığı hapse girmek üzere gidip teslim oldu. Zafer anıtının çevresinde halk gece yarısına kadar birbirine yapışmış bir şekilde kaldı. Ertesi sabah Republique meydanına dolaşmaya gittim. Pazar satıcılarının tam ortasında milli savunma için para toplamak amacıyla bir gişe yerleştirilmişti.

Saat kaç oldu? İşte zafere kadar kendi kendime hiç sormamam gereken bir soru. Neden kalkacak mıyım? Kimse beni çağırıyor ki... Evet çağırın var... oğlum! Utrillo'nun düşkünlüğü beni söylendiğinden çok daha fazla üzdü. "Bir bakımevinde diğerine sürünen oğlunu bırakıp gidiyor!.. Bana Maurice'in alkolizmiyle nasıl savaşabileceğimi söylesinler bakalım. En iyi niyetli insanlar bile ondan uzaklaştılar. Sadece iki resimsever, Delloue ve Zborowski ona hâlâ yardım eli uzatıyorlar. Fakat bu da ne kadar sürer? Mektuplarına bakılırsa André benden çok daha hoşgörülü. "Onu resim yapması için yüreklendir! Bana yanan Reims katedralinin çok güzel olduğunu söylüyorsun. Savaştan döndüğüm zaman, katedrali ele alacağım!" Kısa bir süre önce beni ziyarete gelen Heuzé şu ilginç soruyu sordu: "Maurice daha ne kadar bu hastalığı deşecek?" Ona, "Ölene kadar!" dedim. Cevabım, çok alaycı olduğundan bu sahtekârın hoşuna gitmedi. Ama... ne yazık ki her şey ne kadar haklı olduğumu gösteriyor. Zborowski, evet ta kendisi, Maurice'i görmeye bakımevine gitmiş. Budala, ne

olacak, giderken de bir şişe şarap götürmüş. "Hoşuna gider, diye düşündüm," diyor. Bu kimin hoşuna gider? Adamın mı, yoksa tutkusunun mu? Maurice o kadar heyecanlanmış ki elinden düşürüp şişeyi kırmış. Bunun üzerine yere diz çöküp cam kırıklarını ayırdıktan sonra yerdeki şarabı yalamış. Bir köpeğe dönüşen oğluma akli başında bir insan gibi davranmamı nasıl isterler?

Saat kaç? André burada olsaydı ona iyice sokulurdum. Parmaklarım göğsündeki kılların içine gömülürdü. Sadece alacağımız zevki düşünüp savaşı unutturduk. Dudaklarımız birleşmeden uzun uzun bakışırdık. Bir çift gözün mavisi diğerinin mavisinin içinde kaybolurdu. Ne kadar iyi olurdu. Ne kadar hoş olurdu.

Büyük hocalarım oldu, onlardan, öğretilerinden, yaptıklarından en iyisini çekip aldım. Kendimi buldum, kendimi yarattım, inandığımı ve söylemek istediğimi söyledim.

Suzanne VALADON

1918-1920

Barış... Utter Cortot sokağına geri dönüyor; Suzanne tekrar resim yapmaya başlıyor: Mme Gebel, Resim Yapan Utrillo, Dişi Kaplan. Bir melezden esinlenerek yaptığı çok önemli bir seri çıplak. Utrillo'nun ünü giderek artıyor. Octave Mirbeau koleksiyonunun satışa çıkışı. Lepoutre galerisinde kişisel sergi.

Şişko Bertha* dehşet saçmayı kesti. Artık Paris'i bombalamayacak. Almanya cesur bir şekilde harbi kaybetti. "Yaşasın asker" artık etekleri delik kaputlar ve şerit şeklinde dolaklar giymeyecek. Kahramanlık Chemin des Dames yollarında öldü.

Kıyımdan sağ çıkanlar yuvalarına döndüler. Tozlu heybelerinde kayıpların anılarını da getirdiler. Ateşkes borusu öter ötmez kadınlar gözyaşlarını silerek dört uzun yıl boyunca dolapta havasız kalmış pijamaları ve tekerlekleri tekrar dışarı

* Şişko Bertha: Almanya

çıkardılar. Yiyecek bollaşmaya başladı. Artık bakkalların önünde uzun kuyruklar yok ve kömür yavaş yavaş rengini göstermeye başladı. Daha gün başlarken hiç boş yeri olmayan meyhanelerde tezgahın üzerine sıralanmış içki şişeleri gelip geçeni savaşın bitişini kutlamak için bir tek atmaya davet ediyor.

"Şuna bak... fakat bu Utter! Gel bizimle bir kadeh tokuştur!"

"Tahta ayağının şerefine!"

"Onunla dalga geçme! Senden çok daha fazla yaşayacak!"

Günlük yaşam, farklı bir görünüşe büründü: sevinç ve keder bir zamanlar bulundukları yerde değiller. Bozguncular harbin arkasından bir kriz döneminin geleceğini öne sürüyorlar. Bu durumda zaten düşük olan ücretlerin, yükselen fiyatlara ulaşma tehlikesi yok! Ahlak, frankın değerini izliyor. Bir veremlinin kan kaybetmesi gibi aynı hızda durmaksızın değer kaybediyor. Ulusu kollarında taşımak zorunda kalan kadınlar, askerlerin cephede kazandığı zaferleri geri planda kazandılar. Konformizm ve sorumluluk siperlerinin dışında yaşama hakkı. Kadınlar sigara içiyor, fokstrot oynamak için çok kısa etekler giyorlar. Sokak köşelerinde sıradan insanlar hayat pahalılığından, iş ve oturacak ev bulmanın güçlüklerinden yakınıyor. Fakat hiçbir zaman uzun süre yas tutamayan La Butte'te şarkıcılar "meşalenin bu eski bekçileri" yeni bes-telenmiş dörtlükler söylüyorlar.

Göreceksin, Paname

Bulvarları! Güzel kadınları!

Pigalle'de namuslu insanlar yatmaya giderken La Lune Rousse uyanıyor. Daha aşağıda Saint Georges meydanında da daha uslu değiller. Haylazlıkta orospularından aşağı kalır yanı olmayan patroniçeler, masaların arasında cıvıldaayan

Suzanne Valadon (kol. Roger-Viollet)

kızlarıyla özel geceler düzenliyorlar... Oh hayır! Lütfen savaş anılarından söz etmeyin! Bu eski savaşçıların tartışmaları migrenimi

azdırıyor! Aramızda biri Folies Bergère'in son gösterisini izledi mi? Bu zenci orkestra ne olağanüstü değil mi?

"Yeni moda hakkında ne düşünüyorsunuz."

"Hangisi? O kadar yenileri çıkıyor ki!"

"Taksilerde sevişmek!"

Bir parça sıradan konuşmadan sonra, on derste fokstrot öğreten yerlerin, eski modası geçmiş melon şapkaların borsa-lino modelleriyle değiştirildiği şapkacıların ve değer yargıları bozulmuş ama şık insanların esrar içtikleri yerlerin adresleri değiş tokuş ediliyor.

Her yerde sanatçılar kapışılıyor. Bir unvana bile gereksinimleri yok; biraz tanınmışlık ve acayip davranışlar yetiyor. Edebiyat kadar avangard resmi de hoş karşılayan Anna de Noailles'in evinde Picasso koyu mavi gözleriyle çevresini süzüyor. Satie, katı kişiliğine karşın sefaletini terk edip, evinde akşam yemeğinden sonra dinlenen *Armut Şeklinde Üç Parça*'yla hararetlerin bastırıldığı Prens Murat'ın masasına oturmayı kabul etti. Coşkuya adanmış anlardan sonra bazıları doğuştan işadamları olduklarını anımsayıp neşeli bir tavırla spekülasyonlara giriştiler:

"Kimin üzerine yatırım yapmamı önerirsiniz?"

"Utrillo! İşte giderek değeri artan bir yatırım!"

"Fakat o ayyaşın teki!"

"Ne önemi var! Ölümünden az önce Mirbeau'ya rastladım. Onun bir dahi olduğunu ileri sürerek üç yeni tualini satın aldığını söylemişti.

"Utrillo sarhoş olduğu zaman fırçalarını şaraba batırıyor muş?"

"Buna karşı değilim. Önemli olan sonuç. Ateşkes günlerinde yapmış olduğu *Bayraklarla Donatılmış Sacre Coeur* adlı tablosunu yeni satın aldım; saf bir canlılık örneği!"

"Max Jacob bu gerizekalıdan çıkan işler kadar coşku veren bir başkasına rastlamadığını ileri sürüyor."

"O da biraz dikkatli olsa iyi eder. Kimin anlattığını pek anımsamıyorum, Tanrım bu hafızam beni deli edecek, halbuki fazla da çekmedim! Her neyse, Max, Utrillo'dan yararlanmak için onu eterle sarhoş etmeye kalkışmış!"

"Ne hale geldik!"

"Bu da herkesi utandırmak için annesinin uydurduğu hikayelerden biri olmasın?"

Madem Valadon'dan söz ediyoruz, aranızdan Berthe Weill'de yaptığı son sergisini gören oldu mu? Berthe Weill, işte sezgisi kuşku götürmeyen bir galerici, Modigliani'yi dışlamış olsa bile!.. Evet, düş kırıklığına uğradık. Utrillo'nun annesinin resimleri güçten yoksun değil, ama yerleştirme stili Puvis de Chavannes'dan fazla esinlenmiş, üstelik bu aşırı natüralizm insanın canını sıkıyor. Sonra neden şu Gauguin'e özgü siyah çizgileri kullanmaya devam ediyor? Bütün bunlar yaptığı resme sertlik veriyor. Salonda bir kadın ressamın yapıtına hayranlık duymaktan kaçınmayan bir resimsever başkaldırıyor: "Utrillo, birinci sınıf bir sanatçı olan Valadon'un yanında çok çapsız kalıyor."

"Alay mı ediyorsunuz?"

"Kesinlikle ciddiyim! Atölyesinde, savaştan az önce yaptığı, kayda değer bir büyük kompozisyonunu, *Ağ Atışı*'nı gördüm. Sevgilisi Utter'e adanmış; o da ressam ama bence o kadar önemli değil. Ayrıca ona yaptığınız eleştiri yersiz. Tablolarında şimdi Gauguin'den çok Cézanne'dan esinleniyor."

Ev sahibi purosundan bir nefes çekiyor:

"Gauguin... Cézanne... Neden bu kadar büyük isimlere atıfta bulunuyor? Bir kadın ressam her zaman bir kadın olarak kalacaktır. Valadon zayıflığını keskin çizgilerin ardına gizleyerek bize bunu unutturmaya çalışıyor. Ben kendi hesabıma Marie Laurencin'i ona yeğlerim."

Bir kadın ellerini çırparak bir kahkaha atıyor; bu erkekler kesinlikle yola gelmez! Savaş onları değiştirmemiş!

PICPUS"TA

Koleksiyoncular, annesinin sanat değerini tartışadursunlar, bir defa daha bakımevine sığınan Maurice, mobilyaları yere vidalanmış, duvarları kapitone hücresinde konuşmak için sadece bir hastabakıcı bulabiliyor.

"Tamam... benim sinirlerim bozuk, kafamı da duvarlarda kırmayı arzuluyorum, kabul; ama ben deli değilim! Eğer deli olsaydım bu tabloları ortaya çıkarabilir miydim?"

Hastabakıcı, yolun sonundaki kiliseyi konu alan son tualini tasarlayan bu hastanın karşısında vereceği en doğru cevabı arıyor. "Deli... değilsin belki ama geçen gün delirmenin çok da uzağında değildin! Beni en çok şaşırtan elinin hâlâ fırça tutabilmesi! Bunca içkiden sonra ellerinin titremesi gerekirdi! Buraya gelmeden önce kaç litre içiyordun?"

"On beşle yirmi arası... bazen biraz daha az. Her neyse; ne kadar içtiğimin hesabını tutmuyordum!"

Hastabakıcı hayret dolu bir ışığa engel olamıyor: "Annen, doktora senin bir fenomen olduğunu boşuna söylememiş! Yine de bu gidiş çok fazla sürmez!" Utrillo tedirgin oluyor. Ölüm düşüncesi onu tedirgin ediyor. Başının üstünden demir parmaklıkların böldüğü gökyüzüne bakıyor:

"Odamı değiştirmek istiyorum... yan odadakilerin çılgınlıkları dayanılır gibi değil!"

Bu fırsat kaçmazdı. Hastabakıcı duvara dizilmiş tablolara gözünü dikti: "Başhekimin yanında bu konuyu açmasına açarım... ama bir koşulla!" Utrillo geri dönüp yatağına oturdu. Başını ellerinin arasına aldı. Herkes bir tablo istemek zorun-

da mıydı? Annemin hakkı var bunların hepsi etobur! "Karar senin... hücreni değiştirmek istiyor musun, istemiyor musun?"

"Hangisi hoşunuza gidiyorsa alın!"

Aradan bir ay geçiyor. Hâlâ aynı odada oturuyor. Bir başka hastabakıcıya diğerinin bu konuda ne yaptığını soruyor. "Hiçbir şey!"

"Beni bu delikte bırakmayın!"

"Başhekimle konuşurum... yalnız bir koşulla!"

Utrillo bu utanmazlık karşısında haykırmaya başlıyor:

"Hepiniz aynısınız! Size kalsa gece gündüz çalışmam gerekiyor! Meyhaneciler, polisler, hastabakıcılar... hepiniz ben-den tablo koparmaktan başka şey düşünmüyorsunuz! Savaş sırasında kaç resim yaptım biliyor musunuz? Bin, belki daha da fazla!"

CORTOT SOKAĞI

Ellerini pantolonunun cebine daldırmış, dişlerinin arasına sıkıştırdığı piposuyla Utter, Lepic sokağını duyduğu kötü haber nedeniyle ağır aksak çıkıyor. Maurice polis tarafından tutuklanmış. Picpus bakımevinde gizlice kaçtıktan sonra dönüş yolunda olsa olsa kendisi kadar ayık bir adam olan Modigliani'yle karşılaşmış. İki ecinli buluşmalarını Paris entelektüellerinin devam ettiği bir yer olan Closerie de Lilas'da kutlamaya karar vermişler. İşletme, sarhoşluklarını daha fazla beslemeyi reddedince... "Size Utrillo'nun yaşayan en büyük ressam olduğunu söylüyorum! Bu dahiyi içkisiz bırakmayacaksınız herhalde?" Bütün şişe ve bardakları kırmışlar. Garsonlar polis çağırmaya gitmiş. Modigliani, çok sarhoş olduğu için kendisi kadar hızlı koşamayan Utrillo'yu bırakıp kaçmış. Ut-

rillo önünü kesmeye çalışan bir polisi yaralayınca komiserliğe götürülerek doğal olarak bir güzel dayak yemiş. Yaralarım sarmak için çağrılan doktor, en kısa süre içinde tekrar içeri kapatılmasını istemiş. "Bu adam tehlikeli bir deli!"

André bu haberi getirdiği sırada Valadon, arkadaşı olan bir çiftte, Çek ressam Georges Kars ve karısı Nora'ya, son tablolarım gösteriyordu. Utter daha kazayı anlatmasını bitirmeden Utrillo'nun annesi bağırmaya başladı:

"Bu Modigliani salağı oğlumu polislere rehin bırakmış!"

Suzanne'a büyük hayranlık duyan, oğlundan ise bir o kadar tiksinen Nora Kars'ın genç ressamın bu olanları hakkettiğini söylemesi üzerine kocası: "Zayıf olabilir ama iyi bir heriftir... delilikle iç içe yaşamak yüzünden yeteneğini kaybederse çok yazık olur!" diyerek bu görüşü biraz yumuşatmaya çalıştı. Utter saptamadan yararlanarak fıkrını söyledi:

"Hastabakıcılar yüzünden firar ettiğine eminim. Tablolarını yürütüyorlar! Mirbeau satışından bu yana çok para ettikleri konusunda kimsenin kuşkusu yok... Suzanne, henüz vakit varken olaya el koymalısn. Hem sonra bir sürü tanıdığın var! Delilerle aynı yere kapatılırsa onu bir daha dışarı çıkaramayız!"

Çılgınlıklarını ve varlığını unutmak istediği oğlunun serbest bırakılması için kendisine yöneltilen ısrarlardan sıkılan Valadon, sonunda bir şartla destek vereceğine söz verdi:

"Özgürlük Maurice için bir zehir. Bakımeviden çıkar çıkmaz oranın kuralları burada da sürececek... benim denetimim altında!"

Utter bu kararı onayladı. Seneler tutkusunu yumuşatmıştı ve artık ihtiyarlamakta olan karısıyla birlikte resimleri küçük bir servet eden bu adamın varlığını kabul etmeye hazır-
dı.

"Ben de Maurice'i bütün bu utanmaz yatırımcıların elle-

rinden kurtarmaya karar verdim... elimizden kaçırdığımız onca resmi düşünüyorum da!"

Suzanne son eseri olan zenci bir kadının resmini diğerlerinin arasına yerleştirirken bu doğru karara sevineceği yerde bağırarak Utter'i uyardı. "Oğlum tablo imal eden bir makine değil! Çok iyi satıyor diye gelişi güzel resimler yaptığını görmekten hiç hoşnut değilim!" Sonra kocasının kübist tarzda yapmaya başlayıp bir türlü bitiremediği bir resmi işaret etti: "Resimle karşı karşıya kalmamak için yapmayacağın şey yok değil mi? Senin de yeteneğin var!" André homurdandı, evet, kuşkusuz kendinden daha az yatkın olanlarla alay edecek kadar yetenekliydi ama ne yazık ki onu sürekli olarak rahatsız ettiklerinden hiçbir zaman bunu kanıtlama olanağı bulamayacaktı.

"Georges! Nora! Duydunuz mu? Şimdi de ben mi çalışmasına engel oluyorum? Sanki, hiçbir şeyden utanmayan şu küçük sümüklü kızların peşinden koşmayı yeğlediğinden habirim yok!"

Utter, onları nasıl yatıştıracaklarını bir türlü kestiremeyen Karslardan çekinmeden büyük havalarla, kızların tabii ki onunla hâlâ ilgilendiğini, bunun karısını hiç ilgilendirmediğini; çünkü onun isteklerini hiç geri çevirmediğini söyledi: "Şu işe bak... durup dururken neden vızıldıyorsun? Sana oğlunun hapistede olduğunu söylüyorum ve sen beni azarlıyorsun!" Suzanne bakışlarıyla öfkesini dindirecek bir şey aradı ve bir küllük bularak parkenin üstünde kırdı:

"Şayet resim yapmıyorsan bu sana engel olunduğundan değil... Kendini yaptığın işe tam olarak veremeyecek kadar miskin olduğundan; bu yüzden hep başarısız biri olarak kalacaksın!"

Arkadaş Karş

Ve ne sağlık!

Varoluşuna Suzanne kadar iyi niyetle bakan birisini daha tanımıyorum. Dedikoducuların saçtığı tükürük üstünden bir cila üzerindeymiş gibi kayıp gidiyor. Onu Utter ve sadakatsizliğinden başka hiçbir şey etkilemiyor. Evet bir de Maurice! Kötü alışkanlığın çürüttüğü, masanın bir ucunda oturmasına katlanmak zorunda kaldığımız, bu tatsız bakışlı, ince uzun sarhoş; ne sağduyusuna seslenebildiği ne de sağlığına kavuşturabildiği oğlu; ana yüreğine büyük bir ağırlık. Çok şükür, bu üzüntü yazgısına boyun eğmeye yol açmadı! Tam tersi! Savaşmaktan ve umut etmekten asla vazgeçmiyor.

Ve ne yetenek!

Bilmiyorum savaş sırasında paletini bir kenara bıraktı mı, ama bugün hiçbir kadının onun kadar şaşırtıcı bir şekilde resim yapmaya asıldığını görmedim. Kabul ediyorum, bakışları insanı huzursuz ediyor; hoşla gitmektense açığa vurmayı yeğleyen bakışlar bunlar. Fakat bunu öyle bir ustalıkla yapıyor ki ona kızmak olası değil! Hayır, kesinlikle, hiçbir şey bu bir metre elli dört santim boyundaki yaratığın büyük kompozisyonlarının önüne gelip kurulması kadar heyecan verici olamaz. "Küçük boy resimlerden kaçınmak gerek, Nora... Büyükleğin yerini alıncaya kadar fark edilmemeye mahkumlar!" Valadon inanılmaz bir yaratık! Güzelliğini koruduğundan değil. Çizgileri ve buruşuk yüzüyle daha çok bir büyücüye benziyor, özellikle de tepinmeye ve çılgılık atmaya başlayınca. André bu davranışından çok yakınıyor: "Şu gürültüyü keser

misin? Yatışmazsan, Adèle'e giderim; orada arkadaşlarım beni bekliyor. Bu ortamda resim yapmamı nasıl beklersin?" İşte hiç çalışmaya hevesi olmayan bir adama çok güzel bir bahane. "Anlaşıldı! Git kendini köşe başındaki sakatlara alkışlat!"

Ve ne güzel bir ruh!

RUH, işte Suzanne'ın sözlüğünden sildiği bir sözcük. Rahibelerin idare ettiği bir okula gittiği günden bu yana, Georges'un dediğine bakılırsa "kilise düşmanı" olmuş! Sonra beraber gittiğimiz Lourdes'da... ne ektik ya... pelerinlilerle alay edip mağaraya girmeyi reddetmişti: "Bırakın beni de şu maskaralıklara güleyim! Bütün bunlar sadece gösteriş!" Buna rağmen Sacre Coeur'e giden softalara onu örnek göstermek gerek... Hangi din adamının yaratmaya ve aşka kendini böylesine verdiğini görebilirsiniz?

Ve ne cömertlik!

André Utrillo'nun işlerini yönetmeye başlayalı beri para oluk gibi akıyor. O kadar kolay ki... Suzanne bu paraları nasıl harcayacağını bilemiyor. Yemek odası hiçbir zaman böylesine güzel yemek takımları, bu kadar iştahlı misafirler görmemişti. Cortot soğağında berduşlarla çanak yalayıcılar, büyük fikir adamlarıyla yan yana yemek yiyordu... Bütün bu yüksek niteliklerden başka, ne düşlem gücü! Herkesi utandıracak dercede; çünkü biri kendine, biri bir arkadaşına, bir üçüncüsü de şaşkınlıktan ağzı açık kalmış satıcı kıza olmak üzere aynı modelden tam üç şapka alan bir müşteriye nasıl davranılır? "Fakat, madam bunu kabul edemem!.. "Neden kabul etmeyecekmişsin, küçük budala?" "Patronum ne der sonra.. Burada bu yapılmaz!.. "Sadece yapılabilenlerle yetinirseniz, fazla ilerleyemezsiniz!" O kadar ki, köpeklerini, yeni aldığı kürk mantosunun üzerinde yatırıyor; kendisine çok ağır geliyor-muş. "Köpeğine önereceğin daha iyi bir yatak yok mu?" Utter taşkınlıklarını suçluyor. Ne çapkın herif! Oldukça sevimli ve

çok canlı. Suzanne arkasını dönmeye görsün, kızlar anında bu durumdan yararlanıyorlar: "Dişi kaplan burada olmadığına göre gel bizim yanımıza otur!" Bu kadar miskin olması ne yazık. Resim yaparken bir görseniz, sanki parmaklarının aşınmasından korkuyor. Georges'un da söylediği gibi. "Ondan yana hiç endişem yok... kafasında o kadar çok fikir var ki, biri mutlaka onu kurtarır!" Bunca şatafatla kutsanınca, tembelliği bir yüksek papazın vurdumduymazlığına büründü... Montmartre'in bir papaya* gereksinimi vardı. Bu neden Utter olmasın? Ben bile inanmadığım halde, sonunda kabul etmek zorunda kaldım. Bu eksantrik adam insanları ikna etti ve sonuçta dolduruşa gelerek alçakgönüllülüğünü yitirdi. Onu dinliyorlar. Ona saygı gösteriyorlar. Ondan öğüt almaya bile geliyorlar. Evlerine girip çıkan Carco bile onu dinlerken dikkat kesiliyor. Çevredeki meyhanelerde bu yeni dini liderin gürleyen sesinden başka bir şey duyulmuyor. Picasso bu tartışmalardan lekelenmiş olarak çıkıyor. "Gitarları İspanyolu sevenlere bırakıyorum. Kübizme gelince, onu ben buldum. Heuzé tanışımdır!" İşte hiçbir şeyden sakınmayan biri. Üstelik, ne iş adamı! Utrillo'nun işlerini nasıl idare ettiğini bir görmek gerek! Ayyaşın tablolarını birkaç kadeh karşılığı hibe ettiği devir çoktan bitti. Bugün kötü bir resmini dilenmek için paralarını denkleştirip Cortot sokağına koşuyorlar; çünkü Suzanne budala değil, en iyilerini saklıyor. Ne yazık ki Maurice için değişen bir şey yok. Sadece içmeyi düşünüyor ve bu konuda hiçbir fırsatı kaçırmıyor. Annesinin arkadaşlarına küfür etmediği zaman, yatağının yanına çöküp dualar haykırıyor. Suzanne odasının penceresine demir parmaklıklar koymak zorunda kaldı; çünkü özgürlük bu ayyaşın kanında mayalanıyor. O ise sadece kaçmayı düşünüyor. Son kaçışında borsa ci-

Papa: "le pape" kelimesi mecazi anlamda bir dediği iki edilmeyen önder anlamına da geldiğinden bundan sonra Utter'den söz edilirken cümlelerin gelişine göre "papa" ve "önder" tanımları dönüşümlü olarak kullanılacaktır.

varındaki genel tuvaletlerin önünde soyunup kıcını göstermiş. Ne skandal! Villejuif'ten Saint-Anne'e, Picpus'tan Paris hapishanelerine kadar Maurice'in görmediği yer kalmadı. Bense onu kendisinden korumak için Utter ve Suzanne olmasaydı, yerinin büyük satış salonları değil, delilerin arasında olacağını söylüyorum!

Öyle günler oldu ki dehasına karşın onu bütün karalamalarıyla beraber kapının önüne atmaya bile yeltendim. Gırtlığına kadar içkiye gömülsün diye! Gebersin diye!

Suzanne VALADON

1920-1923

Cortot sokağı.

Suzanne için verimli yıllar.

Utter'in Ailesi, Kimsesiz Bebek ve diğerleri

1921'de Berthe Weill bir grup sergisi

düzenliyor: Valadon, Utter, Utrillo.

Bunların arasında önemli dört resim

Salon d'Automne'da tekrar sergilenecek.

John Levy galerisinde kişisel sergi. Halk

ve eleştirmenler giderek yapıtlarıyla daha çok ilgileniyor.

Bir sağlık evinde kısa süre kaldıktan sonra

Saint-Anne hastanesine kapatılan Maurice,

Ivry'de bir bakımevinde ciddi bir alkolden

arınma tedavisi görecektir.

Önce Berthe Weill, sonra Paul Guillaume'da

kişisel sergiler...

1920... 21... 22... 23... Mevsimler birbiri ardına belleklerde buluşuyorlar ve artık Büyük Savaş sadece kayıpların sararmış fotoğraflarının tanıklık ettiği acı bir anı. Tertre ve Abbesses meydanları arasında yeni taşınanlar, sokakları inip çıkarken eskiler geçmişe özlem duyuyorlar:

"Montmartre'ın bir zamanlar ne olduğunu anlatmak için, harp öncesinin kelimelerine dönmek gerekir."

Cortot sokağı No 12'de yaşam, kavgalar ve barışmalar arasında devam ediyor. Artık büyük sanatçı olan Suzanne Valadon'un portrelerinde yer almak için kavga ediliyor. Dostları sırayla, gelecek kuşaklara kalmak için ona poz vermeye geliyorlar.

Bir zamanlar Degas'nın koruduğu sanatçı, ağzında sigarası ve her zaman canlı olan hareketleriyle kendine ihanet etmeden zaman içinde ilerliyor. Eşi Utter'e gelince, sadece kendi borusunun öttüğü mahallede hindi gibi kabarak dolaşüyor. Göz çukuruna yerleştirdiği monoklu ve zarafetini ödünç aldığı Vlainck'in rakibi, yanında hitabetiyle boğduğu işsiz güçsüz takımı olmadan bir yere gitmiyor. La Butte'ün düşünen kafalarının bulunduğu bir yemek sırasında elektrikçi eskisi kendisini papa ve düşünür olarak kutsuyor! Düzenli olarak şölen çektiği topluluğa, sanat felsefesi üzerine bir kitap yazmayı düşündüğünü açıklamamış mıydı? Doğrusunu söylemek gerekirse sözlerinin bedelini cömertliğiyle ödüyor.

"Böylesi bir jigolo görülmüş mü? Rahatını sağlamak için hem anne, hem oğul seferber olmuş!"

Satış salonlarında Utrillo'nun resimleri ölçsüz fiyatlara satılmaya başladığından bu yana Suzanne ve genç kocası paranın hesabını tutmuyorlar. Dostlar, hazır yiyciler ve basit meraklılar fırsattan yararlanıyorlar: "Suzanne... André ve sen biraz daha mantıklı davranmalısınız! Bu bolluk dönemi böyle devam etmez!" Suzanne sadece suratını buruşturuyor. Harcamadıktan sonra para neye yarar? Montmartre papası Utter de bereket tanrıçası gibi lütuf ve hediye saçan karısından aldığı cesaretle düşünce yoğunluğunu kabul eden herkesi davet ediyor. Dikkatli bir kulağın, bir akşam yemeğine, bir çift kulağın Lapin Agile veya sigara dumanının gözleri yaktığı başka bir kabarede bir gece geçirmeye hakkı var. Fikirleri, resimlerinin hiç olamadığı kadar sivri. Eserlerine hiçbir zaman vaz-

Nü, Suzanne Valadon, 1922 (kol. Giraudon)

geçmeyeceği bir hayranlık duyduğu Valadon'un dışında kimse dilinden kurtulamıyor.

"Utrillo'nun resimleri hakkında ne düşünüyorsun?"

"Maurice'in ne yaptığına artık bir önemi yok... koleksiyoncular resimlerini alıyor ve değerleri iki misli olana kadar satmıyorlar... bu insanlar sadece etiketlerle ilgilenirler... Moulin de la Galette veya Sacre Coeur tarzı istiyorlar."

"Biraz ileri gitmiyor musun?"

"Kesinlikle hayır. Hatta aralarında resimleri görme zahmetine bile katlanmadan telefonla alanlar var. Heuzé'ye de söylediğim gibi asrın en tatlı işini çıkarmış olacağım!"

Orada bulunmayanların katledildiği barlarda Utter'i selamlıyorlar: "Gördünüz mü, bana kim selam verdi?" Papanın dudaklarından etkileyici bir isim döküyor.

"Francis Carco, sadece ondan konuşmak için geliyor; kabul edileceğinden emin. Utrillo'nun biyografisini bitiriyor-muş."

"Bize, hayatım anlatanın Maurice olduğunu söylemeyeceksin, herhalde! O bir mutfak kapısından daha konuşkan değildir!"

"Tabii ki o değil, Suzanne! Palavra sıkılmaktan hiç sakınmıyor. Ondan daha yalancısını bulamazsınız!"

Suzanne, Cortot sokağında davet vermediği zaman, Lapin Agile'i onurlandırıyor. En ölçülü kahkaha onun olmadığı gibi, en az geveze olan da o değil. Müdavimlerce okşanmalarına izin verilen, MacOrlan ve Dorgelès adlarını verdiği iki köpeği arasında çılgın kahkaha tufanlarına yol açan hikayeler anlatıyor. Bir kıta okumak için kollarını omzuna dolayarak profili-ne yutarcasına baktığı André'nin sözünü bitirmesini bekliyor:

*Sokak işçisi greve gitmiş
Yirmi beşinde emekliliğini istiyor.
Bu iş beni gebertiyor, diyor*

Pestilimi çıkarıyor.

Pekiyi memur bey, diyorum

Açtığınız deliği kapatın

Cevap veriyor: Pekiyi kızkardeşin?

Acılarımı dindirecek mi?

Ağzında piposu, papa ayağa kalkıyor. Vitrine yaslanmış güzel bir kıza göz süzerek gruptan gruba geçiyor ve aralarında eksik olan üçüncüyü endişeyle soran meyhane sahibi Fr    'nin bulunduğu tezgaha kadar uzanıyor: "Maurice'e ne oldu? Kendisini hiç göremiyoruz!"

" alı ıyor, odasından dışarı hiç çıkmıyor."

"Daha ziyade onu sen kilit altında tutuyor olmayasın? Galiba penceresine parmaklık takmı sınız?"

Hiçbir şeyi kaçırmayan Suzanne sesini yükseltiyor: "Kasanız için mi yoksa oğlumun iyiliği için mi endişe duyuyorsunuz?"

"Sevdiğim için endişeliyim! Bu kadar övgü toplamı , Bernheim veya adı her neyse onunla kontrat imzalamış, sizin gibi bir kadına olan saygım bir yana, kasamı doldurmayı d   nsaydım, diğer meyhaneciler gibi tablo koparacak kadar sarhoş olmasını umursamazdım!.. Gidip Gay Babanın dükkanına bir göz atın! Rochechouart bulvarındaki dükkanı bir tavuk udan çok resim galerisine benziyor!.. Kendine, pintili ini gizlemek için "La Bonne H tesse" unvanı veren Marie Vizier'e gelince, Maurice'in ona a ık olduğu sıralarda hediye etmiş olduğu resimleri sattığı için dizlerini dövüyor olmalı!"

"Eh doğrusu... O devir çoktan kapandı! Maurice hasta ve hastaneden benim denetimim altında kalması koşuluyla salıverildi!"

Suzanne birden geriye doğru eğildi. Sırtını suni deri koltuğa dayayıp kendisine şaşkınlıkla bakan kalabalığa doğru delice bir kahkaha fırlattı: "Zavallı cahiller... zokayı iyi yuttunuz! Çok değil, kısa bir süre önce oğlumun resimlerini   pe atardı-

nız! Zavallı Maumau, bu alkolik haliyle hepinizi satın aldı! Sorarım şimdi, Marie Vizier tuvalete gittiğinde ne düşünüyor? Utrillo'ya sildirdiği freskleri mi, aptallığını mı?" Suzanne bu sözünden sonra ayağa kalktı. Kapının önüne gelmeden suskun müşterileri küçümseyen bir tavırla süzdü: "Bu arada, galeriye iyi geceler dilerim!"

"Bu yok mu? Bunun burnu kolay kolay düşmez!"

BİR PARMAKLIĞIN ARDINDA

Lapin Agile'de yazgısından endişe duyulagörsün, Maurice geceyi annesinin kendisine bakmakla görevlendirdiği bakıcı eşliğinde geçiriyor. "Tımarhane daha kötü değildi! Orada istediğim resmi yapabiliyordum; oysa burada bana sipariş üzerine resim yaptırıyorlar!" Yeni acımasız gardiyan Pierre, onu inzi-va hayatının nimetlerine inandırmaya çalışıyor: "Yaşamın bize sunduğu sadece buysa, o halde bir odada yaşamalı. Hiç değilse insan sınırlarını hemen görebiliyor."

"Zborowski'nin bana hediye ettiği elektrikli treni neden elimden aldılar?"

"Çünkü lokomotif yakacak alkolü sen içiyordun!"

"Annem beni kırmızıya boyanmış suyla zehirleyeceği yerde şarap versin!"

Pierre, Maurice'in alkole duyduğu eğilimi paylaşıyor. Mahkuma göz kırparak fısıldıyor: "Yarın... ne gördün, ne duy-dun!" Parmaklarının ucunda kapıya doğru gidip Suzanne'ın dönüp dönmediğini kontrol ediyor:

yürüyüş sırasında bir şişe şarap içeceğiz. Fakat dikkat et, Maurice! Dönüşte kendine hakim ol!"

Ertesi günü iki ahbap çavuşun önlerinde bir değil, sıralanmış bir dizi boş şişe vardı. Müşteriler uzaktan alay ediyorlar.

Eğlence düşkünü ressam kadın ve jigolosu çevreyi patırtılarıyla ayağa kaldıracak yerde, kahvelerin arka sıralarını kollasalar daha iyi ederler. Ne zaman palavra attığı, ne zaman doğru konuştuğu belli olmayan bu kadın, hastabakıcının oyununa geliyor. Bir rahip kadar solgun bu ikiyüzlü adam, hastasının ayıklığının bekçisi olması gerekirken onunla beraber kafa çektiği yetmiyormuş gibi, onu bir de yobazlığa sürüklüyor. Ressam, korumasıyla kimbilir kaç defa Sacre Coeur'de sendeleyerek yürürken görüldü? Papaz bile Tanrı'ya dua yerine gördükleri hayalleri sunan bu iki sarhoşun yaptığı gürültülerden yakınıyordu:

"Kim bu iki herif?"

"Utrillo, sayın rahip... çinkodan midesi olan dindar ruhlu bir ayyaş ve bakıcısı..."

Kilisenin kuytularında Pierre'le beraber diz çökmeye gelen Maurice, acısını anlatmak için Tanrı'yı buldu. Bir akşam eve dönüp de annesine vaftiz olmak istediğini söylediğinde Suzanne, "Zavallı oğlum şehit tacına bir bu diken eksikti!" diye dalga geçtikten sonra bu isteği reddetti:

"Evimde kutsanmış kış istemiyorum!"

"Zorla tutulduğum için buradayım! Bana özgürlüğümü geri ver!"

"Sana özgürlüğünü değil, tımarhaneyi geri vereceğim!"

Giriş katında oturan heykeltraş Galanis patlak veren kavganın gürültüsünden kurtulmak için selameti sokağa kaçmakta buldu. Valadon sonunda pes etti. Ama boşuna; çünkü papaz kırk yaşında olmasına karşın sağduyudan yoksun olduğuna karar verdiği ressamı kapı önüne koydu.

"Enayi sürüsü! Hücrede kaldım diye kimse beni istemiyor! Ben deli değilim! Ben alkoliğim!"

O günden sonra, doğru yolu bulan Maurice, kurtuluşu kapıcının kızının din kitaplarında arıyor. Pierre tespih çekerken Maurice de yüksek sesle dualar okuyor. Havarilerin söz-

leri onda, yaraları sağaltan bal etkisi yapıyor. Annesi Tanrı'ya övgülerini dinlemekten fenalık geçirerek gelip kapısına vuruyor: "Şu softalığa ne zaman son vereceksin? Sesin beni rahatsız ediyor." Dindar ressamın öfkeli bakışları hastabakıcıyla karşılaşılıyor ve kitabını çığlık çığlığa yere fırlatıyor:

"Tanrı aşkına! Hayatımda, bir defa olsun beni rahat bırakmayacak mısın?"

Ve bir gün Pierre, Maurice'ten daha sarhoş eve gelince tekme tokat kapı dışarı ediliyor.

"Bundan böyle sadece bana güvenebilirsin. Tatlı kaçamaklar artık bitti! İyi çalıştığın zaman bir bardağa hak kazanacaksın."

Valadon, 1923 yılının ılık ilkbahar günlerinde Maurice'e ve cinlerine göz kulak oluyor. Kadın eski alışkanlıklarını yenden kazanıyor. André ile sevgi ve bağlılıklarına minnet duyduğu Kars çiftinin eşliğinde Maurice'i hafta sonu şehir dışına götürüyor. Neşeli topluluk kır kahvelerinde aylak aylak dolaştıktan sonra ulu ağaçların altında serin havanın keyfini çıkarıyor. Papa, büyüklük fikirlerine dalmış, uzun tütün çubuğunu tütürür, diğerleri de kağıt oynarken Utrillo gruptan uzaklaşıyor. Sadık dostu olan yalnızlığın koluna girip belleğinde son suza kadar çapalayıp süreceği bir tarla açısından güzelliklerini defalarca resmetmeye çalıştığı Montmagny'nin ağaçlarını anımsıyor. Sonra dönüş zamanı geliyor.

Ekip atölyeye döner dönmez, Maurice odasına kapanarak yeni bir resim üzerinde çalışıyor. Bütün gün boyunca kendisini heyecanlandıran manzarayı özenle tuvaline geçirirken annesinin bağırان sesi ona kadar ulaşıyor. Utter onu yine kaba bir sözle yaralamış. Artık hiçbir şeyden rahatsız olmayan dostları Karsların önünde birbirlerine giriyorlar. Giriş kapısının zili duyuluncaya dek küfürler birbirini izliyor. Evin gediklilerinden biri merdivenlerden çıkıyor. Suzanne kendini yeni

gelenin önüne atarak yemeğe kalmasını rica ediyor. Servisten sorumlu İngiliz kahya Miss Walton – "Bir de kendine Anglo Sakson romanlardaki gibi bir eşlikçi bulmuş!" – en iyi şarapları çıkarmaya gidiyor. Hava kapı açıldığında yumuşuyor – varsın Utter somurtup dursun, kafasında söyleyecek o kadar laf var ki, fazla somurtamaz! Utrillo tek söz etmeden yanlarından geçiyor. "Bize katılmak istemez misiniz?" Topluluk içinde oğlunu serbest bırakmaktan hoşlanan Suzanne'ın davetine bir homurtu cevap veriyor:

"Susadım!"

"Fırçanı bırakıp bizimle bir kadeh içer misin?"

Maurice bu daveti boyalı elleriyle, sinek kovar gibi bir hareketle reddediyor. Kolalı yakasının içindeki dik başıyla Miss Walton aceleyle davranıyor ve Maurice'e, çaktırmadan biraz su katılmış bir bardak şarap veriyor. Maurice ise bu karışımı tamamen dışarı püskürtüyor: "Hay iğrenç herif, eteğimi kirletti!" Üvey oğlunun kabalığı Utter'i somurtkanlığından uzaklaştırıyor. Yumruğunu boks yapar gibi özür dilemeye hiç de niyetli olmayan sarhoşa doğru sallıyor.

"Madem kendini tutmasını bilmiyorsun, odana dön!"

"Ya kalmak istiyorsam! Bu eve istediğim gibi davranacak kadar para getiriyorum."

Durumdan yararlanan Miss Walton yanındakine yakınıyor: "Öylesine çekilmez oluyorlar ki bazen artık dayanamıyorum! Nedeni çok basit; burada devamlı bu gösteri var!" Geniş kenarlı şapkasının altında Suzanne, evde kalmış, ihtiyar bir kıza benziyor:

"André... onu rahat bırak!"

"Gecemizi berbat etmesini mi istiyorsun?"

"Maurice'in de eğlenmeye gereksinimi var... Miss Walton ona şarap verir misiniz! Hem sonra yeteneğin bazı çılgınlıklara hakkı vardır!"

Annesi bir dehanın haklarının ne olması gerektiği konu-

sunda nutuk atarken Maurice, bir dikişte bardağını boşaltıyor. Suzanne ona üç frank on paraya derli toplu bir kılık sunmak için daha ne bekliyor? Yeni bir gömlek ve pantolon ona adam gibi bir görünüş verirdi! Georges Kars, Utrillo'nun Barbazanges'daki sergisini görmek için gittiği o öğleden sonrayı anımsatıyor. Lafi Carco alıyor ve sergideki tabloları belleğinden saymaya başlıyor: "En az kırk... ve aralarında beyaz dönemin en güzelleri vardı!" Maurice, etrafına tedirgin bakışlarla bakarak bilinçsizce ellerini ovuşturuyor. Neden ona yıldızmış gibi davranıyorlar ki?

"Galeriden içeri girince... Tanrım! Karnıma bir yumruk yemiş gibi oldum... Bütün bu tablolar... Hepsini ben yapmıştım!"

Sessizleşen kalabalık duygulanmıştır. Suzanne sigara dumanının arkasından oğluna gözlerini diker: "Kırk tablo... ve hepsi birbirinden güzel... onlara dikkatli bir şekilde baktıktan sonra bir tek söz söylemeden hırsız gibi kaçtın! Kesinlikle yadsınamaz oğlum, sen büyük bir sanatçısın! İyi de sana ne oluyor böyle? Neden kaçıyorsun?" Maurice odasına geri döndüğünde yanaklarından süzülen yaşları siliyor: "Ne boktan laflar!" Duvarın öbür tarafında annesi dostlarını yatıştırıyor:

"Buz gibi görünüşünün altında, çok duygulu bir yapısı var! Ben Utrillo'mu iyi bilirim!"

Sevgili anneciğim,

Dün akşam arkadaşlarına söylediğin gibi ben çok duygulu biriyim. Senin için yazdığım mektupları yırtmam bunun bir kanıtı. Yalnızlık beni çekingen ve huzursuz biri yaptı. İnanır mısın, yaşam beni korkutuyor? İçimde o kadar çok şey öldü ki! Korkunun dışında! Sana duyduğum sevginin dışında! Beynim çatlayacak gibi olduğu zaman, elimden kafamı ellerimin arasına almaktan başka bir şey gelmediğinde bile korku ve aşk hâlâ orada ve ölme arzusu ve içki

içmek arzusu. Bütün yaşamım boyunca bir an bile peşimi bırakmayan bu acıdan kurtulmak için –artık insanın bazı durumlardan kaçamayacağını biliyorum– kalem ve fırçalarımı sokağa atarak eğleniyorum. Parmaklarımın arasından düşüşlerini görüyorum. Çıkardıkları ses kafamda dağlıyor. Aklıma beni heyecanlandıran ve korkutan fikirler geliyor. Montmartre sokaklarında herhangi bir ayyaş gibi gezinebildiğim zamanları özlüyorum; çünkü ayyaşın biri olduğumu biliyorum. Bir alkoliğe perhiz uygulamak için duygusuz biri olmak gerekir. Bu yaralanmış bir adama zorla yarasım göstermek gibi bir şey. Ara sıra beni dövmesine karşın Pierre iyi bir arkadaştı. Beni Tanrı'yla o tanıştırdı... Ona ne kadar minnet duysam azdır. Evet sevgili aneciğim, hoşuna gitsin gitmesin, dua etmeyi seviyorum. Azizlere ve Tanrı'ya duyduğum sevgi sana olan duygularımın yoğunluğunu azaltmıyor. Sen benim sevgimi hiç istemedin. Sana kızmıyorum, sen böylesin. Senin ilgini sadece resimler çekiyor. Bir insan olarak senin için bir şey ifade etmiyorum. Aslında varlığım kimsenin umurunda değil. Zaman zaman aklıma gelen Marie Vizier, bunu bana hissettirmişti. Ama yine de... sana kızmıyorum...

"Hâlâ ne yazıyorsun Maurice?"

"Hiçbir şey... saçma sapan şeyler... alkolik zırvaları..."

"Bırak şu kalemi elinden de gel bize katıl!"

"Hayır resim beni bekliyor... çok sabırsız..."

Çok geç. Yazık! Utrillo için çok yazık! Resimlerini sade insanlarla doldurmak için ne kadar uğraşırsa uğraşsın, çizdikleri canlılardan çok ona hiçbir zaman cevap vermeyecek makineler...

Francis CARCO, Utrillo'nun Yaşadığı Montmartre

Hastabakıcı Pierre

Benim küçük Pierre'im, dahilerin de sinirli olduğu anlar vardır... Benim neden olmasın? Ayrıca yobazlığınız sinirime dokunuyor! Böylesine bulaşıcı olacağını bilseydim sizi çok önceden sepetlerdim! Size oğlumu emanet ettiğimi düşündükçe... bu sanatçıyı... bu renk anlayışı, çizdiği sokakların hüznü... *şu şirret kadına bakın!*... bu gökyüzünün güzelliğı, kiliselerin alçakgönüllüğü... *Karşısında Utrillo'nun resimlerini altın fiyatına satın alan enayilerden biri var sanıyor!*... Her neyse! Bir sof-taya, "altın yumurtlayan bir tavuğı" emanet ettiğimi düşün-dükçe!.. Neden irkildiniz? Halbuki, Tertre meydamnda Ma-urice'e böyle diyorlar. Kimde yaptığı Moulin de la Galette tablosu yok ki... *Bu kadın sarhoş!*.. Marie Vizier stoğunu Paul Guillaume'a yok pahasına sattı! Gay Baba ise en kötülerini saklıyor. Bütün diğerleri! Kimde onun Saules Sokağı yok ki? Budalalar ve kara cahiller!.. *Bu kadın zil zurna sarhoş!*.. Ame-rikalılar dahi Utrillo'nun resimlerini istiyor! Sizin Tanrı'nız bu mucizeyi istedi. Onulmaz bir sarhoştan, bankerlerin ve milyarderlerin resimlerine su gibi para döktükleri bir ressam yarattı! Sefalet edebiyatı sonunda para etti! Hah! Hah! Hah!.. *Konuş bakalım ihtiyar orospu, lafı nereye getireceğini bi-liyorum!*.. Keşke verem de aynı şeyi yapabilseydi! O zaman hiç olmazsa Modigliani'yi fakirlikten kurtarırdı da zavalıcık otuz beş yaşında zengin ölürdü! "Yaşasın İtalya!" diye bağırdı ölüirken. İşte ben buna dua derim! İyi de ben ne diyordum? Ah evet! Oğlum olmasaydı Montmartre sadece pitoresk bir semt, Sacre Coeur ise bir göz yanılsaması olarak kalacaktı... *Yüce Tanrım, bu kadının aşırılıklarını affet, sözlerinin içerd-*

*gi şiddetin yoğunluğunu kestiremiyor!.. Yine ne mırıldanıp duyuyorsunuz? Bir dua mı? Cebinizde ne var? Bir şarap şişesi mi, bir tespih mi? Biliyorum! Biliyorum! Siz de onlar gibi düşünüyorsunuz! Benim kaygılarım ve gece içimi kaplayan sıkıntılar hakkında ne bilebilirsiniz ki? Utrillo'nun anası olmak kolay bir görev değil! Daha geçen sene onu hapisten kurtarmak için ne kadar küçük düştüm! Bu budala vücudunu göstermek için neden borsanın umumi helasım seçti ki? Fransız Petrol şirketi hisseleri kadar değerli olduğundan mı?.. *Bu kadını hiç böyle sarhoş görmemiştim. Şuna bak, başkalarına ma- val okuyor; hiç bu denli zil zurna görmemiştim!..* Hiç kuşku yok ki, o çapta bir sanatçının kıcı bir parça saygıyı hak ediyor! Suçüstü mahkemesi bunu ammsamalıydı! Böyle yapacaklarına, onu Santé'ye gönderip hırsızların bulunduğu bir hücreye koyduktan sonra, Saint-Anne'de delilerin arasına taktılar. Neyse ki gazetecilerle yazarları ayağa kaldırdım! Bertrand de Jouvenel olmasaydı, hâlâ içerde olacaktı! Onu Ivry'de bulunan özel bir kliniğe yatırmama izin verdiler. Maurice'in en iyi resim yaptığı yer hâlâ orasıdır. Size, Utter ve benim onun ruh sağlığından çok yaptığı işlerle ilgilendiğimizi söyleyeceklerdir... *Yüce Tanrım, onu günaha girmekten alıkoy ve kötülüklerden arındır! Amin!..* Pierre, siz beni ne sanıyorsunuz? Yoksa Bakire Meryem mi? Önümde haç çıkarmayacaksınız umarım! Bütün çocukluğum boyunca bu yapmacık tavırlardan çok çektim; bu nedenle karşımda bu çeşit bir gösteriyi kabul edemem... *İhtiyar cadı! Yüzünü şeytan görsün!..* Ne bekliyorsunuz küçük Pierre, dehanın kendine göre zayıflıkları vardır! İçiniz elveriyorsa, benimkilerden başlayabilirsiniz. Ölümsüz olmak üzereler. Sonunda büyüklerin yanında yerini alacağım! Nerede mi? Tabii ki Louvre'da! Veronese'lerin, Tiziano'ların yanında! Hah! hah! hah! Gülüyorum. Dalga geçiyorum. Deli numarası yapıyorum!.. *Eminim deli numarası yapıyordur!..* Ama bundan daha farklı düşünmüyorum! Miss Walton, Miss Walton! Kediye yemek verdiniz mi? Rami-*

nou, neredesin, Raminou? Yoksa bu hayvan bana dargın mı? Sabahtan beri ortalıkta görünmedi! Şu pencereyi kapatır mısınız? Bu adam düpedüz kaçık! Bana biraz daha... yaklaşın... biraz daha... *İhtiyar leş!*.. Ağzınızı açın! Gene mi içtiniz?.. *Tanrım beni görünen ve dünyevi belalardan koru ki bu korkunç yüzü bir daha görmeyeyim!*.. Gayet basit; sarhoşsunuz! Madem böyle, sizi hiçbir şey bu beladan kurtaramayacak, madem Maurice'i içine hızla düşeceği bir uçuruma sürüklüyorsunuz, madem ki...

Anladım Madam Suzanne, anladım! Pılımı pırtımı toplayıp gideceğim! Çünkü nakaratınızı ezbere biliyorum... Yerine getirmek zorunda olduğu yükümlülükleri olan sizin gibi bir kadın için bir evde iki sarhoş çok fazlaymış, palavra!.. Kabul edilme-yi bekleyen hayranlar varmış, palavra!.. Oğlunun kariyerini düşünmek zorundaymış, palavra!.. *Pierre, sizi zincire vurmak lazım!*.. Anladım Madam Suzanne, anladım! Çekip gideceğim! Salon des Independants'da retrospektif serginize gelmemi beklemeyin! Bu kış yalama görevini Mont Saint Michel koyunda avladığınız yeni öğrenciniz Germaine Eissenmann'a bırakıyorum! Evet içtim! Ne olacak? Bana vaaz verecek olan siz değilsiniz! Ölçülü olmak... Maurice'in dediği gibi: "Onlar kadını benim yerime boğacaklar!" *Serseri! Beş para etmez herif! Dışarı!*.. Çıkacağım, madam, sırası gelince, suratınıza karşı içimdekileri döktükten sonra! En önce şu: Kendi zevkiniz ve pezevenğiniz Utter için harcadığınız parayı, tam anlamıyla, evet tam anlamıyla bir mahpus hayatı yaşattığınız oğlunuzun sırtından kazanıyorsunuz! Sizin başyapıtlarını sakladığınız dolaptan bir tablosunu aşırımla Utrillo çok iyi yaptı, hakkı olan parayla aldığı çatapat ve fişeklerle bütün semtin altını üstüne getirdiği için de onu kutlarım. *Miss Walton? Tanrım, neredesiniz?* İşin acı tarafı, polisin onu taksiyle götürmesi değil; tam tersine, bu artık aynasızların onun gibi bir zavallının zafelerini selamlamak için tedbirli davrandığını gösteriyor. İşin acı

tarafı, onu öyle bir dövdüler ki, bu kadar kötü bir dayaktan sonra nasıl iyileşebileceğini merak ediyorum! Sargılı başıyla tıpkı bir mummyya benziyordu... *Miss Walton, nihayet gelebildiniz? Beni boğazlasalar ruhunuz duymayacak! Çabuk gidin André'yi bulun, bu sefili kapı dışarı atsın!..* Madem iş vurma-ya ve yaralamaya geldi, ayrılışımı fırsat bilerek "sevgili hastanızı, Utrillo'nuzu, bu manzara ustasını; bu kokuşmuşluğun, bu çürümüşlüğün gözlemcisini... –"Zaten resimlerinde en çarpıcı olan şey gökyüzü değil mi? Bunu gördünüz mü? Ne kadar trajik, buna karşın ne denli berrak! Ona gıpta ediyorum!" – hırpaladığımı sakın bütün Paris'e anlatmaya kalkmayın. İnsanların sizin saçma sapan sözlerinize inanacak kadar budala olduğunu sanıyorsanız, aldanıyorsunuz! Ve sakın her yalanınıza inanan dostlarınız Karslara, Maurice'e benim dayak attığımı anlatmayın. Esas, çok ağır geldiği için artık eline fırça almayan jigolonuzla siz çingeneler gibi kavga ediyorsunuz! Bu pabucumun önderi, bu zorba, öfkелendiği zaman bıçakla tuvallerinizi parçalayıp gözünüzü öyle bir morartıyor ki siz, resmin büyük hanımefendisi, eleştirmen Carco, Tabarant ve takımıyla, ayyaşın biri gibi mor gözlerle geziyorsunuz... *Çeneni kapatacak mısın? Pis dolandırıcı! Haydut! Çeneni kapatacak mısın?..* Emin olun Madam Suzanne, emin olun susacağım... size uşak gömleğimi hiçbir pişmanlık duymadan geri verdikten sonra.

Brummer bana korkunç gelen bir rakam söyledi.

Utter: "Son sözünüz bu mu?"

Brummer başıyla evet işareti verdi.

"Giderek ederi yükselen tualler için bana önerdiğiniz rakam bu mu! Bunlar ölümünden sonra astronomik değerlere ulaşacak. Fakat sizin dünya umurunuzda değil! Bayım benim dört metresim var. Her biri için bana mücevher ve kürk gerekiyor... Bir de Suzanne! Parayı adeta pencereden dışarı savuruyor, taksi şoförüne tarifenin beş katı bahşiş veriyor... Ayrıca Maurice'i tuttuğumuz Saint Bernard Şatosu! Garson! Hesap!"

Maximillian İLYIN

1923-1927

Valadon sergi açması için birçok yerden davet alıyor. Utter ve oğlu arasında çok şatafatlı bir yaşam sürüyor. Üçlünün bir arabası ve hizmetkârları var. Maurice'in 1934 yılına kadar bütün yazlarını geçireceği Saint Bernard şatosu satın alınıyor. Bernheim Jeune'de önemli bir Valadon-Utrillo sergisi. 1926'da Bernheim'lar Junot caddesinde Utrillo adına, üçlünün yerleşeceği bir ev satın alıyorlar. Aynı sene, Utrillo'nun bir tablosu Drouot müzayede salonunda elli bin franka satılıyor. (Decourcelle satışı).

Maurice artık Paris civarındaki tımarhanelerde yazlarını geçirmiyordu. Hapishanelere yapılan ziyaretler de son bulmuş-

tu. Suzanne, dokuz kere içeri girmenin bir kişiliği pişirmek için yeterli olduğu savım ileri sürüyor. Sırdaşı ve akıl hocası Nora Kars'la beraber, herkesin görünüşünü şaşırtıcı derecede sağlıklı bulduğu oğlunun bakımını kendisi ele almaya karar veriyor. Endişe verecek kadar taşkın bir dindar olan Pierre'in gitmesinden sonra Suzanne, çevresini etkileyen bir kararlılık içinde. "İkiyüzlü bir yobaz tarafından kullanıldığımı düşündükçe..."

"Bu gidişle Maurice can sıkıntısından patlayacak! Bu sabah penceresinin parmaklıkları arasından onu gördüm... çok kederli bir havası vardı!"

"Onun için sakın endişelenmeyin! Uykusuzluğunu süslemek için Jeanne d'Arc'ı ve duaları var; özellikle ona Michelet'yi armağan ettiğimden bu yana hiç endişeniz olmasın!"

"Geceleri bile okuduğunu mu söylemek istiyorsunuz?"

"Hayır, fakat kitabı ezbere biliyor! Yattığım zaman Jeanne d'Arc'ın azabını ezbere okuduğunu duyuyorum..."

Kilise tarafından tek başına bırakılınca, kendini bütünüyle Tanrı'ya adadı. Bir haç istedi. Bir İngiliz ona bir değnekten yaptığı haçı verdi.

... bazen ağhyor bile!"

"Zavalılık gidip onu avutmuyor musunuz?"

"Oğlum avutulacak biri değildir! O doğuştan acı çeken bir yapıya sahip. Kalbinde ne kadar çok diken varsa o kadar hoşnut oluyor!"

İçeride geçirdiği son dönemden beri –polisler onu kıyasıya dövdükten sonra saygı duymaları gereken önemli biriymiş gibi onu bir taksiyle evine gönderme ikiyüzlülüğünü gösterdiler– Utrillo artık eskisi gibi değil. Evet, başındaki yara kapandı ve yolunan saçları yeniden çıktı; ama sanki bir şeyler, dü-

Suzanne Valadon, Maurice Utrillo ve André Utter ile beraber (kol. Roger-Viollet)

zenin bütün gücüyle üzerine bindiği o komiserlikte kaldı. Bazen çocuksu ruhunun içinden koparak gelen kilise şarkıları söylüyor, bazen inliyor, bazen de çığlık çığlığa açık saçık şeyler söylüyor. Ruhsal durumu önceden kestirilemiyor, sağduyusu ise ufak bir hava akımı altındaki bir mum alevi gibi titreyiyor.

"Hadi resim yapmaya koyul! Bütün sabahı pencerenin yanında kendi kendine konuşarak geçirmeyeceksin ya! Bütün dünyanın seninle nasıl ilgilendiğini düşünüyorum da!"

Mahpus annesine cevap vermeye tenezzül ettiğinde ya günlerin uzunluğundan ya da artık sadece hınç duyduğu üvey babasının davranışlarından şikayet ediyor: "Kör olasıca! Neden kılı kırk yarıyorsun Maurice? Benden bir aydır Tertre meydanının bir tablosunu istiyorlar!" Utter gerçekten asabiyetini ve arzularını gizlemiyor. Gevezeliği yüzünden "Valadon Radyosu" adını koyduğu karısı sinirine dokunduğu zaman hakaret ederek, hatta onu hırpalayarak sakinleşmeye çalışıyor.

"Şimdi de sana mı vuruyor?"

"Biliyorsun... Ben de az değilim!"

"Her şeyi duydum... gözüne yumruk attı! Alçak herif! Biraz daha ileri gitse bir gözün kördü!"

"Ben kaşındım... her şeye karşın biz de hiç de fena anlamıyoruz!"

"Dahası resimlerini harap ediyor! Geçen gün gördüm; son tablonun arkasına çakışım sapladı! Alçak herif! Ben orada olmasaydım tablonu samanlığa atmıştı!"

Kocasının yaptığı işe artık pek ilgi duymasa da Suzanne, Maurice'e, Paris'te bazı çevrelerde hâlâ övülen eserleri yermesini yasaklıyor: "Neden böyle kötü sözler söylüyorsun? Yeteneği seninkine zarar vermiyor! Tuallerinin satılmaması onların kötü olduğu anlamına gelmez! Bak Salmon onun hakkınca ne yazmış dinle..."

Çizgileri sağlam, dikkat çekici bir şekilde aza indirgenmiş renkleri birbirleriyle çok iyi uyum sağlıyor.

"Beni dinliyor musun?"

"Hayır!"

Gerçekçilere özgü derin bir düşünce ile derin bir duygu yükü arasında...

Suzanne bir yandan okumasını sürdürürken bir yandan şiddetle karşı çıkan oğlunun karnına dirseğini indiriyor:

"Bütün bunlar... deli zırvaları!"

İncinen Suzanne elindeki değerli kamtı katlıyor: "Biliyorsun ki 1914'te savaşa gitmeden önce, Gustave Coquiot gibi önemli bir eleştirmenin üzerinde çok durduğu değerli bir sanatçıydı! O sıralar çok cesareti vardı... İlgisizliğine savaş neden oldu.

"Savaşmış! Yine yine savaş, kahretsin! Bu on sene sonra gözlerini morartmak için bir sebep değil!"

"Sakin ol Maurice!"

"Annemi dövmek ha... bu azize gibi kadını... ah rezil herif!"

"Sakin ol! Sinirlendiğin zaman neler oluyor biliyorsun? Şimdi beni dinle... Sana verecek iyi bir haberim var."

Yüzü yaşlı bir çocuğun hüznü ve yumuşak ifadesini alan Maurice'in kirpikleri altında bir merak parıltısı belirliyor. "Bana biraz içki vermeye ne dersin?" İflah olmaz! Sigara paketine uzanan Suzanne, içinden bir tane çekip öfkeyle dudaklarının arasına yerleştiriyor: "Eskiden şarap acılarını dindiriyor ve resim yapmanı sağlıyordu; şimdiyse seni hasta ediyor!" Maurice'in eli tekrar aşağı düşüyor: "Günde yirmi litre

içip iki saatte bir tual çıkardığım günleri düşündükçe! Şimdi küçücük bir bardak beni kıvrandırıyor!" Bir kibrit alevi Valadon'un iyiliksever yüzünü aydınlatıyor. Bu içten itiraf içine işliyor: "Biraz düşünürsen, bu kadarı bile fazla! Modigliani'nin başına geleni hatırla. Çabuk ve temiz oldu. Onu alkol öldürdü!" Belleği hâlâ yerinde olan Utrillo buna karşı çıkıyor: "Modi! Onun işini bitiren alkol değil, veremdi! Seni rezil kadın!" Suzanne odadan çıkarken birden ziyaretinin sebebini hatırlayarak geri dönüyor.

"Gelgelim sana vermek istediğim iyi habere... yoksa öğrenmek istemiyor musun?"

Maurice'in annesine attığı bakış, ancak başının üstünde titreşen sazlara bakan bir sazan balığınınkinden daha meraklıydı.

"André Beaujolais yöresinde bir şato satın aldı... Buna ne diyeceksin bakalım. Artık şatoluyuz ve oraya yaşamaya ilk sen gideceksin! Şimdiden orada ne kadar mutlu olacağını hissediyorum.

SAINT BERNARD

Paracıklarını, belki yanılmışımıdır umuduyla tekrar tekrar saydıkları kıtlık günlerini unutmayan Utter, geleceğini sağlam yatırımlarla güven altına almayı düşünmüştü. Meraklısına XIII. yüzyıl kalıntılarını sunan bir şato böyle bir yatırım değil miydi? Doğrusunu söylemek gerekirse André kendine bu soruyu sormadı bile. Ain bölgesinde bulunan Saint Bernard köyünün girişindeki bu koca bina bir tür şato haline getirilmiş bir çiftlikti. Utter bu bölgeye gezinmek ve biraz da resim yapmak için gittiğinde (terhis olduktan sonra, uzaktan da olsa savaşa katılmış olduğu bölgeye dönmeyi arzuluyordu) çiftliğin manzarası karşısında proleter kanı depresmişti.

"Bir dilim ekmek için kendime çok kişinin ağzını sulandıracak bir ayrıcalık tanıdım."

Suzanne haberi öğrendiğinde üzerinde sabahlığı vardı. Gözlüklerinin üstündeki karışık perçemi, kahve fincanı üzerinden dışarı çıkmış çenesiyle, yeni arazisinin ayrıntılı bir tarifini istedi: "Umarım tıpkı peri masallarındaki gibi bir kulesi vardır! Elbette! Helezoni bir merdiven ve üç metre kalınlığında duvarlar! Utter eliyle havada şatonun ana hatlarını çizdi: "Gözlerinin önüne hiçbir görkemi olmayan rustik ve etkileyici bir bina ve kare şeklinde bir kule getir. Isırgan otları ve böğürtlenlerle terk edilmiş bir bahçe, her taraftan fışkıran yaban gülleri ve ağaçlar! Ah o ağaçlar Chevreuse vadisindekileri kıskançlıktan çatlatır!" Valadon dikkatle dinlerken tüvit kostüm ve botların kocasına kibar bir beyefendi havası verdiğini fark etti.

"Bir küçük Anglo Sakson sivilcen eksik!"

"Bu konuda 'Beaujolais' şarabına güveniyorum!"

Dekor hazırды; iş sadece onu canlandırmaya kalıyordu. Neden Maurice melankolisiyle resim sehpasını bu romantik çerçeveye yerleştirmesini ki? "O köylülerin arasında ne yapabilir ki? Orada canı sıkılacak" Cortot sokağında sanki canı sıkılmıyor muydu? Gittikten sonra gevezelik etmeyi ihmal etmeyen Pierre'in arkasından yayılan zehirli dedikodulara bir son vermenin zamanı gelmişti. Bütün Paris en gözde ressamı için endişe içindeydi: "Onu daha ne kadar demir parmaklıklar ardında tutacaklar?" Utter bacak bacak üstüne atmış, piposuyla oynuyordu. Kararlı ve net bir sesle üvey oğlunun geleceği konusunda birtakım fikirler ileri sürdü. Söylediğine bakılırsa gelecek doğadaydı.

"Saint Bernard, sükunet içinde resim yapmak için ideal bir yer! Orada sokakta insanı ayartacak bir şey yok. Hem sonra neden ona arkadaşlık edecek bekçiler tutmayalım ki? Eski kapıcımuza rastladım, benden karısı ve kendi için iş istedi. Ayrıca işin iyi tarafı, adam araba kullanmasını da biliyor. O zaman bir araba da alabiliriz... Örneğin bir Panhard?"

Suzanne odasının duvarlarında zarif çizgileri olan bir sü-
rat arabasının gölgesini görür gibi oldu: "Ne harika bir fikir!
Şoförün üniformasını ben seçeceğim! Oh, ne güzel bir yaşam
süreceğiz!"

Saint Bernard'da sağduyu daha şatonun kapısında yerini ka-
çıklığa bıraktı... Köylüler şaşkınlık içindeler: "Bu bina, yerleş-
tikleri iki oda dışında tavanarasından bodruma kadar su alır.
Bu deliler şilteleri doğrudan yere yaymışlar! Bu acayip üçlü
hangi gezegenden geliyordu? Bir askeri konvoy tozu çıkara-
rak köyü geçen bu güzel araba içinde... Arabayı da üniformalı
bir şoför kullanıyor... Bu insanların burnundan küstahlık akı-
yor!" Arka koltuğa kurulmuş bir efsunlu, bir prens edasıyla
bağları selamlıyor. Bu arada kapısını bile kapatma nezaketi-
ni göstermedikleri şatonun avlusunda –bu insanların kibarlık
konusunda ne bildiklerini anlamak için mektep medrese bi-
tirmiş olmaya gerek yok– buğday rengi saçları dağınık bir
züppe, gözlüklerine kadar inen son moda bir fotr şapka giy-
miş cüce bir kadınla ipe sapa gelmez konuşmalar yapıyor.

"Bunların arasında en doğru dürüst olan köpek! İhtiyar ka-
dın da buraya geldiğinden beri zavallı köylülere bir sürü zır-
va anlatıp duruyor!"

Sonbahar gelince, şapkalı kadın kayboldu. Bavulunu top-
lamış ve gitmiş. Ahırlarda konuşulanlara bakılırsa kocası
olan, açık renk gözlü palavracı da peşinden.

"Tam anlamıyla şatoluyuz... zengin insanlar gibi sana kü-
çük yemekler hazırlayıp arkadaşlık edecek eşlikçilerimiz de
var... buna ne dersin bakalım, küçük dostum, Mauricé?"

"Hadi André, sen beni budala mı sanıyorsun? Beni gözetle-
meleri için burada kaldıklarını sanki bilmiyor muyum?"

"İşte yine saçma sapan fikirler... düzenli resim yaparsan,
ama baştan savma değil; senden peyzaj istiyorum ve kalite!...
o zaman bir parça 'Beaujolais'ye hak kazanırsın! Size çalışma
şevki vermek için bir kadeh gibisi yoktur."

Şatoda "kaçık" dedikleri adamla sözde sağlığına ve gereksinimlerine göz kulak olan bir çiftten başka kimse kalmadı.

Bir zamanlar Montmagny'de olduğu gibi Maurice, kaygılarını ve acılarını anlattığı yalnızlığı ile dolaşmaya başladı. Cortot sokağının eski kapıcıları, anısı zaman zaman Maurice'i ziyaret eden Madeleine Ana'nın yerini tuttular: "Bu gece rüyamda büyükannemi bana elma reçeli tattırırken gördüm. Sonra bana, babam Miguel'i selamlamak istemediğim için kızdı!" Masanın öbür ucunda bekçi, sütlü kahvesine ekmek banıyordu: "Şu işe bak! Ben senin babanı Noel Baba sanıyordum!" Maurice kasılarak: "Eh artık! 26 Aralık'ta doğmak herkese nasip olacak şey değil! Bana kafamdaki bulutları dağıtmak için bir bardak kırmızı şarap verir misiniz?"

"Talimatı biliyorsun değil mi? Günde üç bardaktan başka yok!"

Utter doğrudan: "Ne kadar?" dedi.

"Ne demek istiyorsunuz" diye sordu

Brummer.

"Money" diye son hecenin üstüne basa basa cevap verdi, Utter

Maximillian İLYIN

Utter ve karısı ünlü isimlerden oluşan birer hayran grubunun içinde Bernheim'in kendilerine verdikleri parayı sevinç içinde harcıyorlar. Bir yandan işadamı Utter, Amerikalı çok ünlü bir tablo tüccarına bütün küstahlığını gösteriyor. Bu arada Utrillo kendisini sadece resim yapan bir adam olarak gören bir çiftin elinde hapis, araziye dolaşıyor. Günler çok zor geçtiği, rüzgar duvarlar boyunca çok kuvvetli estiği ve kışın azalan ışık ortalığı hüzüne boğduğu için Maurice, giderek hırçınlaşıyor.

Köşedeki dükkandan satın aldığı kartpostala bakarak –çünkü bakışlardan ve alaycı sözlerden korktuğu için gidip yerinde resim yapması söz konusu bile değil– yaptığı, ona ödülünü hak ettiren son tablosunu bitirir bitirmez Maurice, gece kuşlarını uyandırmak için tavan arasına çıkıyor veya flüt çalarak parkı dolaşıyor. Bazen ona gizlice şarap veren hancıya koşuyor ya da mistik bir taşkınlık içinde kendini kaybetmeye Saint Bernard'ın küçük kilisesine gidiyor.

Lyon'da çıkan gazetelerde, dünyaca ünlü bir ressam olduğu yazılan şato sahibi, azılı bir deli olan "Mösyö Maurice" kilisenin sahanlığında kucaklamasından hep kaçan Tanrı'yı çağırarak koşuyor. Sıraların arasında diz çökerek dua eden kadınlar onu cehennemin kapısında el kol hareketleri yaparak koşturan bir şeytan gibi görüyorlar. Kolonların çevresinde dönüyor, aziz heykellerinin ayaklarına kapanarak öpüyor. Haç çıkarmaları yere diz çökmeler izliyor. Hareketleri o kadar aşırı, itiraflar o kadar uygunsuz ki kadınlar bu kutsal yerden kaçıyorlar. Utrillo onlara küfürler savurarak kapıya kadar eşlik ediyor. "Engerek yılanları, şeytanın uşakları!" Birden beliren bekçi bu çılgını kolundan hoyratça yakalıyor. "Yine gözümün önünden tüymeyi becerdin! Hadi yallah! Bugünlük bu kadar dua yeter!" Utrillo debelenerek kendini kurtarmaya çalışıyor:

"Yani şato hayatı dedikleri bu mu?"

"Vaktini jandarmaları rahatsız etmekle geçirmemiş olsaydın burada bulunmayacaktın! Senin yerine harcanan o büyük serveti, sen kendi gönlünce tüketecektin. Sokaktan geçtiğin zaman insanlar seni gıptayla selamlayacaklardı. Böyle olacağına seninle alay ediyorlar. Burada bile hiç kimse seni saymıyor!"

"Bu yalan! Hancı Bibet, o benim dostum!"

"Diğerlerinin de yaptığı gibi, seni kapının önüne koyacağı güne kadar!"

Utrillo acımasız gardiyanın haklı olduğunu biliyordu. Kim

günün birinde bu kaşarlanmış alkoliğin kışına bir tekme atma arzusu duymamıştı ki? Ben genel bir düşmanlığın hedefiyim, kayıp yaşamımın felaketini hissettikçe delirme korkusu da artıyor! Sus Maurice, saçma sapan konuşuyorsun! Kim dinlenmeye hazırlanan bacağındaki karıncalanmayı hissetmez ki! Küt! Ayyaşın kışına bir tekme ve ayyaş kolları açık sendeleyerek düşer! Evet Maurice, diyelim ki haklısın! Ama sözcükler küfürbaz ağzında boğulsalar bile, elin hâlâ konuşuyor. Yazgıya boyun eğmeyi, ısmarlama resim yapmayı, alkole adanmış hapis hayatını anlatıyorlar. Kış akşamları, hüzün Saint Bernard'ın kare kulesinde yoğunlaştığında ve resim yapma arzusu onu terk ettiğinde Maurice, kendisini odasına kapatıyor. Böyle zamanlarda ya düş görüyor ya da Suzanne'a mektup yazıyor.

Sevgili anneciğim,

Önce sana ve senin için değerli olan kimselere sağlıklı günler dilerim. Tanrı'ya şükürler olsun ki, bütün iyilikler seni bulacak...

Mektubun üzerine Valadon'un adresini yazarken kendisine engel olan utanç ve çekingenliğin etkisiyle annesine bir türlü yazamadığı uzun bir mektup hayal ediyor. Mektup bir sitemle başlayacak... Hayır! Bir dilekle! Sevgili anneciğim, öğrencin Germeine Eissenmann sana hayranlık duymakta ne kadar haklı ve ben de seninle çalışmayı ne kadar arzu ediyorum. Bu sabah uyandığımda, Lily Walton'un, dizlerinin üstünde kocaman kedimiz Raminou olduğu halde yaptığı muhteşem portresini anımsadım. Bu tablo bana, en az onun kadar iyi olan diğerlerini de hatırlattı. Hayalimde beyaz çoraplı kadını gördüm, ah orospu! Şu dantelli külotunu gösteren cilveli fahişeyi ve diğer olağanüstü "nü"lerini, o çarpıcı renkleriyle güçlü "ölü doğa"larını... Sende de ne cesaret var ama! Sana

yapılan adaletsizliğe isyan ediyorum. Bir süre sonra ülkenin bütün müzelerinde yer alacak bu harikaları neden kapışmıyorlar? Biliyorum! Saygın insanlar sana övgü yağıdırıyorlar. Seni en büyüklerle kıyasladıklarını duydum. Çocukken, ihtiyar Degas'nın senin resimlerin karşısında nasıl söyleyecek söz bulamadığını görmüştüm. Ne yazık ki, senin resimlerin tablo satıcılarının depolarında tozlanırken benimkiler çerez gibi gidiyor. Biliyorum! Şöhret umurunda bile değil, sadece benimki seni ilgilendiriyor. Biliyorum! Utrillo'nun annesi olmak uğruna Valadon'u unutmaya karar verdin! Neden bu özveri? Eğer sen bu durumu kabul ediyorsan, alkole gömülmüş korkağın biri olarak ben nasıl karşı çıkabilirim? Üstelik her şeyden o kadar uzağım ki! Ah sevgili anneciğim, seni ne kadar özleyorum, seninle Montmartre'ı ve özgürlüğünü! Lanet! Lanet! Mevsimler o kadar uzun ve günler o kadar birbirinin aynı ki, kendi kendime, ölsem daha mı iyi olacak, diye soruyorum. Bu yüzden, bunun gerçekleşmesi halinde, eğer Tanrı dileğini duyarsa, en iyi resimlerimden birkaç tanesini bir kenara koyman gerektiğini düşünüyorum. Ben yok olup gittikten sonra değerleri iki katına çıkacak. Bu salaklar için resim yapmaktan nasıl bıktığımı bir bilsen!

Sevgili anneciğim,

Seni benim, diğerlerinin ve de hayvanlarımızın sağlığı konusunda rahatlatmak için yazıyorum. Burada her şey yolunda; umarım Paris'te de durum aynıdır...

Suzanne bu masum mektupların birini aldığı anda, acaba oğlunun kendisinden sakladıklarını kestiriyor muydu? Muhtemelen. Bununla birlikte, rahatlatıcı haberi okuduğunda... "Burada her şey yolunda," birden gözleri yaşla doluyor. Bir sigara yakıp pencereden dışarıya bir göz atıyor. İyi de neyim var benim? Lily Walton ve öğrencisi Germeine'e duygularını açıyor:

"Utrillo'm! Ve ben bunca zamandır onu hiç düşünmedim; André ile olan yaşamım o kadar çekilmez oldu ki! Ne kadar kötü bir anneyim ben! Valizimi derhal hazırlayın. Saint Bernard'a gitmek için bir taksi bulmaya çalışacağım!"

"Saint Bernard'a gitmek için bir taksi mi? Fakat bu size bir servete patlar!"

– Ne olacak? Giden Utter'in cebinden!

André Utter

"Saint Bernard'a bir taksi mi? Tabii ya, hiç duraksama!" Valadon Radyosu cevap vermeye bile tenezzül etmedi. Fötr şapkasını başına yerleştirdi: "Benim küçük André'm..." "Ben senin küçük André'n değilim!" "Benim küçük André'm, aynanın önünde dikilme de, giyinmemi bitirebileyim. Taksi aşağıda bir saattir bekliyor!" Alaycı tavrı hiç hoşuma gitmedi. Öfkenin içimi kapladığını hissettim. Kendine hakim olmasını bilmeyen bir kadının ipini böyle gevşek bırakırsan böyle olur... "Saint Bernard'a gitmek için bir taksi ha? Bunun kaç para patlayacağını hiç düşündün mü? Parayı nereden bulduğumu sanıyorsun? Oğlun ancak haftada bir berbat bir resim çıkarıyor. Her gün bize bir başyapıt çıkardığı zamanlar çoktan gerilerde kaldı. Neyse ki hayranlarının gözü kör! Son resimlerinin beş para etmeyeceğinin farkında bile değiller!" Son kaçıklıklarından biri olan krem rengi deri eldivenlerine parmaklarını geçirirken bana ölümcül bir bakış fırlattı. "En pahalılarını seçtim. Birkaç kuruş için pintilik edecek değilim! Orospuların bu yolla senden fazlasıyla para koparıyorlar!" Ellerim cebimde titremeye başladı. Şu Walton ve Eissenmann budalaları önünde ağzının payını versem mi yoksa bir an evvel buradan çekip gitmesi için kıcına bir tekme mi savursam? Artık iki düşmandan başka bir şey değiliz. Hatta sabrımı taşırdığı zaman, kafasına bir tane patlatasım geliyor... "Zavallı işe yaramaz! Beş para etmez önder! Düşüncelerinin önü uçurum!... Suzanne düş gücünden yoksun değil ve hakaretleri her zaman renkli. Şimdi anlıyorum ki kötü davranılmaktan hoşlanıyor. Tam tersi, kavga ve ağız dalaşı arıyor; çünkü alaylarının

ona ödetilmesini bekliyor. Öyle olsun! Buna gücüm yeter. Muslukçu babamdan çevikliği miras aldım. "Beni bu başarısız adama hâlâ ne bağlıyor bir türlü anlamıyorum... İtlikten belki de acı çekmekten hoşlanıyorum? Aşk cehennemi; bundan kim söz etmişti? Sevgili Octave Mirbeau olmasın?" Sanki ona indirdiğim darbeler sayesinde duygularımdan emin oluyor. Aşağıdaki taksi çalışmaya devam ederken birdenbire delirdi. Çantası ve şapkasını alacağı yerde, atölyenin fırın gibi olduğunu ve kimseye güvenemeyeceği için gitmeden önce çiçekleri sulaması gerektiğini söyledi. Lily Walton bitkilere kendi bitkileriymiş gibi bakacağına söz verdi. Suzanne ikna olmamıştı. Derhal bir süzgeç istedi. İngiliz bu kriz başlangıcı karşısında telaşla odadan çıkarken ben eldivenleri kaptım: "Bu sosyetik krem rengi eldivenleri uzun süre temiz tutabileceğine inanabiliyor musun?" Suzanne: "Tabii ki hayır! Klası olan insanlar eskimiş elbiseler giyer! Bunu bana Lautrec öğretti! Yapmacık özen sadece fakirlere ve küçük burjuvalara özgüdür!" diye bağırdı. Bu kasıtlı sözlerden sonra süzgeci beklerken bir sigara yaktı. "Kutudan yepyeni çıkmış hali Carco'nun oğlum için Edouard Herriot'tan aldığı Legion d'Honneur nişanını hatırlattı bana... Utrillo bu madalyaya kayıtsız kalmadı tabii; tam aksine, fakat Utrillo kurdelanın renginden rahatsız olacak kadar şahsiyetlidir... onu fazla kırmızı, fazla temiz buldu. Bu aşırı temizlik onun sinirini bozdu. Yemek boyunca içki içmesi yasak olduğundan, nişanı yanındakinin şarabıyla sulamamak için kendini zor tutmuş olmalı. Bu konuda oğlum ve ben çok benzeşiyoruz. Küstahlık daima bizi kurtaracak!" Valizin yanında öterken tek bir arzum olduğunu anladım: Eldivenleri ve sigarasıyla bir an evvel toz olsun... yiğitlik taşıyor!.. İpek eteğinin altında uzanan ayağı... ipek ceketinin gizlediği genç kız göğüsleri... Hâlâ iyi durumda, şu Valadon! Bu çenesi düşüğü bir güzel dövme arzusu beni, istemediğim halde konuşmaya zorladı: "Maurice, eğer bir madalya aldıysa, bu benim sayemde oldu!" "Hayır Carco sayesinde!" "Hayır!

Benim sayemde!" "Peki Edouart Herriot, ona ne demeli." Sığarasını yaratıcısı tarafından böyle bir davranışı beklemeyen bir deseni üzerinde söndürdü. "Senin hiç kimseye saygın yok mu?" "Var! Başkalarını dinlemesini bilenlere!" Gülmekten katılarak: "Ağzından lafı beş dakika aldım diye mi bu üzgün farfara numaralarına yatıyorsun?" Saygın kadın havasına tekrar bürünerek, önce hayran olduğum, şimdiyse sinirlerimi tepe me çıkaran çıplak zenci kadının tablosunun önüne dikildi. "Oğlunun madalyasını herkesin önünde 'Beaujolais' ile vaftiz etmesini beklerken dört günde tam yüz bin frank erittiğini sana hatırlatırım. Bu rekorunu belki yolculuk sırasında kırarsın! Bernheim'lar şaşkına döndü. Utrillo'nun parasını yuttuğumuzu öne sürüyorlar. Bu yüzden, geleceğini güvence altına almak için, onun adına bir villa almaya karar vermişler. Junot caddesinde bir tane varmış. Döner dönmez seni onu görmeye davet ediyorum; bize uyar gibi geliyor. Büyük bir atölyemiz olur ve Maurice de tekrar Paris'e döner. Son işlerinin ne kadar zayıf olduğunu görünce bunu gerçekleştirmekten başka çaremiz yok gibi geliyor." Birden bacakları çözülen Suzanne, oturur: "Bu insanlar ne yaptıklarını sanıyorlar? Bu haberi bana tam giderayak mı veriyorsun? Hem neden onun adına bir villa alacaklarmış? Maurice içki için onu satabilir!" Sağladığım etkiden memnun kalarak pencereden sarkıp taksi şoförüne baktım. Arabasının kapısına dayanmış sıkıntıdan patlıyordu. Kambur sırtı ve göbeğiyle çıkış kapısını kolluyordu. "Şimdiye kadar neredeyse Fontainebleu'ye varırdık! Sadece uyarıyorum! Paramı ödedikten sonra sorun yok!" Miss Walton süzgeci getirince azar işitti: "Bu aletle ne yapmamı bekliyorsunuz. Bitkiler ölürlerse ölsünler! Bu evi bırakıp gideceğimi düşündükçe kalbim daralıyor! Ah, André yolculuk hevesi mi kursağımda bıraktın!"

Sıvaları dökülmüş yüzeyler, yıpranmış duvarlar, yamuk yumuk damlar, büyük şehir kenar mahallelerinin bütün pisliği, yumuşak alçı duvarların çarpıklığı, cılız ağaçların uyşuk çizgileri, küçük eski evlerin çürümüşlüğü... eğlenen Montmartre'in değil çürüyen Montmartre'in resmini yaptı.

Gustave COQUIOT

1928-1932 Junot Caddesi.

Suzanne'in yapıtları uluslararası bir başarı kazanıyor: Çok güzel bir nü, ölü doğa ve peyzaj serisi (bunlar üçlünün düzenli olarak gittiği Saint Bernard'ın resimleriydi). Bernier galerisinde yapıtlarının bir retrospektif sergisi yer aldı. Sonra, 1932'de giriş yazısını Edouard Herriot'nun yazdığı bir tanıtım katoluğu eşliğinde Georges Petit'nin düzenlediği bir başka sergi daha açtı. Basın, eserlerinden büyük bir coşkuyla söz etti; ancak hemen hemen hiç satış olmadı. Yine 1932'de giriş yazısı Claude Roger-Marx tarafından yazılan son derece lüks bir albüm Deragnès tarafından basıldı. Şöhretinden çok rahatsız olan Utrillo saf bir mistikliğe sığınıyordu. Paris'te annesi ve üvey babasının gözetimi altında yaşamını sürdürdü.

Federasyon askerlerinin başkentteki karışıklıklardan kaçmak için Montmartre'a çıktığı günler geçmişti. Savaş sonrası yıllarıyla beraber La Butte köy görünümünü yitirdi. Sadece bazı sokaklar o günlerin yitik güzelliğini korumaya devam ediyordu. Sefil kulübeleri, rantıye bahçeleriyle beraber maki kaybolmuştu; bütün bunlarla birlikte mahallenin tipik nüfu-

su, çapulcular, ağzı kalabalık eskiciler, zanaatkârlar ve kolay kolay unutulmayacak zirzoplukları ve dengesizlikleriyle çaylak ressamalar da yitip gitmişti. Küçük toprak parçalarını ayıran duvarların arkasında meteliksizlerin nakaratları artık duyulmuyordu; ayrıca sırkılarla bağlanmış fasulyeler de çiçek açmayı kesmişti. Onca şiir ve şarkıya ilham olmuş leylakların, romantik ağaçlıkların yerinde şimdi son derece burjuva havasıyla Junot caddesi uzanıyordu.

"Maki Komün'e yine de ucüza patlardı."

"Para için gözünün yaşına bakmadan insan öldürürlerdi. Ne olursa olsun o kaçıklar kendi rüyalarına bağlılardı."

Boyun eğmeyi reddetmesine ve haciz memurlarına karşı bir yığın gürültülü patırtılı ve ara sıra da başarılı eylemlerine karşın "bohem"ler, düşman, yani birkaç metre karelik yer almaya hevesli spekülâtörler ve tüccarlar ordusu karşısında kaçmak zorunda kalmıştı. Rastlantının esirgediği, budayıcılardan canım kurtarabilmiş birkaç ağaç altında mimarlar "yüzeyler ve hacimler" yarattılar. Sokaklar çizdiler, üstlerine bineler yığdılar, yeni merdivenler tasarladılar. Nasılsa, Sacre Coeur'ü çevreleyen daracık sokakların tepesi La Butte'te hava değişmemişti. Duvarlar Montmartre'lı bir ressamın bütün dünyaya tanıttığı pisliği taşımaya devam ediyordu.

Defalarca yağın yağmur altında yayaların beni iteklemeleri, şemsiyelerinin ucuy-la gözüümü çıkarmaları pahasına, Utrillo'nun "beyaz dönemi"nden bir tablo eşliğinde bazı sokaklarda uzun dakikalar geçirdim. Daha sonra aynı tabloyu bir bankerin veya bir sanayicinin evinde gördüğüm zaman aldığı tat hâlâ canlı da olsa anılarımda koruduğum hayranlıkla hiçbir şekilde kıyaslanamaz.

Francis CARCO

Tertre Meydanında turistlerin gün boyunca yok ettikleri şiir, sabahın serin rüzgarıyla tekrar ortaya çıkarken ailesi tarafından gözetim altında tutulan Utrillo, Junot caddesindeki lüks villasında fark etmeden bir okul açmıştı. Öğrencileri kendi kaderleriyle üsluplarını terk ederek kusturuncaya kadar onu taklit edeceklerdi. Bu taklitçi havayı sezen bazıları, ellerindeki tabloların bir köşesine kendilerine çok pahalıya patlayan bir imza attırmaktan sakınmadılar. Duvarların resim galerisi görevini gördüğü sokaklarda meraklılara ve kârlı bir alışveriş yapmak isteyen resimseverlere, Montmartre manzaralarının resmî simgesi haline gelmiş bir sokak lambasının da eksik olmadığı yoksul sokakların hüznü ama pitoresk görüntüleri, dar pencerelerle adeta delinmiş binanın önüne dikilmiş tarih-siz bir ağaç, kirli bir duvar parçası; kısacası Utrillo imzası altında satış salonlarında çok rağbet gören bu tür ıssız manzara-lar sunuluyordu.

"Bu o denli iyi taklit edilmiş ki Maurice bile kanar!"

Koltuk meyhanecileri bu az çok başarılı taklitlere acı acı bakıyor. Neden sanki kilerlerini zamanında bu delinin acıla-riyla doldurmadılar ki? Şimdi hepsi birer milyonerdi!

"Kimin bir Utrillo'su yok?"

"Bende bir tane var, pahalı değil!.. Bu fırsat kaçmaz!..

Yürüyüşçüler ve çıkarıcılar köşedeki çaylaklar arasında ye-ni bir Utrillo bulma umuduyla aranıp dursunlar, güneşli bir öğleden sonra saat dörtle beş arası Mlle Berthe Weill, Suzan-ne'ı atölyesinde ziyaret etti. Son sanat olaylarından ve kadın sanatçı olmanın güçlüklerinden –ne kadar büyük ve ünlü olurlarsa olsunlar resimseverler kendilerine bir türlü güvenemi-yordu– konuştuktan sonra kadın esas konuya geldi. Maurice'i bir İspanyol gazetesinin kupüründe görmüştü. Fotoğra-fın altındaki yazının, Miguel Utrillo y Moulins'in ölüm haberi olduğunu görünce hayretler içinde kalmıştı.

"Maurice'e inanılmayacak kadar benziyor! Aynı gözler, yüzlerinde aynı incelik, hele ifadeleri... evet veya hayır, oğlu-nun babası Miguel mi?"

Suzanne elini uzatıp gazeteyi alarak dizlerinin üzerine koydu ve baştan sona gözden geçirdi. Demek hiçbir acı duymuyordu? Kendisine duyduğu sevgiyi diğerlerinden çok daha fazla ispat etmiş olan bu adamın ölümünü öğrendiğinde yerinden bile kımıldamamıştı. Ziyaretçisine hiç bitmeyecekmiş gibi gelen bir süre sonunda Suzanne ayağa kalktı. Atölyeden çıktı ve bir süre sonra elinde bir kağıt, belge ve mektup tomarıyla geri döndü. Tam bu sırada, Maurice'in kapalı tutulduğu odasından gelecek olan sesleri duyabilmek için hep aralık bıraktığı kapıda Georges Kars göründü. Evin yabancısı olmadığı gayet iyi belli eden bir hareketle beresini komodinin üstüne attı:

"Suzanne... Senin arşiv tutan tiplerden biri olduğunu bilmiyordum!"

Suzanne, her zamanki gibi savunmaya geçecek yerde, bir odun ateşinin yandığı şöminenin yamna oturmaya gitti. Gizli düşüncelerine dalmış, ciddi bir ifadeyle mektup tomarını tutan ipi çözerek içlerinden bir tanesini aldı. Berthe Weill yerinden kalktı. Haliya kadar uzanan bej elbisesi, cam pencereden halının saçaklarına kadar inen uzun, hareli ışığı kesiyordu. Berthe ince bir yazıyla çok çabuk yazıldığı belli olan bir mektubun sararmış sayfalarını açan ressamın omzu üzerine eğildi. Mektubu okumaya hazırlanırken birden dikkati dağılan Suzanne, başını kaldırdı.

"Dinleyin şunu! Her gün yandaki bahçeye gelip ötüyor! Ne güzellik! Ne tazelik! Bu kuş beni büyülüyor."

Bir türlü mektubu okumaya karar veremediğini gören Berthe Weill başını çevirdi. Dev camekanın gözler önüne serdiği kusursuz bir mavilikteki gökyüzü parçasına baktı; altta görkemli kırmızı bir gürgenin tepesi rüzgarda sallanıyordu. Bu canlı tablonun görüntüsü ve coşkun renkleriyle kendinden geçen kadın, sanatçı dostuna iltifat etmekten kendini alamadı.

"Son tablolarının sıcaklık ve yoğunluk kazanmalarının ne-

denini şimdi anlıyorum! Burası adeta sen ve sanatın için yapılmış!"

Suzanne dalgınlığından silkinerek atölyeye bir göz attı; üzüntüsünü iki konuğuna da geçirmişti. Bu villanın kusursuz olduğu doğrudur; burada herkes rahat rahat kendi işiyle ilgilenebiliyordu; ama kadın resme adanmış bir evlilik hayatının mutluluğunu, çılgın aşkı, güzel dostlukları, kısaca mutluluğu tanıdığı Cortot sokağındaki atölyeyi daima özleyecekti... Evet mutluluk, diyordu; çünkü mutluluğun konfor ve paraya ters orantılı bir yol izlediğini artık anlamıştı. Hiçbir zaman gerçekleşmeyecek kadar tutkulu arzulara sahip olmak, onları gerçekleştirecek olanakları bulmaktan daha iyiydi. Bunu anlamak için Utter'e bakmak yeterliydi. André ceplerinden taşan zenginliğin onu baştan çıkarmasına izin vermişti. Yetenekli olmasına karşın yetersizliğiyle yüz yüze gelme korkusuyla uzun süredir eline fırça almamıştı. Montmartre'in papası ciğeri beş para etmezler yanında nutuk atabilir, elinde piposu, tuallerinin sayısının altı yüzü bulduğunu söyleyebilir... palavra! Yine palavra!.. "Bernheim'in benimle yapmak istediği anlaşmayı kabul edemeyecek kadar özgürlüğüme düşkünüm... Ben Picasso gibi insanları peşimden koşturmayı yeğlerim. Resim söz konusu olduğunda Utter, kesinlikle kaybedilmişti; ama büyük bir serveti gözardı etmeden etraflarında çalım sattığı kızlar için ne yazık ki aynı şey söylenemezdi.

"Timsah derisi postallarını çıkaracak zamanı buluyordur umarım!"

"Hadi Suzanne... büyütüyorsun!"

Suzanne cıyak cıyak bağırarak cevap verdi. Utter her gün öğleden sonra evden çıkıyorsa, bunun nedeni ateşini söndürdükten sonra, ondan önce Utrillo'nun yaptığı gibi, meyhanenin yolunu tutmasıydı.

"Onu bu yoldan kurtarmak için çok nefes tükettim... Çok bayılıyorsa her gece eve sarhoş gelsin!"

İki konuk dönüp gidecekken ev sahibesi bütün bu yakın-

malar boyunca yüzünü yelpazelediği mektuba bakmaya başladı. Mektubu sabırsız ve meraklı misafirlerine okuyacak yerde yanan ateşe attıktan sonra, mektup tomarını saklamaya gitti. Atölyeye geri döndüğünde ellerini oynatarak karanlık mısralar okumaya koyuldu.

*Deli o... diyecektir biri, o zaman kılıcı saf yeşildir
Ve maviyle kuvvetlendirilmiş veya açık gridir
Altın yıldızları vardır, o zaman Germinal ilerle;
Veya snobun biri olan ben sarıyı, turuncuyu överim.*

"Bunlar da kimin? Tabii ki Maurice'in! Bu mısraları ve birçok diğerlerini Ivry'deki bakımevinde yazmıştı... Oğlumda bir şair ruhu var!"

Konuklar onu onaylayacakken papa birden odaya daldı. Topluluğu, karısının birkaç dakika önceki suçlamalarını haklı çıkaran bir hareketle selamladı. Konuklar başlarını çevirerek yeni geleni selamladılar. Utter sarhoştı! Alkolden şişmiş göz kapaklarının altındaki gözler şakacı parlaltısını yitirmişti; eskiden, gül pembesi renginde olan parlak cildinin üzerinde yorgun bir karaciğerin belirtisi kırmızı lekeler vardı.

"Nihayet, gelebildin... adresi şaşırmış olmayasın? Burada ne ağına düşürecek kadın ne de içilecek litrelerce alkol var!"

Suçlu, bütün gün ağır bir işte çalışmış da çok yorulmuş gibi kollarını serbest bırakarak bir sandalyeye çöktü. Sarhoş bir adamdan beklenmeyecek kadar açık bir dille Suzanne'dan alaylarını ve ihtiyar kadın kıskançlıklarını kesmesini rica etti. Bu kabalık karşısında şaşkına dönen Berthe Weill dönüp gitmek istedi ama Suzanne ona engel oldu: "Burası benim evim!" Odadaki hava ekşimeye başlarken şoför içeriye girerek kendisinden bir şey isteyip istemediklerini sordu.

"Gidebilirsiniz... Yarın sabah arabayla gidip kömür alın!"

Adam bir şaşkınlık çığlığı kopardı: "Bir Panhard'ın içinde kömür taşımak mı? Araba ne hale gelir biliyor musunuz?" Pat-

ron bir omuz silkmesiyle bu itirazı ortadan kaldırdı: "Bari faydalı bir işe yarasın! Bir önder bozuntusunu gezdirmek bir işe yaramak demek değil!" Öfkenin tam sınırına gelen Utter birden nükteli biri olduğunu ammsadı:

"Şiltelerin içine edilecekse güzel şeylerle edilsin. Benim kostümlerim böyle bir kusurda bulunamayacak kadar ünlü moda evlerinden çıkıyor!"

"Benim küçük André'm..."

"Ben senin küçük André'n değilim!"

unutma ki resim dünyasına anadan doğma girdin, bu sık halinle değil."

Tam o sırada, "Walton'un bu kaçıklara yaranmak için yapmayacağı şey yok!" diyerek bütün mahallenin çektiirdiği İngiliz kahya, akşam yemeği için talimatlarını almak üzere salona girdi. Suzanne misafirlerinin kalmasını istiyordu ama berikiler bu daveti geri çevirdiler. Ancak André'nin az önceki küstahlığının öcünü alacağını bilen Suzanne, onunla yalnız kalmamak için o kadar ısrar etti ki kabul etmek zorunda kaldılar.

Saat sekizde ev sahipleriyle konukları yemek odasına geçtiler. Şehriye çorbasından sonra tavşan eti yahnisinin servisini Suzanne bizzat yapmaya koyuldu. Tabagındaki parçayı çok fazla bulan Berthe'ye takıldı: "Nezakets, davetli olunduğu zaman iştahlı olmayı gerektirir!" Bu arada kaba bir iştahla yemeğini yiyen André bir yandan da açık saçık hikayeleriyle misafirleri güldürüyordu. İngiliz kadın evde kalmış kız sesiyle; "kaçamak bakış"ın* ne anlama geldiğini sordu. Berthe Weill ise birden Suzanne'ın kendini kaptırdığı bu zamparaya karşı bir sempati duydu. Bir elektrikçi eskisinin, köşedeki meyhanede kaptığı iş adamı tavırlarıyla tablo tüccarlarına kendi koşullarını kabul ettirmeyi başardığını görmesinin hoşuna gitmediği söylenemezdi.

Kullanılan deyim "un regard en coulisse" tam kelime karşılığı "kuliste atılan bakış" olduğundan İngiliz kadın ne dendiğini anlamamıştı.

Yemek öğüten çene ve çatal bıçak sesleri arasında dışarıdan gelen bir gürültü dikkatleri çekti. Suzanne birden elini ağzına götürerek bir çığlık attı: "Kahretsin! Maurice'i unuttum! O da acıkmış olmalı! Ne dersiniz, Lily?" Beş suçlu da sofradan kalktı ve yerine tekrar oturan André'nin dışında hepsi birden Utrillo'nun odasına seğırttiler.

"İşte hâlâ oyuncak treniyle oynuyor!"

Suzanne gururla, yere kurulmuş bir hassaslık harikası olan aleti göstererek: "Biliyor musunuz, tam 10.000 frank tuttu. Her isteğini yerine getirmediğimizi kimse söyleyemez, değil mi Maurice?" Utrillo şikayet eden bir sesle cevap verdi: "Söyleyebilir; içki!" Kemikli elleriyle treni minyatür bir gara ittikten sonra annesine umutsuz bir bakış attı: "Görüyorsun teslim oldum... İneceğim yer burası... çünkü er veya geç bir gün trenden inmek gerekir. Resim yapmaktan bıktım... Allahın belası! Her seferinde aynı resimleri yapmaktan bıktım! Neden dışarı çıkıp dolaşmama izin vermiyorsun? Dışarıda insanlar var; kanıt mı istiyorsun? Pencereimin altında durup bakıyorlar. Neden daima kilit altında yaşamak zorundayım?"

"Çünkü burnunu dışarıya çıkarır çıkarmaz, saçmalamaya başlıyorsun!"

"Sana bir daha yapmayacağıma söz veriyorum... Jeanne d'Arc'ın başı üstüne yemin ederim!"

"Benim zavallı oğlum, ne zaman sana inanmak zayıflığım göstersem bana çok pahalıya ödetiyorsun. Şimdi artık madalyalısın, eski alışkanlıklarına dönemezsin.

"Ben Legion d'Honneur istemiyorum, onun yerine akademinin nişanlarını yeğlerim!"

"Peki neden?"

"Mor kurdeleleri var... Biliyorsun kırmızı rengi sevmem!"

Berthe Weill'le beraber ayrılan Georges Kars, yolda ona aklından geçenleri söylemeden edemedi: "Utrillo'ya çok acıdım!" Valadon'un dostu ona ciddi ciddi baktı: "Esas acınacak

Maurice Utrillo ve karısı Lucie Valore, 1950 (kol. Roger-Viollet)

o değil... ne söylediğini biliyor mu ki? Acınacak olan Suzanne! Utter'in onu bırakmasından çok endişe duyuyorum. Bu genç adam, onun yaşında bir kadının yanında yaşamını srdreme-yecek kadar ateşli. Kendini tekrar Maurice ile yapayalnız bulursa ne yapar?" Junot caddesinin sonuna gelince Georges Kars ona elini uzattı:

"Bana yle geliyor ki Suzanne onu evlendirmek istiyor. Hasta olsa bile; bir dahiye bakacak kadın elbet bulunur!"

"Çok Çekici Lucie Valore"

... Beni Lucie diye çağırmak istemiyor musunuz? Oh! Bu büyük usta ne kadar da insanın içine dokunuyor! Lucie, hoş değil mi? Şayet uslu durursanız size diğer isimlerimi de söyleyirim. Efsanevi bir prenses kadar çok ismim var. Evet mi, gerçekten? Öğrenmek istiyor musunuz? Ah siz ne meraklısınız böyle? Fakat son derece samimiyim! Lucie, Jeanne, Marie, Françoise, Alexandrin, evet! Evet! Alexandrin! Angoulême'li tüccar Le Viau-Pillorget ailesinden, Fransa'da çok az bulunan soylu, saygın ve erdemli insanlar. Böyle ayakta duracağınıza gelip Lucie'nin yanına otursanıza canım! Bana sizi korkuttuğumu söylemeyeceksiniz umarım? Fakat hayır, koca kaz kafalı anneniz bir şey demez! Tam tersine! Asıl o birbirimizi daha iyi tanımamız için benden sizi ziyaret etmemi istedi. Ah, bütün bunlar ne kadar harikulade! Şaşırtıcı! Baş döndürücü! Bu buluşma, sizinle karşı karşıya olmak, Maurice! Senelerdir her yerde karşılaştığımı görkemli Utrillo... Orada iyi misiniz? Rahatınız yerinde mi? Çok iyi! Çok iyi! Hoşunuza gidiyorum değil mi? Şunu iyi bilin ki güzelliğimin uzun süreden beri gözlerinizi kamaştırdığını biliyorum. Ne yazık ki evliydim! Özel zevklerimi, evet, özel zevklerimi merak ediyor musunuz? Evet mi? Ah hınzır! Ne kadar da meraklı! Benim en çok sevdiğim... Ah kızardı... Bu koca ressam, bu dahi sanatçı... Seviyorum, seviyorsun, seviyoruz ne güzel bir fiil değil mi? Ben İngiliz tarzı işlemeli elbiseler giymeyi seviyorum, romantik pelerinler, çiçekli kapüşonlar, tenimin bir genç kızınki gibi olduğunu fark ettiniz mi? Büyük otelleri, gece kumar oynanan gazinoları, şifalı suların bulunduğu şehirleri, zarif

plajları seviyorum, beni sakın yüzeysel ve boş bulmayın! Gerçek duygularım sanata yönelik. Ayrıca... sadece size açıklama cesaretini gösteriyorum, en büyük yaratıcılardan biri olan size... ara sıra resim yaptığım da oluyor... Evet küçük çiziktirmeler... Evet pek tabii! Bazıları bende bir nebze olsun yetenek olduğunu söylüyorlar. Size başkalarına hiçbir zaman benzemediğimi söylemeliyim. Bu özelliğim nedeniyle her zaman çevremde kıskançlık uyandırdım. Belki de çok hassasım? Ender rastlanan bir duygu yoğunluğu mu? Bu çocukluğumdan beri var... Bebekliğimi geride bıraktığım andan itibaren sahneye çıkmak benim için önüne geçilmez bir hevesti. Tiyatro, oh ne mutluluk! Övgü toplamak, ne coşku! Tiyatro benim ilk tutkum oldu. Önce Paris, sonra da Brüksel'de gerçek bir başarı kazandığımı söylersem şaşırır mısınız? Hayır mı? Daha iyi! Hakkımda her şeyi benden öğrenmenizi yeğlerim. Bazı iftiracılar benim sadece kötü tiyatrolarda ikincil rollere çıktığımı söyleyeceklerdir. Banker Robert Pauwels'e rastlamasaydım... Kocamı anımsadınız mı? Ne olağanüstü bir kişilik değil mi?.. Çok parlak bir kariyer yapabilirdim; çünkü, kendimi övmüş gibi olmayayım ama büyük bir tiyatro sanatçısı olmak benim ruhumda vardı. Ne var ki, Lucie Valore için duygular her şeyin üstündedir; işte bu kadar. Ölen kocam Robert, zengin olmasına karşın çok kültürlü bir kişiydi; onun her zaman bir sanat aşığı olduğunu söylemişimdir. Bu sevgili adamdan bana geçen tablo koleksiyonumu düşündükçe kıvançla titriyorum... Nerede mi yaşıyorduk? Brüksel'de tabii. İnsanların hazmedemedikleri bir lüks içinde... Pekin finolarım mı? Tabii ki hâlâ duruyorlar! Sevgili bebeklerim olmadan yaşayamam! Nerede mi yaşıyorduk? Ama Maurice size şimdi sözünü ettim! Brüksel'de, sonra da Paris'te. Bir küçük daire satın aldık ve orada kabul ettiğim aydın insanlardan kıvanç duyuyorum: Dufy Carco, Şavin, çok iyi tanıdığınız Kars'lar, son derece renkli bir kadın olan anneniz ve sevgili Utter. Her seferinde nasıl olduğunuzu sorduğumda, "Maurice bir çilekeş

gibi yaşıyor. Dışarı çıkmayı reddediyor ve sadece resim yapmaktan ve dua etmekten zevk alıyor," diye cevap alıyordum. Bende birçok tablonuzun olduğunu biliyor muydunuz? Hayır mı? O halde sizi hiçbir şeyden haberdar etmiyorlar. En azından Bernheim'ların sizin için satın aldıkları bu evin noter giderlerini kocamın ödediğini bilmeniz gerekir; çünkü, kabul etmek gerekir ki Utter'in hiçbir isteğini kırmazdı. Hayır mı? O halde her şeyi sizden gizliyorlar, ha? Bu adeta namussuzluk!.. Susun! Bu kadar yüksek sesle konuşmayın, anneniz bizi duyabilir! Bizi gizli gizli dinlediğini düşündüğümünden değil, dalgınlıkla, istemeden yapabilir. Bana bir saniyecik olsun kulak verin; çünkü bu ayrıntı çok önemli: Bu ev sizin üzerinize alındı!.. Bu ne demek mi? Ah masum çocuk! Size ait demek! Canınız ne isterse onu yaparsınız demek!.. Sizi ilgilendirmiyor mu? Bunu hafife alırsanız, ciddi bir hata yaparsınız küçük Maurice'im. Size küçük Maurice'im diye hitap etmeme izin verir misiniz? Olduğumdan yirmi yaş küçük göstermeme karşın sizden on iki yaş büyüğüm! Çıkarlarınıza ve üzerinize düşen sorumluluğa gelelim. Mal varlığınızı diğerlerinin umursamaz davranışlarına karşı korumak zorundasınız. Susun! Bu kadar yüksek sesle değil! Tabii ki kimseyi suçlamıyorum, hele annenizi hiç! André'ye gelince, size karşı olan kardeşçe tavrını herkes bilir. Sadece gelecek konusunda beni endişelendiren bir noktaya dikkatinizi çekmek istiyorum. Yaşamın neler getireceğini kim bilebilir? İnancınız bir yana, Tanrı'nın büyük bir cömertlikle, acılarınız içinde size verdiği bu büyük armağan... acılarınızın ne kadar büyük olduğunu biliyorum... evet, madalyanızı öpün!.. din bir yana, yolumuza devam etmeden önce dayandığımız bu kaya, neticede her şey geçici bu ölümlü dünyada... Bir kum yığını üzerinde yürüyoruz biz körler ve bunun farkında değiliz. Bu nedenle, bazen bir başkasının bize gerçekleri hatırlatmasında yarar var. Ne söylediğimi gayet iyi biliyorum. Wall Street'in çöküşü kocamı o kadar sarsmıştı ki, zavallı sevgilim tamamen battığına inanıyordu!

Bir banker için bundan daha kötü ne olabilir? Vefat ettiği o korkunç güne kadar içinde yaşadığımız belirsizliği size nasıl anlatayım? Ölümü beni kedere boğdu, kelimenin tam anlamıyla boğdu! Öyle ki, cenazesini izleyen haftalar boyunca işlerimin ipini elimden tamamen kaçırdım! Yakın dostlarım sandığım kişiler acımı paylaşacak ve bana yardım edecekleri yerde beni tamamen yıkmak için kocamın intihar ettiğini söylediler. Bu acımasızlık ve kalleşlik karşısında, bütün varlığımla Tanrı'ma kavuşmak istedim. Sizin bunu herkesten daha iyi anlayacağınızı biliyorum. Ancak Neuilly'deki Karmelit rahibeleri, benim uzun itiraflarımı dinledikten sonra bana, beklediğim, ait olduğum dünyaya geri dönme emrini verdiler. Sonra sıra işlere çeki düzen vermeye geldi. Yıkıntı umduğum kadar kötü değildi; yaşam biçimim Robert'in yokluğundan çok fazla etkilenmeyecekti...

... Ah, işte büyük sanatçımız da geldi! Girsenize Suzanne, girsenize! Tabii ki hayır, bizi rahatsız etmezsiniz... Tam tersine! Neden mi konuşuyorduk? Vallahi konuşmamız gereken şeyden, resimden! Değil mi, Maurice? Evet, siz sevgili dostum, söyleyin bakalım, nasılsınız bu akşamüstü? Sizi çok güçsüz ve çaresiz görüyorum; neden bir kuaföre gidip bir nebzecek olsun neşelenmiyorsunuz? Bu topuz sizi... Hayır, öyle söylemeyin! Sizi değil! Sizin çapınızda bir sanatçıyı değil! Değerinizi daima korudunuz! Ah hayır! Böyle söylemeyin! Gerekirse her gün gelip size eşlik ederim. Böylesine değer verdiğim bir arkadaşımı yalnız bırakmayacak kadar çok çektim. Hem sonra bizim André'yi iyi tanırım. Hergelenin biri kuşkusuz ama geri dönecektir. O şıllıktan bıkması için ona bir aydan fazla vermiyorum.

Hiçbir zaman kiliseye gitmediğime göre ateistim. Bu sıfatı kullanalım; bundan ne çıkar? Ayrıca, kimse kapımı boşuna çalmaz.

Suzanne VALADON

1933-1937

Junot Caddesi.

Suzanne'in çalışması yavaşlıyor. Uzun süren bir umutsuzluk dönemi geçiriyor. Utter onu bırakıp Cortot sokağındaki evin çatı katına yerleşiyor. Suzanne yakın dost olacağı Gazi adında bir ressamla tanışıyor. 1935'te şiddetli bir böbrek yetmezliği krizi nedeniyle Neuilly'deki Amerikan hastanesine kaldırılıyor. O sıralar banker Robert Pauwels'in dul karısı Lucie Valore ile yakınlaşıyor.

8 Haziran 1933'te Maurice Utrillo nihayet vaftiz oluyor. Lucie'yle 1935'te Angoulême'de evleniyor.

Annesi ve kendisiyle anlaşma imzalayan Paul Pétridès'in galerisinde birçok sergi açıyor.

Çift 1937'de devamlı oturacakları Vésinet'ye yerleşiyor.

Şayet hastanın üniformalı şoförüne ve bahçıvanının söylediklerine inanmak gerekirse Junot Caddesi No 11'deki çift yaşamı har vurup harman savuruyorlardı. "Altın yumurtlayan tavuk" lakaplı Utrillo'nun üvey babası (demir parmaklıklar arkasında hapis tutulan Utrillo'nun kendisini seyretmeye gelenlere nasıl sövüp saydığını duymak gerekir) André Utter, birden bağımsızlık hastalığına yakalanarak çok yorucu bulduğu karısına kötü davranmayı sürdürüyor. Bir süre kafa tuttuktan sonra, yaşlılığın getirdiği kaygılar ve bir türlü dinmek bil-

meyen tutkuları nedeniyle yorgun düşen Suzanne, onun istediği gibi bağırmasına izin veriyordu:

"Canının istediğini yapabilirsin... yeter ki eve dön, senden başka şey istemiyorum!"

Düşünün, daha şimdiden müze kataloglarına geçen o çapta bir kadının onurunu ayakları altına alacağına kim inanırdı? Şoförü, Panhard ile kömür aldığından bu yana artık hiçbir şeye şaşırıyor. Sinirlenmesin diye patronlarının havasına göre evet veya hayır demekle yetinen Miss Walton'u kendine örnek alıyor: "Çok şükür her hafta sonu paramız ödeniyor... Hem sonra Madam Suzanne cömertliğini hiç esirgemiyor! Bu kadın iyiliğin ta kendisi!"

Utrillo'nun gardiyanı devamlı oynadığı "acımasız gardiyan" rolünün gerekli olup olmadığından artık emin değil. Ne işe yarıyor ki? Artık cinlerinin kendisini beklediği meyhanelerden uzak durup eve kapanmayı yeğleyen Maurice, ona gereksinim duymuyor. Fırça ve şövaesine küsmüş, sadece yalnızlığın hüküm sürdüğü odanın bir köşesinde yaşıyor. Artık zar zor haftada bir resim çıkarabiliyor. Bir türlü bitmek bilmeyen günlerde zamanını ya karanlık düşüncelere dalarak ya da Papaz Ars, Azize Philomeni, Jeanne d'Arc ve adlarını ezbere bildiği takvimin bütün azizlerinin ruhları için dua ederek geçiriyor. Coşkusu dindiği zaman ise penceresinin kenarına sığmıyor. Keder içinde, saatlerce sokağı seyrederken durup dururken sokaktan geçenleri dehşete düşürecek şekilde bağırıp çağırmaya başlıyor, aşağıya resim gereçlerini fırlatıyor. Hastanın ender rastlanan itiraflarını merakla dinleyen bakıcı, manava Maurice'in kadınlara karşı çok büyük bir hıncı olduğunu anlatıyor. Güzel kadınların eşlik ettiği erkeklere, "Dövün bu yaratıkları! Gebertin bu leşleri!" diye bağırıyor-muş. Annesine büyük bir hayranlık duyuyor ve ona coşkun bir sevgiyle bağlı; her hakaretinden sonra ona daha fazla tapıyor. (Çoğu zaman Meryem Ana heykeli yerine onun resminin önünde diz çöküp dua etmiyor mu?) Diğer bütün kadınlar

onu korkutup sadece varlıklarıyla bile rahatsız ediyorlar. Ancak Junot caddesi No 11'in koruyucu duvarları ardında bir süredir bir mucize gerçekleşmek üzere. Şişmanlığından varlıklı olduğu belli, pahalı olduğu kadar aşırı gösterişli elbiseler giyen bankerin dul karısı, Valadon'u sarsılmaz sevgisine ikna ettiği gibi, ihtiyar kedi mırıldanmalarıyla çilekeş ressamın da sevgisini kazanmayı başarıyor. "İyi yürekli Lucie"nin parlak sözlerle hastanın yüreğine girmeyi başarmasından bu yana, Utrillo yaşamdan yeniden tat almaya başlamış gibi gözüküyor. Rüyalarının kadınına şiirler yazıyor:

*Ruhumu sağaltan asil armağanlarınız için
Size ne kadar şükran borçluyum sevgili madam...*

"Tüh! Bundan sonrasını hatırlamıyorum!"

Ne yazık ki bakıcıda, her şeyi, hatta asker üniformasında bulunan sicil numarasını bile anımsayan Utrillo'nun şaşırtıcı belleği yok.

"Peki annesi bu yüz seksen derecelik dönüşe ne diyor?"

"Onun ne zaman ne yapacağı belli olmaz! Gerçek olan şu ki, Amerikan hastanesinde yattığı günlerden bu yana iki kumrunun buluşmalarını olumlu karşılıyor! Kendisini çok zayıf düşüren şiddetli bir üremi krizinden sonra Suzanne, yardımseverliğini esirgemeyen Lucie Valore'e kapılarını açtı. Bir zamanlar kocasının eşliğinde, bir resimsever olarak atölyelerinde kabul ettikleri eski Belçikalı banker Pauwels'in dul karısı, şimdilerde evin daha özel köşelerinde rahatlıkla dolaşıyor. Nekahat döneminde arkadaşlık ettiği oğlunun geleceğinden endişelenen –'Ben olmazsam onunla kim ilgilenecek?'– Suzanne'ın odasıyla Utrillo'nunki arasında sadece birkaç adım var."

"Kim mi? Tabii ki ben, sevgili dostum! Gerçek olan bir şey varsa Utrillo'nun kolay yaşanacak biri olmadığı ama sizi rahatlatmak için gerekirse onunla evlenmeye hazırım.

Bu acayip birleşmenin maskaralığı önceleri Suzanne'a eğlenceli geldiyse de, bir süre sonra düşündürmeye başladı. Arkadaşının önerisini izleyen gecelerde, Utter'in hastayı ve oğlunu bırakarak beş para etmeyen bir sürtüğün kolunda gitmesinden sonra Suzanne, bu yeni durumu çok düşündü. Maurice Lucie Valore'le evlenirse bu konforlu güzel yaşam sona erecekti. Satıcılar iş için kendisine değil, Lucie'ye gitmek zorunda kalacaklardı. Artık Panhard, arkadaş sofraları, çılgın harcamalar bitecekti. Evin reisine gelince, Junot caddesine arada bir bankasını ziyaret eden bir milyonerin pervasızlığıyla uğrayan bu ağa bozuntusu, en ünlü terzilerden giyindikten sonra ucuz paçavralarla yetinmek zorunda kalacaktı. Ne harika bir intikam!

Uzun süren bir çelişkiden sonra bir sabah, Utrillo'nun nişanlandığı haberini verince, Utter öfkesinden çılgına döndü:

"Maurice bu kadından başka bir şey düşünmüyor."

"Onu unuttur!"

"O kadar emin olma!"

"Bu durumda, o kadımı uyaracağım!"

Utter, Lucie'nin Faisanderie sokağındaki evinde, canı sıkkın bir yüzle ağız kalabalıklığı yaparak aşık kadını vazgeçirmeye çalışıyor. "Sevgili dostum... Biraz evvel beni çok sarsan ve endişelendiren bir haber aldım. Hayatınızı berbat etmek mi istiyorsunuz?" Lucie somon rengi ev elbisesinin içinde başını sallar:

"Maurice ve ben birbirimizi seviyoruz!"

"Alay mı ediyorsunuz?"

"Bundan gerçek bir şey olamaz!"

"Artık tehlikeli duygulara kapılacak bir genç kız yaşında değilsiniz!"

"Yaşın bu işle hiçbir ilgisi yok. Benim için yazdığı o harikulade şiiri okudunuz mu? Hayır mı? İşte! Okuyunuz! Evet evet! Israr ediyorum! Okuyun da bu sevgili adamın ne durumda olduğunu anlayın!"

"Bu durum fazla sürmez!"

Lucie alnına düşen bir sarı bukleyi kaldırarak uzun bir konuşma öncesinde hep yaptığı gibi kahkahasını atar:

"Bu kadar karamsar olmayın dostum Utter! Söylediğim gibi, onu kurtaracağım! Kendini ona adanmış ve bunun en iyisini yapmış olan size ders verecek değilim... Aşk her türlü olanaksızın üstesinden gelir!"

"Utrillo birlikte yaşanması mümkün olmayan bir yaratıktır! Öfkesini bir bilerseniz korkarsınız! Bir tek annesi onu hiza getirebilir."

Bu açıksözlü konuşma Lucie'yi caydıramazdı. Dizlerinin üzerine yerleşen Pekin finosunu okşayarak olası bir duygusal yıkım tehlikesine karşı kendisini uyarmak için buralara kadar gelen dostuna teşekkür etti. "Farkındayım... Huzurunu altüst etmek pahasına da olsa iyiniyeti onu böyle davranmaya zorluyordu. Kadın, Utrillo'nun kendini devamlı güç durumlara düşüren bir alkolik ve zor bir insan olduğunu biliyordu; ama öte yandan Utrillo yalnızlığa itilmiş ve senelerdir bir odaya kapatılmıştı. Üzerine kilitlenen kapının arkasından: "Lucie sizi seviyorum; karşı çıksalar bile sizinle evleneceğim!" diye bağırarak işte böylesine acı çeken biriydi. Evlilik ilanının belediye asılmasından sonra, birdenbire öfkeye kapılan Suzanne Maurice'i odasına kapatmıştı.

"İşte böyle dostum Utter... Bu kadını gerçekten anlayamıyorum. Oğluyla evlenmem konusunda onca üsteledikten sonra, ben kararımı verince, bu sefer de adam kaçırıyorlarmış gibi bağırmaya başlıyor! Hayır... Bu saçma hareketler karşısında vazgeçmeyeceğim! Her ikiniz de şunu iyi bilin ki bir defa karar verdim mi, artık geri dönmem söz konusu bile değil!.. Bu bahtsızla evleneceğim!"

Bütün mahallenin gürültü patırdıyla üşüştüğü, unutulmaz bir başka kavga sahnesinin daha arkasından, oğlunun -ona öz-

gürlük vaat eden bu kadınla gitmeye kararlıydı— çığlık çığlığa itirazlarından bitkin düşen Suzanne, Lucie'ye telefon etti:

"Çabuk olun, hazır Utter burada yokken onu alıp götürün!"

Akşam kötü bir önsezinin etkisiyle eve gelen André, Suzanne'ı olayın şaşkınlığı içerisinde buldu. Sabahtan beri hiç kalkmadığı belli olan koltuğunda boynu eğik, saçında hüznü bir topuzla oturan Valadon, yaşını ve bitkinliğini sonunda gözler önüne seriyordu. Gözlerini konuğuna dikti, yenilgiyi kabul etmiş bir hareketle kapısı açık kalmış odayı gösterdi. André, "Maurice!" diye bağırarak odaya koştu. Boş odaya girmesiyle çıkması bir oldu: "Bu gerçek olamaz? O orospuyla çekip gitmesine izin vermedin, değil mi?"

"Evet... Utrillo gitti! Uçtu! Üstelik terlikleriyle! Şişko, kararımдан dönerim diye o kadar korkuyordu ki, onu yaka paça taksiye atıp götürdü!"

Maurice'in Angoulême'de basının da hazır bulunduğu bir törenle evlendiği haberi yıldırım hızıyla yayıldı. Elleri üzüntüyle kenetlenmiş dostları sırayla Junot caddesine geldiler. Kendisine bıkmadan yöneltilen sorulara Suzanne, oğlunun çoktan olgunluk yaşını aştığını söyleyerek cevap verdi.

"Lucie'den başka bir şey düşünmüyordu... Hayatını yaşasın bakalım! Artık kimse onun saadetine engel olduğumu söyleyemez! Bu olayda beni suçlu bulan Utter'e gelince; ona bu kötü oyunu oynamanın hoşuma gitmediği söylenemez!"

Aşağıda imzası bulunan Suzanne Valadon ve Maurice Utrillo hayranları, yakınları ve dostları sorumluluklarının bilincinde olarak, "UTRILLO'NUN AŞK HİKAYESİ" adı altında yayınlanan yalan, iftira, yanlış ve taraflı haberler yığınınını şiddetle protes-

to etmektedirler. Sözü edilen yazı dizisi Suzanne Valadon ve Utrillo hakkında bilinçli olarak kamuoyunu yanıltma amacını taşımaktadır.

Evlilik olayını başarıya ulaştırır ulaştırmaz adını ünlü eşinin-kiyle, kibar tavrını gürültü patırtıyla değiştiren Lucie Valore düğün hediyesi olarak kendine gazetelerin manşetlerini verdi. Bu geçkin Juliette'in öpücükleri ve nazı, Romeo'nun okşayışları bir yığın alaycı yazının konusu oldu. Gelinin tatlı sözleri ve itirafları yalnız damadın değil, bir yığın gazetecinin de kulaklarına fısıldanıyordu. Adı Boulan olan bir gazeteci, son birkaç hafta boyunca "UTRILLO'NUN AŞK HİKAYESİ" adı altında, aile sorunlarıyla çeşnilenmiş, seviyesi tartışılır bir dizi yayınladı. Hem annenin hem de oğlunun sanatına hayranlık duyan Picasso, Vlaminck ve Derain de dahil yaklaşık kırk kadar ressam ve ailenin diğer yakınları *Beaux-Arts* (Güzel Sanatlar) dergisine bu yayım kınayan imzalı bir mektup gönderdiler!

"Şimdi sadece bakmakla yetin, sonra anlayacaksın, diyerek bana duvara sıralanmış Valadon'un birçok tablosunu gösterdi. Onun gibi bir kadın hayranlık ister."

Utrillo'dan Francis Carco'ya

Onu korumuş olmanın zaferi tartışıladsun, Suzanne düşününü seziyor. Atölyesinde şövalesi artık kullanılmadan bir kenarda duruyor. Birkaç tual bir köşeye yığılmış ve ölü doğalar ve buketler bitirilmeyi bekliyor. Duvarda hâlâ çiviler asılı, ama artık tamamlanma aşamasındaki tabloları asmaya yaramıyor. Gün boyunca kendini oyalayabiliyorsa da –hayvanlarına hâlâ büyük bir sevgiyle bakıyor– akşam gelince yerinde duramıyor. Yalnızlık ona uyuz olmuş gibi batıyor. Gece yarısı gelir gelmez büyük bir pelerine sarılarak ortadan kayboluyor.

"Böyle nereye koşuyor?"

"Bu nitelikte bir kadının umutsuzluğa kapılıp kendini bırakması ne acı!"

Utrillo'nun annesinin bu şekilde geceleri ortadan kaybolmasına tanık olan mahallede bazıları üüne gölge düşürecek kadar ağır dedikodular yayıyorlar. Oğlu kadar sarhoş olduğunu görenler... Tertre meydanında kahkahasını duyanlar... daha sonra onu Sacre Coeur kilisesinin avlusunda yersiz yurtsuz serseri ararken gördüklerini söylüyorlar. "Bitmiş bir halde hırıldıyor zavallı, aşk acılarım unutmak için o kadar çok içiyor ki konuşurken dili sürçüyor, hele gözleri! Onları görmek gerek, aynı bir delininkiler gibi! Gözlüklerinin ardındaki kin dolu bakışlara aldanıp kaçmayın; çünkü bu bölgede onunki gibi bir yürek bulamazsınız... Dostları, böyle giderse yakında Junot caddesindeki evi ayakları önde terk etmek zorunda kalacağını söylüyorlar!" Arzuları mı, yalnızlık mı, her ikisi de mi? Gelin işin içinden çıkın!

Dehşet verici söylentilerinden haberdar olan Utter, birden karısının ahlakı konusunda endişeye kapılır. Bir sabah gün doğarken kendisini utançtan titreten dedikoduların hakikat payım anlamak üzere Cortot sokağındaki çatı katından çıktı. Ansızın Junot Caddesindeki eve geldiğini duyan Suzanne, yataktan fırladı. Çarşafıyla alelacele yanında sakın sakın uyuyan bir kirpi saçının başını örttü. André'nin bir çift tokat atıp omuzlarından sarsarak uyandırdığı gece misafiri aceleyle giyindi. Zavallının biriyle böyle yakalanmış olmaktan olsa gerek, Suzanne birden ağlamaya başladı. Kocasına baktı: "Neden beni bıraktın gittin? Bana hiç kimse böyle davranmadı!" Utter etrafı inceliyordu:

"Degas'nın deseni? Nerede?"

"Hiçbir şey bilmiyorum; umurumda bile değil!"

"Maurice'in suluboyası... Korsika manzarası?"

"Beni rahat bırak!"

"Ne yaptığının farkında mısın? Buraya serserileri getiri-

yorsun! Sadece misafirperverliğimizden yararlanmıyorlar, ayrıca bizi soyuyorlar!"

"Onlar 'beni' soyuyorlar!"

"Burada olan her şey senin kadar benim de!"

Kocası küfürler ederek gittikten sonra, olanlardan yorgun düşen Suzanne, yeniden yatağına dönüp örtülerin altına girdi. Duvara doğru dönerek hiçbir şey dinlemeyen kahrolası kafasını toplamaya çalıştıysa da sonunda yatağında oturup doyasıya ağladı. Acısı ona ilk defa kendini açıkça ifade etme hakkını tanımıştı; yanında hiçbir şahit olmadan! Çok içtenlikle güvendiği insanların dışında, acısını kiminle olursa olsun paylaşmayı reddetmişti. Yaşamının sonunda onurunu kıracak değildi ya!

I

Aile içinde gerçekleşen bu suçüstünden sonra akşamların karamsarlığı biraz azaldı. Gerek Valadon'un sağlığından, gerekse malvarlıklarının akıbetinden kaygılanan Utter, bu yalnız kadına alelacele eşlik edecek birini buldu. Bu çifte daima samimi bir dostluk ve hayranlıkla bağlı olan Naly, her gece Junot caddesindeki eve gelip yatmayı kabul etti. Felsefi soyutlamalar ve sanatla ilgili aykırılıklardan tamamen koptuğu konusunda yapılan varsayımların tersine, bu sıcak dostluğun verdiği emniyet duygusuyla Suzanne, tekrar eski coşkusuna ve heyecanına kavuştu. Resim konusunda eğitmeye karar verdiği konuğuna şefkat duymaya başladı. Valadon'un böyle yakasına yapışmasına ses çıkarmayan Naly, uykusuz kadının tek dostu oldu çıktı. Gece yarısıyla sabahın dördü arasında –"Hiçbir zaman uyumasını bilemedim! Şayet dolu dolu yaşadığım saatleri de sayarsam, yüz kırk yıl yaşamış oluyorum!"– Suzanne ona resimden, ilerlemiş yaşının hiç etkilememiş olduğu bir ilgiyle söz ediyordu. Ona Tiziano ve Tintoretto'nun tekniklerini öğretti.

İki dost güzel güzel anlamaya devam ederken Suzanne

bir meyhanede yaşamını kazanmak için gitar çalan garip bir adamla karşılaştı. Bir öğleden sonra Utter, adet haline getirdiği ziyaretlerinin birinde, çekingen bir tavırla eve yerleşen bu yeni konukla karşılaştı. Utter, kısa boyu, Doğulu tipi ve çekik gözleriyle Moğol olduğunu iddia eden ve kendisine "Tatar" diye seslenilmesinden hoşlanan genç ressam Gazi'yi selamsız sabahsız kapı önüne koyuverdi. Diğerleri yüzünden hiç patırtı koparmamış olan Suzanne bu defa tırnaklarını çıkardı:

"Nasıl olur da böyle saf bir çocuktan kuşkulanırsın? Senin gibi bir pezevenk onun yanında namus taslasın, olacak iş mi bu?"

Bahtsız genç eşyalarının pencereden atılmasını beklerken Naly inip onu almaya geldi:

"Hiç korkma... Az sonra yatışırlar! Suzanne seni yanında alıkoymak istiyor... O asla yalnız yaşayamaz, o halde neden sen yaşayasın?"

Gazi koşarak bu sevimli aracının ellerine sarıldı:

"Onu kurtarmak istiyorum!"

"Neden?"

"Cehennemden! Onu Tanrı'ya götüreceğim! Suzanne'ın iyi bir kalbi ve güzel bir ruhu var! Onu ne kadar sevdiğimi bir bilseniz!"

Nine –ressam Gazi bize anlatıyor– benim doğuşumdan çok daha önce olan olaylar yüzünden beni seviyordu. Onu tanıdığım zaman sekiz yaşındaydım ve teyzem kendisini görmeme engel oldu. Nine bana bütün yaşamı boyunca beklediği oğlun ben olduğumu söyledi. Çok ketum biri olduğundan dostları onu sadece yüzeysel olarak tanıdı. Bir tek ben onun ruhunun zenginliğini anlayabildim.

R. BEACHBOARD, *Lanetli Üçlü*

"Nine"

Dün, Gazi ve ben birbirimizin koluna girmeden beraber yürüyüşe çıktık. Eskiden köpeklerimle beraber La Butte'te yaptığım gibi tek başıma dolaşmak istiyordum. Ne var ki, yanımda varlığım hissetmek çok güzeldi. Birdenbire bir şey fısıldadığını duydum. Bir dua okuyordu. Ne yazık ki Tanrı'yı daha az düşünmeyi bilmiyor. Kafası saçma sapan şeylerle dolu. Bu konuda Maurice'in sanki ikizi. Jeanne d'Arc'ı verdim, şimdi Norte Dame de Montmartre'ı aldım. Başı önünde son fırtınaların bozduğu şoseye bakıyordu. Ona bakarken kendi kendime sordum: Tatar prensim ne kadar yakışıklı değil mi? Ne yazık ki resim yapma hevesini kaybettim; yoksa üç çizgide ifadesini verirdim! Maurice'e, anneme, yeğenime veya herhangi birine poz verdirdiğim zamanlar nerede kaldı? Bu tatsız işi esasında bir polis komiserine önermeliydim! Ona, "Ne düşünüyorsun?" diye sordum. Ciddi bir şekilde, "Aşk!" dedi. "Seni sonsuza dek seveceğim!" Yeter ki uzun sürsün bu sonsuzluk! Ondan önce hiç kimse bana bu sözü vermemişti. Aşk düşüncesi beni beş para etmez önder bozuntusu, yeteneğini harcamış ressam André'ye götürdü. Hiç kimse bu adamın bana ne kadar acı çektirdiğini bilemez! Hiç kimse son senelerde nasıl bir beceriyle, nasıl bir özenle beni kırdığını, tutkum olan resimden nasıl uzaklaşmaya ittiğini bilemez. Ah aşk... Ne saçmalık! Her şeye karşın ondan nasıl vazgeçilir?

Dün Gazi ve ben ışığın keyfini çıkarmaya gittik. Dışarıda hava yazmış gibi ılıktı. Junot caddesinin yukarısında gelip geçenler dedikoduya başladılar: "Yine yanında gezdirdiği bu barbar kılıklı genç de kim?" Öleceğim güne kadar gençliği ara-

yacağım! Hemen sola sapıp oradan uzaklaştık, sonra inşaatçıların nasılsa henüz şantiye haline getirmediği, kullanılmayan bir düzlüğe geldik. Orada tam benim beğendiğim gibi bir sıra yeşillik ve bu yeşil duvarın tam karşısında hiç bitmeyecekmiş gibi uzanan dalları inanılmaz bir şekilde açılmış, geniş, güçlü gövdesiyle asırlık bir çınar, sanki insanı dolu dolu yaşamaya davet ediyordu. Gidip ağacın gölgesinde oturduk. Bizi izleyen bir kedi, elimin tam yanına yerleşerek onu okşayınca kadar miyavladı. Tam karşımızda, gelişigüzel büyümüş otların ardında sıralanmış beyaz ve sarı evler vardı. Gazi başını arkaya atıp keyifle içini çekerek: "Ah Nine, seni tanımadan evvel bu kadar mutlu olunabileceğini bilmiyordum!" dedi. Ben de başımı kaldırıp gökyüzüne baktım. "Gökyüzüne baktım" demek bazılarına budalaca gelebilir ama benim için değil. Gökyüzü doğuya giden bir dizi buluta karşın çok berraktı. Parlaklığı sonunda gözlerimi kamaştırdı. Gözlerimi kapadım; bu kadar çabuk etkilenmek gururumu kırmıştı. Ah Suzanne, güneşe karşı duracak yaşı çoktan geçtin! Sonra gözlerimi silmek için gözlüklerimi çıkardım. Gazi, masum bakışlarını bana doğru çevirip endişeli bir sesle sordu: "Ağlıyor musun, Nine?" Ona ne cevap vereceğimi bilemedim. Zayıflamış gözlerimi güneş mi, yoksa yakında bir gün bırakıp gitmek zorunda kalacağım onca güzellik mi sulandırmıştı? Şefkatle bakan gözlerini bana dikip elimi tuttu. Böyle yan yana hareketsiz, sessiz, bacaları, damları, uçsuz bucaksız çinko denizini, kısacası bir avuç da olsa Paris'i seyrettik. Giderken yanımda götüreceğim bir avuç Paris; kim ne derse desin, ölümler hiçbir zaman eli boş gitmezler. Ve birdenbire, nedendir bilinmez, oğlumun Pigalle meydanında satın aldığı kartpostalları düşündüm. Birden boğazım düğümlendi. Utrillo'm! Sanki bir kısrakın kolunda kendini maskara eden bu budalayı düşünmenin sırasıydı! Resimlerimi satan kişinin bana verdiği parayı dilenmeye gelen Utter, bana hakaret edebilir, hatta beni dövebilir (bunu yapmasına da ramak kaldı); ama asla Lucie Valore'ün çekleri-

ni kabul etmem! Şayet gönlü elveriyorsa oğlumun sırtından geçinsin! Bu orospuya dolap çevirmektense açlıktan ölmeyi yeğlerim! Oğluma özen göstereceği konusunda bana verdiği sözlerden sonra Maurice'i ne hale getirdi? Bir kukla... smokinli bir kukla... hüznle gülümseyerek dolaşan, komik bir boyunbağı takmış bir kukla! Birden gözlerime yaş öyle bir hücum etti ki, gözlüklerimin arkasından her şeyi bulanık gördüm. Neyse ki Gazi bir başka tarafa bakarken hayaller içinde elimi okşuyordu. Baştan aşağı şiddetle titrediğimi hissettim. Neden Utrillo'nun kaprislerine boyun eğmiştim? Neden oğlumun onu ve sanatım yok eden bu aç gözlü kadınla gitmesine izin vermiştim? Kocamdan intikam almak için. Onun gelirini kesmek için. Bu kötü düşüncelerden uzaklaşma çabasıyla düşüncelerimi daha neşeli şeylere yönelttim. Birkaç saniye için başardığımı sandım ama birden annemin görüntüsü gözlerimin önüne geldi. Tourlaque sokağında pencerenin önünde sandalyesinde oturuyor, Maurice onun karşısında çıplak duruyor: "Anne artık bitirecek misin?.. Soğuktan donuyorum!" Bu çok sevdiğim ama kötü sevdiğim iki insan. Onların yanında kalmakla kendi hayatımı berbat edeceğimi düşünüyordum. Sonra gözlerimin önüne, ékose pantolonu ve yağlı boya lekeleriyle kaplı gömleğinin üstüne attığı atkısıyla Lautrec geldi. O korkunç komediyi oynadığım kambur; bu yüzden kendimi hiçbir zaman affetmedim; çünkü kötülük hiçbir zaman yoldaşım değildi. Sonra işçi tulumuyla, Cortot sokağında ki atölyeye gelip giden melek yüzlü André! Sarışınlığı, gençliği, heyecam, "ah"ları... "oh"ları... nasılsınız Madam Suzanne'leri! Ah ne kadar güzel resim yapıyorsunuz! Bu gücü nereden buluyorsunuz? Bana doğru uzanan ağzı, yarı açık dudakları, genç bir hayvan gibi aç dili... Artık bütün bu anılara dayanmadığım anda birden, bir daha hiç öyle resim yapamayacak olan Utter'in resimleri için Gustave Coquiot'nun harp öncesinde söylediklerini duydum: "*Bilinmez bir mağaradan fırlayıp kanlı ve hayvanca kucaklaşma çılgınlıkları atan 'nü'leri hep*

biraz arkaik." Elimi çekerek istediğimde Gazi üzerime atılarak haykırdı: "Nine sana bu denli acı çektiren nedir?" Eh işte; yine taptazesin, Suzanne! Yavaş yavaş kafamı topladım. "Öyle sanıyorum ki benim küçük prensim, yakında buradan gideceğim. Bensiz yaşamayı öğrenmen gerek!"

Dün Gazi ve ben birbirimizin kollarında ağladık... "Beni bırakıp gitme Nine, beni bırakıp gitme daha!" Çınar ağacı bu duayı uzun süre anımsayacak.

Bu dünyaya fakir ve çıplak geldim, dedi.
Aynı şekilde gitmem gerekir.

R. BEACHBOARD *Lanetli Üçlü*

1937-1938

Suzanne Valadon'un eserleri ulusal koleksiyonlarda sergileniyor. Ağ Atışı, Adem ile Havva, Büyükanne ve Torunu vs. Resimleri Ulusal Modern Sanat Müzesinde gösteriliyor. Geçirdiği beyin kanaması sonucunda, 7 Nisan 1938'de hayata veda edecek. Utrillo annesinin ölü bedenini görünce öyle şiddetli bir sinir krizi geçirecek ki cenazeye katılamayacak. Korteje sadece Utter önderlik edecek.

Gazi'nin gözüne bir türlü uyku girmiyor. Son ziyaretinde Lucie Valore'un cömertliğini geri çeviren Suzanne'a çok kızıp giden Utter'i düşünüyor. Papa artık prestijini yitirdi. Paralar suyunu çektiğinden, etrafına hâyrân kitlesi olarak toplayacağı bir beş para etmez sürüsü yok artık. Sarhoş ressamaları idare etmekte daha yetenekli bir kadın, Utrillo işini elinden almıştı. Eski elektrikçi tatsızlaştı ve arkadaşları ondan kaçmaya başladılar. Suzanne, kapıyı vurup giden öfkeli adamın ardından, "Oğlumu içtiği için bu kadar eleştirdi; şimdi kendisi kaşarlanmış bir ayyaş gibi içiyor!" demişti. Gerçekten de sıkıntısını gidermek için içtiği kırmızı şarap yüzünden asabileşen Utter'de hırçın bir sarhoş surâtı vardı.

"Madem öyle, ben hava almak için Saint Bernard'a gidiyorum! Bu berbat yaşamdan bıktım!"

Yemek odasında saat gecenin ikisini vurdu. Gazi çarşafının içinde debeleniyor. Akşam Duası, ne yüreğine ne de kafasına huzur verdi. Paylaşmanın yumuşaklığıyla tanıştıktan

sonra, sıranın kaçınılmaz bir şekilde ona gelecek olmasından korkuyor; çünkü daha şimdiden biliyor ki, hiç kimse Nine'nin yerini alamaz. Uykuya dalmak için neler vermezdi? Uykuda bütün acılarını unutuyordu. Ah! Ulu Tanrım bir hafta, bir ay, senelerce uyumak; yan odada horlayan Suzanne'ın yanına gömülünceye kadar. Daha ne kadar sürer?

"Uyuyor musun, Nine?"

Suzanne çınarın altında hıçkıra hıçkıra ağladığından bu yana Gazi neşesini yitirdi. Gerçekte içini derin bir keder kaplamasına karşın Junot caddesine gelip gidiyor, onca iyilik gördüğü bu kadınla hiçbir şey olmamış gibi ilgileniyor. Kafasının içinde, en delice düşünceler birbirini kovalıyor. Günün korkuları sona erdikten sonra... Nine böyle mi gidecek, hiç bağırmadan?.. Gecenin kabusları çöküyor. Suzanne yatar yatmaz ölüm, Ortaçağ'da olduğu gibi içeri girecek. Gazi gözlerini boşuna kapatıyor; ölüm sanki karşısında duruyormuş gibi gözlerinin önünde. Yüzü, pencerenin kenarında unutulmuş bir portakal gibi buruşuk ve kupkuru. Neredeyse Suzanne'a benziyor bu şıllık. Dudaklarının arasında bir izmariti eksik! Sahne hep aynı şekilde geliyor: Villanın çevresinde onu boş gözlerle inceleyerek dolaştıktan sonra ölüm, girişteki basamakları çıkıyor. Paspasa ayaklarını siliyor; çünkü her şeyi bilen Tanrı'nın himayesinde, Suzanne'ın hâlâ bir manyak olduğunun farkında. Çünkü parkeler bugüne dek olmadıkları kadar parlıyorlar. Parkeler hiç bu kadar parlak değildi.

"Uyuyor musun, Nine?"

Gazi, atlayıp zıplayan kedi dışında tam bir sessizliğin hüküm sürdüğü gecenin içinde, koridordan gelen bir kemik tıkırtısı, sanki villanın girişinde yürüyen bir iskeletin sesini duyuyor. Ölüm kara matem paltosunu girişe asmış olacak. Bir el yatağa kürek kürek toprak atarken ölüm, açık kalmış kapıdan uyuyan Suzanne'ın silüetini seyrediyor. Gazi birden dikeyliyor. Hayalet görmüş bir çocuk gibi ter içinde yüzüyle etrafı dinliyor. Junot caddesinden yukarı çıkan bir ayak sesi, önle-

rinden geçerken komşunun köpeği tarafından selamlamıyor. Sessiz bir korkuyla karışık merak genç adamı avcunun içine alıyor. Karanlıkta yatağından kalkarak el yordamıyla duvara gidip kulağını dayıyor. Ölüm Suzanne'ın odasına süzölmüş. Küçük adımlarla yatağa yanaşıp uyumakta olan Suzanne'ı du-dağından öpecek. Birden Nine'nin ağızından bir çığlık kopu-yor:

"Gazi! Gazi! Orada mısın, küçüğüm?"

Suzanne, pijaması içinde kendisine yaklaşan arkadaşına korku dolu gözlerle bakıyor: "Bir kabus gördüm; ne olur be-nim yanımda kal!" Genç adam başını sevdiği kadının kucağı-na koyuyor: "Beni bırakıp gitmeni istemiyorum!"

"Aman Tanrım!.. Ne kadar korktum! Rüyamda öldüğümü gördüm! Notre Dame de Montmartre'ların ve bütün yobazlık-larınla bu fikirleri kafama sen sokuyorsun!"

Burnunu Suzanne'ın boynuna bastıran Gazi, bir tabut ko-kusu alıyor. Evet, kuşku yok; Nine yakında ölecek! Hasta, iç-mesini önerdiği bir fincan ıhlamuru şiddetle reddediyor.

"Gitmeden önce yapmam gereken işleri düşünüyordum... her şeyi temizleyeceğim... en ufak bir anı, bir iz bırakmaksı-zın... sadece resimlerim ve değsenlerim... Kendimden en iyisi-ni verdiğim zaman neler becerdiğimi dünyaya anlatma zah-metini onlara bırakıyorum... bana bu derece yaklaşan tek ki-şi sen olacaksın!"

Gazi kendisine ses çıkarmadan bakarken Valadon bir siga-ra yakar ve dumanını yavaşça üflerken bu gezegenden gitme-den önce yapması gereken temizliği düşünür. Sigarasını, söy-lenenlere bakılırsa kibar bir adamı olan ilk kocası Mousin'in bir zamanlar armağan ettiği küllüğe söndürdükten sonra he-yecanla genç adamdan büyük dolabın içinde saklı duran mek-tup paketini getirmesini ister.

"Madem seni de uyku tutmuyor, bana büyük bir ateş yak, büyük alevleri olan gerçek bir ateş! Bir aşk hikayesini yaka-cak bir ateş!"

1950'lerde Maurice Utrillo (kol. Roger-Viollet)

Gazi sinirlidir. Yaşamını ona bütün ayrıntılarıyla, bir gecelik kaçamakları da unutmadan anlatmış olan Nine, en önemli kısmını gizlemiş miydi yoksa? Genç adam çarşafların arasını karıştırırken –nereye gizlemiş bu kahrolası mektupları? Bu kadar uzun süredir sakladığına göre bunlara çok bağlıydı!– kıskançlığın içinde yükseldiğini hissetti. Birden eli ağır bir pakete değdi. Zamanla sararmış bir kurdeleyle bağlı paketin içinde atılmayı veya tekrar okunmayı bekleyen iki yüz üç yüz kadar mektup vardı.

"Bu adamın seni şöyle böyle sevdiğini söylemeyeceksin herhalde?"

Bu yorum Suzanne'ı eğlendiriyor. Bir kolunu yorganın dışına çıkartarak uzatılan paketi tartıyor: "Bu denli arzu edildiğimi unutmuşum!" Gazi şömineyi yakarken o da ipi çözüyor ve mektuplar yatağın üzerine saçılıyor. Gülümseyerek sırayla birini okuyor, sonra bir diğerini, bir diğerini daha derken arkadaşı endişe içerisinde hangisini yakacağını soruyor. "Tabii ki hepsini!" Suzanne aralarında özenli bir yazı ile yazılmış olanını gösteriyor:

"Bir tanesini okumamı ister misin?"

"Bunu benim için yapar mısın?"

"Daha fazlasını prensim! Senden gizleyecek hiçbir şeyim yok! Dinle..."

*Sevgili küçük Biqui,
Senin varlığını düşünmeden yaşamak
imkansız. Sen bana aitsin, tümüyle. Her yerde
eşsiz gözlerini, yumuşacık ellerini ve küçük
çocuk ayaklarını görüyorum.
Şimdi şunu anlıyorum ki
bundan böyle artık istediğin her şeyi
yapamazsın.
Görürsün ya küçük Biqui, her şeyin bir başı var.
Seni kalbinden öpüyorum.*

"Ne kadar dokunaklı!"

Sağda solda dağıttığım sıralarda, benim için fazla dokunaklıydı...

Adı Eric Satie olan bir müzisyendi... Onu sevip sevmediğimi bile bilmiyorum... kıskırtıcı olduğu için beni eğlendiriyordu. Bütün büyükler gibi yalnızlık ve sefalet içinde öldü! Hadi bakalım, şunların hepsini yak!

SUZANNE VALADON'UN ÖLÜMÜ

Dün sabah, 6 Nisan 1938, Suzanne'ı görmediği için endişelenen bir komşu, Junot caddesi No 11'e bir göz atmaya gitti. Gözlerini cama dayayarak içeride bir hayat belirtisi olup olmadığını baktı. Ev boş gözüküyordu. "Bari kötü bir hastalığa yakalanmış olmasa! Gazi de burada yok!" diyerek kapıyı ısrarla çaldıktan sonra davetsiz girmeye cesaret edemediği için Madam Kvpil'e koştu:

"Birkaç defa çaldım ama hiç kimse cevap vermedi! İçimde kötü bir his var."

İki kadın tekrar pencerenin önüne geldiler. Zili çaldıktan sonra kısa süren bir duraksamanın ardından kilitli olmayan kapıyı itip içeriye girdiler: "Madame Suzanne... Orada mısınız?" Bu çağrıya sadece kedi cevap verdi. Gelip sorusunu yineleyen komşunun ayaklarına sürünmeye başladı:

"Her şey yolunda mı Madam Suzanne?"

Evde ürkütücü bir sessizlik hüküm sürüyordu. İki kadın birbirlerine endişeyle baktılar. Ne yapmalıydılar? Kibarlığı bir kenara bırakmak gerek! Sorumluluğu üstlenen Bayan Kvpil odaları dolaşmaya koyuldu. Mutfak ve yemek odasından sonra diğer odalara da baktılar. Sonunda Suzanne'ı atölyede baygın bir halde buldular.

"Çabuk! Bir doktor çağıralım!"

Suzanne'ı inceleyen doktor bir beyin kanaması geçirdiğini söyledi. Yatağına yatırıldıktan bir süre sonra hasta kendine geldi. Gözlerini açıp çevresine baktı; ama tek bir söz söyleyemedi.

"Hiç endişelenmeyin, Suzanne, doktor burada; sizi iyileştirecek!"

Günün ilerleyen saatlerinde hasta komaya girdi. İki kadın Saint Bernard'a bulunan Utter'e haber vermeye karar verdi. Ne yazık ki André, karısını canlı göremedi. Suzanne ertesi gün kendisini hastaneye taşıyan ambulansa öldü.

Topluluk matemde, La Butte'ün bu en önemli simalarından birini Saint Pierre de Montmartre'a gömüyorlar. Çılgın Suzanne, bir çeşit beyin kanaması sonucunda ölmüştü. İnsanlar kilisenin çevresinde gruplar oluşturuyor. Bu acıyı paylaşmak isteyen herkes kedere bürünmüş bir halde fofr şapkalarının ve siyah mantolarının altında fısıldaşiyor. Gözleri yaşlı bazı arkadaşları, dirsekleri masaya dayalı, çenesi ellerinin arasında, onu hayranlıkla dinleyen salona hikayeler anlattığı veya aşk üzerine konuştuğu son gecelerini hatırlıyorlar.

"Kahkahasını daima hatırlayacağım!"

"Ben de küfürlerini.

Montmartre sakinleri birden susarlar. Dul Utter papazın eşliğinde kiliseden çıkmaktadır. Cenaze merasimiyle ilgilenmek için Saint Bernard'dan alelacele dönmüş. Ağlamaklı gözlerinin biri kapalı, yorgun bir şekilde kendisine taziye edenlerin ellerini sıkıyor. Sonra seçkin kişilerin bulunduğu bir gruba yöneliyor. Francis Carco, Alphonse Tabarant, Edouard Herriot ve diğerleri yerinin doldurulamayacağını düşündükleri, en azından gazetelerinde böyle yazdıkları bu sanatçının cenazesine büyük bir saygıyla katılıyorlar.

"Fakat Maurice nerede?"

"Vésinet'de!"

"Yani, annesinin cenazesinde bulunmayacak mı?"

Genel bir şaşkınlık var. Montmartre'm simgesi Utrillo, eli iki yaşına kadar annesiyle yaşamış olan bu adam, Valadon'u Saint Queen mezarlığına götürecek olan konvoyda bulunmayacak. Annesinin ölüsüyle karşılaştığı Piccini hastanesinde birden bayılmış. Doktorun özeni ve hastabakıcıların gayretleri işe yaramamış, öylesine iç paralayıcı bir sinir krizine yakalanmıştı ki, Lucie Valore onu, o günden beri kimsenin çaresini bulamadığı bir bitkinlik içinde yaşadığı Vésinet'ye geri götürmek zorunda kalmıştı.

"Zavallı Suzanne! O kadar korktuğu yalnızlıkla sonunda tanışacak."

"Neyse ki Gazi'ye rastladı!"

Az ötede, Valadon'un son hayat arkadaşı hiç kimsenin samimiyetinden kuşku duyamayacağı bir acı içindeydi. İki hıçkırık krizinin arasında ölüye, ölümünden beri ağzına bir lokma koymayan kedisiyle beraber, her gün ziyaretine geleceği sözünü veriyordu. En son papaz göründü ve dudaklarından bütün konvoyu sarsan duygulu sözler döküldü. En başta Utter yürüyordu; arkasında sanatçının dostları, akrabaları ve komşuları.

Annem, kalbimin derinliklerinde bir tanrıça gibi kutsadığım ve taptığım; iyilik, doğruluk, merhamet, özveri, zeka, cesaret ve içtenlik dolu kutsal bir kadın! Yazık! Samimi öğütlerini neden dinlemedim ki! Kötülüğün yolunda, usul usul ilerleyerek iğrenç ve azgın insanlar, gözleri sinsice parıltıyan büyüleyici yapışkan kadınlar karşısında kendimi kapıp koyverdim. Benim gibi hafif solmuş bir gül fidanından toplumun gözünden düşmüş acınacak bir adam, iğrenç bir sarhoş yarattılar. Yazık, yüz kere yazık!..

Maurice UTRILLO

İyi Kalpli Lucie'nin Kocas

Kimbilir, sevgili annemin ölümünden bu yana kaç yıl geçti? Saymayayım daha iyi. Kimbilir kaç yıldır karımın, iyi kalpli Lucie'nin gölgesinde yaşıyorum! Ah kaltak! Ah kaltak!.. "Ne diyorsun Maurice? Zırvalarından bir şey anlamıyoruz!.." Kimbilir kaç senedir aynı tabloları yapıyorum, aynı arabaları, aynı duvarları, aynı kaldırımları, aynı sefaleti? Saymayayım daha iyi. Bu hesap midemi bulandırır. Hayranlarım fakirlik ve yokluk isterler. Bunu para için isterler, ah bu aptallar! Lucie, benim iyi Lucie'm, ah şu kaltak! Lucie bana kartpostalları yasakladı. Eski tablolarımın reproduksiyonlarına bakarak resim yapmamı yeğliyor. Kendimi kopya etmeye çalışıyorum; ama her zaman beceremiyorum. Öyle görünüyor ki tablolarım eskilerine benzedikçe daha çok para ediyor! Bu beyaz dönemden kusacağım!... "İşte büyük usta yine sinirlenmeye başladı! Sakin ol, Maurice, sakin ol!"... Bazen bu kaz kafalı budalalardan intikam alıyorum. Onlara karla kaplanmış yoksul bir sokak çizeceğime, ilkbaharda bir meyve bahçesi kakalıyorum; üstelik de Veronez yeşili ve kadmiyum sarısından da hiç cimrilik etmiyorum! Özgür olmak isterdim!.. "Ne dedi? Muhtemelen dua ediyordur. Usta büyük bir mistiktir! Bir fincan çay daha alır mıydınız?" Özgür olmak isterdim! ÖZGÜR OLMAK İSTERDİM! "Sanki değilsin? Konuklarımız ne düşünecekler sonra?" Rıhtımlar boyu dolaşmak, Martyrs yokuşunu sakın bir şekilde çıkmak, Saint Queen dolaylarına gidip annemin mezarını ziyaret etmek isterdim. Sonra Montmartre'a geri dönüp La Butte Pinson'un gazonlarında dans etmek isterdim! DELİ GİBİ SARHOŞ OLMAK İSTERDİM!.. "Maurice!

Ona aldırmayın, dostlarım! Bu büyük adam saçmalıyor!" He-uzé ile kafayı çekmek, Marie Vizier'nin kıcını ellemek ve kanal boyu ölü gibi sarhoş yatmak isterdim; Utter ile meyhane meyhane sürtmek isterdim. ANDRÉ İLE EĞLENMEK İSTERDİM!... "André mi? 48 kışında öldüğünü sanki bilmiyosun? Zavallı adam, hayatının sonunda alkolizm batağına saplandı. Sıkıntılı bir gecesinde Lapine Agile'e sarhoş olmaya gitmiş ve orada paltosunu unutmuş. Taşı çatlatacak bir soğuk varmış o gece. Eve dönerken zatürreeye yakalanmış. Bana haber gönderdi; çünkü daima dost kalmıştık. Ne yazık ki ona git- tiğimde ölmek üzereydi. Ne kadar yazık oldu!"... Bu evi terk etmek isterdim, "İyi kalpli Lucie!", karımı bu isimle vaftiz et- tim, "İyi kalpli Lucie!" Ah kaltak! Vésinet'ten gitmek ister- dim... "Usta tabii ki burayı seviyor! Hem de nasıl! Sükunetini korumak için her şeyi yapar o. Biliyor musunuz işi ve zama- nın çoğunu ayırdığı ibadet onun için her şeyden önemlidir. Öyle değil mi Maurice, senin zevkine göre döşediğimiz bu evi çok seviyorsun değil mi? Bizden önce büyük heykel sanatçısı Antoine Bourdelle'e ait olduğunu biliyor muydunuz?" Bana Bourdelle vız gelir! Bu ölesiye sıkıldığım evden, bu küçük parktan, geberesice mazılardan, bu boktan çimenlikten çekip gitmek isterdim! Bazen kendime özgürlüğe ne olduğunu soru- yorum! Benim gibi terlik giyiyor mu? Onu da bir hastabakıcı mı denetliyor? Yoksa annemle beraber öldü mü? Onu da deli- lerle beraber Saint-Anne veya Picpus'a mı tıktılar? SİZE TI- MARHANEDE ÖZGÜRLÜĞÜ NASIL SUSTURDUKLARI- NI ANLATMAMI İSTER MİSİNİZ?.. Maurice! Kusuruna bakmayın! Beni tanımadan önce o kadar acı çekmiş ki zavallı sevgilim, bir türlü unutamıyor!" Çok yaşa Lucie, yaşa benim iyi kalpli Lucie'm! Ah kaltak! SÖYLE LUCIE BANA YE- MEKTE BİR BARDAK ŞARAP VERECEK MİSİN?... "Şa- yet uslu durursan... Kaç senedir çok tanınmış biri oldum? Para ettiğimden bu yana, her yerde beni taklit ediyorlar. Ah! Ah! Ne komik bir şaka!.. "Büyük adamımızı bu kadar neşelen-

diren nedir acaba? Sevincini bizimle paylaşmak istemez misin?".. Şu sahte resim yapanlar yok mu, benim kadar yetenekliler doğrusu. Ben bile birçok defa neredeyse aldanıyordum. NEDEN İKİ TANE SAHTE RESİM İMZALAYIP KURTULMUYORUM Kİ?.. "Maurice! Usta bizimle dalga geçiyor. Doğrusu şaka yapmaya bayılır. Biliyor musunuz, Cumhurbaşkanlığı tarafından kabul edildik? Vincent Auriol bizim elimizi sık-tı! Ne heyecanlıydı! Ustaya Legion d'Honneur nişanı taktı!" Allahın belası mor kurdele isterdim! Akademik nişanları istiyorum! Senelerdir aynı şeyi yinelemekten öleceğim; kırmızıyı sevmiyorum! Bardaktaki hariç! SÖYLE LUCIE BANA YEMEKTE BİR KADEH VERECEKSİN DEĞİL Mİ?.. "Sana daha önce tamam dedim! Uslu durursan! Bu arada bize eşlik edeceksin. Dostlarımız son yaptığım resimleri görmek istiyorlar! Sonra gider seninkilere bakarız!" İyi kalpli Lucie'yi iyi tanırım! Benimkileri alabilmeleri için ilk önce yaptığı boktan resimlerden birini satacak! Lanet olası resim! Lanet olası para! BANKNOTLARIN ÜZERİNE RESİM YAPMAK İSTERDİM!.. "Artık yeter benim küçük Maurice'im! Saçmalamaya başladın!.." Bir tek annem resimden ciddi söz etmesini bilirdi. Ah anne, sensiz ne kadar sıkılıyorum! Ta gerilere, Tourlaque sokağına sen, ben ve Madeleine Ana'nın yoksulluk çektiği günlere dönmek isterdim! "Neden mi haç işareti yaptı? Şu anda dua ediyor. Size ustanın koyu dindar olduğunu söylemiştim! Her hafta ona İncili yorumlayan papaz hiç bıkmadan onun kadar derin bir inancı olana az rastladığını söylüyor! Evet dostlarım, atölyeme geçme zamanı geldi! Size bu büyük adamın, yeni bitirdiğim bir portresini göstereceğim. Bana nasıl bulduğunuzu söylerseniz çok sevinirim!"

Bok! Bok! Çekip gitmek isterdim. Herhangi bir konuda resim yapmak isterdim! İsterdim ki...

Gerçekten çok gülünçtü, fakat hava, kocasını yaptığı resimleri övmeye zorladığında nefes alınamayacak kadar ağırlaşıyordu. Maurice'e bakması için tuttuğu sahte doktor Maurice Messeque, şahit olduğu korkunç bir sahneyi hatıralarında şöyle anlatıyor:

"Maurice M. Messeque'ye annenden daha yetenekli olduğumu söyle."

"O zaman bana şarap verecek misin?"

"Tabii, söz veriyorum. Ama ilk önce söyle."

"Hayır, ilk önce şarap şişesini ver."

"İşte, seni dinliyorum."

"Yeteneklisin, Lucie, hem de çok..."

"Annenden daha mı çok?"

"Şişeni al ve s..... git!"

Ve zavallı koca adam ağlamaya koyuldu.

Jean-Paul CRESPELLE, Utrillo

Maurice Utrillo 5 Kasım 1955'te, Dax'ta ölecektir.

Suzanne Valadon, bohem hayatına sadece erkeklerin soyunabildiği bir dönemde sevmeyi ve resim yapmayı kendi özgürlüğü ilan etti.

Kimdi yüzyıl başında sanat aşkıyla önyargılara ve yasaklara meydan okuyan bu Suzanne Valadon? Her türlü skandalın ötesinde onun gerçeği tek bir sözcükte düğümleniyordu: Resim. Kendisi ve yakınları için bedeli ağır da olsa, eşsiz ve güçlü eserler doğdu bu doludizgin *var olma* arzusundan.

Belle Epoque'ta Montmartre'ı konu alıp da "Çılgın Suzanne"dan, lanetli Utrillo'nun "kötü anesi"nde söz etmeyen tek bir kitap yoktur. Toulouse-Lautrec ya da Erik Satie'nin biyografilerinde ressamın ya da müzisyenin metresi olarak geçer adı... Ama bugüne değin, birkaç inceleme yazısı dışında, tek başına Valadon'a ayrılmış herhangi bir yapıta rastlanmaz: Sanki o sadece hayatına giren erkeklerle var olmuştur... Bu garip unutkanlık nihayet telafi ediliyor J. Champion'un kalemıyla...

ISBN 975-414-307-2

9 789754 143072